

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ

Maninder Singh

ਸੰਗਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਲੇਖਕ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ ਰਚਨਾਵਾਂ

ਨਾਵਲ:-

1. ਸੁੰਦਰਾਂ
2. ਲੰਧਾ ਪਰੀ ਨੇ ਚੰਨ ਉਜਾੜ ਵਿਚੋਂ
3. ਇਕ ਹੋਰ ਹੋਲਨ
4. ਸੱਚ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ
5. ਪਾਲੀ
6. ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ
7. ਰਾਤ ਬਾਕੀ ਹੈ
8. ਸਿਵਲ ਲਾਈਨਜ਼
9. ਰੂਪਧਾਰਾ
10. ਹਾਣੀ
11. ਦੇਵਦਾਸ
12. ਭਵਾਨੀ
13. ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ
14. ਤਾਰੀਖ ਵੇਖਦੀ ਹੈ
15. ਜੇਰਾ
16. ਬਰਫ਼ ਦੀ ਔਂਗ
17. ਲਹੂ ਦੀ ਲੋਅ
18. ਮੋੜਾ
19. ਸੁਰ-ਸਾਂਭ
20. ਐਨਿਆ 'ਚੋਂ ਉਠੇ ਸੁਰਮਾ
21. ਅਹਿਸਾਸ
22. ਖੂਬਸੂਰਤ ਦੁਸ਼ਮਣ
23. ਤੋਸ਼ਾਲੀ ਦੀ ਹੱਸੇ
24. ਮੁਮਲ
25. ਰੂਪਮਤੀ
26. ਖੂਨ ਕੇ ਸੋਹਿਲੇ ਗਾਵੀਐਹ ਨਾਨਕ
27. ਮੁਕਤੀ ਮਾਰਗ

ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਗਰਬੂਟਾਂ ਲਈ ਨਾਵਲ

1. ਹੁਨਰ ਦੀ ਜਿੱਤ
  2. ਜੰਗਲ ਦੇ ਖੇਰ
  3. ਸੂਰਮੇ
  4. ਨਵਾਂ ਸੋਨਿਆਸ
  4. ਕਾਲਾ ਹੱਸ
  6. ਝੀਲ ਦੇ ਮੋਤੀ
  7. ਕੀੜੀ ਦਾ ਹੋਕਾਰ
- ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ:
1. ਪੁਨਿਆਂ ਦਾ ਚਾਨਣ

ਕਹਾਣੀਆਂ:-

1. ਮੋਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ (I ਤੋਂ IV)
2. ਕੰਡੇ
3. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ
4. ਸੋਧੂਰ
5. ਰੂਪ ਦੇ ਰਾਖੇ
6. ਝੁੱਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲੀ
7. ਰੂਹ ਦਾ ਹਾਣ
8. ਗਵਾਚੀ ਪੱਗ
9. ਹਾਉਕਾ ਤੇ ਮੁਸਕਾਣ
10. ਮਾਈ ਦਾ ਲਾਲ
11. ਚਿੱਕੜ ਦੇ ਕੰਵਲ
12. ਲੱਮੇ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਪੀੜ
13. ਜੇਡ ਪੰਜਾਬ ਦਾ
14. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣਤ ਕਹਾਣੀਆਂ

ਰਾਜਸੀ ਲੇਖ:-

1. ਕੌਮੀ ਵਸੀਅਤ
2. ਜਿੱਤ ਨਾਮਾ
3. ਸਿੱਖ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ
4. ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ ਜਾਰੀ ਰਹੇ
5. ਕੰਵਲ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ
6. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੱਚ
7. ਆਪਣਾ ਕੌਮੀ ਘਰ
8. ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ਤ ਸਾਡੇ ਦੁਸ਼ਮਣ
9. ਹਾਲ ਮੁਹੰਮਦਾਂ ਦਾ
10. ਸਭ ਕੀ ਬੋਲਾ
11. ਪੰਜਾਬੀਓ! ਜੀਣਾ ਐ ਕਿ ਮਰਨਾ
12. ਕੌਮੀ ਲਲਕਾਰ
13. ਪੰਜਾਬ! ਤੇਰਾ ਕੀ ਬਣੇ

ਰੋਖਾ ਚਿੱਤਰ

1. ਗੰਗਾ ਮੁੱਖ ਸੱਜਣਾ ਦਾ
  2. ਜੁਹੂ ਦਾ ਮੋਤੀ
  3. ਮਰਨ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ
- ਕਵਿਤਾ :
1. ਭਾਵਨਾ
  2. ਸਾਧਨਾ
- ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਖਿਆਲ:
1. ਜੀਵਨ ਕਣੀਆਂ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ

ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ

ਮੁੱਖ-ਸ਼ਬਦ

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਛਪਣ ਤੋਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ, ਜਦ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਵਲ 'ਪਾਲੀ' ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚਕਿਤ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਵਕੀਗ ਮੈਨੂੰ 'ਸੱਚ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ' ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਅਰਥ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਨਾਵਲਕਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। 'ਪਾਲੀ' ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਤਸੱਲੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ 'ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ' ਦੇ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਿਚ ਕੁਝ ਉਸ ਤਾਂਘ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲੋਂ 'ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ' ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸ ਤਾਂਘ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

'ਪਾਲੀ' ਵਿਚ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਉਡਾਹੀ ਬੜੀ ਬਲਵਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਪਤਾਲਾਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਤੱਕ ਟੁੱਭੀ ਮਾਰਦਾ ਸੀ। ਮਾਤ-ਲੋਕ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਹੀ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਮਾਤ-ਲੋਕ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਉਘਾੜ ਉਘਾੜ ਸੁੱਟੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਅਤੇ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜੀਸੇ ਸਾਲੀਆਂ ਦੇ ਮਖੌਲਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਭੈਣ ਕਨੌਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪਾਲੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਤੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਦੇ ਕਲੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਖ ਹੋਰ ਯਥਾਰਥਿਕਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਮਾਤ-ਲੋਕ ਵੱਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਲਾ ਨੂੰ ਗੁਆਨ ਕਰੇਗਾ। 'ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ' ਉਸ ਵਧੇਰੇ ਯਥਾਰਥਿਕ ਹਿਆਨ ਦੀ ਲੱਭਤ ਹੈ।

'ਪਾਲੀ' ਨੂੰ ਸਾਰਥਿਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਸੀ, ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਹੀ ਸੀ, 'ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ' ਤਾਂ ਉਸ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਨਾਉਂ ਉਸ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਪਿਆਰਾਂ-ਭਰਿਆ ਜੀਵਨ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ—ਤੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਮਾਝੇ, ਬਾਹ, ਪੋਠੋਹਾਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੀ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ—ਜੀਵਨ ਹੈ। ਫਿਰ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਦੋ ਤਿੰਨ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ, ਇਹ ਡਿਕਨਜ਼ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਦੋ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ' ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਘਟਨਾ ਦਾ ਇਕ ਨਿਗੁਣਾ ਜਿਹਾ ਪੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ। ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਦੁਨੀਆਂ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਪਈ ਹੈ।

ਜਟਕੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਹ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਚਿੱਤਰ ਕਰੂਰ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੁਧਾ ਅਤਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਗੁਪ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਇਕ, ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਇਕ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕ ਪਿਪਤ ਜੀਵ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਐਗੁਣ ਸਮਾਜ ਵੱਲ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਮੱਤ ਦੀ ਵੰਗਰ ਦਾ ਜਿੱਟਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਸ ਦਾ ਚੰਨੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਮਿੱਤਰਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗਹਿਣ ਕਰਨ, ਉਸ ਦੀ ਮਨੁੱਖ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਆਸ ਉਪਜਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਟੋਢੀਆਂ ਚਲਾਂ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀਆਂ। ਗੁਪ, ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ, ਇਕ ਅਸਾਧਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।

ਸ਼ਾਮੋਂ ਮੇਲੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਹੀਰੋ ਦੀ ਕੱਟੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਮੇਲ ਇਕ ਅੰਤਿ ਸਵੱਛ ਬਸਤਰ ਦੇ ਤਣੀ ਤੋਂ ਅਚਾਨਕ ਭੈਜੇ ਡਿੱਗ ਜਾਣ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਦਾਗ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਸਵੱਛਤਾ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਧੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾਗ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਹੀ ਭੈਣ ਇਸ ਦਾਗ ਦੇ ਲੱਗ ਜਾਣ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮੋਂ ਜਿੰਨੀ ਸਵੱਛ ਰਹੇਗੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੀ, ਸਾਰੇ ਖਿਆ ਕਰ ਦੇਣਗੇ, ਤੇ ਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਪੂਰਨ-ਭਾਤ ਭਾਗੀ ਸਮਝਾਂਗੇ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਨਾਵਲ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮੋਂ ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਪਤਿਯਾ ਲਿਖਿਆ, ਕੋਟ ਪਤਲੂਣ ਵਾਲਾ ਸਰਦਾਰ, ਇਆਲੇ ਅਮਲੀ ਦੇ ਟਾਂਗੇ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮੋਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਇਆਲੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਗੱਲ ਛੇੜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਇਆਲੇ ਦੀਆਂ ਤਨਜਾਂ ਤੇ ਸ਼ਾਮੋਂ ਦੀਆਂ ਝੋਪਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਅੰਗ ਦਾ ਜਾਪੇ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮੋਂ ਦੀ ਸਵੱਛਤਾ ਦਾ ਫਲ ਗੁਪ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਕੋ ਐਧ ਭੁੱਲ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ, ਜੋ ਤੁਹਾਡਾ ਹਿਰਦਾ ਤੇ ਸਮੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਪੱਕਾ ਤੇ ਧਰਾ ਹੈ।

ਪਰ ਚੰਨੇ ਤਾਂ ਅਸਾਡੇ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਾਸ ਹੈ। ਬੜੇ ਸੁਭਾਗ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਡੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਇਸ ਕੁਹਜੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਨੇ ਜਿਹੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਹਨ, ਸਰੀਰ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ। ਤਦੇ ਅਸੀਂ ਹਾਲੀ ਤੱਕ ਇਕ ਸਭਿਆ ਲੋਕ ਤੁਰੇ ਅਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਨੇ ਵੀ ਮੁੱਲਾਂ ਸਿਖਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਚੰਨੇ ਦਾ ਗੁਪ ਨੂੰ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ, ਤੇ ਕਿਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਹੋਰ ਥਾਂ ਮੰਗੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਖੂਹ 'ਤੇ ਮਿਲਣਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਪ ਉਸ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਲੈਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ, ਉਸ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਸਦਕਾ ਆਪਣੇ ਕਨੌਰ ਇਰਾਦੇ ਤੋਂ ਟਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦੁਰਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲੱਗਣਗੀਆਂ, ਪਰ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਕਲਾਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਘੜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਚੰਨੇ ਇਕ ਅਦਾਰਸ਼ਕ ਜੀਵ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਵਸਤਵ ਜੀਵਨ ਖੜਾ ਹੈ।

ਚੰਨੇ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਸਾਡੇ ਜਟਕੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੂੰਹ-ਬੋਲਣੀ ਤਸਵੀਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਸਾਡੀ ਗਰੀਬੀ, ਅਸਾਡੀ ਮਜਬੂਰੀ, ਅਸਾਡਾ ਕੁਚੱਜ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸਾਡੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਸਾਕਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਨੇ ਦਾ ਪਤੀ ਕਰਮਾ ਇਕ ਧੌਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ

ਅਸਰੇ ਅਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਖੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਹ ਧਰਤੀ ਡੋਲਦੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਨੇਂ ਆਪ ਹੇਠਾਂ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਗੱਦ, ਨਾਵਲ ਜਾਂ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਇਕ ਅਭਿਜੀਤੀ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਅਸਲ ਵਡਿਆਈ ਪਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਨਿਰਭਰ ਫਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਾਸੇ ਤੋਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? 'ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ' ਘਟਨਾ ਸ਼ਾਮੇ, ਕਰਮ, ਰੂਪ ਤੇ ਦਿਆਲਾ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਚੁਗਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਹਣੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਪੰਜ ਪਾਤਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਘੱਟ ਹੀ ਸਿਰਜੇ ਹੋਣਗੇ।

ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਕਰਮੇ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੰਨੇਂ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਜੀਵਨ ਜਗ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਨਾਵਲ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਹਿੱਸਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੰਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਫਿਰ ਦੋ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਉਹ ਫਰਕ ਜੋ ਰੂਪ ਤੇ ਪੂਰਨ ਤੇ ਵਿਆਹਾਂ ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਵਾਂ ਵਿਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ, ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਭਾਂਤ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ।

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਾਰਸ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੌੜਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ, ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ, ਅਜਿਹੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਸਦਕਾ, ਯੂਰਪੀਨ ਨਾਵਲ ਦੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਲੱਗ ਜਾਏਗਾ।

ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਖੋ

1

ਜੱਟਾ ਤੇਰੀ ਜੂਨ ਖੁਰੀ,
ਹਲ ਛੱਡ ਕੇ ਚਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣਾ।

ਮੁੰਹ-ਅੰਨ੍ਹੇਰੀ ਸਵੇਰ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਆਨ ਨੂੰ ਸਹਿਜ-ਆਤਮ ਵਿਚ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਹਾਲੀ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਜੋਗ ਪਿਛੋ, ਅਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਬੁੱਢੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸ਼ਿਦਗੀ ਨੂੰ ਮਿੱਠੀ ਤੇ ਲੰਮੀ ਰੋਕ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾ ਗਾ, ਨੁਮੁਣੇ ਦੇ ਦੋ ਬਚਾਂਦੇ ਹਨ। ਏਸੇ ਹੀ ਸਵੇਰ ਵਿਚ ਕਈਆਂ ਸੁਆਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੀਹ ਕੇ ਭੰਗ ਪਕਾਉਣ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਨ ਡੌਲੇ ਚੱਕੀ ਪੀਹਦੇ, ਗੰਢ ਵਿਚੋਂ ਆਟੇ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਧਾਰ ਵਗਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸੁਆਣੀਆਂ ਚਾਟੀਆਂ ਵਿਚ ਮਧਾਣੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਦੁੱਧ ਕਿੜਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੇਂਡੂ ਜਵਾਨੀ ਮੱਖਣਾਂ ਵਿਚ ਘੁਲ ਕੇ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ। ਅਮਲੀ ਰਜਾਈਆਂ ਹੇਠ ਉਂਘਦੇ, ਪਾਲੇ ਤੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਤਰੋਟ ਦੇ ਭੰਨੇ ਹੱਥ, ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਟੁੱਕੜ ਦੀ ਬਾਗ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਰਜਾਈ ਦਾ ਉੱਚਾ ਹੋਇਆ ਲੜ ਦੱਬ ਕੇ ਫਿਰ ਸੌ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਦਗੀ ਵਿਚੋਂ ਮੂਲ-ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਮਲੇ ਮੁਕ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਿਚ ਇੱਕ ਮੂਹ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੈੜ ਦੁਆਲੇ ਬੋਤਾ ਆਵਾਗਵਨ ਦੀ ਫੇਰੀ ਵਾਂਗ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੰਜਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੋਲ ਚੱਕਰ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਭਰੀਆਂ ਟਿੱਭਾਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਉਛਲ ਕੇ ਡੁਲ੍ਹਦੀਆਂ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਹਸਰਤ ਆਹਾਂ ਵਾਂਗ ਹਿਰਦੇ-ਮੂਹ ਵਿਚ ਮੁੜ ਟੁੱਭੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਹਲਟ ਦੀ ਚਾਲ ਸ਼ਿਦਗੀ ਦੀ ਜਦੋਂ-ਜਹਿਦ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਯਾਦ ਦੇ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਵਹਾਅ ਵਾਂਗ ਪਾਣੀ ਆਛ ਵਿਚ-ਦੀ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬੂੜੀਆਂ ਕੋਲ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਵਜਦੀ 'ਟੈਂਚ-ਟੈਂਚ' ਕਿਸਾਨ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦਾ ਛੋਟਾ ਸ਼ੇਸਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਪਾਲੇ ਨਾਲ ਮੁਝਾਈ ਸੋਜੀ ਨੂੰ ਉਦੇਸਾਉਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੋ ਦੋ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਉਗਲ ਖੇਤ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰ ਚੁਕਦੀ ਸੋਜੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਰਹੀ ਸੀ।

ਮੂਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾੜੇ ਮਨੁੱਖ ਜੋਡੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ ਵਲੋਂ ਹੋਏ ਸਨ। ਕੱਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਮਾਧੂ ਮੀਂਹਾਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿਦਕਵਾਨ ਹੋਈਆਂ ਖੜੀਆਂ ਸਨ। ਚੀਕਣੇ ਛੱਪੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਵਿਹਲੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਗੰਦਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਹਿਲਾ ਹਿਲਾ ਕੱਢਿਆ ਸੀ। ਵਾੜਿਆਂ ਵਿਚ ਮੱਕੀ ਤੇ ਚਰੀ ਦੀਆਂ ਮੂਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਦੰਨਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਬੁਤੀਆਂ ਦੁਆਲੇ

ਉਸ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਪੁਰੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਨੂੰ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਫ ਹਾਲੇ ਕੋਥੇ ਸਮੀਨ ਦਾਸ ਘੁਮਾਂ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਦਾਸ ਘੁਮਾਂ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੀਆਂ ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਕਿਲੇ ਪੁੱਥੇ ਉਪਰ ਵਿਚ ਅਮੀਰਾਂ ਦੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪੁੱਥੇ ਵਲੋਂ ਬਿਟਿਆਏ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਰੂਪ ਦੀ ਭੈਣ ਪੰਥ ਵਾਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੋਰੀ-ਛਿਪੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਉਸ ਅਪਾਹੀ ਦੇ ਪਾਣੀ-ਪੀਣ ਲਈ ਕਿਰ ਵੀ ਕਾਨੀ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਕਈ-ਇਕ ਆਉਂਦੇ ਦੇ ਸਾਫ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਅੱਠ-ਛੱਤੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚੋਂ ਹਟ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਭਾਅ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਵੱਲ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ ਜਾਂ ਝੁੱਲ੍ਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਨਾਲੋਂ ਹਟਾਈ ਪੱਛਿਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਦਾ ਸ਼ੁਗਲ ਪਿਆਰ ਸੀ।

ਰੂਪ ਸੋਮੀ ਵੇਖਦਾ ਵੇਖਦਾ ਖੁਸ਼ ਵੱਲ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਸ ਬੇਤੇ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਡੇਕ ਕੇ ਦਾਮ ਦੁਆਇਆ। ਹਮ ਨੇ ਕੇ ਵੇਤਾ ਦੁਟਾ ਹੋ ਕੇ ਵਫਾਦਾਰ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਬੇਤੇ ਨੂੰ ਤੋਰਿਆ, ਤੁਰਲੀ ਜਪਾੀ ਵਾੜੇ ਵੜਦਿਆਂ ਬਦਲੇ ਅਨੇਕੀ ਮਿਨਤ ਵਿਚ ਮੁਕਾਬਲੀ। ਰੂਪ ਨੇ ਪੁਤਲੂਈ ਨੇਦਿਆਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਬੁਲਾਵਾ ਦੇ ਗੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬੁਝੇ ਨਕਲ ਮਗੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਬੜੀ ਭਰਵੀਂ ਨਾਨਕ ਕੰਦ ਰੰਪ ਗਿਆ। ਬਦਲੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗੁੰਝੇ ਠੱਸ ਹੋਣ ਸਨ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਪਾਬੀਆਂ ਕੱਢ ਕੱਢ ਆਪਣੀ ਟੋਕਰੀ ਭਰ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਰੂਪ ਤੋਂ ਹੋਲੀ ਜਿਹੀ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਅੱਜ ਤੂੰ ਚੋਰਾਂ ਵੱਲ ਚਲੀ.....”

“ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਚੋਰਾਂ ਵੱਲ ਚਲ ਕੇ ਵੇਖ ਲਾਂ ?”

ਉਸ ਪਤਕਰ ਦੇ ਇਨ ਨਾਨਕ ਬਦਲੇ ਦੀ ਬੰਧ ਵਫਾ ਲਈ। ਦੂਜੇ ਦੋਹੇ ਨਾਨਕ ਬਦਲੇ ਨੇ ਗਰੀਬੀ ਵਿਚੋਂ ਪਾਬੀ ਮਿਟੀ ਹੋ ਜਾ ਕਿ ਸਗੀ ਗਰੀਬੀ ਆਪ ਹੀ ਵਹਿ ਪਈ। ਬਦਲੇ ਨੀਅਤ ਰਫਾਮਈ ਵਿਚ ਬੰਧ ਛੁਡਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਗਈ ਸੀ।

“ਰੂਪ ਸੋਮ ਹਰਾ ਦੀ?”

ਬਦਲੇ ਖੁਸ਼ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੁਆਗਤ ਦੀ ਸਿੰਗ ਨਾਨਕ ਜੱਥੇ ਵੀ ਗੰਠਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰੂਪ ਅਨਿਤ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਬਦਲੇ ਪੁੱਛੀ-ਪਿੱਛੀ ਸੋਚ ਗਈ ਸੀ, ਕੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਰੂਪ ਨਿੱਤ ਹੀ ਹਮਣ ਸੀਧਿਆ ਕਰੇ।

ਹੁਣ ਵੇ ਪੱਛਿਆਂ ਦੁਨ ਵਾਇਆ।

ਫੁਲ ਤੋਰਾ ਖਾਧ ਲਾਗੇ,

ਉੱਚੀ ਮੁਰ ਕੇ ਮਨਾਹਜਾ ਪਾ ਲਾਗੇ।

ਨੇ ਪੁਣਾ ਬੜੀ ਸਾਗ ਨੂੰ ਬੱਲੀ,
ਬੜੀ ਉਡੀਕੇ ਸਾਫਟ ਨੂੰ।

ਬੜੀ ਕੋਲ ਮਰੇਰੇ ਦਾਤਣ ਨੂੰ।

ਪਾਠਕਵੇ ਵਾਲੇ ਪੁੱਥੇ ਸਨ, ਪਰ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਪੁੱਥੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਕਾਫੀ ਗੁੱਪ ਸੀ। ਚਾਰ ਚਰਖੇ ‘ਘੁ-ਪੁ-ਪੁ’ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਕਸ਼ੇ ਫੱਸ ਵਿਚੋਂ ਆਂਹਾ ਛਿਪ ਪੱਕ ਝੱਕਾ ਸੀ, ਭਾਗੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੂੰ ਮਕਾਉਣ ਲਈ ਸਾਗੀਆਂ ਹੋਈ ਨੂੰ ਛਿਪਾਈ ਘੁਮਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਡਿਊਟ ਵਿਚ ਦੋ ਭੁਜੀਆਂ ਪੁੱਠਿਆਂ, ਇਕ ਪੇਜਾਹ ਦੇ ਨਕਸ਼ਾਫਤ ਝੁੱਝੀ ਅਤੇ ਇਕ ਤੀਰਾਂ ਤੁ ਵਾਹੀਆਂ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਪੈਣੇ ਵਿਚ ਬਾਨ ਵਾਲੀ ਕੱਤ ਰਹੀ ਸੀ। ਭੁੱਖੀ ਬਾਮੀ ਦੀ ਮਾਂ ਸੀ, ਦੂਜੀ ਪੁੱਠਿਆਰ ਉਸ ਵਹੁਟੀ ਦੀਨ। ਬਾਨ ਵਾਲੀ ਉਹ ਚਰਖੇ ਨੂੰ ਪੁਰਾ ਜੋਰ ਲਾ ਕੇ ਘੁਮਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਚਰਖਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਪੰਥ ਨਾਲ ਉਹ ਚਰਖੇ ਨੂੰ ਪੁਰਾ ਜੋਰ ਲਾ ਕੇ ਘੁਮਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਚਰਖਿਆਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਖੜੋਤਾ ਤਰਕਲਾ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਪੁਰੇ ਵਾਹੀ ਘੁਮ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇਦ ਪਾਉਣ ਵੇਲੇ ਹਰਾ ਤੁ ਅਟਕਦਾ ਅਤੇ ਪੁੱਥੇ ਆਪਣੀ ਹਫ਼ਤਾ ਫੜ ਲੈਂਦਾ। ਪੁੱਠਿਆਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਲਗਦੀ ਵਾਹੀ ਲਿਣ ਲਿਣ ਤੇਦ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਦੋ ਉਚੀਆਂ ਚਿਨੀਆਂ ਸਨ। ਫਿਰਦੇ ਦੇ ਪਣ ਤੋਂ ਬਾਮੀ ਦੇ ਬੱਗੇ ਬੱਗੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਲੁਕੀ ਬੋਧੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਚੋਲੇ ਦਾ ਪਿੰਡ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਮਿੱਠਾ ਤਰਾਂ ਦਿਸਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਜਾਣ ਕੇ ਚਰਖਾ ਇਸ ਵਿਉਂਤ ਨਾਲ ਭਾਇਆ ਸੀ। ਛੋਪ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਗਲੀ ਵਿਚ ਭਾਤ ਮਾਰਦੀ। ਇਉਂ ਪਛਾਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਗੁੰਝੀ ਉਡੀਕ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੋਰਲਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਚੰਡੇ ਪੁਟ ਸੁਟ ਉਸ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਟੀਆਂ ਸਿੱਧ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਜੀਅ ਹੁਣ ਕੱਤਣ ਵਲੋਂ ਉਚਾਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਰੀ ਰਹਿ ਕੇ ਉਹਦੇ ਗੋਲੇ ਭੰਗ ਵਿਚ ਚਿਟਕਾਰੇ ਹੁਟ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਬਾਰ ਬਾਰ ਗਲੀ ਨੂੰ ਤੋਕ ਰਹੀ ਸੀ।

ਚੋਲੇ ਨੇ ਕੰਧ ਦੀ ਤੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਫਾ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ:

“ਸਿਆਰਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਗੋ ਰੁੱਦੇ ਐ, ਵਿਹੀਦਿਆਂ ਦੀ ਮੁਫ ਜਾਂਦੇ ਐ”

“ਸਿਆਰਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਗੋ ਰੁੱਦੇ ਐ, ਵਿਹੀਦਿਆਂ ਦੀ ਮੁਫ ਜਾਂਦੇ ਐ”

“ਚੁਰੇ ਬੋਧੀ। ਹੁਣ ਅੱਜੇ ਦੁਪਹਿਰ ਸੀ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਛੋਪ ਪੈ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ,” ਵਹੁਟੀ ਨੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੁਣ ਦਿਆ

“ਚੁਰੇ ਜਾਂ ਨਾ ਪੁੱਛ ਤਾਂ ਨਾ ਸਗੀ, ਅਸੀਂ ਸਾਗ ਨੂੰ ਕੀ ਜਾਣਾ ਹੈ?” ਬਾਮੀ ਨੇ ਚਰਖਾ ਬੁਝਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

“ਜੇ ਸਾਗ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਭੁਫੇਲਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦੀਆਂ ਓ,” ਵਹੁਟੀ ਨੇ ਬਾਮੀ ਦੇ ਸਿਆਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਤਤਾ ਵਿਚ ਆਖਿਆ।

“ਬਾਮੀ ਅੱਜਦੇ, ਹੋਰ ਨਾ ਗੁੰਝਾ ਹੁਣੀ ਹੁਣ। ਚਲ ਖਾਸਾਂ ਨੂੰ ਪਾਵੇ, ਤਾਤ ਨੂੰ ਕੱਤ ਲਾਂ ਗੀਆਂ। ਕਿਉਂ ਤਾਈ?” ਚੋਲੇ ਨੇ ਭੁੱਖੀ ਵੱਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਛੋਟੀ ਮਸ਼ੀਨ ਐ ਰਹਿਣੀ?” ਬਾਮੀ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਾਂ ਨਿਕਾ ਦਿੱਤੀ।

ਗਲੀ ਵਿਚ-ਦੀ ਕੋਈ ਮਨੋਰ-ਰੰਗੀ ਪੰਗ ਵਾਲਾ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਬਾਮੀ ਦੀਆਂ

ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਦਮ ਸਿਤਰੇ ਦੇ ਵਿਲਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਭਾਬ ਉਠੀਆਂ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਹੀ ਪਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਉੱਚ ਜਾਣ ਵਾਂਗ ਸਿਰ ਵੇਰਿਆ।

ਚੰਨ ਨੇ ਸਫ ਤਾਂ ਪਹਿਚਾਨ ਪੁਟੀਆਂ ਕੱਤ ਕੇ ਚਰਖਾ ਘੁਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਕੇ ਨਿਕਲ ਨਿਕਲ ਵਿਚਕਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੱਟਾਂ ਕੋਲੋਂ ਫੜ ਕੇ ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤੰਗਿਆ ਅਤੇ ਭਰ ਕਾਬੂਤਰ ਦੇ ਖੇਰਾਂ ਵਾਂਗ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਸਿੱਧ ਗਿਆ। ਉਸ ਕੱਤਰੀ ਦਾ ਝੱਕਣ ਝੁਕ ਕੇ ਗਲਟੇ ਅਪਾਟੀ ਚੁੱਨੀ ਦੀ ਫੜੀ ਵਿਚ ਉਲਟਾ ਦੇ।

“ਭਰਾ, ਮੈਂ ਪੁਣਾ ਨੇ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਆਂ”, ਚੰਨ ਨੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਥਾਮ੍ਹੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ।

“ਅੱਜੀਏ ਭਰਾ ਤੁਹਾ ਖਾ ਨੈਣ ਦੇ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਫੁੱਧ ਲੱਗੀ ਦੇ”, ਥਾਮ੍ਹੇ ਨੇ ਵੀ ਚਰਖਾ ਖੜਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਚੰਨੇ ਦੇ ਥਾਮ੍ਹੇ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਧਰਮਾਫ਼ਾ ਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਧਾ ਸਾਧੂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਧਰਮਾਫ਼ਾ ਦੇ ਉੱਚੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਛਾ ਚੰਨੇ ਦੇ ਕੋਲੇ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਕੋਲੋਂ ਦੋਹਰ ਸਰੀਰੀਆਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਹਾਝਾਂ ਦੀਆਂ ਤੁੱਝਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰ-ਗੋਟਣਾ ਖੇਡਦਿਆਂ ਲੰਘਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਹੀ ਖੇਡਦਿਆਂ ਨੜੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਵੀਰਾ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਗਾਥਾਂ ਦੇ ਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵੀ ਮਾਂ ਆ ਕੇ ਛੁਡਾਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਨਿੱਕੀਆਂ ਨੜੀਆਂ ਅਤੇ ਭੋਲੇ ਕਈ ਵਾਰ ਗੁਰਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਟ ਦੋਹਰ ਸਰੀਰੀਆਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਂਝੀਵਲ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੀ।

ਚੰਨੇ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਡੈਟ ਸੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸਹ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਪਰ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਕੰਮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਡੈਡੇ ਭਰਾ ਕਰਕਰ ਦੀ ਵਰਤੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤਾ ਸਹਾਰਾ ਦੇਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਚੰਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਾਢਦੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਾਂਗ ਕੰਦਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਪੁੰਜਿਆ ਦੀ ਕੰਪ ਭਰੀ ਦੇ ਮੀਂਹਾਂ ਕਰਕੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੁੱਝੀ ਵਾਲੇ ਕੋਲੇ ਦੀ ਡੈਟ ਦਾ ਇਕ ਖੇਪਾ ਢਕੀ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਾਨੀ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਅਗਰਿਥ ਤਰੀ ਸਕਾਰਾ ਕੰਦ ਬਣਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕੰਧਿਆਂ ਵਾਲੀ ਵਾਤ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਕਿਹੜੇ ਵਿਚ ਦੇ ਬਲਦ, ਇਕ ਮੱਧ ਅਤੇ ਇਕ ਮਿਹਰਾਬ ਬਿਨਾਂ ਬੋਰਾ ਖਲੋਤੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਘਰ ਹੀ ਨਿੱਕੇ ਸਨ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਬੋਰਾਂ ਅਤੇ ਭੋਤੇ ਤਾਂ ਕੱਤੇ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਫ ਤੋਂ ਵਾਧੂ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਦਾਣੇ ਦੇ ਪੱਠਿਆਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਰਕਾਰਾ ਵੈਲੀਆਂ ਨਾਲ ਬਲਾਬ ਪੀ ਕੇ ਸਮਾਂ ਗਵਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਡੈਟ ਹਾਲੇ ਨਿਆਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਨਾਲੋਂ ਖੇਡ ਪਿਆਰੀ ਸੀ। ਬੁਧੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚੰਨੇ ਦੀ ਵਾਰੇਰੇ ਸਾਰਦੀ ਸੀ।

ਚਰੀ ਦੇ ਹੁਣਹੇ ਦੇ ਤੇ ਟੋਕਰੇ ਬਲਦਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਮੱਧ ਨੂੰ ਚੰਨੇ ਨੇ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਭੋਤੇ ਨੂੰ ਛੋਟਿਆਂ ਦੇ ਪਿਸ਼ੇ ਨੀਚੇ ਦੀ ਇਕ ਟੋਕਰੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਬਲਦ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਰਿਹਾ ਬਹੁਤਾ ਤੇ ਡੈਡੀ ਖਾਣੇ ਰੋਕ ਰਹੀ ਸਨ। ਫੁੱਧ

ਦਾ ਪੁਰ੍ਹਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰਾਸਾ ਪੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤਾ ਖਾਣ ਦੀ ਮੁਰਾਗਰੀ। ਪਰ ਕਰਕਰੀ ਫੁੱਧ ਦਾ ਪਿੰਜਾ ਹੀ।

ਚੰਨੇ ਨੇ ਹੁਣਹੇ ਦੇ ਨਿਬਲੇ ਰੋਕ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕੋਲ ਖਲੋਤੇ ਅਪਾਟੀ ਭਰਨੀ ਭਾਰੀ ਦੀਆਂ ਗੰਗਾਂ ਚਿੱਲੀ ਰੋਕੀ ਪੁਟੀਆਂ। ਖਰਬੋਰ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਹੋਂਦਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਭਾਨੇ ਦੀਆਂ ਗੰਗਾਂ ਦੁੱਧ-ਰੋਤੇ ਗੁਲਾਬ ਵਾਂਗ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਵਿਚ ਪਈਆਂ। ਉਸ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲੰਘਿਆ ਕਿਹਾ।

“ਪ੍ਰਾ ਜੀਓ ਇਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕਲਾਂ ਪਰੇ ਨਾ ਹੋਵੇ।”

“ਨੇ ਭਾਗੀ, ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਆਂ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਤੋਰਾ ਮਿਹ ਨੀ? ਤੂੰ ਭਾਗੀ ਮੇਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਬਹੁਤਾ ਵੀ ਪਿਆਰ ਅਭਿਦਾ ਦਾ”, ਚੰਨੇ ਨੇ ਕੋਰ ਵੀ ਕੰਮੀ ਘਟਦਿਆਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਪ੍ਰਭ ਚੰਨੇ ਜਦੋਂ ਜਿਸਨੀ ਗਈ ਸੀ”

“ਫੁੱਧ, ਜਾਹ ਪਹਾਂ” ਚੰਨੇ ਨੇ ਜੰਗੀ ਡੈਟ ਮੁਹ ਵੇਰ ਲਿਆ। ਉਸਾਰੇਦਾ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਭਰਮ-ਫੇਰ ਨੂੰ ਲਕਾਰਾ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਾਥ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਹੁਣਹੁਣਾ ਗਿਆ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਭਰਮਾਈ ਦੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਖਦੀ, ਪਰ ਚੰਨੇ ਤੇ ਭਾਨੇ ਦੇ ਪਿਛੀ-ਖੰਬਰ ਹੋਣ ਦਾ ਖਮਾ ਕਰਨ ਸੀ। ਹਰ ਨਵੀਂ ਬਹੁਤੀ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਤੇ ਉਪਰੀ ਮੱਧ ਵਿਚ ਅੰਦਰ ਸਾਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਰੋਤੀ ਦੀ ਫੁੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਹਨ ਭਾਨੇ 'ਤੇ ਹੀਕ ਚੁਕਦਾ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਮਾਂ ਅਤੇ ਡੈਟ-ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਸੰਪੰਨ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਨਲੀ ਸੰਪੰਨ ਘਰ ਅਤੇ ਇਕ ਵਿਚ ਭਰਨੀ ਭਾਗੀ, ਸਰੋਤੀ, ਮਾਂ ਅਤੇ ਡੈਟ ਬਦ ਕੇ ਹਸ ਗਈ। ਚੰਨੇ ਦਾ ਭਾਨੇ ਨੂੰ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਸਾਝ ਕੰਪਣਾ, ਭਾਨੇ ਨੂੰ ਆਲੀ ਹੀ ਮੋਰ ਕੇ ਪੁੱਲ ਖਰੀਦ ਗਿਆ। ਉਹ ਦੇਵੇ ਇਕ ਦੂਜੀ ਦੀ ਹਮਕਰਦੀ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਪਿਆਰ ਜਾਂਦੀਆਂ।

ਚੰਨੇ ਨੇ ਰੋਟੀ ਵਾਲੇ ਅਲੇ ਵਿਚੋਂ ਪੁਣਾ ਕੀਤਿਆਂ ਅਤੇ ਥਾਮ੍ਹੇ ਨੂੰ ਦਰ ਵਿਚ ਖਲੋਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ।

“ਅਨੀ ਤੈਥੋਂ ਕਦੇ ਤਾਈਂ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਪਹਾਹੀ ਗਈ।”

“ਰੋਟੀ ਕਦੇ ਦੀ ਖਾਧੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਖਾ ਤੇਨੂੰ ਉਡੀਕਦੀ ਸਾਂ।” ਥਾਮ੍ਹੇ ਵੀ ਬਾਹਰ ਆ ਗਈ।

ਥਾਮ੍ਹੇ, ਚੰਨੇ ਨਾਲੋਂ ਇਕ ਸਾਲ ਵੱਡੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਵੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੀ। ਸੋਨਾ ਸਤਾਹੁਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾਕਰਦਿਆਂ ਅੱਲਭੁ ਜਵਾਨੀਆਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਖੇਡਾ ਬਲਬ ਕਰੀਆਂ ਸਨ। ਚੰਨੇ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸੁਤਕਾ (ਭਾਰਾ ਨਾ ਹੋਣਾ) ਅਤੇ ਨਕਸ਼ ਥਾਮ੍ਹੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿੱਕੇ ਸਫ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਮਕੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਹਣੀਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਬਲਮ ਤੇ ਭੋਲਾਨਾ ਕੰਘੀਆਂ ਪਾਈਂ ਪਈਂ ਪਏ ਸਨ। ਉਸ ਦਾ ਪਿੰਡ ਹੁਸਨ ਦਰਕਾਰ ਲਈ ਬੱਧ ਬੁਲਕਦੇ ਦਾ ਕਾਹਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਲਿਆਣਪ ਵਿਚ ਖੀਣਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਥੇ ਮਿੱਥ ਕੰਪਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਹਰ ਤੁਸੀ ਦਾ ਪਾਸੇ ਸੋਬਨ ਵੀ ਹਰ ਗੰਗੂਰ ਪੁੱਤੇ ਲਈ ਉਂਚਾ ਹੋਇਆ ਲਨਕਾਰਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸੂਰੇ ਹੋਏ ਕੰਨ ਰਹਿਏ ਮਿੱਥ ਮਿੱਥ ਸੁਣਦੇ ਅਤੇ ਅਵੇਥ ਵਿਚ ਆਜਾਹ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠ ਪੁੰਗਰਦੇ ਅਗਮਨ ਦਰਬੀਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਇਸਨੇ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਗੋਤਿਆਂ ਨੇ ਪੇਟ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਇਸਲਾ ਬਾਈਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਗੰਗੂ ਸੀ, ਜਿਸ ਚੱਲਣ-ਵਹੁੰ ਡੱਬ ਇੰਨੇ ਸੀ। ਉਹ ਨਰਾ ਹੋ ਅਤੇ ਪਹਿਨ ਪਰਚ ਦੇ ਖੁਰਾ ਉਤੇ ਬਹਿ ਪੁੱਪ ਸੋਕ ਡੱਬਦਾ। ਇੰਨੇ ਵਾਜ਼ੀ ਖਾਲਾ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰ 'ਤੇ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਮਰਕ ਵਿਚ ਤੁਰੀਆਂ ਖੁਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। 'ਖੇਦ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਸਿੱਦਰੀ ਦਾ ਸ਼ਰੂਰ ਜਾਗ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਹ ਦਿਨ ਦਿਨ ਵਿਕਸਤ ਹਿਰਾ' ਨੇ ਨਕਸ਼ਾ ਦਾ ਤਿੱਕਾ ਅਤੇ ਕੱਦ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਮਧਾਗਾ ਸੀ। ਪੁੱਛਾ ਨੂੰ ਝੁੱਕ ਅਤੇ ਕੰਪਣ ਪਾ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਬਰਦਾਸ ਜ਼ਬਰਦਾਸ ਗੰਗੂ ਦਿਸਦਾ।

ਇਸਲਾਨੇ ਦੀ ਯਾਦ ਸਮੇਂ ਦੇ ਇਕ ਕੁਤਰਤਾਰੀਆਂ ਨੇ ਲੈ ਉੱਠ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਅਨੀ-ਬੇਨਾਨੀ ਚੱਲੇ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਚੱਲਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੁਸਨ ਤੇ ਪਿਆਰ-ਪ੍ਰੀਤਮਾ ਦੀ ਬਿਨੀ ਝੁੱਕ ਪੈ। ਜਾਂ ਜੇ ਕੁਝ ਉਹ ਆਇਲ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਲੰਘਦੀਆਂ ਦਾਤੇ ਪਿਛ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਝੋਲੀ ਪੈ ਗਈਆਂ। 'ਰਕਮਾਰ' ਦੇ ਭਾਰੀ ਪੱਤਿਆਂ ਪੁੰਗਰੀ ਕਟਕ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਢਕ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਦੁਮੇਲੇ ਤੱਕ ਹੀਰਾਵਲ ਹੀ ਹੀਰਾਵਲ ਇਸਦੀ ਸੀ। 'ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਬੇਰੀ, ਕਿੱਕਰ, ਟਾਹਲੀ ਅਤੇ ਝੂੜ ਦੇ ਪਿਛਾ ਉਤੇ ਆਬਦ ਦੀ ਪੁੱਪ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਕਿਹੜੇ ਕੋਈ ਭਾਵਨਾ ਬੱਦਲ ਉਡ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਫ਼ ਦੀਆਂ ਚਲੀਆਂ, ਕਟਕ ਨਾਲ ਉਚੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਕਿਰਲੇ ਕਿਰਲੇ ਸ਼ੁੱਧ ਦੇ ਪਿਛੇ ਝੁੱਲ ਉੱਠਦੀਆਂ ਜਵਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਗ ਰਹੇ ਵਲਵਲੇ ਜਾਪਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਦਰੀ ਦੀ ਗੁਰ ਪਿਛਾ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਖੇਤੀ 'ਚਾ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਝੁੱਕਲ ਵਿਚ ਖੇਤਾ ਖੇਤਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਗੁਰੀ ਹਸੇ ਨੂੰ ਭੋਕਦਿਆਂ ਸਮੇਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ:
“ਭਰਾ ਤੇਲੇ! ਇਸਲਾ ਕਿਹੜੇ ਜਿਹਾ ਹੈ?”
“ਪੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਘਰ!”
“ਅੱਗੇ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਛਦੀ ਆਂ!” ਸਮੇਂ ਨੇ ਬੇਮਾਨੁਸ ਜਿਹੀ ਤਿਉੜੀ ਪਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਮੇਰਾ ਪੁੱਛਾ ਡੱਢੀਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਮੈਂ ਕਾਝ ਪੁੱਗੀ ਸਮੇਂ, ਜੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਿਤੇ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਆਹੁ ਨੂੰ ਚੰਨ ਨੇ ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਖਿਆ।

ਸਮੇਂ ਨੇ ਉਹਦੀ ਵੱਖੀ ਵਿਚ ਚੁੱਕੀ ਵੱਖੀ।
“ਭੂ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਾਝ ਪੈਗੀ, ਬਹੁਤਿਆਂ ਹਿਰਾ ਵਾਲੀ”
ਚੰਨ ਨੇ ਪੀਛਾ ਤੋ ਕਸੀਸ ਵਟਦਿਆਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਵਿਚ ਮੁੱਕੀ ਧਰ ਦਿੱਤੀ।
“ਭੂ ਭੋਰ ਕਾਝ ਤੋ ਬੇਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਮਾਝਾ ਆਪਣੇ ਘਰ

ਪਰ, ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੀ।”

“ਨੀ ਉਹਦਾ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਝੱਲਦਾ ਹੈ ਹਰਦਮ ਨਾ ਲੈਂਦਾ ਦਾ।”
“ਉਹਦਾ ਨਾ ਝੁੱਕਣੀ ਜਾਂ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਸੁਣਾ।” ਚੰਨ ਵਫਾ ਕੇ ਬੋਲਾ ਅੱਗੇ ਹੋ ਗਈ।

“ਕੋਈ ਕਿਰਲ ਨਾ ਭਰ, ਤੇਰੇ ਵੀ ਯਾਦਕ ਉਹ ਪੈਦਾ ਹੋ ਅੰਤ ਭਲਕ ਦੀ।”
“ਪੁਛ ਤੇਰੇ ਹਰਾਭਾ....।” ਚੰਨ ਹੋਸ਼ ਨਾਲ ਭਰੀ ਲੈ ਕੇ ਸਮੇਂ ਵੱਲ ਮੁੜੀ। ਪਰ

ਆਹ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੋਰ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸੁਣ ਨੂੰ ਡੱਢੀ ਡੱਢੀ ਆਉਦਾ ਵੈਧ ਦੇ ਕਰ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਇਕਲਮ ਗੁੱਸਾ ਝੁੱਕ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਤੱਕ ਨਾ ਲੱਗਾ, ਉਹ ਕਦੇ ਆਪਣੀ ਹੁਰਾਵਿਕਤਾ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਅੱਗ ਝੁਲਦੇ ਜਾਪਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਨੀਵੇਂ ਹੋਏ ਨੈਣ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਹਿਰ ਉਤਾਰ ਖੁਲ ਕੇ ਵੇਖਿਆ। ਅਜਿਹਾ ਸੁਰਾਣਾ, ਝੋਲ ਅਤੇ ਭਰਿਆ ਗੰਗੂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤਰੀਕ ਜਸਬਾਤ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਲਪਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਗੁੰਮ-ਸ਼ੀਮ ਹੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਗਈ। ਸਮੇਂ ਨੇ ਜਦ ਪਿਛਾਹ ਤੱਕਿਆ, ਉਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਹੋਈ। ਚੰਨੇ ਰੂਪ ਦੀ ਹੁਸਨ-ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਸਭ ਕੁਝ ਝੁੱਕ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਡੱਢੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਈ। ਰੂਪ ਦੇ ਇਕ ਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ-ਨੀ ਲੰਘਦਿਆਂ ਝੁੰਘੀ ਕਸਕ ਉੱਠੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਝ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਜੰਗਲੀ ਮਿਹਰਾ ਪਨਾਝੂ ਮੁਨਾ ਕੋਲ-ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਕੋਲ ਫੀਰਿਆਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਬਿਗਨੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਮੁੱਟਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਜਵਾਨ ਮੁੰਡਾ ਕਿਵੇਂ ਝੁਲਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਲਗੂ-ਭਰੀ ਹਿੱਕ ਲੰਗਰਾਅ ਕੇ ਉਤੇ ਆਏ ਅਰਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਗੋਏ ਦੇ ਗਈ। ਚੰਨੇ ਅਸਲੇ ਪੈਰਾਨੀ ਵਿਚ ਕਿਹੀ ਗਈ, ਖਾਹਿਦ ਉਹ ਹੁਣ ਝੁਲਾਇਆ ਵੀ ਨਾ ਝੁ ਸਕਦੀ।

ਸਮੇਂ ਨੇ ਜਿਹਾਰ ਕਰ ਕੇ ਇਕਰਲ ਵਜੋਂ ਆਖਿਆ:
“ਕਿੱਕੀ ਮਜਾਨ ਹੈ।”

ਰੂਪ ਨੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਟਾ ਝੋ ਕੇ ਤੱਕਿਆ ਤੇ ਮੁਸਕਾਇਆ, ਪਰ ਮੂੰਹ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਮੁਸਕਾਣ ਨਾਲ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਇੰਝੀ ਸਹੀਪਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਝੁੱਲ ਵਾਲੀ ਝੁਲੀ ਤੇ ਪਿਛੀ ਖੋਲ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਪਸ ਕੇ ਕੰਡੇ-ਕੰਡਕ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਰੂਪ ਦੀ ਤੇਰ ਅੱਗੇ ਨਾਲ ਮੱਧਮ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਣਦਿਜਸੀ ਤਾਕਤ ਪਿਛਾਹ ਪਿੱਥ ਰਹੀ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਜੀਅ ਅਗਾਂਹ ਜਾਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਸਮੇਂ ਨੇ ਚੰਨੇ ਦੀ ਵਾਰ ਵਲ ਕੇ ਵਰਗਿਆਂ ਮੁੜ ਕਿਹਾ:
“ਆਕਾਸ਼ 'ਚ ਨੇਹ ਨਹੀਂ ਖੁੱਭਦਾ, ਅਨੀ ਸਰਗੀ ਚਲੀਆ ਹੋਣਾ ਦੇ।”
“ਸਾਹੁ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕੀ ਦਾਤੇ ਚਲਿਆ ਆਂ।” ਰੂਪ ਨੇ ਬਿਜਗਦਿਆਂ ਬਿਜਗਦਿਆਂ ਕਹਿ ਹੀ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਲਗੂ ਵਿਚ ਤਕਲੀ ਮਿਲਮੁਲ ਸੀ।

“ਇਕ ਗੱਲ ਇਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ, ਤੇਰੇ ਕਿਤੇ ਸਾਹੁ ਨਾ ਪੈਣ।”
“ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਝੂਨ ਕੋਰ ਕੇ ਹੀ ਲੈਣਾ ਦੇ।”

ਚੰਨੇ ਨੇ ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਤੱਕਿਆ, ਦਸ ਥਾਥਾਂ ਟਾਕੀਆਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਇਕ ਪੁੱਛਾ ਆਪਣੀ ਥੱਕਰੀ ਨੂੰ ਥੱਕੀ ਚਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਥੱਕਰੀ ਦੇ ਗਲ ਦੀ ਕੰਨੀ ਖੜਕਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਬਾਮੋ, ਰਿਹਾਦ ਘਰ ਪੁੱਛ” ਚੰਨੇ ਏਨੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਬਾਮ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਤੇ ਗਈ। ਬਾਮੋ ਦੀਆਂ ਖਬਰੀਆਂ ਤੇ ਹੱਸਦੀਆਂ ਨਬਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੜਕਿਆ। ਚੰਨੇ ਦੇ ਹੇਠੀ ਪੁੱਛਣ ‘ਤੇ ਵੀ ਰੂਪ ਨੇ ਸੁੱਤ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੁੱਛਾਰਾਂ ਚੁੱਕ ਰਿਹਾ:

“ਮੇਰਾ ਘਰ ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਐ?”

“ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਤ੍ਰਿਖੇ ਮੇਰੀ ਰੂਪਾ ਦੇ!” ਬਾਮੋ ਨੇ ਕਾਹਲੀ ਚਾਮ ਵਿਚ ਆਖਿਆ, “ਤੂੰ ਭਾਰੀ, ਸ਼ੈਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਦੇ, ਸੱਜਦੇ ਘਰ ਵਾਲਾ ਰੂਪਾ ਦੇ ਸਾਲ ਹੋਵੇ, ਮਰ ਰਿਹਾ ਸੀ!”

“ਉਹ ਤੇ ਸਾਡੇ ਅਗਵਾਤ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਚਾਰੀ ਨੱਕਰੀ ਐ?” ਰੂਪ ਵੀ ਨਵੀਂ ਪੁੱਛੀ ਵਿਚ ਪੁੱਛਨ ਤੇ ਰਿਹਾ।

ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਚਿਉਂਦੀ ਜਾਪਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਰੂਝ ਗਵਾਰਿਆ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਬਾਮੋ ਦੀ ਪੀੜ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹੋਵਾ।

ਬਾਮੋ ਨੇ ਜਾਣ-ਪਾਣ ਵੱਥ ਨੈਣ ਦੀ ਪੁੱਛੀ ਮੰਨਿਹੁਸ ਕਰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਛ ਸਾਣ ਐ?”

“ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜੀ ਪੁੱਛੀ ਨੇ!”

“ਸਾਡਾ ਇਕ ਖੰਨੇਦਾਰ ਹੀ ਰੂਪਾ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੀ?”

“ਇਕ ਫੱਫਾ ਕਾਵੇ ਦਸ ਖੰਨੇ ਦੇ ਦੇਵੇ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਭਾਰ ਰੂਪਾਦਾ ਪੈਦਾ ਦੇ?” ਚੰਨੇ ਸਾਮੋ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਿੱਛੇ ਆਪਣੀ ਖੱਬੀ ਉਂਗਲੀ ਉਤੇ ਪੈਂਦੇ ਦਾ ਇਕ ਨਜ਼ ਨਪੇਟ ਕਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਮਿਆਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮੋ ਇਕੱਠਲ ਧਬਨੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ।

“ਓਹਾ, ਰੂਪਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ, ਸ਼ੈਵ ਕਬੀਰ ਦੇ ਮੇਲੇ ਕੁਝ ਆਵੇ?”

“ਕੁਝ?”

“ਹੋਰ ਸ਼ੈਵ, ਏਕੇ ਰੂਪ ਸਾਣ ਹੈ। ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਕਰੂਰ-ਬਰ-ਕਰੂਰ ਆ ਜਾਵੇ, ਨਾਲੇ ਤੂੰ ਵੀ ਆਵੀ?” ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਬਾਮੋ ਦੇਵ ਜੋੜ ਕੇ ਠੱਸ ਪਈ। ਚੰਨੇ ਦੇ ਵਿਗਰੇ ‘ਤੇ ‘ਚੁ ਵੀ ਆਵੀ’ ਸਾਣ ਤੇ ਨਾਲੀ ਵਿਰ ਗਈ। ਮੁੱਢਲੇ ਚੀਕਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਲਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅੱਗੇ ਰੂਪਾਦੀ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਰੀਕਰੀ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

“ਮੈਂ ਵੀ ਆਵਾਂ, ਕਿੱਥੇ ਬੋਲੂਰ?” ਰੂਪ ਨੇ ਅਸਲ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੱਥਰ ਦਾਗਿਆਂ ਦੁਹਰਾ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਤੂੰ ਆਪਾ ਹੀ ਆਪਦਾ ਸੀ, ਦਾਵੇ ਮੇਲੇ ਨਾਨਕੇ ਐ। ਨਹੀਂ ਏਕੇ ਕਪੂਰੀ ਤੇਰੀ ਚਾਰੀ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਗੀ ਤੇਨੂੰ ਮੰਜਾ ਬੀੜਾ ਨਾ ਮਿਥੂ?”

“ਨਾਲ ਦੀ ਸਰੋਲੀ ਤੇ ਵੀ ਪੁੱਛ ਲੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਉਣ ਨੂੰ ਆ ਰੂਪਾ?” ਰੂਪ ਨੇ ਜਾਣ ਕੇ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਛੇੜਣ ਦੀ ਨੀਯਤ ਨਾਲ ਆਖਿਆ।

“ਤੂੰ ਰੂਝ ਵਾਰੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਆਉਦਾ ਹੈ?”

“ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸੱਦੇ, ਰੂਝ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਆਉਣਾ ਪੈਦਾ ਹੈ।”

ਪੇਸ਼ੇ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਇਕ ਗੱਠੂ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਰਿਖਾਨ ਛਕੀ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਬਾਗ ਵਾਲੀ ਉਸ ਦੀ ਬਾਇਦ ਕਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਨੇ ਬਾਮੋ ਦਾ ਲਿਆਨ ਗੱਲਾਂ ਵਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹੀਆਂ ਵੱਲ ਕਰਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਚ ਹੀ ਖੇਤਾਂ ਵੱਲ ਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲੀ ਮਿੱਝ ਦਿਖਾਈ। ਬਾਮੋ ਨੇ ਮਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਆਖਿਆ:

“ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਹੀਂ?”

“ਬਾਮਾ ਮੈਂ ਕਰੂਰ ਆਗਵਾਨਾਂ, ਰੂਪ ਨੇ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਅਮੀਰ ਕਰਦਿਆਂ ਰਿਹਾ।

“ਬੁੱਝਿਕਰ ਗੰਧ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਤੇਨੂੰ ਪਰਮਬਾਨਾ ‘ਚ ਪਾਵਾਗੀਆ’। ਸਾਮੋ ਮਖੋਕ ਕਰ ਕੇ ਠੱਸ ਪਈ।

“ਜਿੱਥੇ ਅਸਲੀ ਹੁਈ ਪਾ ਚਿੱਟੇ। ਹੱਥ, ਸਹਿਤ ਸ੍ਰੀ ਅਗਲ?”

“ਸ਼ਾ ਸਹੀ ਕਾਨ?”

ਰੂਪ ਆਪਣੇ ਨਾਲਗੀ ਦਾਣੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਹ ਦੇਵੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਗ ਤੋੜਨ ਨਾਲੀ ਮੁੜ ਪਈਆਂ। ਖੇਤ ਕੁ ਵਿੱਥਾ ਉਤੇ ਆਉਦਾ ਰਹੀ ਆਪਣੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਅੱਖ ਮਾਰ ਕੇ ਪੁੱਛਾਰ ਪਿਆ। ਜਵਾਨੀ, ਜਵਾਨੀ ਤੇ ਹਰਫ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋ ਰੂਝ ਉੱਚ ਆਪ ਮੇਰਦੀ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੀ। ਪੁਰਾਤਰਸੀ ਰੂਪਰਤੀ ਨਹੀਂ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅੰਮੋਤੋਗੀ ਤਬੀਅਤ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਚੰਨੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿਆਨਾਂ ਦੀ ਪੁੱਛ ਵਿਚੋਂ ਬਾਮੋ ਨੂੰ ਆਖਿਆ—

“ਕਿੱਥਾ ਸੋਕਣਾ ਦੁਆਨ ਐ, ਪਰ ਰੰਮ ਕਿਹੜੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ?”

“ਜੇਨੂੰ ਕੀ ਪਦਾ ਦੇ, ਕਿਹੜੇ ਠੇਮ ਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ?”

“ਦਾਣੇ ਦੁਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪੱਕੀ ਥੱਕ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੁਆ ਖੇਡਣ ਦੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਕਰਤਬੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਣੇ ਦੇਵੇ ਥੱਕ ਉੱਠ ਖਲੀਦਾ ਹੈ।”

“ਹਾਂ ਸੁਆ ਨਾ ਕਿਤੇ ਧਰ, ਉਹ ਦੀਆਂ ਪਾਤਾਲ ਤੂੰ ਮਾਰੀ ਜਾਨੀ ਦੇ।” ਬਾਮੋ ਨੇ ਦੁਪੱਟਾ ਵੱਟ ਉਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਦੇਵੇ ਸਾਗ ਤੋੜਨ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਚੰਨੇ ਗੈਲਣ ਤੋੜਦੀ ਤੋੜਦੀ ਆਪਣੇ ਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੋਚਾਂ ਸ਼ੇਮ ਪਈਆਂ ਸਨ, ਸਿਹਤੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਖੋਮਾਨੂੰ ਭੇਜਾਂ ਨਾਲ ਫੇਲ ਗਈਆਂ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਦੇਰਾਂ, ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਫੇਲ-ਫੇਲੀ ਸਦਾ, ਉਹ ਮਿੱਠਾ ਦਰਦ-ਸ਼ਾਹਦ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ। ਅੱਜ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਬਾਮੋ ਨੇ ਗੱਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਚੀਨੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਮੇਰੇ ਭਾ ਦਾ ਦੁੱਧ ਮੁਖੇ,
ਤੇਰਾ ਰੰਗ ਮੁਖੇਰੇ ਮੁੱਠੀਅਰੇ।

ਬੈਥੀ ਵਾਲਾ ਤਾਰਾ ਚੜ੍ਹਦਾ, ਘਰ ਘਰ ਹੋਣ ਵਿਚਾਰਾਂ।

ਹੁਸ ਲੁਟ ਲੀਏ ਪਿੰਡ ਦਿਆਂ ਪੈਚਾਂ, ਹੁਸ ਲੁਟ ਦੀ ਸ਼ਕਰਾਂ।

ਗਹਿਣੇ ਸਾਰੇ ਪਾਗੀਆਂ ਲਾਹ ਲਏ, ਜੋਸ਼ਨ ਨੇ ਲਿਆ ਧਰਾਂ।

ਭੇਡਾਂ ਬਾਛਦੀਆਂ ਬੇਬੇਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਾਰਾਂ।

ਜੰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁਕਮੇ ਨੇ ਪਿਛਲੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪਰਥੇਸ਼ ਆ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਗੈਰੂਰ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨੋਂ ਨੀਹੜੇ ਦਾ ਧਿੱਕ ਭਾਹ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਓਦੋਂ ਉਹ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਾਥ ਨਾ ਗੀਤਾ। ਪੜ੍ਹਦਾ ਦੇ ਤੋਂ ਵਾਲੀ ਘੁਮਾਂ ਕਮੀਨ ਪ੍ਰੇਤਰ ਪੋਤਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਦੇ ਦੋ ਘੁਮਾਂ ਗੰਗ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਅਤੇ ਬਮੀਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਕਮੇ ਮਜ਼ਹੂਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਮੁਸ਼ਕੀਲੀ ਕਮੀਨ ਵਾਲੇ ਜੱਟ ਪੁੱਛੇ ਨੂੰ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਮਾਉ ਪੁੱਛੇ ਦੀ ਬਾਂ ਬਹੁਤੀ ਵਾਗੀ ਕਮੀਨ ਨੂੰ ਸਾਥ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਜੱਟ ਕੁੜੀਆਂ ਲੈਣਾ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਵਾਹੁ ਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਦੇਣ ਵਾਗੀ ਆਪਣਾ ਇਹ ਸ਼ਰੀਕ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਇਕ ਦੀ ਹੋਨੀ ਦੇ ਵੱਡੀਓਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਿਆਂ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਮਰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਹੁਕਮਾ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਬਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਵਾਹੁਦਾ ਹਿਰਾ। ਪਿੱਛਵਾਂਡੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਅੰਡੇ ਬਲਦਾਂ ਦਾ ਹੀ ਮਸਾਂ ਫਿੱਡੇ ਭਰਦਾ ਸੀ। ਦਿਹਨੇ ਓਦਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਪਿੱਡ ਸਹਿਰ ਦੇ ਮੰਡੀ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਗੱਡੇ ਨਾਲ ਭਾਰ ਵੀ ਵਾਹ ਲੈਂਦਾ। ਅੰਡੇ ਦਿਨਾਂ, ਵਾਹੀ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੀ। ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਕੰਮ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਓਨਾ ਹੀ ਘਰ ਵਿਹੁਚੁਦਾ ਹੈ। ਹਲ ਵਾਹੁਦਿਆਂ, ਮੂਰ ਬਲਾਉਦਿਆਂ, ਗੱਡੀ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਵਾਹੀ ਆਇ ਕਰਦਿਆਂ, ਜੇ ਵੇਲੇ ਫਿਰ ਰੋਟੀ ਹੀ ਨਾ ਪੁੱਜੇ, ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੀਹੇ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ।

ਵਿਆਹਿਆਂ ਕਰਾ ਜਿਉਣਾ ਖੱਡ ਤੋਂ ਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਕਮੇ ਨੇ ਤਿੰਨ ਚਾਲ ਬਿਧ ਮਾਈ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵਾਗੀ ਜਾਗੀ ਰੋਈ। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਖੰਧਾਂ ਮੈਟਣ ਨਾਲ ਹੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਹੂਰ ਦੇ ਕੇ ਛੱਡਣੀ ਪਈ। ਪਹੁ ਅਤੇ ਗੱਡਾ ਵੇਚ ਕੇ ਕਲਕੱਤੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਓਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਇਹ ਉਹ ਜਹਾਜ਼, ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਬੋਤ੍ਰਾ ਕਿਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਨਕਣ ਪਿੰਡ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁਲਾਂ ਵਾਲੀ ਫੀਲ ਚ ਰਾਤ ਦੇ ਜਾਗੇ ਦੀ ਨਕਲੀ ਨਕਲ ਗਈ। ਉਸ ਉਦੋਂ ਪਹੁਰਾਂ ਵਹੁ ਜੀਆ ਲਾ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਮਿਲ ਦੇ ਮਦਰਾਸੀ ਮਜ਼ਹੂਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਆਹ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਉਸ ਕੱਲ ਖਾਸੀ ਰਹੀ ਹੋ ਗਈ।

ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੁਪਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਕਮੀਨੀ ਜਵਾਨੀ ਉਹ ਪਰਥੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੁਣ ਆਇਆ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਮੀਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਮਾਜ ਸਥਾਨੀ ਤੇ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਸੀ ਕਮੀਨ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਦੇਦਾ ਸੀ। ਦਿਹਨੀ ਦੇ ਕੰਮਲ ਤੋਂ ਕੰਮਲ ਅੱਗਾਂ ਤੇ ਜਗਤ ਸਮਾਜਿਕ। ਜਦ ਜੀਆ ਚਾਹੇ ਕਥਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਹੁਕਮੇ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦਾ ਭੰਮ ਜਿਹਾ ਪੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਗੱਡੀ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤੀ ਪੀ ਕੇ ਉਹ ਗੰਗੇਬ ਸ਼ਰੀਫ ਭਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਰੋਬੜ ਪਹੁੰਚਾ

ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨਾਲ ਉਹ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਾਗੀ ਬਮੀਨ ਹੋ ਕੇ ਅਗਲੇ ਪਾਹੋਂ ਬਚਿਆ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੋਂ ਅਸਲੋਂ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਦੇਵਰੀ ਆਪਣ ਨਾ ਛੁਟ ਸਕੀ ਅਤੇ ਜਿੰਦੇ ਵਜੋਂ ਦਿਹ ਮਹੀਨਾ ਗੰਗ ਦੇ ਹਮਾਦਰਨ ਗਰੇ ਕੇ ਲੰਮੇ ਢਾਲੇ ਪਾ ਗਿਆ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੁਕਮੇ ਨੇ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਬੜੇ ਕਿਹ ਪਿੰਡ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਕਰਾ ਜਿਉਣੇ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਸੁਹਾਗਵਾਸ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਹੁਕਮੇ ਦੀ ਮੋਰ ਪਿੰਡ ਜਿਉਣੇ ਦੇ ਰੋਬੇ ਨੇ ਅੰਗਣਵੀਆਂ ਰੋਨੀਆਂ। ਅਨੀਸ ਦੇ ਕੁਝ ਮਾਨੀ ਨੇ ਖਾ ਜਾਣ ਪਿੰਡ, ਉਸ ਜੰਤੀ ਉਹ ਛੋਟੇ ਜੱਟ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਉਣੇ ਨੇ ਰੋਬੇ ਦੇ ਜਾਣ ਪਿੰਡ ਬਰਨੇ ਦੀ ਮਾਤਰ ਕਾਫੀ ਘਰ ਕਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਨ ਹੀਲ ਦੇ ਆਪਣੇ ਬਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਰਨ ਦੇ ਜਹਿਣੇ ਦੀਆਂ ਅੰਗਣਵੀ ਵਿਚ ਗੋਬੀਆਂ ਗੋਬੀਆਂ ਕਾਫੀ ਰੋਬਾਂ ਦੇ ਟੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਜਦ ਮਨੋਨ ਦਾ ਕਲਮ ਹਰੀਕਾਤ ਨਾਲ ਢਾਹ ਪੈਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਜੱਗ ਦੇ ਟੁੱਕੀਆਂ ਸ਼ੁਰ ਜਾਗ ਪੈਦੀ ਹੈ। ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਉਬਾਲ ਲਹਿ ਜਾਣ ਅਤੇ ਘਰ ਗਰਾ ਲੈਣ ਤੇ ਬੜੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਰ ਜਾਗ ਪੈਦੀ ਹੈ। ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਉਬਾਲ ਲਹਿ ਜਾਣ ਅਤੇ ਘਰ ਗਰਾ ਲੈਣ ਤੇ ਜਿਉਣੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੱਸ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਧਾਰੀ ਮਿਤਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਥ ਵਰਤ ਕੇ ਵੀ ਉਸ ਖੇਸ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੇਖੋ ਕਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਿਆਣਦਾ। ਉਸ ਦਾ ਸੰਤੀ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਕਮੀਨ ਤੇ ਪੈਦਾ ਸੀ। ਹੁਕਮੇ ਨੇ ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਆ ਕੇ ਪਹੁਰਾਂ ਘੁਮਾਂ ਗਹਿਣੇ ਤੇ ਪੰਜ ਘੁਮਾਂ ਕਮੀਨ ਵੀ ਲੈ ਲਈ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹਿਰ ਜਾਂ ਖੁਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੈਦਾ ਸੀ। ਜਿਉਣਾ ਮਾਧਵਾ ਸੀ, ਜੰਤੀ ਦਾ ਪੁੰਡਾ ਹਾਲੇ ਬਾਰਾਂ ਤੋਰਾਂ ਵਹੁ ਦਾ ਗੱਡੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਓਨਾ ਇਹ ਰੋਣ ਤੇ ਕਮੀਨ ਮਨ-ਮਰਗੀ ਨਾਲ ਵਰਤਾਰਾ। ਰੋਬੀ ਰੋਬੀ ਉਸ ਦੀ ਸੰਤੀ ਨਾਲ ਖੋਲ-ਚਾਲ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ। ਜਿਉਣੇ ਦੇ ਪੁੰਡੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਮੀਨ ਰਹੀਲੀ ਗਹਿਣੇ ਕਰ ਖੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਿਉਣਾ ਬੜੀ ਰੋਗੀ ਨਾਲ ਦਿਨ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਤੀ ਤੇ ਜਿਉਣੇ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਮੰਦਰ ਮੰਨੀ ਕਿ ਜਿਉਣਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਬਚਨ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬੜਾ ਅਨੁਸ਼ੇਸ਼ ਤਾਂ ਜਹੁਰ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਉਸ ਇਸ ਨਵੇਂ ਰੋਲ-ਮੇਲ ਨੂੰ ਦਿਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀ ਥਾਂ ਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਸਹੀ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ—ਚਲ ਕੰਗਾਲ ਗਲੇ ਲੱਥ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਬੰਦ ਚੁਕੇ ਮਿਲਾਪ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਮਗ ਪੁਰਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਉਣੇ ਨੇ ਜੰਤੀ ਦੀ ਨਲਾਹ ਨਾਲ ਇਕ ਬੰਗੀਟ ਕੇ ਵਾਹੀ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਇਕ ਆਡੇ ਅਤੇ ਦੋ ਆਰ ਵਹੀਂ ਕਾਫ਼-ਖਮੀਰਾਗ ਬਣ ਗਿਆ। ਦੋ ਛੁ ਜਾਗ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੰਤੀ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਹਰ ਵਹੀਂ ਬਾਨੇ ਵੱਡਾ ਲਈ। ਬਚਨ ਨੇ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਗੁਰਦਾ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਜਿਉਣੇ ਦੀਆਂ ਸੁਆਰਥੀ ਚਾਲਾਂ ਚੋਗੀਆਂ ਨਾ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮੇ ਸੋਝ ਆਨੰਸਰ ਸੰਤੀ ਪੈ ਗੀਆਂ। ਬੁਝਦਾ ਬੁਝ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਉਣੇ ਦੀ ਹੀਰ-ਹੁਦਾਦੀ ਵਿਚ ਆਖਦੀ—

“ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੁੰਡੀ ਪਈ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਜੱਟ ਦੇ ਘਰ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਕਦਾ, ਹੁਣ ਫੁੱਫ ਦੀਆਂ ਕਾਹੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀਆਂ। ਤੇਰੇ ਪੀਸਿਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਕਮੀਨ

ਫੁਲਾ ਲਈ। ਆਪਣਾ ਪਿੰਡਾ ਵੀ ਮੰਗ ਲਿਆ। ਕਿੰਨ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਪੁੱਤ ਵੀ ਧਰੀਆਂ? ਤੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਦਿਹੜੇ ਨੁਟੀਵੀਂ ਜਾਨੀ ਏ।”

ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਨਾ ਕਬੂਲਿਆ। ਪਰ ਲਗਾਤਾਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਿੰਗਦੀ ਧਾਰ ਪੈਰਾਵਿਰ ਵੀ ਛੇਕ ਪਾ ਦੇਵੀ ਹੈ। ਸੀਤੀ ਦੇ ਸਿੱਤੇ-ਸਾਢੇ ਗੰਢਾਵ ਸੁਆਸ ਖਰੀਆਂ ਬਣਨ ਦੀਆਂ ਹੁਲ-ਚੋਰਾਂ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਅਸਰ ਕਰਦੀਆਂ। ਉਹ ਜਿਉਂਦੇ ਨੂੰ ਸੀ। ਉਸ ਸੀਤੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰਮਨੇ ਸਮਝਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਜਿਉਂਦੇ ਦਾ ਲਾਲਚ ਵੀ ਹੁਣ ਹੁਣ ਵੱਧ ਚਲਿਆ ਅਤੇ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਵੀ ਫਿੱਤਰ, ਪਰ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ। ਐਕਤ ਦੇ ਵਧਦੇ ਵਿਚਕਾਰੇ ਮਨ ਤੋਂ ਸਵੇਰੇ ਬਗਲਾ ਕਲੋਲ ਗੰਢਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਸੀਤੀ ਤੇ ਜਿਉਣਾ ਪਹਿਲੇ ਜੁੜਾ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਤ ਦੂਜੇ ਹੱਥ। ਕੁਝ ਵੀ ਦੇਖੋ ਤੱਕ ਵੱਧ ਗਈ ਕਿ ਪਿਉ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਸੋਟਣਾ ਪਿਆ। ਜਿਉਂਦੇ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

“ਬੇਟਾ ਮੇਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਲਦ ਸਾਰੇ ਰੁਪਈਏ ਲਾ ਕੇ ਕੀਤੇ ਸਨ।”

“ਤੂੰ ਭੁੱਤਿਆਂ ਸੱਟਾ ਰੁਪਈਏ ਕਿਥੇ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਤੇਰੇ ਪਰ ਤਾਂ ਭੰਗ ਭੁਜਦੀ ਸੀ।” ਇਕ ਪਾਸੇ ਪੁੱਠ ਕੱਢੀ ਬੈਠੀ ਸੀਤੀ ਨੇ ਕਹਿ ਤੇ ਧੌਲੇ ਨਾਲ ਤਲਮੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਵਾਬ ਮੰਜਿਆਂ।

ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੰਧਰੀ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਗੇਂਦੇ ਬਦਲਾ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰਮਨੇ ਜਿਉਂਦੇ ਦੀ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਜਾਣਾ ਖੁਫ਼ ਕੇ ਜਿਉਂਦੇ ਦੇ ਦੋ ਬਹਾ ਗਾਧੂ ਵਲੋਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਢੀਆਂ, ਤਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਸ ਉਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਦੇ ਪੱਖੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸ਼ੱਕ ਨਾ ਪੈਵੇ। ਉਸ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ-ਮਿਲਾ ਕੇ ਸੀਤੀ ਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਨੂੰ ਸਾਥੀਆਂ ਅਧਿਆਂ:

“ਕਿਉਂ ਬਈ ਜਿਵੇਂ ਪੰਡੇਤ ਨਿਬੜ ਦੇਵੇ, ਬੁੱਝ ਮਨਜੁਲ ਐ।”

“ਪੰਡੇਤ ਲਾਹੀ ਕਰੇ ਸਵੇਰੀ ਕਰੇ। ਮੈਨੂੰ ਮਨਜੁਲ।” ਜਿਉਣਾ ਸਮਝਦਾ ਸੀ, ਏਥੇ ਖੁਫ਼ ਬਣਨ ਨੂੰ ਹੀ ਹੈ, ਏਥੇ ਤੇ ਤੇ ਨਹੀਂ।

“ਕਿਉਂ ਜੀਤੀਏ?” ਬੰਦਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਦਿਹਾਇਆ।

“ਮੈਂ ਵੀ ਅਧੀਰਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਸੋਚ ਵੀ ਕਰ ਦਿਓ।”

“ਲੈ ਅੱਖੀਂ ਤਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿਚ ਨੀਬੜੀਏ। ਬੇਤਾ ਜਿਉਂਦੇ ਦਾ ਅਤੇ ਦੋਹਰਾ ਬਲਦਾ ਦੋ ਕੋਲੋਂ ਵਿਚ ਮਨੋ-ਕਾਹਿਦੀ ਤੀਵੀਂ ਦੇ ਸਹੀ ਕੱਢ ਵੀ ਦੇਣ ਕਰਦਾ? ਸਾਥੀਆਂ ਚੰਧਰੀ ਦੀ ਕਿਹੜਾ ਚਾਕੋ ਨੇ ਆਪਣਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੰਨੇ ਬੋਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਾ:

“ਬੁਝੀਆਂ ਵਾਲੀ ਮਰ ਨਾ ਬਰ, ਪੰਡੇਤ ਦੀ ਕੀਤੀ ਨਹੀਂ ਰੱਦੀ-ਦੀ ਹੁੰਦੀ। ਪੰਡੇਤ ਰੱਬ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਰੱਬ।”

ਸੀਤੀ ਨੇ ਅਖੀਰ ਬਾਹ ਨਾ ਜਾਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਵਾ ਬਲਦ ਲੈਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਜਿਉਂਦੇ ਨੂੰ ਉਂਦੇ ਕਿਹੜੇ ਹੋ ਸੱਤੀ:

“ਏਨੇ ਬਲਦ ਦੇਵਦਾ ਏ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਹੀ ਨਵਾਂ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਪੁੱਲ ਤੋੜ ਕੇ ਸਾਰੀ ਪੰਡੇਤ ਮੈਨੂੰ ਦੁਆ ਦੇਵੇ, ਨਾਲ ਜੋਤੀ ਮਿਲ ਕੇ ਚੰਗੀ ਬਣਾਵੀ ਐ।”

ਚੰਧਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਬਲਦ ਸੀਤੀ ਤੇ ਇਕ ਸੌ ਕੰਗੂ ਹੁਪਦੇ ਦਾ ਜਿਉਂਦੇ ਨੂੰ ਦੁਆ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਮਲਾ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਹਾਨੇ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਸੀਤੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਚਮੀਨ ਤੈਨ ਸੋ ਹੁਪਦੇ ਅਮਲੇ (ਨੇੜੇ) ਉਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਵਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਦੁਆ ਦਿੱਤੀ। ਦੂਜੀ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਹੀ ਜਿਉਂਦੇ ਨੇ ਅਧਿਆਂ:

“ਬਲਦ ਦੇ ਹੁਪਦੇ ਹੁਣ ਅਤੇ ਮਾਮਲਾ ਮਾਮਲੀ ਨੂੰ ਦੋ ਸਵਾਕਾ।”

ਸੀਤੀ ਨੇ ਵੇਰ ਗੁਣ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੁਪਦੇ ਨਾਲਦ ਲੈਣ ਲਈ ਫਿੱਟ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਮਮਲੀ ਖਰੀ-ਮਖੀਰ ਪਿੰਡ ਜਿਉਂਦੇ ਦੀ ਇਹ ਮੰਗ ਵੀ ਮੰਨ ਲਈ ਗਈ। ਪਰੋਂ ਵਿਚ ਚੰਧਰੀ ਨੇ, ਰੁਪਈਏ ਦੇਣ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਜਿਉਂਦੇ ਵਲੋਂ ਆਪ ਦਿੱਤੀ। ਸੀਤੀ ਮਾਨੀ ਹੋਥ ਮਾਲ ਭੰਗਰ ਹੁਪਾ ਕੇ ਪਾਯ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਜਿਉਂਦਾ ਇਨੇ ਪੁਰੀ ਲਿੱਕਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਨੀ ਗਿਆ। ਸੀਤੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧਾ ਵਿਹੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੱਢ ਬਣ ਲੱਗਾ।

ਜਿਉਂਦਾ ਦਾਅ ਮਾਰ ਕੇ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਜੀਤੀ, ਬੇਤਾ ਅਤੇ ਸਾਲ ਰਹ ਲਈ ਚਮੀਨ ਨੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਬੜੇ ਪਿਰ ਬੰਧ ਗਏ ਸਨ। ‘ਓ ਜਿਉਂਦਿਆਂ’ ਆਪ ਕੇ ਸੰਦਣ ਵਾਲੇ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਜਿਉਣਾ ਸਿਹੁ’ ਅਧਾਏ ਸਨ। ਜਿਉਂਦੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਬਰਨੇ ਦੇ ਪਿਰੇ ਵਿਹੜਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਰਨੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦ-ਅੰਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਬਰਨੇ ਨਾਲ ਯਾਹੀ ਸੰਬੰਧੀ ਦੂਹੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਧੇ-ਵਿਚ ਜੋਕੇਨੀਆਂ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਰਨੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਹਰਤੁਹ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੋਚ ਕੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆਂ ‘ਹੁਣ’ ਅਧਿਆਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ, ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮਾਝਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ।

ਇਹ ਦਿਨ ਬਰਨੇ ਬਾਹਰੀ ਭੋਟੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਲੱਸੀ ਵਾਲਾ ਮਾਲੀ ਮੈਧਾ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸੀ। ਤੁਰਕਦੀ ਭੰਡੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਜਿਉਣਾ ਹਰਾ ਗੁਆਧਾ ਵੱਢ ਗਿਰਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬੇਤਾ ਕੱਲ ਦੀ ਕਿਹੜਾ ਵੀ ਨੁੱਕਾ ਸੁਝ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਰਨੇ ਨੇ ਕੰਗੀ ਪਿੰਡੇ ਰੱਬ ਕੇ ਜਿਉਂਦੇ ਨੂੰ ਕੰਨ ਕੁਝਾਇ:

“ਬਰਮ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੀ।”

“ਇਹ ਤਾਂ ਕਾਹਿਦੀ ਹੈ?” ਜਿਉਂਦੇ ਨੇ ਗੁਆਰੇ ਦਾ ਹੁੱਗ ਸੱਬਰੀ ਉਤੇ ਖੱਬੀਆਂ ਅਧਿਆਂ, “ਤੋਹੀਆਂ ਕਰਕੁਤਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਖਿੱਲ ਸਾਜ ਦਿੱਤੀ ਏ।”

“ਜਾਹ ਕੇ ਕੱਚਾ ਖੀ ਨਿਹਾ।”

“ਜਿਹੜੀ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨੇਕੀ ਕੀਤੀਏ, ਓਹੀ ਏਸ।”

“ਪਰ ਤੇਰੇ ਵੱਧੂ ਕੋਈ ਵਲ੍ਹੇ ‘ਚ ਵੀ ਕਰੀਬਾ ਕਰਦਾ ਏ।”

“ਰੰਬ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦੇ ਝੁੱਧ ਨੂੰ ਝੁੱਧ।”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੱਚਾ ਝੁੱਧ ਹਾਂ।”

“ਤੁਣ ਪੀਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਮਿਲਿਆ ਨਹੀਂ”, ਜਿਉਣੇ ਨੇ ਜੀਵਤ ਬੂਝਾਂ ‘ਤੇ ਵੇਰੀਓਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਤੂੰ ਟੋਪੀ ਨਾ ਰੋਵੇ।” ਬਰਨੇ ਜਾਣ ਕੇ ਪੁਸ਼ਕਾਈ ਬਰਮਾਈ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਗਈ।

ਅੰਗ ਦੇ ਕਿਰਤਲ ਬਾਰੇ ਇਕ ਮਿਲਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ਨਾ ਲੈਣਾ ਨੂੰ ਭੁਝ ਤੋਂ ਭੁਝ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਣਦਾਣੇ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਫਲ ਤੇ ਦਰੀਅਸ ਅੰਗ ਦੇ ਅੰਗ ਵਿਚ ਪੁਸ਼ਕਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਰਨੇ ਨੇ ਸਿਆਲ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਇਹ ਮੁੱਖ ਏਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਰ ਕੇ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨੇ ਹਟ ਜਾਣੇ, ਮੋਰਾ ਕੀ ਘਟਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਨੇ ਬੀਲਾਸ ਕਿਹੜਾ ਕੋਈ ਵੀ ਦਾ ਭੁਝ ਨਾਹ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਬਰਨੇ ਦੀ ਜਿਉਣੇ ਨਾਲ ਪੁਸ਼ਕਲੇ ਦਾ ਕੀਆਂ ਝੁੱਧ ਦਾ ਉਥਲ ਹੁੰਦਾ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਅੱਗੇ ਦੇ ਮਨੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੀ ਠਹਰੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਬਰਨੇ ਨੇ ਜਿਉਣੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਪੱਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚੰਗਾ ਸਮਝਿਆ। ਅਸੀਂ ਕਈ ਕੋਮ ਆਪਣੀ ਸਮੀਰ ਦੇ ਸਿਲਾਭ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਫਿਰਤਗਰਨੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪੇ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦੇ।

ਜਿਉਣੇ ਨੇ ਸੰਤੀ ਨੂੰ ਬਲ ਦੇ ਗੁਪਾਇ ਬਲੀਆਂ ਕਲੇਬ ਕਰਨ ‘ਤੇ ਵੀ ਨਾ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਇਕ ਵੇਂ ਵਰੀ ਪੁਰਾਤਤ ਵੀ ਸੱਦੀ, ਪਰ ਜਿਉਣਾ ਸਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਮਿਲਾ ਕੇ ਟਰਕਾ ਦੇਣਾ ਕਿਹਾ। ਕੱਚੇ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਸੰਤੀ ਨੇ ਜਿਉਣੇ ਨੂੰ ਨੱਟਿਸ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਤੈਨੂੰ ਵਾਹੁਣ ਨੂੰ ਸਮੀਰ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ। ਮਾਮੀ ਆ ਜਾਣ ‘ਤੇ ਵੀ ਉਸ ਕੱਚੀ ਗੁਪਿਆ ਨਾ ਸੱਤਿਆ। ਜਿਉਣਾ ਪੁਰਾਇ ਵਿਚ ਕਿਰ ਐਂਦਾ ਵੇਰ ਗਿਆ। ਵਾਰ ਮਹੀਨੇ ਬੀਤ ਜਾਣ ‘ਤੇ ਮੱਲੇਜੋਰੀ ਵੇਰ ਵਾਹ ਲਈ। ਪੁਰਾਇ ਤੋਂ ਭੁਝ ਨਾ ਬਾਇਆ, ਜਿਉਣੇ ਜਿਹਾ ਸਿਆਂ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਐਂਦਾ ਟੋਕੀਆਂ ਕਰ ਗਏ। ਸੰਤੀ ਚੁਰੀਓਓ ਪੁਸ਼ਕਲੇ ਨੇ ਘੱਟ ਲਈ। ਵਿਪੁਲਾ ਅੰਗਤ ਵਾਹ ਨਾ ਜਾਂਦੀ ਵੇਰ ਕੇ ਸੰਤੀ ਨਾਗਨੇ ਪਿੰਡ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਏਵੀ ਐਪੜੀ ਅਤੇ ਬਾਣੇਦਾਰ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ।

ਬਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਜਿਉਣੇ ਨੂੰ ਹਥਾਵ ਨਹੀਂ ਗਾਨ੍ਹ ਕੱਢੀ ਅਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਾਪੜਾਂ ਵੀ ਜੜ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਜਿਉਣੇ ਨੇ ਮੋਰਾ ਬਾਹੁਇ ਲਈ ਕਿਹਾ:

“ਤੁਸੀਂ ਜਨਾਬ ਮਾਏ ਹੋ, ਸਾਗੀ ਰੋਂਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੋਪਗੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲਵ, ਸਾਡਾ ਗੀ ਰੋਂਕਾ ਹੈ।”

ਬਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਚੋਪਗੀ ਸੱਦਿਆ। ਚੋਪਗੀ ਨੇ ਆਉਇਆ ਹੀ ਬਾਣੇਦਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਗਿਣ ਮਿੱਥ ਲਈ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਿਉਣੇ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬਾਣੇਦਾਰ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਲਈ ਮੁਰਗਾ, ਬਣ ਕੇ ਆਇਆ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਬਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਸੰਤੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ:

“ਜਿਉਣਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਤੂੰ ਕਿਪਟੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਬਾਮਾਤ ਦੀ ਦਰਸਾਸਤ ਦੇ ਆ, ਮੈਂ ਜਿਉਣੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਬਾਮਾਤ ਕਰਵਾ ਦੇਵਾਂਗਾ।” ਇਹ ਜਿਉਣੇ ਨੂੰ ਘੁਰੀਓਆਂ ਕਿਹਾ, “ਸੁਣ ਚਿੱਠੇ ਹਰਾਮੀਆਂ। ਤੇ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ, ਸਾਨਿਆ ਫਿਲ ਨਾਹ ਮੁੱਲਵਾ।”

ਬਾਣੇਦਾਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਸੰਤੀ ਨੇ ਗੁਪੇ ਲੈਣ ਅਤੇ ਦਮੀਨ ਫੁਫਾਉਣ ਬਾਰੇ ਹਾਲ-ਪੁਰਾਇਆ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬਾਣੇਦਾਰ ਉਲਟਾ ਕਟਕਾ ਵੇਰ ਸੀ ਵਾਟਾ ਗਿਆ। ਚੋਪਗੀ ਨੇ ਸੰਤੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੰਜਾਬ ਗੁਪੇ ਲੈ ਲਏ ਕਿ ਮੈਂ ਬਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡੀ ਦੇ ਕੇ ਤੇਰਾ ਸਾਥ ਕੇਮ ਸੁਤ ਕਰਵਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੁਝ ਵੀ ਨਾ। ਹਾਲੀ ਮਾਲਕਾ ਦੇਣ ਮਾਰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੱਦੀ ਵੇਰਵਾ ਪਈ। ਜਿਉਣਾ ਸਮੀਰ ਤਾਂ ਆਪ ਵਾਹ ਜਾਂਦਾ ਹਰ ਹਰ ਕਿਸੇ ਹੀ ਮਾਲਕਾ ਸੰਤੀ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਪੈਦਾ। ਉਹ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੋਚਦੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਜਿਉਣੇ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪਾ ਕੇ ਮਿੱਲੀ ਬਾਲ ਕੀਤਾ।

ਪੰਜ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਹੋਰ ਬੀਤ ਜਾਣ ‘ਤੇ ਸਿਆਲ ਪੁੱਛ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤੀ ਦੀ ਉਦਾਸ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਉਦਾਸ ਪਤਥਲ ਨੇ ਆਇਆ। ਇਕ ਬਾਮਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁੱਛ ਨਾਲ ਲਿਭੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਗਲਮ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨਹਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੁੰਡਾ ਨਹਾਉਣ ਲਈ ਅਸਲੇ ਗਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਰੋਟੀ ਸੁਤ ਬਣਾ ਕੇ ‘ਵੀ ਆਗੀ’ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁੰਡਾ ਪਿਛੇ ਖੁੰਡੀ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹਾਏਆਂ ਵਿਚ ਮਿੱਤ ਹੀ ਲਿਭਤ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਚੰਦ ਪੈਰ ਬੀਨੇ ਰਜਜਈ ਵਿਚ ਪੈਣ ਲਈ ਜਿੰਦ ਕਰਦਾ। ਪਰ ਸੰਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹਾਉਣ ਜਾ ਘਟੇ ਘੱਟ ਹੱਥ ਪੈਰ ਪੈਣ ਲਈ ਮਿੱਥ ਕੇ ਪਟਕੇ ਤੇ ਕਰ ਲੈਂਦੀ। ਅੱਜ ਉਹ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਗੁਪ ਵੀ ਆ ਗਿਆ।

ਸੰਤੀ ਨੇ ਗੁਪ ਨੂੰ ਮਿੱਲੀ ਭਾਵ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬਾਹ ਗਿਆ। ਵਿਚੋਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਉਹ ਚੰਪਰਾ ਸਾਥ ਕੇ ਕੰਨ ਚੁਕ ਚੁਕ ਵੇਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੰਤੀ ਵੀ ਕੋਲ ਹੀ ਪਹਿਤੀ ਭਾਹ ਕੇ ਬਹਿ ਗਈ।

“ਮੈਂ ਬਾਹੀ ਪਰਨੇ ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਗਿਆ ਸੀ।” ਗੁਪ ਨੇ ਗੱਲ ਤੋਰੀਓਆਂ ਕਿਹਾ, “ਬੂਝੀ ਹਰ ਵਿਚ ਸਾਥ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਦੇ ਭੁੱਝੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ। ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ‘ਏ, ਬਈ ਗੁਪਾ ਸੇਵ ਕਬੀਰ ਦੇ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵੇ।”

“ਹੈਂਦਾ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਫਾਮੇ ਤੇ ਚੰਨੇ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ‘ਏ।” ਸੰਤੀ ਨੇ ਪੀਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣ ਕੇ ਪੁਰੀ ਅਨਿਭਾਵ ਰਹੀਆਂ ਆਖਿਆ।

“ਜਿਉਣੇ ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ।”

“ਤੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਵੇਂ ਸਿਆਣਾ ਲਿਆ, ਬਈ ਨਾਵੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਈ ‘ਏ।”

ਗੁਪ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਆਇਆ, ਪਰ ਕਿਰ ਉਸ ਗੱਲ ਬਣਾ ਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ:

“ਕੁਮਰੀ ਰਮਾਹਾ ਵਾਲੇ ਪੁਰ ‘ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਲਿਪਾਸੂ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਵੇ ਪਿੰਡ ਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਸਾਇਦ ਕੋਲ ਨੀ ਲਪਾਇਆਂ ਨੇ ਉਏ ਸੁਣ ਲਿਆ।”

ਸੰਤੀ ਬਹੁਤੀ ਚਤੁਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿੰਨੇ ਸਾਢੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੀ ਅੰਗਤ ਸੀ ਜਿਹੜੀ

ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਅੰਦਰਨੇ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੀ ਸੀ।

“ਹੂੰ” ਸੰਤੀ ਨੇ ਹੁਗਾਰਾ ਭਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਉਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤਾ ਐ।”

“ਬਹੁਤਾ ਕੁਝ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ।”

“ਜੇ ਸੁਨੇਗਾ ਨਾ ਵੀ ਆਉਣਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਵੀ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਐਸ ਕੀ ਦਿਨ ਐ?”

“ਐਤਵਾਰ।”

“ਹਾਂ ਸੱਚ ਸਾਡੇ ਮੇਦਨ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਜ ਸ਼ੁਰੂਲ ਛੱਟੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀਰਵਾਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦਿਨ, ਸੰਤੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਗਿਣਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਮੇਲਾ ਅਗਲੇ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਵੀਰਵਾਰ ਦਾ ਹੈ। ਅਜੇ ਸਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿਨ ਪਏ ਐ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਤੋਂ ਨਾਲ ਲਿਆ ਕੇ ਜਿਉਂਦੇ ਐਤ ਨਿਯੁਤ ਦਾ ਕਮੀਆ ਵੀ ਨਿਬੇੜਨਾ ਦੇ।”

“ਭਲਾ ਚਾਚੀ, ਉਹ ਆ ਕੇ ਕੀ ਕਰੇ?”

“ਚਾਚੀ ਕੰਨੇ ਕਰ ਕੇ ਹੋਰ ਪੁੱਛਦੇ, ਨਹੀਂ ਸਹੇ ਅਗਲੀ ਪਾਵਾਂਗੇ।”

“ਦਾਦੀ ਕਿਨਾ ਪੁੱਛ ਲਵੇ, ਉਸ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦੇਵੇ”, ਰੂਪ ਨੇ ਹਮਦਰਦੀ ਜਣਾਇਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਫੇਰ ਰੂਪ ਤੂੰ ਈ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਦੇਸ। ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਬੜੀ ਐਸੀ ਹੈ।”

“ਤੂੰ ਅਗਲਾ ਸਾਲ ਵਾਸਤੇ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚਮਕਿ ਮਾਮਲੇ ਤੋਂ ਨਿਯਾ ਦੇ।”

“ਮੇਰੇ ਕੱਲ੍ਹ ਤਾਂ ਇਉਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਿਯਮਿਤੀ ਨਹੀਂ।”

“ਕਾਲਚ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਬੜੀ ਸਮਝੀ ਦੇ ਦੇਵੀ।”

“ਫੇਰ ਰੂਪ, ਤੂੰ ਹੀ ਕੋਈ ਇਹੋ ਨਿਯਮ ਕਾਹਦ ਲੱਭ ਲੱਭ। ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਐਵੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਨਿਯਮਿਤੀ।”

ਰੂਪ ਨੇ ਸੰਤੀ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਤਰਾਹੀ ਦਾ ਝੁੱਲਾ-ਚਿਹਰਾ ਮਹਤ ਦੇ ਚੁਲ੍ਹਾ-ਧੋਲ ਨਾਲ ਝੁਲਾਇਆ ਜਾਇਆ, ਜਿਹੜਾ ਮਹਤ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਹੁਣ ਤਰਸ ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰੂਪ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਤਰਸਾ ਕੱਲ੍ਹ ਵੱਲ ਅਤੇ ਜਜਬਾਤ ਭਰ ਕੇ ਉਸ ਕਿਹਾ:

“ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਚਾਚੀ, ਤੂੰ ਕਿਹਰ ਨਾ ਕਰ ਜੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੇ ਚਮਕਿ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਨਾ ਲਏ, ਤਦ ਮੈਂ ਤੇ ਜਗੀਰ ਸਲਾਹ ਕਰ ਕੇ ਹੋਰ ਲਾਵਾਂਗੇ।”

ਜਗੀਰ ਤੀਰਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਭਰਿਆ ਗੱਡਗੁ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਰੂਪ ਨਾਲ ਚਾਹ ਮਟ ਪੁੱਛੇ ਦੀ ਬੰਨੀ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਦਾ ਉਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕੀਮੀਆਂ ਲੀਮੀਆਂ ਭਰਾਂ ਅਤੇ ਹਿੱਲ ਨਾਲ ਉਹ ਮੱਲਾਂ ਵਾਲੀ ਤੁਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਜਾਉਣੇ ਰੋਗ ਤੇ ਮਾੜਾ ਦੇ ਦਾੜਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਆਵ ਬੋਹ ਲਈ ਸੀ। ਵਿਆਹਿਮਾ ਦੇਣ ਦੇ ਵੀ ਐਤਰਾ ਨੂੰ ਨਿਫਰਤ ਕਰਨੀ ਦਿਲੋਂ ਮਰ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਜਗੀਰ ਰੂਪ ਦਾ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਰਾ ਲੱਖਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਭਰਾ ਨਾਲੋਂ ਹੁਣ ਘਰ ਬਹੁਤਾ ਸੀ।

ਰੂਪ ਨੇ ਸੰਤੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਸੁਨੇਗਾ ਕਿਹ ਵਾਰ ਹਿਰ ਦੇਹਗਾਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਨੇਗਾ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੁਝੀ ਤਸੱਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਕੁਝੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਘਾਦ ਆ ਗਈ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਉਸ ਨੂੰ ਘਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਝੂਰ ਸੀ।

ਉਹਨੀਂ ਵਾਧਾ ਦਾ ਗੰਦਿਆਂ ਪਾਣੀ, ਪਹਲੀਂ ਦਾਬ ਦੇ ਰੋੜੇ।
ਚੀਨੇ ਕੁਰੂਤਰ, ਕੱਦੇ ਕਰਨਗੇ ਮੱਥੇ।

4

ਹੁਲ ਗਈ ਵੈ।
ਚੰਨ ਛਿਪ ਗਿਆ, ਝੁਬਾਰਾ ਤੇਰਾ।
ਫੁੱਲ ਗਈ ਵੈ।

ਜੰਗੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਬਦਲੇ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ ਸਿਪਾ ਆਪਣੇ ਪਾਪ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਗਰ ਇਕਾਨ ਨ ਕਰਨ ਦੱਸਾ। ਦੁਆਈਆਂ ਬੁਝੀਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਮਿਥਾਲ ਕੀਤਾ, ਮੱਥੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਮੁੱਖ ਨਾਲ ਰਾਜੀ ਹੀ ਦੇ ਜਾਣਾ। ਬਦਲੇ ਲਈ ਰੂਪ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵੀ ਵਿਹਲਾ ਮਸੀ ਰੱਬ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਉਸ ਰੂਪ ਦੀ ਗਵਾਹਤ ਰਾਜੀ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਸਾਂਝ ਕੰਢ ਕਦੀ ਸੀ। ਬਦਲੇ ਨੇ ਰੂਪ ਨਾਲ ਮੁਹੱਬਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਰਾਜੀ ਨਾਲ ਕੰਢ ਕਿਟੀ-ਮਟੀ ਸੀ, ਪਰ ਮਲਾਣ ਰੂਪ ਨੂੰ ਹੁਲੇ ਨਰਮ ਜਾਣ ਕੇ ਭਰਵੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਪ ਸਹੀ। ਪਹਿਲੀ ਉਮਰ, ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤਰਸ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੇਲੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਕੀਲਾਂ ਸਹਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਬਦਲੇ ਤੇ ਰੂਪ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਰਾਜੀ ਤੋਂ ਨੁਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਲੇ ਨੇ ਅੱਜ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵੀ ਪਹਿਲੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਰੂਪ ਕੋਲ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦਿਨ ਛਿਪਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੁਝੀਆਂ ਬੁਝੀਆਂ ਨੇ ਕਲ ਕੇ ਪੁੱਛੀ ਥਾਂ ਪਾਥੀਆਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦਿਣ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰਾਹ ਤੇ ਕਾਹਦ ਦੀ ਛਿਲ ਕੰਧੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਛੋਟੀਆਂ ਬਾਲਕੀਆਂ ਉੱਟ-ਪਟਲ ਗੀਤ ਗਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅੰਨ੍ਹੇਰਾ ਵਾਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਸੁਆਟੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਜੰਗੀ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਛਿਰਾਂ ਨੂੰ ਭਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੁੱਖਿਆਰ ਤੇ ਕੁਰੂਟੀਆਂ ਦੀ ਅੰਬਲ ਪੁਸ਼ੀ ਗੁੰਝੀਆਂ ਹਾਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਆਂ ਵਿਚ ਮੁਸਕਾ ਮੁਸਕਾ ਜਾਂਦੀ। ਵਲਵਲੇ ਜੰਗੀ ਦੀ ਲਾਟ ਵੱਗ ਮਦਲ ਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀਆਂ ਆਂ ਵਿਚ ਲੱਗਦੀ ਦੀ ਮੁਸਕਾਈ ਲਾਟ ਲੱਭ ਗਈ ਸੀ। ਨਿੱਘੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਪਿਆਰ-ਹੁਸਨ ਜਵਾਨ ਲਾਹੁ ਮੁਸਮੀਆਂ ਛਿੱਤ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਲੋਹੜੀ ਸਵੇਲ ਕਰੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਦੀ ਨੀਂ ਪਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁਣਦੀ ਸੀ। ਐਨੇ ਰੋਲੇ ਵਿਚ ਲਾਹੇ ਲਗੇ ਸੋਨੀਆਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਨਾਝ-ਸਾਝਾ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਦਿੱਤੇ ਕਾਲੇ ਤਿਲ ਅਤੇ ਸਲਹੇ ਦੇ ਗੁਹੜੇ ਨੀਲੇ ਗੀ ਲੋਹੜੀ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਨਾਲ ‘ਕਿਡ-ਕਿਡ’ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ, ਜਿਹੜੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਕਿਹੇ ਮਿਝਾ ਜਾਂਦੀ। ਜਿਹੜਾ ਦੇ ਘਰੀ ਪਿਆਰ ਦਾ ਵਲ ਖੋਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਕਿਵਾਜ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁੜ ਵੱਡਣਾ ਸੁਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁੜ ਵੱਡਣ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਲੋਹੜੀ ਦਾ ਰੋਲਾ ਮੱਥ ਉੱਠਿਆ।

“ਤਾਇਆ ਮੈਨੂੰ ਦੇਵੀ। ਚਾਚਾ ਮੈਨੂੰ ਦੇਵਰੇ ਹੋਏ ਵਾਲਿਆਂ। ਖੁੱਲ੍ਹ ਜੇਹੇ ਨਾਲ ਵੇਖ। ਨੀ ਇਹ ਤੇ ਸੁਰਿਆ ਮਿਆ ਦੇ।” ਇਤਿਅਤਾਈ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੁਆਰੇ ਲਾ ਦਿੱਤੇ।

ਇਸ ਅਤਿ ਦੇ ਰੋਲੇ ਅਤੇ ਹੱਥ-ਪਾਈ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਮੋਕਾ ਤਾੜੇ ਕੇ ਬਰਨੇ ਸਭ ਦੀ ਔਖ ਬਚਾ ਕੇ ਮਿਲ ਗਈ। ਲੋਹੜੀ ਗੁਪ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਾਜੀ ਮਰਾਏ ਉਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਲੱਛੀ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ। ਖੱਟਣ ਆਈਆਂ ਨੂੰ ‘ਮੀਰ ਬੋਝਾ ਦਿਲਾ’ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹ ਕਰਕੇ ਦੇ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆਖ ਰਾਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਦ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੇ ਸਾਹ-ਚੜ੍ਹੇ ਬਰਨੇ ਰਾਜੀ ਦੇ ਘਰ ਆਈ, ਤਦ ਮੰਗ ਸਚਖੋਰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਭੁੱਖਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਵਿਚ ਲਈ ਆਗਲੇ ਅੰਦਰ ਰਸਾਈ ਹੋਣ ਉਪਾਹਿਰਾ ਗੀ। ਰਾਜੀ ਬਰਨੇ ਨੂੰ ਬੋਝਾ ਸਾਹ-ਭੁੱਲੀ ਤਕ ਕੇ ਦੇਵਾਂ ਹੋਣ ਜੀਤ ਨੇ ਕੇ ਹੋਸ ਪਈ। ਰਾਜੀ ਨੇ ਬਰਨੇ ਨੂੰ ਪੋੜੀ ਵੱਲ ਰੋਧ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਅੰਦਰਲੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅੱਲ੍ਹੇ ਹੇ ਕੇ ਵੀਡੇ ਦਾ ਮਿੱਤ੍ਰਾ ਜਿਹਾ ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ ਚਾਨਣ ਹੋਕ ਨਿਕਾ। ਪੋੜੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਬਰਨੇ ਦਾ ਵਿਲ ਨਹੀਂ ਭੰਡੇ ਤੇ ਜ਼ਰਕਦਾ ਅਤੇ ਪੁੱਛ ਨਵੇਂ ਹੱਲੇ ਵਿਚ ਰਿਹਾਵਾ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ। ਜੀਵਨ, ਆਦਰਸ਼ ਵੱਲ ਕਦੇ ਕਦੇ ਵਾਪਸ ਹੈ, ਪਰ ਕਦੇ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਆਰਾ ਕਾ ਕਾ ਵਾਪਸ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਗੀ ਪੋੜੀ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਭੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਪਾ ਮੰਨੀ ਕੰਧ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀ। ਗੁਪ ਦੇ ਪੁੱਛੇ ਦਲਾਣ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੋੜੀਆਂ ਪੋੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਨ। ਮਰਸੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਲੋਕਤਵ ਦੀ ਪੋੜੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੁੱਛਾਣੀ ਮਾਰ ਕੇ ਕੰਧ ਤੇ ਫੈਲੀ ਬਰਨੇ ਨੇ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਕਿਆਂ ਕੰਧ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਹੋਰਾਂ ਫ਼ਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਸੱਟ ਲੱਗਣ ਦੇ ਮਿਆਲ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਧਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਬੜੀ ਬਾਹਲੀ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਅੰਦਰ ਦੀ ਫਿਰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਮਾਸ ਸਿਫ਼ਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੈ ਵਿਚ ਪੁੱਛਾਈ ਅਤੇ ਪੁੱਛਾਈਆਂ ਵਿਚ ਫ਼ਸੀ ਵੀ ਹੁਣ ਕੰਧਾ ਸੋਚ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਕੰਧ ਤੇ ਰੋੜੀ ਪੁੱਟ ਕੇ ਵਿਗੀ ਵਿਚ ਵਗਾਹੀ, ਪਰ ਉਹ ਤਕ ਕੋਈ ਨਾ ਆਇਆ। ਵਿਰ ਕੰਧ ਤੇ ਖਿੰਨਿਆਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੇਖ ਲੈਣ ਦੇ ਮਿਆਲ ਨੇ ਰੋੜੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਤੁੜਕੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਸ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਦਾ ਫ਼ਾਲ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਕੰਧ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਲਾਗ ਪਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਵਿਚ ਫ਼ਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ।

***

ਗੁਪ ਕੋਲੋਂ ਬੋਝਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਪਹਿਲੋਂ ਉਸ ਦਾ ਪਰਾ-ਵਟ ਯਾਰ ਜਗੀਰ ਉਠ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਰਨੇ ਦਾ ਅੱਜ ਰਾਤੀ ਗੁਪ ਨਾਲ ਘਰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਸੀ। ਜਗੀਰ ਨੇ ਕੇ ਤੋਂ ਬਰਾਬ ਦੀ ਬੋਝਾ ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ। ਗੁਪ ਨੇ ਪੀਣ ਨਾਹ-ਨੋਕਰ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਅੱਗੇ ਹਾਥ ਪੀ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਗੁਪ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਜਗੀਰ ਹੋਰ ਬੜਾ ਕਿਹ ਉਸ ਕੋਲ ਰਹੇ। ਪਰ ਪੀਆਏ ਬਿਨਾਂ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਜਗੀਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਗੁਪ ਨੇ ਛੋਟੀ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਗਲਾਣਾਂ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਉਸ ਨਾਲ ਪੀਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਰਾਬ ਪੀਣੀਆਂ ਉਦਰੀਆਂ-ਹੁਦਰੀਆਂ ਮਾਰਨ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਉਠਨ ਦੇ ਮੰਨੁ ਜੋੜੀ ਦੀ ਛਮੀਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਵੀ ਛਿੜੀ। ਪਰ ਜਗੀਰ ਨੇ ਸਰਸਰੀ ਗੱਲ ਮਾਰ ਕੇ ਆਇਆ:

ਸ਼ੁੱਧ ਪੁਰਨਾਮਾ

“ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਆਪੋਗਾ ਬਾਈ ਕਰ ਕਾਂਗੇ, ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹੈ।”
“ਜੇ ਕੋਈ ਹੜੀ-ਨੋਵੀ ਪਈ ਹੈ”
“ਤੇਰੀ ਮਾਰਰ ਸਭ ਹੁਣ ਜਰ ਲਾਗੇ।” ਜਗੀਰ ਨੇ ਬੋਝਾ ਤੇ ਕੋਲੀ ਗੁਪ ਵੱਲ ਵਾਹੀ।

“ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਯਾਰ ਦੇ ਹਾਥਿਆਂ ਨਾਲ ਫੀਤਾਰ ਆ ਗਈ। ਜੁੰ ਦੇ ਹੋਰ ਪੀ, ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅਜੇ ਫਿੱਲੀਆਂ ਈ ਪਈਆਂ ਨੇ।” ਗੁਪ ਨੇ ਲਾਲਣੇਣ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਦੇਖ ਕੇ ਪੁਸ਼ਕੀਲਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਗੁਪ ਨੇ ਜਗੀਰ ਦੇ ਵਰਨਿਆਂ ਵਰਨਿਆਂ ਉਸ ਲਈ ਕੋਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।
“ਨਾਏ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਆਪ ਕੋਲੀ ਤਾਂ ਪੈਰ ਚਰ ਦੂ।” ਜਗੀਰ ਨੇ ਕੋਲੀ ਮੁੱਠ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਲਈ ਮੁੱਠਾਂ ਤੇ ਦੀ ਹੱਥ ਫੈਲਿਆ।

ਹਰ ਵਾਰੀ ਗੁਪ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਪਾ ਦੇ ਦਾ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਗੀਰ ਉਤੇ ਛੋਟੀ ਅਸਰ ਹੋਣਾ ਫ਼ਤਵਾਈ ਸੀ। ਵਧੀਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਲਾਲੀ ਪੁਸ਼ਕੀਲ ਵਿਚ ਲੱਗ ਪਈ। ਗੁਪ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਛੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਇਕ ਪੰਗ ਵੱਟਵਾਂ ਹੋਰ ਲਾ-ਕੁਆ ਦਿੱਤਾ। ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਬਰਾਬੀ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਕਿਹਾ:

“ਜਗੀਰ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿ।”
“ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਾਅਦੀ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਪੈਣਾ ਦੇ, ਤੇਰੇ ਨਾਲ।” ਜਗੀਰ ਏਨੀ ਆਖ ਕੇ ਗੁਪ ਦਾ ਖਾ ਗਿਆ।

ਏਨੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਪ ਦਾ ਗਲਣ ਦੇ ਕੇ ਨਾਜ਼ਾ ਲਹਿ ਗਿਆ। ਉਸ ਭੁਭ ਸੋਚ ਕੇ ਆਇਆ:

“ਚਲ ਲੱਛੀ ਤਾਂ ਵੇਖ ਆਈਏ।”
“ਚਲ।”

ਉਹ ਇਕਦਮ ਮੁਠਿ ਖੁੱਲ੍ਹਾ। ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਸਿਫ਼ਤ ਗਏ, ਪਰ ਸਿਫ਼ਤਿਆਂ ਨੇ ਕੇ ਲੋਰ ਵਿਚ ਗੱਲਿਆਂ ਆਇਆ।

“ਓਹੋ ਕੇ ਬਰਾਬੀ ਜਾਣਾ, ਘਰ ਭਗਵਾਨੇ ਦੇ।”
ਗੁਪ ਨੇ ਚੋਥਾ ਹਿੱਸਾ ਰਹਿਣੀ ਬੋਝਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਝੀ। ਜਗੀਰ ਨੇ ਹੱਥ ਸਿਫ਼ਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

“ਪਰੀ ਰਹਿਣ ਦੇ ਏਥੇ ਈ।”
“ਨਹੀਂ, ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਕਾ ਮੋਕਾ ਲੱਗਾ ਸੁ।”

ਜਗੀਰ ਗੁਪ ਦੀ ਆਪੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਾ ਪੈਰ ਮੋਕਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮਨਸਿਫ਼ਤ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਗੁਪ ਨੂੰ ਫ਼ਤਵਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਿਆਦ ਵੀ ਮਨੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਬੋਝਾ ਚਾਹਦੀ ਹੀ ਭੱਭ ਵਿਚ ਦੇ ਲਈ। ਗੁਪ ਸਿਫ਼ਤਲ ਕਾਇਮ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਜਗੀਰ ਤੁਰਦਾ ਹੁਲਾਰੇ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਹੱਥ ਲੱਗੀ, ਨਾਏ ਦਾ ਫ਼ਾਲ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਕੋਝਾ ਆ ਕੇ ਕੰਧ ਨਾਲ ਆ ਵੱਜਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਗੋਟ ਮਸਾਂ ਸੰਭਾਲਿਆ।

“ਤੂੰ ਬਾਅਦੀ ਮਿਸਾਂ ਕਿਹਰ ਨਾ ਕਰ ਓ।” ਜਗੀਰ ਲੱਛੀਆਂ ਫਿਰਤ ਫ਼ਾਲਾ ਹੁੱਕਾ ਸੀ।

ਲੱਕੜੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਰੂਪ ਨੇ ਜਲੀਹ ਦੀ ਥਾਹ ਵਿਚ ਹੋਰ ਮੁੱਢੇ ਨੂੰ ਵੜਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਖ ਘੁਟਾ ਕੇ ਸਮਾਜਾ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਘਰ ਪਾ ਦੇਵੀ। ਰੂਪ ਜਲੀਹ ਨੂੰ ਘਰਾਣੀ ਦੇ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁਛਾ ਮਾਰ ਕੇ ਕੇਵਿਕਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਜਲੀਹ ਨੂੰ ਗਿਆ ਰਾਨੇ ਦੇ ਸਿਟ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ ਘੰਟੇ ਗੀਤ ਗਏ ਜਾਏ। ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਨ ਦੇ ਵਿਰਲਾਉਣ 'ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵਿਰ ਉਸ ਛੱਪੜ 'ਤੇ ਮਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉਣ ਜਾਣੀ ਬਚਨ ਦੀ ਹੇਠੀ ਦੇ ਕੇ ਆਪੀ ਗੱਲ ਨਿਮਾਗ ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਈ, "ਅੱਸ ਰਾਤੀ....." ਅੱਸ ਰਾਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਾਫ਼ ਸੁਣ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਕੀ ਅਰਥ ਦਾ ਉਸ ਉਪਰੀ ਭਾਗ ਲਿਆ ਸੀ। ਨਸੇ ਦੇ ਖੁਸ਼ਮ ਅਤੇ ਬਚਨ ਦੇ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਅੰਗਤਰੀ ਲਈ। ਉਹ ਬੇਕਰਾਰ ਸੀ। ਬੜੇ ਵਿਰ ਸਿੱਧੇ ਨਿਗਾਹ ਰਾਸੇ ਵਿਚ ਉਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਨੇ ਅਉਤਿਆ ਆ ਜਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਧਾਦ ਕਰੇ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਤਾਪ ਨਹੀਂ।"

ਵਿਚ ਉਹ ਤਕਤਾ ਬਹਿਕਾ ਮਾਰ ਕੇ ਰੱਖ ਪਿਆ। ਪਾਸਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਰਾਂ ਦੀ ਨੰਭ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਅੰਦਰ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਦੀ ਪੁਆਰੀ ਗੱਲ ਕੀਤੇ ਬਿਸਤਰੇ ਨੂੰ ਉਸ ਗਾਨ੍ਹ ਕੱਢ ਮਾਰੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ, ਤਦ ਸਮਝਦੇ ਉਹ ਕਿਸਰਾ ਵਿਚਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਘੁੰਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੁੱਤ ਬਾਹਰ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ, ਬਚਨ ਰਾਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤੌਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਕੁੱਛਾ ਬੜ੍ਹ ਕੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ 'ਤੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਉਥੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਨਾ ਦਿਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਘੁੰਮੇ 'ਤੇ ਨਕਰਨ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਜਦ ਮਨ ਵਿਚ ਗਾਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾ ਘਰ ਪੁੱਤਿਆ, ਬਚਨ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸਰੇ 'ਤੇ ਮੁਟਕੜੀ ਮਾਰੀ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨਸੇ ਦੀ ਭਟ ਵਿਚਦਮ ਬੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ। ਬਚਨ ਨੇ ਪੈਦੀ ਸੋਟੇ ਹੋ ਰਿਹਾ।

"ਨੇ ਮਨ ਜਾਣਿਆ ਮੇਰੀਆਂ ਤਾਂ ਕੱਢ ਤੋਂ ਵਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਵੇ ਲੱਤਾ ਤੁੱਟ ਰਹੇਐਆਂ।"

"ਤੂੰ ਸੁਰਦਾਰਨੀ, ਪਰੇ ਕੁਲ ਮਾਰਦੀ, 'ਮੇਰੇ ਕੱਢ ਟਪਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਮੇਰੇ ਕੇ ਵਰ ਵਛੇ ਕੇ।"

ਫੁੱਲ ਦੀ ਕਿਹੜਾ ਲੱਕਣ ਦੇਵਾ ਸੀ, ਰੂਪ ਨੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੀ ਮਖਲਾਣ ਵਿਚੋਂ ਆਖਿਆ।

"ਕਿਸੇ ਜਾ ਵੇਛੇ ਦਾ ਭਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਾ।"

ਮਰਦੀ ਰਾਮਨਾ ਪੇਰ ਮਾਪ ਦਾ ਕੱਕਰ ਨਹੀਂ ਨਾਹ ਸਕਦਾ। ਵਿਚਗੀ ਦੇ ਅਜੋਤ ਸਾਥ ਵਿਚ ਅਵੰਗਿਆ ਜਨਮ ਲੈਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਕੱਢ ਦੇ ਗੁਨਾਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਮਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਪੈਰ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਬਚਨ ਦਾ ਸੱਲਾ ਰੰਗ ਲਾਕਣ ਦੇ ਬਾਨਣ ਵਿਚ ਪੁਆਰ ਕੇ ਤਾਏ ਵਗਾ ਦੇ ਗਿਆ। ਰੂਪ ਦੇ ਮੇਰੇ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਪਿੱਛਲਾ ਅੰਗੂਆ ਸੰਝੂਕ ਰੱਖੇਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਉਤਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਫਿਰ ਫਿਰਦਾ ਕਰੀਬਗਰ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੇਰੀ ਵਲ ਹੋਏ ਸਨ। ਰੂਪ ਨੇ ਹੱਥਿਆਂ ਤਕ ਸੋਚ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ:

"ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ।"

"ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ।"

"ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਘਰ ਰੱਖ ਲੈ।" ਬਚਨ ਨੇ ਝੱਟ ਹੀ ਮਮਾਗੇ ਵਿਚ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

"ਤੂੰ ਕਦੇ ਰਹਿਣੀ ਦੇ।"

"ਤੂੰ ਹੁੱਕ ਬਾਪਾ, ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਦੇ।"

"ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਲਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਰੋਹ ਨੂੰ ਚਾਕਿਆ ਕਰ।"

"ਨੇ ਵੇਖ ਲੈ, ਮੈਨੂੰ ਅੰਝਿਆ ਚਾਲਾਂ ਫੈਲਾ ਦੇ।" ਸਾਥ ਜੋਤ ਮਖਲਾ ਆਪ ਨਹੀਂ ਲੈਦਾ।

"ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਹਾਸਾ ਰਿਹਾ।" ਰੂਪ ਨੇ ਬੜ੍ਹਾ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਦਾ ਸਾਥ ਜਗ੍ਹਰ ਕਰਾ ਦੇ। ਇਉਂ ਚੋਰੀਆਂ ਕਿਨਾ ਭੁ ਵਿਚ ਕਰਾਹੋ, ਨਾਨੇ ਕਿਗਨੀ ਭੀਵੀ ਦੀ ਕਾਹਟੀ ਪੇਰ ਦੇ।"

ਬਚਨ ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਵਾਜਾ ਉਭਰ ਗਈ। ਰੂਪ ਉਸ ਦੇ ਪਸਿਨੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਕਰੇ ਵੇਖ ਦੇ ਸੁਣ ਤੁੱਕਾ ਸੀ। ਏਸੇ ਲਈ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੇ ਬਚਨ ਦੀ ਮਲਾਹਨੇਵਾਰੀ ਦਾ ਗੁਪਤ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਬੁਝਾਇਆ ਸੀ। ਬਚਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਆਪੀ ਗੱਲ ਕੱਢ ਕੇ ਸੁਣ ਗਈ। ਉਸ ਤਾਲਸੀ ਦੀ ਅੰਦਰ ਘੁਟ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ:

"ਜੇ ਭਲਾ ਕੁੱਝੀ ਸਾਥ ਹੁੰਦੇ ਏੀ ਨਾ, ਤੈਰ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਸਰੇ। ਅਗਲੀ ਵਾਰੂੰ ਜੇ ਗਲ ਬੋਲੀ ਵਾਹ ਪੈ ਗਈ, ਤਾਂ ਰੋਣੀ ਜਵਾਈਆਂ ਨੂੰ।"

"ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਜੋ ਰੋਣਾ ਆ, ਕਿਸੇ ਵਲੇ ਘਰ ਦੀ ਧੀ ਲਿਆ ਦੇ।"

"ਭੈਰ ਆਹ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਗਿਣੇ।"

"ਬਕੀ ਗੰਗੀਏ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੁੱਖ ਮੋਤਦਾ ਤੇਰੇ ਵਲੋਂ, ਜਿਵੇਂ ਤੇਰੀ ਮਰਦੀ ਐ ਲਿਖਾ ਨੇ।"

"ਸਰਦਾਰ, ਇਹ ਵੇਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਏੀ ਦੇ ਜਾ ਦੇ ਨੇ। ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਲੱਝ ਏ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੇਰ ਭੁਗਾੜੀ ਮਾਰਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਮਸਾਂ ਬਿਖਾਇਆ ਏ।" ਬਚਨ ਦਾ ਆਪਾ ਰੂਪ ਤੇ ਉਲਝਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਆਪ ਹੁਸਾਰੇ ਕਿਹਾ:

"ਮੇਰਾ ਧਾਰ ਸਭ ਦਾ ਸੁਣਾ, ਰੱਖ ਕੋਲੋਂ ਲਿਆ ਮੇਰਾ ਕੇ।"

"ਜੱਦੀਏ, ਕਿਗਨੀਆਂ ਰੰਨਾਂ ਕਦੇ ਮਖਲਕ ਸਾਕਰੀਆਂ ਏ।" ਰੂਪ ਕਿਲਕੁਲ ਹੁੱਧ ਅਤੇ ਭੋਲੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਲੇ ਕਿਲੇ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬਚਨ ਪੈਰੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਟਾਬਰ, ਰਿਗੀਆ ਫੱਲ ਵਿਚ ਫਿੱਸੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ।

ਓਦੇ ਹੀ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਕੱਢ ਦੇ ਪਰੇ ਰਾਮੀ ਮਰਾਸਣ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਤੇ ਤੱਤੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ:

"ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮੱਲਾ ਸਾਝੇ, ਜੇ ਇਨੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਭ ਵਿਚ ਬੱਧੀ ਪੁੱਠੇ ਲੈ ਆਉਂਦਾ, ਆਹ ਤੇਰੀ ਲੱਕੜੀ ਟੈਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਾ ਦੇਵੀ। ਹੁਣ ਬਹੁਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਾਣਾ ਮੁੱਠ ਕੇ ਪਾਵਾਂ।" ਰਾਮੀ ਜਿਉਂ ਕੋਲਦੀ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਮੀਰ ਉੱਤੇ ਅਸਲੋਂ ਦਬਾਓ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਬਚਨੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਥੇ ਕਾਹਲੇ ਕੋਲ ਹੁਣ ਜੋ ਬਚਨ ਦੇ ਇਲ ਪੁੱਤਗੀ ਕਿ ਹੋ ਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਅਉਣ ਨੂੰ ਆਸ ਰਹੀ ਹੈ।

"ਚਲ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਕੱਢ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ।"

"ਜਿਵੇਂ ਉਤਰੀ ਸੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾ।" ਰੂਪ ਨੇ ਨਿਕਰਰ ਵਜੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪੈਰ ਕਰੇ, ਤੂੰ ਫੈਰੀ ਈ ਹੋ ਜੇ।" ਮਿਰ ਦੇਨੇ ਆਪ ਕੇ ਘਰੋ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

"ਉਂ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਵੇਰ ਲਾਏ ਪੁਰਨਿਆਂ। ...." ਮਰਸਾਣ ਵੇਰ ਕਿਹ ਐਰੀ ਹੋਈ ਬੋਲਦੀ ਰਹੀ।

***

ਜਦ ਰੂਪ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਦੁਹਰਾਵਾ ਵਿਚ ਜਾਂ ਮੇਲੇ ਪੁਸ਼ਪਾਹੁਕੇ ਜਾਂਦਾ, ਤਦ ਘਰ ਆਪਣੇ ਹਾਏ ਦੇ ਪੁੱਤ ਨਾਜਰ ਨੂੰ ਸੋਫਲ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਜਗੀਰ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪੈ ਛੱਡਦਾ। ਰਾਤਰੀ ਸੋਫਲ ਦੇ ਮੇਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਉਸ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਘਰ ਨਾਜਰ ਦੇ ਹਫਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰੂਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੀਰੇ ਦੇ ਕੰਨ ਕਿਤੇ ਕਿ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਵਾਰਨੇ ਵਾਰਾ ਲਿਆਏ ਪੁਸ਼ਪਾ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਰਹੀ। ਰਤਲੂ ਸੀਰੇ ਨੇ ਮਨ ਮਾਰ ਕੇ ਮਨਕਰ ਦੀਆਂ ਸਰੀਆਂ ਧੁਣ ਲਈਆਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਮੇਲੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੀ ਜੀਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਨੀਵੇਂ ਥਾਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰੂਪ ਨਾ ਆਪ ਸਹਿਮਾ। ਕਿੰਨੇ ਆਦਮੀ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਰ ਕੇ ਜੀਉਣ ਲਈ ਮਸਤਰ ਹਨ।

ਰੂਪ ਨੇ ਬੀਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਇੱਡਾ ਇੱਡਾ' ਆਪ ਬਹਾਇਆ। ਪਾਣ ਦੋੜੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਸਾਢੇ ਨੂੰ ਭਾਇਆ ਅਤੇ ਵਿਚ ਪਤਲਾ ਕੀਟ ਦਾ ਝੁੱਲ ਸੁੱਟਿਆ। ਕੀਟ ਦੇ ਹਰੇ ਨੀਵੇਂ ਝੁੱਲ ਨੇ ਲਾਲ ਰੰਦੀਆਂ ਵੱਡ ਗਈਆਂ। ਮੁੰਡੇ ਵਿਚ ਅਤੀਅੰਤ ਕੰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਗੀ ਨੇ ਕੰਨ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਕੀ ਮੁਰਾਰ ਅਤੇ ਗਲ ਬਾਰੀ ਖੁੰਗਰੂਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਨੇ ਚੋੜੇ ਦੀ ਜਾਬ ਨੂੰ ਛਿਗਰ ਦਿੱਤਾ। ਰੂਪ ਨੇ ਨੀਵੀਂ ਕਨੀਫ ਨਾਲ ਰੂਪ ਦਾ ਚਾਦਰ ਥੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਰੁਕਦਿਆਂ ਜਾਵਾਨੀ ਦਾ ਸ਼ਿਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਅੰਗੂਰੀ ਰੰਗ ਦੀ ਟੋਕੀ ਬੰਦੀ ਪੇਗ ਬਾਰ ਦੇ ਸੰਨੇਰੇ ਧੁਨੇ ਵਿਚ ਧੱਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਗੀਰ ਦਾ ਨਾਜਵਾਰੀ ਪੁੰਜਾ ਰੋਕ ਰੋਕ ਰੱਖਿਆ ਵੀ ਛਿੱਗ ਛਿੱਗ ਪੈਦਾ। ਏਹਾ ਨੇ ਚੋੜੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਚਾਦਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਜ਼ਕ ਮਾਰ ਨਾਕੇ। ਪੰਨੇ ਰੰਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਦਰਿਆਂ ਵਿਚ ਨੀਵੀਰ ਜਿਹੀਆਂ ਬਣ ਗਈਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮਰਦਨੇ ਅਧਮਨ ਇਕ ਧੁਨੇ ਦੇ ਕਲਾ ਬਾਰ ਪਾ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ। ਨਾਜਵਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਗੀ ਪੰਨੀ ਰੁਤਰਦੇ ਈ ਸ਼ਿਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ-ਡੁੱਬਾਰੀਆਂ ਕੱਢ ਕਰੇ ਸਨ।

ਰੂਪ ਨੇ ਚੋੜੇ ਚੜ੍ਹਨ ਤੇ ਅੱਗੇ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਪੁੱਟਿਆ:

"ਕਿਉ ਬਰੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਗੱਦੀਆਂ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਐ ਤਾਂ ਏਸ ਦੇ।"

"ਬਸ ਐਤ ਨੀ।" ਜਗੀਰ ਨੇ ਕੱਢੇ ਵਾਲੀ ਝਾਗ ਦਾ ਸੁਆ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਪੁਕਦਿਆਂ ਆਇਆ। ਜਗੀਰ ਦਾ ਅੰਤ ਨੀਂ ਬਬਦ ਆਮ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਹੀਰ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਿਭੇ ਤਾਂ ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਦਾ ਅਗਲਾ ਗੰਭਾ ਨਿਵਾਇਆ। ਰੂਪ ਤੇ ਜਗੀਰ ਵਾਲੇ ਵਾਰੀ ਪਹਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਗੰਭੇ ਤਾਂ ਪੁੱਤ ਖੁੱਕਦਿਆਂ ਹੀ ਬੜਾ ਵਿਕਦਾ ਹੁਕਲੀ ਮੇਰ ਕੇ ਉਨਿਆਂ ਅਤੇ ਘਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੀ ਪੁੱਤ ਆਇਆ।

"ਘਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਮੇਲੇ ਜਾਣਾ ਤੇ, ਮੇਲੇ।" ਰੂਪ ਨੇ ਚੋੜੇ ਨੂੰ ਬੈਠ ਮਾਰ ਕੇ ਪੁੱਟਿਆ।

ਬੜਾ ਪਿਛਾ ਦੀ ਵਿਕਾਨੀ ਪੈ ਗਿਆ। ਨਿਆਰੀ ਵਾਲੇ ਖੁਹ ਤੋਂ ਮੇਰ ਪੁਕਦਿਆਂ ਰੂਪ ਨੇ ਬਰਨੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਾੜੇ ਵਿਚ ਬਣੀ ਨੂੰ ਝੌਂਕਿਆ। ਜਗੀਰ ਨੇ ਰੂਪ ਦੀ ਵੱਧੀ ਵਿਚ ਚੁੱਕੀ ਰਹੀ। ਇਹ ਬਰਨੇ ਸੈਨਤ ਸੈਨਤ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਗੁਟ ਨੂੰ ਧੱਕ ਲਾ ਰਹੀ।

ਜਾਵੀ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਨਿਆਰ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ,
ਨੇ ਜਾ ਮੇਰਾ ਗੁੱਟ ਮਿਟ ਦੇ।

6

..... ਏਰੇ,
ਤੇਰੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ;
ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਵਾੜੇ ਦੇ ਡੇਰੇ।

ਝੁੱਲਾਂ ਦੀ ਧੁਲੀਰੀ ਵਾੜਾ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆਂ ਦੀ ਚੁੜੇਰੇ ਪਿਛਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦਿਆਨੇ ਤੇ ਕਮੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਮਸਲੇ ਨਾਲਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਜਾਵਾਨੀ ਦੇ ਭੋਜਨ ਧੁਲਾਨ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਸੋਧ ਭਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੁਲਾਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਮਸਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪ ਲੋੜੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਝੁੰਝੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਪਿਆਰ ਦੇ ਪੁਸ਼ਪਾਹੁਕੇ ਵਿਚ ਸਾਡੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਮਸਤ ਤਲਸ-ਤਲਸ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿਆਰ ਦੇ ਸਾਨੂੰ ਮੇਲੇ ਘੱਟ ਮਿਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਹਰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋੜੇ ਦੇ ਪੁਸ਼ਪਾਹੁਕੇ ਵਿਚ ਸਾਡੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਦਲ-ਬਦਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਾਵਾਨੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰੁਤਰਦੀ ਪਿਆਰ-ਝੁੰਝ ਜਾਗਦੀ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਕਮਾਨਕਾ ਜਿੰਦਗੀਆਂ ਕਦੇ ਸਾਡਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ, ਸਗੋਂ ਪੁੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਰਵਾਦ ਦੇ ਟੋਪੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਲੇ ਤੇ ਅਗੂਰੇ ਹਿਰਦੇ ਨਿਆਰ ਨਾਲ ਪੁੱਖੀਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕੱਢੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਝੁੰਝ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਥਾ ਦਾ ਡੇਰਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਪਿਛੇ ਦੇ ਪ੍ਰਿਥੇ ਸਾ ਕਰ ਵਿਚਲੇ, ਡੇਰਾ ਮਾਰਨ ਲਈ ਵਿਠੇਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਸਾ, ਫਿਰਕੀ ਸਾਡੇ ਤਾਸ ਦਾ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਚਲਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ। ਮੁੰਡੇ ਘਾਟਾਂ ਤੋਂ ਡੱਕ ਲਈ ਦੁੱਖ ਲਈ ਦਾਉਂਦੇ। ਕਿਤੇ ਹੀ ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਕਿਹ ਬਚੀਆਂ ਝੁੰਝ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਇਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਨਾਵੇਂ ਪੁੱਤ ਬਹੁਤ ਵਿਕਸਤ ਹਿਰਾ ਸੀ। ਪੁਸ਼ਪਾਹ ਅਤੇ ਚਾਮ ਚਾਮ ਵਿਚ ਹੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਲਹੂ ਨੂੰ ਅਲੀਮ, ਪੁਸ਼ਪਾਹ, ਸਿਰਗਟੀ, ਨਸਵਾਰ ਅਤੇ ਭੰਗ ਆਦਿ ਨੀਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਸਵਰਾਂ ਲਾਈਆਂ ਸਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਾਰ ਨਸਾ ਵਰਤਦ ਲਈ ਮਸਤਰ ਕਰ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਪਰ ਖੋਲੇ ਨਾ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰੀਮਤ ਦਾ ਅਨਿਸ਼ਾਸ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਆਦਰਸ਼। ਇਸ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਰੋਕੇਰ ਕੇੜੇ ਦੀ ਚਾਲ, ਨਾਮੇ ਅਤੇ ਨਾਸ਼ਾ ਤੇ ਲੇਖਾਰ ਬਬਦਾ ਨਾਲ ਟੀਕਾ-ਟੀਪੀ ਪੁੱਛੀ ਸੀ। ਇਸਲੇ ਤੇ ਬਾਪੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਹਰਰ ਵਾਹਤਾ ਵੀ ਭੋਲੇ ਦਾ ਧੁਲਾਕਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸਲਾ ਡੇਰੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਮੇਰੀ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਭਾਈਆਂ ਨਾਲ ਸਾਹਿਬਾਂ ਪੁੱਛਣਾ ਬਹੁਤ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਡੇਰੇ ਦਾ ਧਨੀਫਾ ਛੱਡ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਭਾਈਆਂ ਦਾ ਹੋਰ ਪੈਰ ਖੋਲ ਕੇ ਰੇ ਰਿਸਾ।

ਪਿਛਾ ਦੀਆਂ ਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਬਣਾਂ ਕੋਲ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਰੱਖ ਕੇ ਦੇਖੀਆਂ ਸਨ। ਮਾਮੀ ਦੀਆਂ ਕਰੀਬ ਕੋਲ ਇਕ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦੀ ਜਨਾਨੀ ਆਈ। ਕਰੀਬ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਜਾਣ ਕੇ ਅਟਕ ਵਜੋਂ ਆਖਿਆ:

“ਮਾਮੀ ਟੋਟੇ ਦੀ ਭੁੱਖੇ ਆਮੀ!”

“ਗੁਰੂ ਭੁੱਖਾ ਕਰੇ। ਸਾਰੀ ਜੀਵੇ, ਭੁੱਖ ਸੁਹਾਗਣ, ਭੱਖੇ ਸਿਉਣ, ਨੈਣ ਪਰਾਣ ਨਰੇਬੇ।” ਭੁੱਖੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਕਈ ਅਜੀਬਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਕਰੀਬ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੀਠੜੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਛੱਡੀਆਂ ਦੇ ਮੂਹੜੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਗਈ।

“ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਏਸ?”

“ਬਸ ਗੁਰੂ ਬਹੁਤ ਦੇਵੇ।” ਉਸ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਹਾ ਭੁੱਖੀ ਨੇ ਦੇਪਰ ਚਿਪਕਾ ਦੀਆਂ ਮਥਨ ਪਿੱਛੇ ਅਨਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਹੜੀ ਉਹ ਪਾਏ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਧ ਕੇ ਆਈ ਸੀ।

“ਕੁਝੇ ਕਰੀਬ, ਕੁਝੀ ਗੁਣ ਸੁਧ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਿਕਰ ਭੀ ਨਹੀਂ। ਮਿਆਦ ਅਪਣੇ ਨੇ, ਲੰਬੀ ਰੋਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਧੀ ਪੁੱਤ ਆਪਣੇ ਪਾਹ ਵਿਚ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਹੀ ਭਰਾ ਪੁੱਤਰ ਦਾ। ਨਿੱਕਰ ਦਾ ਕੀ ਹੈ, ਐਵੇਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਦੇਖੀ ਹੈ। ਨੂੰ ਪਰਤਾਪ ਦੀ ਧੀ ਦੇ ਚੱਲ ਦੇਖ ਨੇ, ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਪਿਉ ਓਟਨ ਆਖਦਾ ਸੀ, ‘ਮੈਂ ਗੁਣੇ ਬਾਣਾ ਨੇ ਕੇ ਮਾਹਦਾ ਆ’।

ਕਰੀਬ ਨੂੰ ਭੁੱਖੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਗੁਝ ਵਿਚ ਜ਼ਰੀਫ ਜਾਪੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, ‘ਕੜ ਪੁੱਛੀਏ। ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮੱਤਾ ਦੇਣ ਆਈ ਹੈ? ਪਿਛਲੀਆਂ ਕੁਝ ਭੁੱਖਾਂ ਭੁੱਖ ਗਈ?’ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਪੀਠੜੀਆਂ ਉਸ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ:

“ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇਕ ਦੇ ਸਾਥ ਵੇਖ ਸਨ ਬਾਸ ਦੇ ਬਾਪੂ ਦੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਪਰਾਂ ਖੋਲੀਏ ਇਕ ਪੁੱਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਆਇਆ। ਏ। ਆਖਦਾ ਸੀ, ‘ਮੇਰਾ ਮੇਰੇ ਆਨਵੀ ਜਮਾਦ ‘ਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਉਸ ਛੋਟੀ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਪਰ ਪਾਹ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਚੰਗੇ ਹਨ। ਪੌਰੇ ਚੰਬ ਹੀ ਕਰ ਦਿਖਾਓ ਜੇ ਸਾਥ ਕੇ ਗਿਆ, ਵਿਆਹ ਵੀ ਹੋਵੇ ਦਾ ਹੀ ਕਰ ਦਿਆਂਗੀ।”

ਕਰੀਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਭੁੱਖੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤੀ। ਜਦ ਭੁੱਖੀ ਚਲੀ ਗਈ ਉਸ ਸਿੱਚਿਆ, ਭੁੱਖੀ ਆਖਦੀ ਤਾਂ ਨੀਕ ਸੀ। ਪਰ ਕਰੀਬ ਦੀਆਂ ਦਾ ਮਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਨਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਰਾਤ ਕਰੀਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਾਹ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਰੀਬਨਗੀ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ, “ਕਰੀਬ ਗੱਲਾਂ ਬਣਦੇ ਹੋ ਨੇ, ਕੁਝੀ ਦਾ ਕਿਤੇ ਸਾਥ ਕਰ ਕੇ ਭੁੱਖਾਨੇਗੀਆਂ ਦੇ।”

ਸ਼ਾਮ ਨੇ ਸਾਥ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆਸਣ ਸੁਣਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਪਣਾ ਕਿਤੇ ਸਾਥ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਬੋਝੀ ਚੰਮ ਆਨੰਤ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦਾ ਮਿਆਲ ਸੀ, ਉਹ ਦਿਆਲੇ ਦੀ ਹੀ। ਮੇਰੀ ਪੁੱਛੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਆਲੇ ਨਾਲ ਪੁੱਛਣ ਵੀ ਅਮੋਭ ਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਕਿਹਾ ਉਸ ਹੋਰ ਨਿਅੰਤ। ਹੋਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਤੇ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਸਦਾ ਮੇਲ ਭੁੱਖ ਕੇ ਇਕ ਦਰਦ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਫੜ ਗਿਆ। ਇਕ ਭੁੱਖਾਨੀ ਭੁੱਖੀ ਪਿਛੇ ਦੇ ਪੁੱਛੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵਿਆਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਦੇ ਹੀ ਗੋਤ ਦਾ ਵੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਭੁੱਖੀ ਪੁੱਛ ਦੇ

ਹਾਟ ਅਤੇ ਇਕ ਮਿਲ ਜਾਣ ‘ਤੇ ਕੋਈ ਭਾਈਚਾਰਾ ਪੁਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਿਚਾਓ ਨੂੰ ਕਦੇ ਬਣਦਾ ਸੀ? ਪਰ ਇਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਕਿਹੜੀ ਦੇ ਆਦਿ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਇਕੱਠੀ ਮਹਾ ਦਾ ਮੇਲ ਮੈਟ ਹਵਾ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਰਗਾ ਜੋੜ ਸੀ ਅਤੇ ਐਸ ਵੀ ਸਮਰ ਦੇ ਬਹੁਤਿਆਂ ਭਾਈਚਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਸਤ ਆਨੰਤ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਧਲ ਜਾਣ ਦਾ ਮਿਆਲ ਆਇਆ, ਪਰ ਮਾਮੀਆਂ ਦੀ ਬਾਸ ਐਸੀ ਭੁੱਖੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹਾਵ ਵਿਚ ਮਿਆਲ ਗਿਆ। ਦੁਨੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਮੀਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਸਮਰ ਨੱਕ-ਵੱਲੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਗੁਲਾਸੀ ਨੇ ਆਹ ਵਿਚੋਂ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਦਲੀਆਂ ਆਨੰਤ ਮਾਰ ਪੁਕਾਰੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਮ ਚੰਗੇ ਤੇ ਰੋਸ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ, ਪਰ ਇਕ ਦੀ ਬੜੀ ਭਰਵਾਲ ਸੀ। ਮਾਮੀਆਂ ਤੇ ਬੇਬਾਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਕ ਭੁੱਖੀ ਆਤਮਿਕ ਸੁਭਾਵਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਹ ਚਾਹ ਪਾਹ ਦੇ ਦੁਜੀ ਕਲਪਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਵਿੱਖ ਸਦਾ ਚਿਤ ਚੁਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਗੁਰ-ਸੋਲੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਅਗੇ ਪੁੱਛ ਕੇ ਪਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਕ ਪੁੱਤ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੰਗੇਤਰ ਨੂੰ ਹਾਣੀ, ਸੁਹਾਣਾ ਅਤੇ ਭਰਿਆ ਗੱਭਰੂ ਵਿਤਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਪੁੱਤ ਦੇ ਪੁੱਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪੇਸ਼ਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਦੇ ਆਪਣੀ ਹੈ, ‘ਮੇਰੇ ਕਿਸਮਤ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ?’ ਕਿਸਮਤ ਦੀ ਲਾਹਨ ਵੀ ਕਿਸੇ ਭੁੱਖੀ ਦੇ ਇਕ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚੋਂ ਵਹਿੰਦਾ ਵਾਹ ਬੋਝੇ ਗੀਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬੰਦੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੋਰ ਭੁੱਖ ਦੇਵੇ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਾਮੀਆਂ ਪੁੱਤਿਆਂ ਦੇ ਇਲਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮਾਨਕ ਬਣਦਾ ਬਣਦਾ ਰੀਝੂ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਕਰਤੇ ਵੀ ਪਾਹਿਸ ਵਿਚ ਅੰਦਰੋਂ ਪੁਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਦਿਲਾਂ ਚਾਹ ਸਕੇ, ਪਿਆਰ ਕਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਫੁਰਕਾਨ ਹੋ ਸਕੇ।

***

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਕੰਮ ਉਤੇ ਬੇਨ ਪੁੱਧ ਸੇਵਕ ਦਿਆਲੇ ਨੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਜਾਦੀ ਬਾਸ ਨੂੰ ਨੱਕ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਮਾਮੀਆਂ ਉਹ ਸਾਥ ਰੱਖੀ, ਐਸ ਕਿਤੇ ਮਿਲਣਾ ਵਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਮ ਨੇ ਵੀ ਬਾਹਰ ਦੇ ਹੁਲਾਸੇ ਵਿਚ ਰਾਮੀ ਰਹਿ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁੱਸੀ ਤਾਂ ਵੀ ਰਹੀਆਂ ਵਾਹੁ ਸੀ। ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀ ਸੋਲੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਪਿਛਾ ਦਾ ਮੇਲ ਮੁਲ ਕੇ ਛੱਪਣ ਵੱਲ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਸ਼ਾਮ ਨੇ ਆਖਿਆ:

“ਮੇਰ ਜਾਣਾ ਬੇਬੇ ਕੰਮ ਹੋਵੇ ਤੇ ਹੀ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੀ ਵਗੀ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪਹੇ ਬਹਿ ਜਿਯਾ ਕਰ। ਹੁਣ ਦੇ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਬਥੇਰੀਆਂ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਨੇ।”

“ਕੁਲੀਏ ਵੇਰ ਤੇਨੂੰ ਸਕਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਧਾਕੜੇ ਬਿਨਾਂ”, ਚੰਨ ਦੇ ਮਿਆਲ ਵਿਚ ਇਹ ਦੇਵੇ ਆਪਣੀ ਚਾ ਖੁੱਲੇ ਸਨ।

“ਮੇਰ ਪਾ ਕੇ ਰਹ ਵੀ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਕਦੇ ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ, ਯਾਦੀ ਲਾਈਏ ਤਾਂ ਉਥੇ ਨਬਾਹੀਏ, ਰੋਸ ਕੇ ਨਾ ਬਾਹਰ ਛੱਡੀਏ। ਪਰ ਕੋਈ ਨੀ ਤੈਨੂੰ ਬੋਝੂ ਰਕਣ ਨੂੰ।” ਸ਼ਾਮੀ ਆਖਿਆ ਚੰਨ ਦੀਆਂ ਆਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਹਦਾ ਭਵਿੱਖ ਤਾਕ ਰਹੀ ਸੀ।

“ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਵੇਖੀਆਂ। ਜਿਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਉਹੇ ਹੀ ਮੇਰੀ ਬੀਤ ਹੁੰਦੀ।”

“ਨਹੀਂ, ਤੇਰੇ ਬਾਹਰੀ ਮਿਆਲੀ ਨਾਲ ਜੱਗੇ ਚੋਪਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।”

“ਤੇਨੂੰ ਚਮਾਸ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਐਸ।” ਚੰਨ ਆਪਣਾ ਹੇਠਲਾ ਭੁੱਝ ਏਕ

ਕੇ ਪੁਸ਼ਿ ਵੇਰੀ ਸੀ, ਪਰ ਫੁਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦੀ ਸੀ। ਪਿਆਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਦਾ ਖੇਡਾ ਕਦੀ ਕਦੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਧ ਪੁੱਧੇ ਵਰੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

“ਹੁਣਾ ਕੀ ਸੀ, ਐਸਾ ਮਿਲਣਾ ਦੇ ਪੁੱਧ ਨੂੰ” ਆਮੋ ਆਇਤ ਇਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਪੁਸ਼ਿ ਦੀਆਂ ਵੀ ਨਾ ਦੇਸ ਸਕਦੀ।

“ਨੀਨਾ ਕਿਰ ਰੋਈ ਖੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖੋਟ ਲੈਣੀ, ਓਨਾ ਕਿਰ ਸਾਧਰ ਦੇਣੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਦਾ। ਉਹਦਾ ਫਲੋ-ਫਲੋਦਾ ਦਾ ਭੁਭ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਤੇ ਜਿਵੇ ਪੁੱਧ ਦੇਣ ਜੇਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ।” ਓਨੇ ਦੇ ਕਿਰੇ ਤੇ ਬਦਲਾਨੀ ਦਾ ਡੀ ਅਤੇ ਗੀਸਾ ਕਲੋ-ਮਲੋ ਸਨ। ਆਮੋ ਇਕ ਪਲ ਨਈ ਪੀਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਓਨੇ ਨੇ ਮੁਖ ਘਾਟਕੀ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਪੁਟ ਨ ਲਈ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਅੱਜ ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ?”

“ਆਪ ਵੇਖ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਲੱਭ ਦੇ ਮੁਸਾਫੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਸੀ।”

“ਬਲੀ ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਚਾਲਕਾਨ ਫਰ” ਓਨੇ ਨੇ ਹੋਰ ਨੀ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, “ਵੇਰ ਤੂੰ ਵੀ ਭੁਭ ਕਿਹਾ?”

“ਮੂੰ ਵੀ ਓਨੀ ਦੇ ਪੱਲੇ ਵਿਚ ਬਾਹ ਨਿਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ” ਆਮੋ ਨੇ ਝੋਰਵਈ ਪੁਸ਼ਿ ਵਿਚ ਉਹ ਦਿੱਤਾ।

“ਉਹ ਤੇਰੀ ਜਿਹੀ ਦਾ। ਜੇ ਹਰਥੜੇ ਤੋਨੂੰ ਕੋਈ ਵੇਖ ਲੈਂਦਾ। ਨੀ ਤੋਨੂੰ ਝੋਰਾ ਸੰਗ ਨਾ ਆਈ?”

ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੀਮੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇਕਠੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਆਨ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਮੋ ਨੇ ਓਨੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦਿ ਪੁਟਦਿਆਂ ਕਿਹਾ: “ਤੂੰ ਹੀ ਸੇ, ਮਿਲਣੇ ਨਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਮਰ ਜਾਈਏ।”

“ਫਿਟ ਬੇਰਮ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ” ਓਨੇ ਹੁਣ ਓਨੀ ਗੱਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਨੀ ਪਹਿਲ ਸਮੇਂ ਤੀਆਂ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਸੀ। ਸਾਥੀ ਦੇ ਭੁਰਦੇ ਜਾਣ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਆ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਸਹੀਆਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦਾਥਾ ਵੀ ਥਾ, ਦਰਦ-ਦੀਸਾ ਵਿਚ ਵੀ ਸਮਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਛੱਪੜ ਦੇ ਉਤਲੇ ਪਾਸੇ ਕਰੀਬ ਤੇ ਮੱਧਿਯਾਂ ਵਿਚ ਨਿਬੜ ਗਈਆਂ। ਆਮੋ ਦੀ ਬਦਲਾਮੀ ਓਨੇ ਦਾ ਇਕ ਚੰਗੇ ਰਾਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕਰ ਕਈ ਵਾਰ ਬਣੀ ਐਂਥੀ ਕਰ ਜਾਣਾ। ਇਹ ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਸੋਚਦੀ, ਜੋ ਇਹੀ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਾਪਰਦੀ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ। ਓਨੇ ਦੇ ਐਧ ਗਿਲੇ ਵਿਚ ਆਮੋ ਨੂੰ ਆਖੇ ਬਸਦਾ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਪਿਆਰ-ਰਹਤ ਹੋ ਮਿਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਹੀ ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਰਬ ਵੀ ਮੱਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਜਾਤੁ ਪੁੱਛਾ ਹੈ।

ਓਨੇ ਆਮੋ ਭੁਤੀਆਂ ਨਲੀ ਵਰੇ ਮਿਆਦੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮੌਤ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਹੀ ਪੁਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਟ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ।

“ਓਲਕ ਸਾਰੀ ਵਲੀ ਚਲ ਭੈਣੇ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਐਂਜ ਬੜਾ ਵੀ ਕੋਮ ਪਿਆ ਏ। ਤੋਨੂੰ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਭੂਆ ਦੇ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਪੁਰਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।”

ਓਨੇ ਨੂੰ ਆਮੋ ਦੀ ਭੂਆ ਤੇ ਉਸ ਇਨ ਵਾਲਾ ਗੱਭਰੂ ਘਾਟ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਹੋਰ

ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਨੂੰ ਛੁੱਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਘਾਟ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਸੁਨੀ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹੁਕ ਜਾਂਦੀ। ਉਸ ਮਿਆਨ ਕੀਤਾ, ਸਰਬੇ ਕੱਲ ਨੂੰ ਸੈਦ ਕਰੀਬ ਦੇ ਅਗੇ ਉਹ ਕੰਮ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਧ ਤੇ ਲਾਗੀ ਕਿਰ ਗਈ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਆਮੋ ਤੇ ਕਿਹਾ ਮੁੱਲੇ ਤੇ ਆਮੋ ਦੀ ਜਾਣੀਏ ਭਾਵੇਂ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਲਿਆ। ਭਾਵੇਂ-ਆਖੇਬ ਇਹ ਆ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਤੁਰ ਮੱਦੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਚਾਲਾ ਚੁੱਭ ਨਾ ਸਹੀਦੀ, ਮੇਰਿਆ ਬਾਬਲਾ।

ਪਰ ਦਾ ਮਾਨ ਕਲ੍ਹ।

7

ਪੁੱਛਦੀ ਭੁਤੀਆਂ ਨੂੰ
ਗੇਰੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਚੁੱਪੜ ਕਿਹੜਾ ਸੱਜਦਾ।

ਸੈਦ ਕਰੀਬ ਦਾ ਮੇਲਾ ਦੇ ਨਿਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਦਿਨ ਐਤਮ ਪਹਿਨ-ਪਰਥ ਕੇ ਮਿੱਥੇ ਐਧ ਕੁ ਮੀਨ ਦੀ ਵਿਥ ਤੇ ਵਣਾ, ਕਰੀਬੀ ਅਤੇ ਮੱਧਿਯਾਂ ਦੀ ਕਰੀਬੀ ਵਿਚ ਪਹਿਰ ਦੀ ਕਲ ਤੇ ਆਉਦੀਆਂ। ਕਈਆਂ ਚੁੱਪੜੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਪੁੱਖਣੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਆਵੇਦਰ ਕਿਰਦਗੀ ਨੂੰ ਇਹ ਮੁੱਖਣਾ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਆਸਰਾ ਦੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਗੰਗੂ ਪੁੱਛਿਆਂ ਲਈ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦਾ ਮੇਲਾ ਆਪਣੀਆਂ ਸੱਜਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਜ ਕੇ ਤੱਕਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਆਸ ਕਰ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦਾ ਮੇਲਾ ਐਰਭਾ ਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਭੈੜੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਮਰਦ ਵੀ ਮੁੱਖਣਾ ਦੇ ਪੇਜ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਓਨੇ, ਆਮੋ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਵੀ ਮੇਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਉਤਾਵਲੀਆਂ ਸਨ। ਸ਼ਾਨ ਪਿਛੇ ਅਜਿਹਾ ਇਕ-ਐਧ ਮੇਲਾ ਐਰਭਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਦੇਖੇ ਜਾਬਾਬ ਨੂੰ ਭੁਤੀ ਹਵਾ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਆਮੋ ਕਿਰਕਣੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਓਨੇ ਨੂੰ ਸੱਫਟ ਆਈ ਸੀ। ਓਨੇ ਨੇ ਵੀ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕੰਮ ਮੇਰਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਆਮੋ ਦੇ ਸੁਰਮਾ ਪਾਇਆ ਵੇਖ ਦੇ ਹੋਸ ਪਈ।

“ਦੇਵ ਵੇਰ ਕੱਟ ਲੀ, ਪਹਿਲੀ ਲੀਝੇ ਪਾ”, ਆਮੋ ਨੇ ਇਕ ਮੰਜੇ ਵੱਲ ਓਨੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਆਖਿਆ।

“ਅੰਨ੍ਹੀ ਹੋ ਜੋਗੀ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਲੱਗ ਕੇ, ਹੋਰ ਰੋਈ ਜਣਦਿਆਂ ਨੂੰ।”

“ਮੂੰਨੇ ਨੀ ਰੋਈ ਨਜਰ-ਰਜਰ ਲੱਗਦੀ। ਇਹ ਜਿਥੜੀ ਤੂੰ ਹਰਨੀ ਵੇਰੂ ਤਿਬਰਦੀ ਏ, ਇੱਜ ਤੇਰੇ ਤੇ ਪੈਣੀ ਏ।”

“ਚੰਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨੀ ਜਾਂਦੀ, ਖਮਾਂ ਨੂੰ ਖਾਵੇ ਮੇਲਾ”, ਓਨੇ ਕੁਝੜੀ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆਂ ਬੋਲੀ।

“ਮੈਂ ਹਾ ਹਾ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਨੀ ਜਾਂਦੀ, ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਧਰਾਛੇ ਨਾਲ ਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਏ, ਓਹ ਹੈ।”

“ਕੀਹਦੇ ਨਾਲ” ਚੰਨੇ ਨੇ ਸਭ ਭੁਭਾ ਜਾਣਦਿਆਂ ਘੜਕਦੇ ਵਿਲ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ, “ਭੂ ਭੁਭ ਨਾ ਆਪ ਨੀ ਵੀ-ਹੁਣਦੇ ਏਨ੍ਹਾਂ ਚਾਲਾਂ ਨੂੰ। ਇਹ ਤੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੰਗਿਆਂ ਤੋਂ ਆਏ। ਮੇਰੇ ਜਾਣ ਤੇ ਸੁਣਦੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਕਿਹਾ ਤਾਅ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਚਲ ਪਾ ਲੀਏ, ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਭੁਭ ਸੁਣਦੇਗੇ।” ਆਸ਼ੀ ਨੇ ਪਿਆਰ-ਰੋਗ ਵਿਚ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਜਾ ਵੱਢੇ ਨੂੰ ਨੀ ਮਿਲਣਾ। ਤੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਦੇ ਉਜਾਣ ਦਾ।” ਐਹ ਜਾਣਾ ਦੇ ਸਿਧਾ ਲਾਹਾ। ਚੰਨੇ ਨੇ ਖੰਭੇ ਹੁੰਦਾ ਦਾ ਇਕਾਧਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਗਾਧਾ ਉੱਚ ਉੱਚਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ।

“ਗਾਧਾ ਤੇ ਤਾ ਮੈਂ ਵੀ ਦਿਆਲੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇਨੂੰ ਦਿਵੀ ਹੁੰਦੀ ਆਂ, ਪਰ ਉੱਤੇ ਉੱਤੇ। ਨੇਕਰ ਭਾਣੇ ਕੱਢਾ ਗਾਨੀਆਂ, ਅੱਗੇ ਯਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਸੇਕਾਂ।”

“ਹਾਇ ਮੈਂ, ਯਾਰ ਜਾਂ”, ਚੰਨੇ ਨੇ ਮੰਗਣ ਵਜੋਂ ਆਖਿਆ।

“ਬਲ ਅਤੀਏ। ਕੀ ਕਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੇਨਾ ਏ, ਕਿਹ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਹੁਆਹ ਵੇਖਦੀ ਏ ਪੁਆਰੀਏ।”

“ਹੁਆ, ਏਹ ਨਾਲ ਲੀਏ।” ਚੰਨੇ ਨੇ ਵਿਅੰਗ ਭਾਵ ਵਿਚ ਹੱਸਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਵੇਖ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਭੜਕੇ ਭਈ ਏ।” ਆਸ਼ੀ ਨੇ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਭੀਲਣ ਲੱਭ ਕੇ ਭਜੋਤਿਆ। ਮਾਂਝ ਚੌੜ ਕਰਦੀ ਚੰਨੇ ਦੀ ਬੋਲ ਬਦਲਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਭੁਭਾਤੀ ਪਾਉਣ ਵੇਲੇ ਉਸ ਆਸ਼ੀ ਵੱਲ ਮਿੱਠ ਭੂਆਂ ਨਈਂ। ਆਸ਼ੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ:

“ਤੂੰ ਬੜੀ ਸਹੀਦ ਕਰ, ਤੇਰੀ ਸਿੱਕ ਦਾ ਹਾਲ ਵੇਖਗੀ।”

“ਭੁਭ ਨਾ ਮੇਏ, ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਮੇਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ।”

“ਭਿੰਦੀ ਰੋਸ ਦੇਵੀ ਏ, ਜਿਵੇਂ ਤੇਰੇ ਬਿਨਾ ਮੇਨਾ ਨਹੀਂ ਭਰਨਾ ਹੁੰਦਾ।”

“ਭੁਭ ਚੰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।”

“ਬਦਾਉਣ ਦਾ ਬਿਧ ਤੂੰ ਨਿਸਾਣਾ ਏ। ਮੇਰਾ ਕੀ ਏ ਵੇਖੀ ਵੀ ਦਾ।”

“ਤੂੰ ਤੇਰੇ ਹਰਕੀਤੇ।” ਚੰਨੇ ਨੇ ਦੇਵ ਪੀਰਿਆਂ ਆਸ਼ੀ ਵੀ ਵੇਖੀ ਵਿਚ ਚੁੱਕੀ ਭਰ ਲਈ। ਪਰ ਖੁਸ਼ੀ ਉਸ ਦੇ ਅੱਖਰ ਸੁਰਦਿਆਂ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਬਾਹਰੀ ਹਾਵੀ-ਭਾਵ ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਪੇਸ਼ਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂਗੀ ਆਪ-ਪੁਰਾਣੇ ਦਾ ਹੁਲਾਸ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

“ਹੈ ਨੀ ਮੈਂ, ਮੇਰੇ ਗਾਵੀ ਆਖਿਆ ਕੀ ਬਰਦੀ ਏ, ਖਾ ਵਾਣ ਵਲੂੰ ਕਰੀ ਜਾਣਾ ਏ।” ਭਾਸੀ ਵਾਣਿਆਂ ਆਸ਼ੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਨੱਕ ਵਿਚਕਾਰ ਨਿੱਕੇ ਮੱਤੇ ਵੱਧੇ ਪੈ ਰਾਣੇ ਸਨ।

“ਹੁੰਦਾ ਏਸ, ਚੰਨੀ ਕਿਹਦੀ ਲਾਵਾਂ।”

“ਜਿਹੜੀ ਤੇਰੇ ਸਿੱਕੇ ਨੂੰ ਸੱਜਦੀ ਏ।”

“ਭੁਭ ਤੂੰ ਹੁਣਦੀ ਨੀ ਟੋਕਨੇ।” ਆਸ਼ੀ ਨਾਲ ਹਾਸਾ ਰਿਹਾ, ਏਸੇ ਕਿਹਦੀ ਲਾਵਾਂ।

“ਮੈਂ ਏਵੀਏ ਆਂ ਬੀਬੀ।” ਬਾਹਰੇ ਚੰਨੇ ਦੀ ਭਾਵੀ ਜਮਨੇ ਨੇ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਚੁੱਕੀ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨਾਲ ਰਿਹੇ ਰੱਥ ਪੁੱਛਦੀ ਅੰਦਰ ਆਈ। ਉਸ ਅਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਆਸ਼ੀ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਆਤੰ ਚੰਨੇ ਦੀ ਹਲਕੇ ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ ਦੀ ਕੁਝਤੀ ਨੂੰ ਤਾਕਿਆ। ਫਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤੇ ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਹਨੀਆਂ ਗੋਰਾਂ ਨੂੰ ਆਂਡਾਕਰ ਕਰ ਕੇ ਮੁਸਕਾ ਪਈ। ਵਸਤਵ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ

ਖੇਤਾ ਭਾਸ਼ਨੇ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਮੇਰੇ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਆਪ ਮੇਰੇ ਵਾਲੀ ਹਰੀ ਚੁੱਕੀ ਨੇ।” ਭਾਸ਼ਨੇ ਨੇ ਅੰਗੂਰੀ ਚੁੱਕੀ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਕੱਢ ਕੇ ਏਵੀਆਂ ਆਖਿਆ, “ਇਹ ਫਿੱਕੇ ਗੁਲਾਬੀ ਉੱਤੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਦਾ ਉੱਠਾ ਏਉ।”

ਚੰਨੇ ਨੇ ਪਾਇਆ ਲੱਗੀ ਚੁੱਕੀ ਦੀ ਤਰੀ ਖੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਮੁੜ ਗਰਾਣਾ ਵਾਂਗ ਝੁੱਕਣ ਮਰ ਲਈ। ਇੰਨੇ ਲੰਨੇ ਦੀ ਭਾਗੀ ਸਲਵਾਰ ਨਾਲ ਤੁਰੀਆਂ ਜਵਾਨੀ ਏਵੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਖੁਝ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਭੂਪ ਭਾਂਤਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਆਸ਼ੀ ਦਾ ਮੱਲੇਕੀ ਜੱਕੀ ਪਾਉਣ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਉਸ ਗਲਤਕੌਰੀ ਵਿਚ ਪੁਣਿਆਂ ਆਖਿਆ:

“ਬਸ ਹੁਣ ਬਾਹੀਨੀ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦ ਮੈਨੇ ਕੀ। ਰੂਪ ਤੇਹੂੰ ਰੱਖ ਨੇ ਦਿੱਤਾ, ਲੁਣ ਨੇ ਪੜੇਲਾ ਕਣ ਕੇ।”

“ਸੁਰਗ ਪਾ ਲੈ ਅੰਡਲੇ ਹੁਆ। ਜਿਵੇਂ ਜੀਹਿਰ ਦੀ ਪਾਣ ਵੜ੍ਹੇ ਰੱਲੇ ਦਾ ਹੰਢ ਨਹੀਂ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤੇਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਆਂ ਮਾਰੀ ਅੱਖ ਦਾ ਪੀਰਿਆਂ ਵੀ ਤਾਬ ਨਹੀਂ ਆਉਦਾ।”

“ਏਹੋ ਸਿਹਰ ਪੇਹ ਸੁਆਹ, ਇਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਜਿੰਨਾ ਮਸਰੀ ਹੁਣ ਲਛੇ।” ਚੰਨੇ ਦਾ ਹਿਰਾਹਾ ਰੁੱਸੇ ਵਿਚ ਰੋਹ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਸ਼ੀ ਨੇ ਵਿਸ਼ਾਸ ਭੋਨ ਰੱਖ ਕੇ ਸਿਰ ਕਿਨਕੁੰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ:

“ਲੈ ਨਾ ਸਹੀ, ਮਤ ਏਵੀਦੀ ਏ, ਅੱਗੀ ਖਾਣ ਆਉਦੀ ਏ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਭੁਰ ਪੈ ਵੈਗੇ, ਕਿਉਂ ਬਦਲੇ ਲੈਨੀ ਏ।”

“ਪੀਰੇ ਪਰੀ ਵੀ ਏ, ਬੀਬੀ ਬੜ੍ਹੀ ਵੜ੍ਹੀ ਏਵੇ ਭੈਣਾ ਖਾ ਜਾਵੇ”, ਭਾਸ਼ਨੇ ਨੇ ਏਵਾਂ ਸਹੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਆਹ ਦੇਖ ਕੇ ਆਖਿਆ।

“ਭਾਬੀ ਆਏ ਤੇਰੀ ਖਾਵੀ ਖਾਵੀਆਂ। ਭੂਆ ਨੇ ਮੈਰ ਕਰੀਕੀ ਮਿੱਠੀਆਂ ਟੋਟੀਆਂ ਵੰਡਤੀਆਂ ਨੇ। ਓਥੇ ਬੁਰਕੀ ਖਾਵੀ ਖਾ ਲਾਵੀਆਂ।” ਆਸ਼ੀ ਨੇ ਏਨੇ ਦੀ ਬਾਹ ਵਫ ਕੇ ਤੇਰੀਆਂ ਆਖਿਆ, “ਸੁਰਕ ਏ ਜੇ ਤੇਰੀ ਤਿਆਰੀ ਹਈ ਏ। ਹੁਣ ਮਿੱਠ ਨਾਲ ਪਿਰ ਚੱਕ, ਮਕਲਾਈਆਂ ਵਾਗ ਨਾ ਤੁਰ।”

“ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਤੁਰੀਆਂ ਨੱਥੀਆਂ ਦਾ ਘਾਣਾ ਏ। ਆਸ਼ੀ ਜੇ ਹੁਣ ਰੋਲੀ ਏ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਗਾ ਕੇਰੀ ਨਹੀਂ ਸੁਟਿਆ।”

“ਲੈ ਤੇਰੇ ਵਗਾਹ ਤਾਂ ਅੱਜ ਸਾਰੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਏ ਕੋਈ ਨਹੀਂ”, ਆਸ਼ੀ ਨੇ ਬਲਦੀ ਉੱਤੇ ਰੋਲ ਪਾਉਣਿਆਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

ਚੰਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਵਾਹੀ, ਪਰ ਆਸ਼ੀ ਨੇ ਨੱਕ ਅਪਾਣੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਸ ਦੀ ਭੂਆ ਮੰਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਉਠਾਏ ਗਈ ਸੀ। ਨੇੜ-ਤੇੜ ਦੇ ਗਵਾਹ ਵਿਚ ਤਿਨ ਬਾਰ ਹੰਢ ਭੁਭੀਆਂ ਰਲ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਸੀ ਟੋਲੀ ਬਣ ਗਈ। ਹਾਲੇ ਦੁਪਹਿਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਸਫ਼ਾ ਦੇ ਰਿਝੇ ਝੁੱਕ ਬਸੀਕੀ ਬਸੀਕੀ ਹੀ ਦਿਸਦੇ ਸਨ। ਕੁਝੇ ਰਿਨੀ-ਰਿਨੀ ਸੁਰੀਕੀ ਪਸਰੀ ਹਈ ਸੀ। ਪੁਣਿਆਂ ਦੇ ਜੋਬਨ, ਮੇਲੇ ਦੇ ਚਾਅ ਵਿਚ ਲਿਖਾਏ ਪਏ ਸਨ।

ਪੁਣਿਆਂ ਵਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਹਾਸੇ ਮੰਗਣ ਵਿਚ ਰਿਝਾ ਤੇ ਰਿਝਰ ਪਖੰਦੀ ਮੰਗੀ ਖੀ

ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਗਈ। ਸਦਾ ਜਿੰਦਗੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਬੁੱਝਲ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਉਹ ਜਿੰਦਗੀ ਰਸ ਤੇ ਖੇਡੇ ਬਿਨਾਂ ਭੁਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ। ਭੁਆਰ-ਜਵਾਨੀ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਿਰ-ਕੱਢਾ ਵੇਖੋ। ਪ੍ਰਤਿਅਹ ਵੀਆਂ ਤਰਲੇ ਭਰਾ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਭੁਦਰਤ ਦੀ ਬੁਲੀ ਜਿੰਦ ਉਤੇ ਪਾਜਿਓ ਤੇ ਨਿਬਾਨ ਜਾਪਾਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰੰਗੁਰੂ ਪੁੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਜ਼ੀਰੀਤ ਦੀ ਖਾਮੋਸ਼ ਛਟਕਦਾਰ ਸੁਣ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਤੁਝੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹਰੀਆਂ, ਬਸੰਤੀ ਨੇਲ ਨਲੂਜੀ ਚੁੰਨੀਆਂ ਦੇ ਉਭਰੇ ਪਲੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪਰ ਜਾਪਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਮਦਰੋਸ ਜ਼ਿੰਦਾ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਨਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਤੇੜ ਪੁਰਖ ਭੁਭਕ ਵਿਚੋਂ, ਜਿੰਦਗੀ ਪੁਲਾਨ ਹੈ, ਇਹ ਪੁਰਖ ਸੱਕਾਈ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਸੰਦੇਸ ਉਤੇ ਖੁੱਬ ਸੁੱਖ ਦਾ ਭਰਾਮਾ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

***

ਮੇਰਾ ਭਾਵੇਂ ਹਰੇਕ ਲਈ ਮੇਰਾ ਜਲਬਾਤੀ ਮੁਲਾਸ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਪ ਵਰਗੇ ਰੰਗੁਰੂਆਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਨਿਸ਼ਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਗੁਰ ਭਵਤ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਗੁਲਾਨੀ ਬੁੱਝਾ ਉਤੇ ਕਾਨੀਆਂ ਪੁੱਛਾਂ ਦੇ ਬੁੱਝ ਕੰਮਾਂ ਭਰਵੀਂਆਂ ਦੀਆਂ ਸੋਨੀਆਂ ਮੁਸਕਾਹ, ਮੇਰੇ ਨੇ ਤੇੜਤ ਬਦੀਆਂ ਦੇਈਆਂ ਸਨ। ਭੁਦਰਤ ਅਣਹਿਤਾ ਵਿਚ ਹੋਂਦ ਗਈ ਸੀ। ਮੁਸਨ, ਜਿੰਨੀਆਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿੰਦਗੀ ਨੇੜ ਗਈ ਸੀ। ਅਜਾਦੀ ਦੀ ਮੁੱਝੀ ਬੁੱਝਲ ਵਿਚ ਸਰੋ ਰਿਹਵੇ ਮਿਅਰ ਮਿਅਰ ਹੋ ਉਭਰਦੇ ਹਨ।

ਪੁਰੇ ਹੀਨੇ ਵਾਜਿਆਂ ਦੇ ਪੰਨੇ ਲੇ ਸਵੱਛਾ ਪੰਨਾ, ਭਾਗਾਂ ਵਰਗਾਂ ਪੁਰਵੇ ਅਤੇ ਤੇਲ ਵਿਚ ਤਲਦੇ ਪਰੀਤਿਆਂ ਵਾਜਿਆਂ ਦੇ ਭਾਰੇ ਕਲ ਬੇਸੁਰੀਆਂ ਦੀਵਰ ਜਾਪਦੇ ਸਨ। ਤਰਾਰ ਪੁੱਛੇ ਦੇ ਰੰਗੀ ਕਣੇ ਰਿਝੇ ਘੁਮਾਇਆਂ, ਤਿਰਥ ਤਿਰਥ ਦੀ ਖੁਰਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ। ਰਿਝੀਤੀਆਂ ਕਾਝੇਕਾਵਰ ਆਵਾਜ਼ ਵਾਨਾ ਸ਼ੰਕੀਆਂ ਜਾਗੂ ਵਾਨਾ ਕਰਾੜ ਹਰੇਕ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਫੁੰਦੀਆਂ ਵਾਝ ਕੇਵਦਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਜਿਵੇਂ ਜੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰੇਖ ਪਾ ਕੇ ਪੈਰ ਕੱਢ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਾਹੜੇ ਪਈ ਵਾਨਾ ਬਾਣੀਆਂ, ਤੇਲ ਦੀ ਮਹਿਮਾਈ, ਉਹ ਵੀ ਗਹਿਰ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੁਰ, ਹੋੜੀ ਤੇ ਪਾਈ ਪੁੰਡੀਆਂ ਦੇ ਭੇਵਲੂ ਕਣਕ ਉਦੇ ਅਪਣਿਆਂ ਸੀ। ਤਲਾਨੇ ਵੇਵਰ ਵਾਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾਂ ਭੁਲਾਂ ਮਿੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਅਖੌਤਾ ਵਿਚ ਪੁੰਦਤ ਲਾਈ ਉਭਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਖੋਰਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਪਿੱਛਾ ਦਾ ਕਾਕਾ ਆਖ ਕੇ ਗਹਿਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮਿਅਰਨ ਪੁੱਛ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਰ ਵਨ ਜੋੜ ਲਏ ਸਨ। ਗਹਿਰ ਦਾ ਲਲਾਚੀਰੀਤ ਸਾਡਿਆਂ ਵਿਚ ਰੰਗ ਕੇ ਮਕਰ ਜਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਪ ਨੇ ਲਲਾਚੀ ਦਾ ਬਲਾ ਰੰਗ ਵੇਖ ਕੇ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਆਜਿਓ :

“ਅੱਸ ਜਾਪਨੋ ਤੇ ਬੜਾ ਮਾਵਾ ਲੁਆ ਨੇ, ਤੇਰੇ ਸਾਝੇ ‘ਚ ਤਾਂ ਰਕਤ ਮੁਰੀ ਪਈ ਏ, ਵੇਖੋ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਕੀਤੀ ਸੁਆਹ।”

“ਗੁਲ ਤਾਂ ਨੀਕ ਵੀ ਪਈ, ਪਰ ਤੇਰੇ ਨਾਨ ਕਿਵੇਂ ਆਂ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ, ਭਾਵੇਂ ਮਿੱਠਾ ਮਕਣਾ ਰੰਗ ਲਾਂ।” ਜਗੀਰ ਨੇ ਨੀਕ ਦਾ ਬੁਝਾਰ ਮਾਰਿਆ। ਰਿਝ ਪੁੱਛਾਂ ਤਾਂ ਹੱਥ ਵੀ ਥੋਕਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਗੁਪ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਰੀਵ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਜਗੀਰ ਨੇ ਪੰਗ ਲਾਧ ਕੇ ਲਲਾਚੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

“ਉਦੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਕਿਤੇ ਕੁਝੀਆਂ ਵੇਖਦੀਆਂ ਨੇ। ਤੂੰ ਰੀਵੀ ਵਾਨਾ ਮੇਰਾ।” ਗੁਪ ਜਗੀਰ ਵੱਲ ਤੇਕਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਹੱਸਿਆ।

“ਏਹ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਮਿਅਰਨ ਹੈ ਗੁਪ। ਨਾਨ ਪੁੰਦਿਆਂ ਸਭ ਤੇਨੂੰ ਹੀ ਤੇਕਦੀਆਂ ਨੇ, ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਕੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਵੱਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁੰਦੀ ਰਿਹਾ। ਇਵੇਂ ਹੋਈ ਸੀ, ਕੀ ਏਹ ਨਰਣ ਨੂੰ ਦੇਣਾ। ਕਿਤੇ ਪੰਛ ਕੱਢਾ ਮਿਲ ਪਵੇ, ਕੋਰ ਜਾਨੇ ਨੂੰ ਰੰਗੁ ਨਾ ਬਣਾ ਲਗੇ। ਫੰਗ ਤਾਂ ਕਾਨਾ ਦਿਵਾ ਸੀ, ਉਤੇ ਮਾਤਾ ਕੱਢ ਮਗੀ। ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਕੋਈ ਵੇਖੇ ਵੀ ਕਿਹਦੇ ਤੇਰੇ ਨੇ।” ਜਗੀਰ ਆਪਣੇ ਭਰਮ ਦਾ ਰੰਗ ਨੂੰ ਜਿੰਦਗੀ ਸਾਝ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਾਝਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਾਣੀ ਗੰਗੂਆਂ ਵਿਚ ਜਦ ਪੁੰਦਿਆਰ ਫੁੱਲੀਆਂ ਮੁਲਬਲੇ ਦੀ ਨਲਕ ਨਾਨ ਲੁਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਜਵੀਆਂ, ਉਦੇ ਅਪਣੇ ਨੀਕਣ ਸਮਝ ਕੇ ਨਕਰਤ ਬਨਾ ਲੱਗ ਪੈਦਾ। ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਲੌ ਦਮ ਘੁੰਦਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਗੇੜ ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਬਾਰੇ ਹੀ ਨਕਰਤ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਪ ਜਗੀਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਪੰਨੇ ਮੇਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਮੇਰੇ ਕਿਤੇ ਨੂੰ ਪੁੰਗ ਵਿਚ ਪਾ ਲੈਣਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਤੇਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰਿਝੀਆਂ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਜੀਆਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਰਦਾ।”

“ਨੀਕ ਵੀ ਸਾਡੀ ਲੱਭੇ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਨੂੰ ਰਹਾਵਾ ਹੈ। ਤੇਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਥੀ ਲੱਭੇ ਏ, ਜਦੋਂ ਤੇਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਬਾਰੇ ਨੇ।” ਅਸੰਤੁਰਤ ਜਿਹੜਤ ਆਪਣੀ ਮੁਝਾਕੇਵਰ ਵਿਚ ਭੁਟ ਭੁਟ ਛਾਹਿੰਦੇ ਹੋ ਗਏ ਸੀ।

“ਵੇਰ ਹੀ ਲੋਹੜਾ ਆ ਗਿਆ, ਜੇ ਕੋਈ ਵੇਖ ਲੈਣਾ ਮੇਰਾ।”

“ਉਦੇ ਸਾਡੀ ਜਿੰਦ ਤੇ ਦੀ ਸੋਪ ਲੈਪ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਕਿਹ ਆਖਦਾ ਏ, ਕੀ ਲੋਹੜਾ ਆ ਗਿਆ। ਉਦੇ ਸਾਡਾ ਚਿੱਤ ਪੁੰਦਿਆਂ ਦੀ ਜਾਣਦਾ ਏ। ਕੋਰ ਮਨ ਨੂੰ ਗਾਝੂ ਦੇਈਆਂ ਨੇ, ਬਈ ਰਿਹਵੇ ਨਾਨ ਕਾਹੜੇ ਤੇਰੇ ਪਈ, ਕੋਲੇ ਪੁੰਦੇ ਤਾਂ ਮਰਗੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਨਾਜਾ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਲੀਝੀ ਵੇਖ ਕੇ ਕੋਈ ਕੱਢੇ ਨੀਕ ਕੱਢੇ ਖਾਂਦਾ ਏ।” ਜਗੀਰ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਸੁਆਣੇ ਲੈਣ ਦਾ ਕਲਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਗੁਪ ਕਿਸੇ ਮਿੱਠਿਆਰ ਫੁੱਲੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਣਦਾ ਸੀ। ਜਗੀਰ ਨੇ ਪੁੱਛ ਜਾਣ ਕੇ ਲੇਮਾ ਹਉਂਕਾ ਲੀਦਿਆਂ ਰਿਹਾ:

“ਬੜੇ ਕੇ ਰੰਗ ਲੀਦਿਆਂ ਮੇਰੇ, ਬਸਰੀ ਉਹ ਕਿਹੜੀਆਂ ਰੰਗਾਂ ਰਾ ਗਈ ਐ।”

“ਸੇ ਅੱਸੋ ਕਾਝੇ ਜਿਹੀ ਰੰਗੇ, ਬੜੇ ਪਰ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ।”

“ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਜੰਗੀਆਂ ਪੁੰਦਦਾ ਏ, ਮਿੱਠੀ ਨੀਕ ਵਾਜਿਆਂ ਦੇ ਖੇਡੇ ਕਿਹਾਨੇ ਭੁਦਰੇ ਐ। ਤੂੰ, ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ, ਜਿੰਦ ‘ਚ ਰਕਾਵਦੇ ਐ। ਹੱਛਾ। ਕਦੇ ਵਾਗੀ ਆਹੁ ਹਮਾਕੜਾਂ ਦੀ ਵੀ।” ਜਗੀਰ ਦੀਆਂ ਉਗਰੂ ਗੁਲੀਆਂ ਅਜਿਹੇ ਦਿਨਕਲਾਝ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਨ ਬਾਲੇ ਤੇ ਭੁਦਰੇ ਦਾ ਕੋਟ ਮਿਟ ਜਾਂਵੇ, ਅੰਗਤ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਰਿਹਾ ਮਕਲੀਨਾਨ ਨਾ ਬਣ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪਰ ਕੋਈ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਮਨਾਜਿਤ ਗੁਲੀਆਂ ਅਸਾਹ ਜੀਯੇ ਸਵੇ। ਜਗੀਰ ਸਿਰ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਪ ਦੀਆਂ ਸਵਾ ਹਾਉਂਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਲੱਟ-ਪੱਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜੀ ਦੇ ਚਾਹ ਨੇੜੇ ਵੀ ਹੋਂਦ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਪ ਨੂੰ ਜਗੀਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੜਾ ਆਉਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਭੋਝ ਜਿਹੇ ਨੂੰ ਧਰਕਸ ਦੇਣ ਲਈ ਆਖਦਾ:

“ਭੋਜਿਆ, ਕਾਹਦੇ ਪਿੰਡੇ ਭੋਰਾ ਕਰਦਾ ਏ, ਸਭਰੇ ਕੇ ਦਿਨ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਐ।”

“ਬਾਈ ਤੇਨੂੰ ਤਾਂ ਵਟਾ ਦੇ ਪੈਰਿਓ ਵੀ ਰੋਟਗੇ, ਸਾਡੇ ਪਿਛੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਰੂਬ ਕੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨੀ।”

“ਸਾਨਿਆ ਤੇਰੇ ਫੇਡ ਭਰਾ, ਟਹੁਟੀ ਅਤੇ ਮਾਂ ਪਿਓ, ਗੱਲ ਕਰਾ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕੱਲੇ-ਕਾਏ ਦੀ।”

“ਸੱਤ ਨਕਲਾਂ ਦੇ ਐ। ਤਾਰਾ ਸੁੱਕੇ ਸੁੱਕੇ ਦੇ ਐ ਕਾਟੇ ਮੰਗੇ, ਪਰ, ਕਮਨਿ ਤੇ ਤੀਥੇ ਸਾਡੀਏ।”

ਲਕਾਰੀ ਨੇ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ:

“ਸਰਦਾਰ ਹੋਰੀ ਪੈਰਾ ਸੁਕ ਗੀ, ਆ ਕੇ ਲੈ ਜਾ।”

ਜਗੀਰ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਪੇਗ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਇਕ ਆਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

“ਨਹੀਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਫੂਫ ਆਨਾ।”

“ਫੂਫੇ ਫੂਫ ਆਨਾ।”

“ਪੁੱਛ ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨਿਆ ਤੋਂ ਏਥੇ ਫੂਫ ਆਨਾ ਲੈਵਾ ਅਾਂ। ਕੱਦੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਧ ਨੇਏ ਐ।”

“ਪਾਏ ਬਾਈ ਪੈਰੀ ਲੈ ਨਾ, ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾ ਜੋ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।” ਜਗੀਰ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਆਖਿਆਂ ਸੁਰਾਰਿਆਂ ਘੁੱਟ ਭਰ ਕੇ ਦੇ ਪੈਰੇ ਹੋਰ ਜਿੱਤੇ ਅਤੇ ਪੇਗ ਦੇ ਲਾਡ ਨੂੰ ਚਿਟਾ ਗੁਪਾ ਕਰਨ ਆ ਗਿਆ। “ਸਾਲੇ ਲੰਡੇ ਦੇ ਨੇ ਫੂਫ ਆਨਾ ਲਿਆ।”

“ਕੁਝ ਤੈਨੂੰ ਐਥੇ ਰੋਗ ਦਿਵਾ।”

“ਮੇਰੇ ਕੱਦੀ ਵਰ੍ਹੇ ਐਥੇ ਰੋਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਐ। ਤੂੰ ਜਾਵਾ ਤਾਂ ਓਨੇ ਕਹਿਣਾ ਸੀ, ਬਸ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਵਧਨ ਨਾਲ ਈ ਰੋਜ ਗਾਏ।” ਜਗੀਰ ਨੇ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਕੇ ਪੇਗ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਅਜਿਹਾ।

“ਓਦੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸੁਟਾਵਾ ਏ,” ਗੁਪ ਨੇ ਦੁੱਥੇ ਲਕਾਰੀ ਵੱਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਉਦੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਰਿਕਾ, ਮਜ਼ਬੂਤਾਂ ਦੇ, ਪੈ ਬਾਈ।” ਜਗੀਰ ਦੇ ਕਿਰੇ ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਗੁੱਸਾ ਸੀ, ਪਰ ਅੰਤਰ ਵਧਦਾ ਹਾਸ। “ਪੇਗ ਨੂੰ ਮਾਨਿਆ ਏਵਾ ਤਾਂ ਐਂਤ ਨੀ।”

ਹੁਣ ਜਗੀਰ ਦਾ ਪੁੱਜਾ ਭਾਗ ਮਾਹਿਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਗੁਪ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਡਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਣ ਲੱਗੇ ਕਿਹਾ:

“ਚੱਲ ਉਠ ਤੁਰ, ਕਿਹ ਕੇ ਮੇਲਾ ਵੇਰੀਏ, ਏਥੇ ਨਕਤੇ ਆਂ।”

ਦੋਵੇਂ ਦੁਪਹਿਣੇ ਬਾੜੇ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਥੋੜਾ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਝੰਗ ਦੇ ਖੁੰਬੇ ਸੁੱਟਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰੋਹ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਬੰਨ੍ਹੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਖੁੱਫਲ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕਦੀ ਕਦੇ ਵਾਲੇ ਪਰੋਂ ਗੱਡੀਆਂ ਗੱਡੇ ਜੋੜ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਸਿਰੇ ਕਿਲਾਉਣ ਤੇ ਬਲਦਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁੰਗਰੀਆਂ ਖੜਕਦੀਆਂ, ਕੱਦੀ ਮੁਟਿਆਰ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨੇ ਤੋਂ ਜਾਗ ਪੈਂਦੀ। ਹੁਣ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਸਿਰ ਨਾਲ ਸਿਰ ਭਿੜਦੀ ਸੀ। ਮੇਲੇ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਚੰਡੌਲ ਗੱਡੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਛੋਟੇ ਮੁੰਡੇ ਪੇਸ ਦੇ ਦੇ ਵਜ੍ਹੇ ਸਨ। ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲਾ ਸਮਾਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਰਗੀ ਸ਼ੋਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ।

ਗੁਪ ਜਗੀਰ ਤੋਂ, ਗੁੱਸਾ ਤੇ ਨਿੱਕਰ ਭਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੱਦੀ ਮੇਲਾ ਨਕਾ ਦੇ ਨਹੀਂ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਚੱਲੇ ਤੇ ਬਾਸੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਗੱਲ ਵੀ ਏਕ ਦਿੱਤੀ। ਹੁਣ ਗੁਪ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਨੇ ਜਾਗ ਮੇਲਾ ਫਾਟਾ ਮੁੱਟਿਆ, ਪਰ ਚੱਲੇ ਤੇ ਬਾਸੇ ਦਾ ਕਿਤੇ ਬਾਹੁਲੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਪੜਿਆਂ ਦੇ ਸੋਦ ਕਰੀਂ ਕੇ ਅਧਿਕ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਆ ਬੈਠਾ। ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਅਧਿਕ ਗੱਲਾਂ ਲੋਕ ਦੇ ਦੇ ਚਾਰ ਬਾਰ ਹੋਰ ਤੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਤਦੀਆਂ ਐਂਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪੈਰੀਂ ਤੱਕ ਕੇ ਨਕਲੀਆਂ, ਪਰ ਮੁੜ ਭੁਟਕਣਾ ਵਿਚ ਦੂਣ-ਸਵਾਈਆਂ ਬਲ ਟੁੱਟਦੀਆਂ। ਪਿਆਰ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਜੋਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੇ-ਸਮੀਰੇ ਬੇਟ ਵਿਚ ਤੜਕਦਾ। ਜਿਹੜੀ ਬੇਨਾਨਾ ਵਿਚ ਬਾਣ ਵੀ ਸਿਸਕ ਗਈ ਹੈ। ਜੀਉਣ ਦੀ ਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਾਣ ਹੈ, ਫੁਟਦਹੀ ਤੁਲੀਆਂ ਨੂੰ ਕੈਣ ਮਾਰ ਲਾਵੀ ਹੈ।

ਗੁਪ ਏਕ ਵੀ ਵੱਟ ਤੇ ਬਲੋਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬੋਲਾ ਹੋਏ ਹੀ ਇੱਕ ਬਾਜੀ ਵਿਚ ਮੁੱਰ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਰਾਹ ਨਾਨੀਂ ਵਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਨਕਲ ਕੁਝਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਆਉਦੀਆਂ ਜਾਦੀਆਂ ਟੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਖੁੱਫ ਖੁੱਫ ਜਾਦੀ। ਆਸਰ ਤਰੀ ਨਿਕਲੇ ਤੇ ਜਾ ਹੀ ਵੇਜਾਂ। ਕਪੜਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਟੋਲੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਗੁਪ ਦੀਆਂ ਬੇਬਾਬ ਐਂਤਾਂ ਨੇ ਲੰਨੇ ਤੇ ਬਾਸੇ ਨੂੰ ਝੱਟ ਪਛਾਣ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਦੇ ਕਿਰੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਗੁਪ-ਪੁਸ਼ੀ ਆ ਚਮਕੀ। ਚੱਲੇ ਨੂੰ ਤੋਕ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਪੁਲਾਹ ਦਾ ਨਕਾ ਜਿਹਾ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਆਪ ਮਹਰਾ ਵੱਢਦੀਆਂ ਐਂਤਾਂ ਨੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਗੁਪ ਦੀ ਘੁੱਟ ਭਰੀ, ਅੰਦਰਲੀ ਬਾਹਰ ਵਿਚ ਉਹ ਫੁੱਟ ਆ ਗਿਆ, ਚੱਲੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਮੇਲੇ ਮਿਗਰਾ ਨੇੜ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਪਲਕਾਂ ਦੀ ਖੁੱਫਲ ਵਿਚ ਭੁਕਾ ਹੋ ਸਨ। ਉਸ ਦੀ ਹੋਸ ਕਿਸੇ ਦੇ ਗੁਪ ਵਿਚ ਗੱਡੇ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਚੱਲੇ ਗੁਪ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਸਲੋਂ ਹਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਚੱਲੀ ਦੇ ਪੱਕਾ ਦੇ ਇਕੋ ਕੋਲ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਹੋਰ ਹੋਰੀ ਰੋਗ ਵਿਚ ਸੁਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਹਰੀ ਖੁੱਫਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਸੱਕਰ ਖਿਡਿਆ ਝੁੱਲ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪੁਤਰੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਿਨਾਸ ਪੁੰਗਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਸੋਚ ਗਈ ਸੀ, ਪੇਕ ਤੇ ਚੁੰਨੀ ਦਾ ਇਕੋ ਰੋਗ, ਇਲਾ ਦੀ ਕਿੱਥੇ ਪਿਆਰ-ਸੱਕ, ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ, ਸੱਚ, ਸੱਚ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਪੁਲਾਹ-ਮਾਤਰ ਵਿਚ ਬਾਤ ਕੁਝ ਸੋਚ ਗਈ ਅਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਲਝ ਕੇ ਸਾਨਿਆਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਕਿਹੜਾ ਜਾਪਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਗੁਪ ਵਾਂਗ ਅਧਿਕ ਹੀ ਹੋਸ ਗਵਾ ਲਵੇਗੀ। ਸਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਵਧਦੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਲਗੂ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ ਬਣ ਗਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਬਾਹਰਲੀ ਨਿਨਦ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਰੋਗ ਬਦਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੈਪਾਟੇ ਸੁਨਨ ਵਿਚ ਮੰਗ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਫੂਰਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਭਰਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਐਂਤਰ ਬਰਮ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਮੰਗਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀ ਹੀ ਕੋਲਸਤਾ ਜਾਹੁ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਸੇ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਚੱਲੇ ਦੇ ਕਿਰੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਰੋੜ ਵੀ ਚੁਰਾ ਰਹੀਆਂ।

ਸੰਗੀ ਨੇ ਵੀ ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਗੁਪ ਦੇ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਿੱਛਾ ਅਤੇ ਬੀਨੀ ਵਾਲਾ ਬੇਬੇਨਾ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਹਕੀ ਸਜੀ ਪੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਫੁੱਲ ਗਈ। ਉਸ ਦੋਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ:

“ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਨਾ ਆਏ ਹੁਪ।”

“ਰਹੀ ਫੁਲ ਘਾਸ ਸੀ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕੀ ਜਾਣਾ ਏ।”

“ਰਹੀ ਨਾ ਸਾਹੀ, ਤੁਸੀਂ ਚਾਹ ਦੀ ਘੁੱਟ ਪੀਏ, ਨਾਲੇ ਬੋਤਾ ਘਰ ਬੈਠੇ ਆਉਏ।”

ਸ਼ਾਮੇ ਨੇ ਗੁਪ ਨੂੰ ਨੌਵੀਂ ਪਾਈ ਖਲੋਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, “ਤੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਰੱਕਾ ਮਾਣਸ ਜਿਹਾ ਬਣ ਕੇ ਵਾਪਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਵਿੱਢ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ। ਜਦ ਗੁਪ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਉਤਾਰ ਤੱਕਿਆ, ਸ਼ਾਮੇ ਉਸ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁੱਸਾ ਲਗਦਾ ਪਈ। ਮੁੜ ਸ਼ਾਮੇ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਤਾਕਲ ਲੱਗ ਪਈ। ਐਤਰੀ ਚੰਨੇ ਆਪਣੇ ਇਮਾਤਿਰਨ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਖੇ ਤੋਹ ਸੰਭਵ ਗੁਪੁ ਪਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਾਹੇਲ ਤੱਕ ਕੇ ਇਕ ਦੁਆਰੀ ਆਪਣੇ ਗੁਦਕੀ ਵਲ ਵੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਦੁਆਰਾ ਕੇ ਖੋਲਦੀ ਹੈ।

“ਚੰਗਾ ਆਬਣ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਨਾ ਚਲੇ ਜਾਇਦਿ, ਸਿੱਧੇ ਘਰ ਨੂੰ ਆਇਦਿ, ਆਹ।” ਸੰਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਵਲੀ ਵਸੀ ਕਿਹਾ।

“ਅਸੀਂ ਚਾਚੀ ਦਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੇ ਕੋਹ ਵਾਟ ਬਹੁਰ ਕਰਨੀ ਐ”, ਜਗੀਰ ਨੇ ਸੰਤੀ ਨੂੰ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪਰ ਗੁਪ ਨੇ ਨਾਹ ਵਿਚ ਸਿਰ ਗਿਲਾਉ ਦਿਆਂ ਅਰਬਿਆ, “ਨਹੀ ਚਾਚੀ, ਦਾਤੇ ਬਹੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਏ, ਨਾਲੇ ਇਕ ਕੋਮ ਏ।”

ਚੰਨੇ ਦੇ ਇਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੁਈ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਪੀੜ ਨਾਲ ਡਿੱਠੀ ਐਮਾਹੁਮ ਪੁੜ-ਪੁੜਾਈ, ਜਿਵੇਂ ਕੰਨ ਵਿੱਠਾਉਣ ਵੇਲੇ ਕੁੜੀ ਦਾ ਕੋਮਲ ਹਿਰਦਾ ਲਕੜਦਾ ਹੈ।

“ਨਾ ਭਾਈ, ਤੁਸਾਂ ਘਰ ਚੁੱਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਾਣਾ। ਭਲਕੇ ਦਾਤੇ ਚਲੇ ਜਾਇਦਿ।”

“ਨਹੀਂ ਚਾਚੀ, ਆਵਾਹੋ ਜ਼ਰੂਰ”, ਜਗੀਰ ਉਤਰ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਾਮੇ ਰਹੇ ਵੱਲ ਵੇਖਦ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਸ਼ਾਮੇ ਵਲੀ ਪੀਰ ਦੀ ਕਬਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਈ। ਸ਼ਾਮੇ ਤੋਂ ਹੁਕਾਇਆਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾ ਰਿਹਾ ਰਿਆ।

“ਨੀ ਉਹ ਨਾਲ ਦਾ ਮਸਿਆਲਾ ਜਿਹਾ, ਕਿਵੇਂ ਆਨੇ ਕੱਢ ਕੱਢ ਲਾਵਾ ਸੀ।” ਗੁਪ ਤੇ ਜਗੀਰ ਨੇ ਸ਼ਾਮੇ ਦੇ ਹੱਲੀ ਆਪਣਾ ਤੇ ਵੀ ਸੁਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜਗੀਰ ਦੇਣ ਪੀਰਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ।

“ਲੈ ਰਿਹਦੀ ਮੈਂ ਦੀ—। ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਪੈਟ ਭੋਨ ਗੀ।”

“ਤੂੰ ਵੀ ਹਰੇਕ ਵੱਲ ਆਨੇ ਪਾੜ ਪਾੜ ਭਾਵਦੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ।”

“ਕਾਈ ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਓਏ ਜੱਟ। ਗਾਂਹ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ, ਮੈਂ ਵੀ।”

ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਉਕਲਦੇ ਲਗੂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਛਿੱਟਾਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਣ।

“ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਦੱਸ, ਪੱਨੀਆਂ ਰੰਗੀਆਂ ਸੀ।” ਗੁਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਮਾਉਣ ਲਾਈ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਖਲੋਤੀ ਸੀ, ਰਹੀ ਚੰਨੀ ਵਾਲੀ।”

“ਓਏ ਉਦਾ ਵੀ ਐਤ ਸੀ ਮੂਨ ਦੀ ਬੱਕੀ ਦਾ। ਮਰ ਜਾਣ ਉਹਦੀਆਂ ਐਂਥਾਂ, ਆਹ।। ਨਤਾ ਆ ਗਿਆ, ਸਿੱਧ ਪਿਟੀ ਦਾ।। ਭਲੇ ਮਿਰਗ ਦੇ ਆਨੇ ਸੀ। ਪਰ ਆਹ ਜਿਹੜੀ ਪਾਸੇ ਖਲੋਤੀ ਸੀ ਬੱਕੀ ਨਹੀਂ, ਤਾਰੀ ਸੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਪੱਕੀ ਟੀਟਣੇ ਬੇਰ ਸੀ।” ਜਗੀਰ ਨੇ ਬੱਕੀ ਫਲੇ ਰਿਹੇ ਤੇ ਪੁੜ ਜਗੀਰ ਦੇ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਏ।

“ਸੰਤੀ ਦੀ ਸਰੀਂ ਭਤੀਸੀ ਐ।”

“ਪਈ ਰੋਵੇ ਸੰਤੀ ਲਾਟ ਐ, ਨਾਲੇ ਰਿਹਦਾ ਭਾ ਹੋਉ, ਬ੍ਰਹਮ ਬਹੁਦਾ ਤੇਰੇ ਹੋਉ।

ਸੰਤੀ ਤਾਂ ਪੁੜਾ ਦੇ ਬੀਰਨਾਏ ਦੇ ਟਿੱਕਿਆਂ ‘ਤੇ ਲਈ ਜਾਬੀ ਮੀਟ ਪਿਆ ਏ।”

ਦੇਵੇ ਉਹਦੇ ਹੱਥੋਂ ਪੁੜ ਮੇਲੇ ਕਿਚ ਆ ਵੜੇ। ਗੁਪ ਦੇ ਇਲ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਜਗੀਰ ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਰੀ ਲੈ ਲੈ ਪੁਸ਼ੀ ਮੇਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਏਲੇ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹਨ ਮੇਲਾ ਮੇਲੀ ਦਾ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਇਲ ਦੀ ਰੋਲ ਸਾਥੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹਦੇ ਲਾਭੀ ਰਹਿਆ ਮੇਲਾ ਵੀ ਉਜਾੜ ਹੈ। ਗੁਪ ਨੇ ਇਲ ਦੀਆਂ ਕਈ ਇਕ ਸਮਝੀਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਇੱਕ ਵਾਰ ਛੁੱਪ-ਛੱਪੇ ਖਲੋਤੀ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਪੁੜ ਜਾਇਆ ਭਰ ਕੇ ਟੀਕਿਆ ਚੰਨੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਾਭਣਾ ਐਂਥਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਗੁਪ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਿੱਠੀ ਪਿਆਰੀ ਡੂੰਘੀ ਘੁੱਟਿਆਂ ਵੀ ਮੁਸਕਾਣ ਦੀ ਬਕਲ ਵਿਚ ਬਹਾਰ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਵਣ ਦੀ ਓਟ ਵਿਚ ਦੀ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਪ ਦੀ ਮੁਸਕਾਣ ਤੀਰ ਵਾਲੇ ਚੰਨੇ ਦੇ ਕਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਅਮਰੀ ਡੂੰਘਾਣਾਂ ਤੱਕ ਪੁੜ ਗਈ। ਇਕ ਭਰਨਾਹਟ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣਾ ਦੇ ਗਈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਐਂਥਾਂ ਤੇ ਭੁੱਲੇ ਉਸੇ ਮੁਸਕਾਣ ਵਿਚ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਇ ਚੁੱਪ ਦਾ ਮੇਲ ਜਿਹਦੀ ਭਰਮੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੰਨੇ ਨੇ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਗੁਪ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦੇ ਪਾਸਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਮਰਾਂ ਭੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਾਟ ਪਾਟ ਪੈਦੀਆਂ ਤੱਕ ਉਸ ਦੇ ਗੁਪਨ-ਪਿਆਰ ਲਾਈ ਲਾਪੁ ਬਣ ਜਾਣ। ਗੁਪ ਸਭ ਭੁਭੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਓਛੇ ਟਲ ਗਿਆ।

ਅੰਤ ਅਤੇ ਵਿਭਲੇ ਵਿਭਲੇ ਮਰਦ ਚੀਕਣੇ ਛੱਪਣਾ ‘ਤੇ ਮਿੱਠੀ ਕੱਢ ਕੱਢ ਪੀਰ ਦੀ ਕਬਰ ਦੇ ਲਾਕੇ ਧੱਟੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਏਸੇ ਮਿੱਠੀ ਨੂੰ ਸਾਉਣ ਦੇ ਬੋਰਦਰ ਮੀਂਹ ਪੁੜ ਖਾਹ ਦੇ ਛੱਡ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੇ। ਪੀਰ ਕਬਰ ‘ਤੇ ਐਂਥੀ ਉ ਮਿਲਦਾ ਦਾ ਸਾਈ। ਗਲ ਨਾਲ ਮਟਰਿਆਂ ਦੀ ਮਾਣਾ ਪਾਈ ਵਲ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਜਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮਾਣਰ ਛੁੱਕ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ, ਮੁੜ ਐਂਥਾਂ ਮੀਟ ਅਤੇ ਭੁੱਲ ਦਾਕਾ ਕੇ ਹੋਰ ਬੋਰ ਦੀ ਵੱਲ ਡੁੱਟਦੇ ਸਨ।

ਪੀਰ ਦੀ ਕਬਰ ਉੱਤੇ ਭੁੱਲ ਦੇ ਦਾਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਆਬਣ ਵਿਚ ਪੁੜ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਗੁਪ ਹੋਰ ਨੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਰਿਹ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਭੁੜੀਆਂ ਮਟਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਤੀਵੀਆਂ ਆਬਣ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁੜ ਜਾਈਆਂ ਸਨ। ਆਬਣ ਦੀ ਗੱਲੀ ਦਾ ਫਿਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਰੀ ਪਰ ਮੋੜ ਲਿਜਾਣਾ ਸੀ। ਨੇੜ-ਤੇੜ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬੋਰੀ ਘਰ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੇ ਚਾਹ ਪਾਉਣ ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ। ਪਾਉਣਿਆਂ ਦੇ ਗੁੱਟੀ-ਫੁਲ ਦੀ ਚਿਤਾ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਇਸ਼ਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੇਲਾ ਮੱਛਣਾ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਪ ਤੇ ਜਗੀਰ ਵੀ ਮਿਲਕ ਤੁਰੇ। ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁੜਦੇ ਲੰਕ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰੀ ਪਾਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਪਤਾਸੇ ਰਿਹੜੀਆਂ ਰਲੇ ਮਿਲੇ ਲਏ। ਜਗੀਰ ਕਪੂਰੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ,

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय :

“ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਿਜਾਣਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਲਿਜਾਵੇ।”

“ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖਾਣਾ ਹੁੰਦਾ, ਜਾਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਜਾਣੀਆਂ।”
ਭਾਵੇਂ ਰੂਪ ਦਾ ਜਗੀਰ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜਾਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਕੈਦੀ
ਬਿਜਲ ਅਤੇ ਬਹੁਤੀ ਸਿਆਣਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਣੇ ਦੇ ਗਧ ਪਾ ਦਿੱਤਾ।

ਨਾ ਲਿਖ ਲਿਆ ਚੰਦ ਕੁਰੇ ਤੇਰਾ,
ਕੋਥੇ ਵਾਲੀ ਛਾਗ-ਦੇ ਉੱਤੇ।

88

ਬੰਗੀ ਬੋਤੋ ਵਾਲਿਆ। ਮੈਂ ਬੰਗੀ ਹੋ ਹੋ ਜਾਨੀ ਆ।

ਅੱਖ ਮੱਚ ਜਾਵੇ ਰਾਤੀ, ਨੀਂਦ ਡਰ ਸਾਉਂਨੀ ਆ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਤੇ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਮੇਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਢਾਢੀਆਂ ਨੰਘਾ ਕਰੀਆਂ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਮੱਥਿਆਂ ਉੱਤੇ ਭੰਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੁਪਟੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਢਾਢੀਆਂ ਨਾਲ ਕੱਢ ਹੇਠ ਦੀ ਵਾਲ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪੁੱਛਾ ਮੰਨੜਦੇ ਗੰਗੂ 'ਰਾਕਸ-ਪਰਕਸ' ਕਰਦੇ ਢਾਢੀਆਂ ਨਾਲ ਕਟਾਮਾ ਪੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਰ ਦੂਜੀ ਉਲਾਸ ਤੇ ਭੁੱਕਾ ਜਾਂ ਖੁੰਝੇ ਤੇ ਰੋਕਣੇ ਪਾਸੇ ਮੂੰਹ ਚੁੜੇ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਬੋਰ ਦੀ ਪਰਭੀ ਵਿਚ ਕੱਢਦੇ। ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਮੜਕਾਬ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਭਾਰ ਸੀ।

ਦੇਨੇ ਨੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਰੂਪ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਨਾ ਆਉਣ ਦਾ ਬਣਾ ਦੂੱਬ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਕਦੇ ਨਿਹੀ ਸ਼ਰਮ ਵੀ ਬੋਲ ਕੇ ਦੇਂਸ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਫੁਆਰੀ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਫੁੱਲੀ ਦੇ ਧੀਰੋ ਜਜ਼ਬਾਤ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੀ। ਬਿਗਾਨੀ ਅਕਲ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਸਹੀ ਅਨਾਮਨ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮੁਲਕ ਮਥਲ ਪੈਦੇ ਦੇ ਲਾਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਉਡੀਕਿਆ ਸੀ। ਬੌਰ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਇਲ ਅੰਤਰਿਕ ਅਸਾਂ ਦੇ ਪਲਸੇ ਦੇ ਬਾਦਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੋਸਾਕ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਬਹਾਵ ਨਿਕਲ ਨਿਕਲ ਪੈਦੇ ਕਿਹ ਉਡਦੀ ਗਾਥਾਂ ਨੇ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਘੁੰਮਿਆ ਸੀ। ਹਰਨੇਹਾ ਦੇ ਗਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਉਡੀਕਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕਈ ਪ੍ਰਾਨਤ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਭਲੇ ਮਨ ਨਾਲ ਸਮਝ ਘਰ 'ਭਾਂ ਗੁ' ਰਕਦਾ ਇਲਾਖੀ ਦੇ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਸਹੀ ਇਲਾਖੀ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਰਟਕਦਾ ਰਿਹਾ। ਵਲਵੇਲਿਆਂ ਦੀ ਮਹੀਲ ਇਉਂ ਉਣੇ ਮਿਆਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦਿਸਾਨੀ ਨੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਰਾਤੀਂ ਟੋਟੀ ਨਾ ਖਾਧੀ ਗਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ। ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਕੁਲ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਦੁਖਦ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਦਿਮਾਗੇ ਇਕ ਵੀ ਰਕਮਾਨੀ ਗਲ ਤੋਂ ਤੰਗ ਨਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋਰਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਚੋਗੀਂ ਇੱਕ 'ਤੇ ਘੁੰਟ ਕੇ ਹੋ ਹੀ ਪਈ।

50 / पञ्चमहावी

ਭਾਗਵਤ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਤੇ ਹਾਰ ਨੂੰ ਐਥਰਾਮ ਬਿਨਾਂ ਕੱਟ ਸਹਾਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਦਾਸ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਣ ਵਾਲਾ ਪੈਰਾ ਸੀ। ਮੇਲਣ ਦੇਵਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਫਾਉਨ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲੱਗੇ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੱਲੀ ਮਾਰੀ ਕਿ ਘੁੜਾ ਆ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਦੇ ਕੱਚੀ ਆਖਰੀ ਪੈਰਾ ਛੱਡੀ ਪਿੱਛੇ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਵੇਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਚੰਨ ਨੇ ਜਾਣ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਗਲ ਬੁੱਝਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਸ਼ੋ ਨੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਗੁੱਬਾ ਮੁਸਕਾ ਕੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਸੀ। ਚੰਨ ਨੇ ਕਹੀ 'ਬੁੱਝਾ' ਦੀ ਫਿੱਛ ਡੱਕ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਅਤੇ ਮੜ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲੈਂਦੀ। ਵਸਤੂਵਤ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਭੁੱਲੇ ਅਸ਼ਨ ਨਾਲ ਬੁਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਹੜ੍ਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਹਿਮਾਲ ਵੱਲੋਂ ਤੜਕ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਜਾਵੇਗਾ ਧਨ। ਚੰਨ ਦੀਆਂ ਵਾਰ ਭੁੱਲੀਆਂ, ਉਹ ਛੱਡੀ ਸੀ ਤੇ ਵੀ ਕੁਝ ਬਾਸ਼ੋ ਨੂੰ ਮੋੜਾਂ ਦੇਣੀ ਲੱਗੀ। ਹਰ ਆਹ। ਅੱਜ ਚੰਨ ਨੇ ਵੀ ਬਾਸ਼ੋ ਵੱਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੁਝ ਮੰਗ ਲੀ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬੱਚ ਲਵੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕੁਝ ਨੇ ਕਿੱਥੇ ਗੇਮ-ਐਮ ਹੋ ਕੇ ਡੱਗ ਪਵੇਗੀ। ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਭੁਝ ਤੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਪਾਣੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

[illegible]

ਚੰਨੇ ਤੇ ਸ਼ਾਸ਼ੀ ਪੁੱਤ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਪਛਾਣਿਆਂ। ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਨਿਕਲੀਆਂ ਉਹ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਾਪਾਈਆਂ ਸਨ; ਪਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੋਣੀਆਂ ਵੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਸਨ। ਬੋਇਆਂ ਦੇ ਗਲ ਦੇ ਪੁੰਗਰਾਹੀ ਅਤੇ ਗਲੀਆਂ ਪੁੰਗਰਾਹੀਆਂ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ, ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਗਲੀਆਂ ਰੋਡਾਂ, ਗਲੀਆਂ ਪੁੰਗਰਾਹੀਆਂ ਪੁੰਗਰਾਹੀਆਂ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਕੋ ਢਾਂਚੇ ਬਾਨ ਵਧਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਪਾਈਆਂ, ਚੰਨੇ ਦਾ ਪਿਰਾਣਾ ਪੈਰ ਵਿਚ ਵਿਚਕਾਰੀਆਂ, ਸਿੱਸੇ ਉੱਤੇ ਵੀ ਹਰ ਪਾਸੀ ਤੇ ਉਸ ਵੀ ਸਵਰੀ ਪੈਰ ਪਰ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਸਨ।

ਨੂੰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਮਿਲਣ ਦੀ ਮਾਹਿਕ ਉਤਰੀ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਦ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਵੱਡਾ ਜਾਦੂ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਝੁੱਲਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਉਤਰ ਕੇ ਤੇ ਹੀ ਪੈਣ। ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਮਾ ਤੇ ਹੋਣਾ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਮਾਦਰੀ ਪਰਛਾਵਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਉਹ ਦੀ ਉਹੀ ਨੇਵੀ ਵਿਚਾ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕਈ ਕਿਰੇਵੇ ਵਿੱਚਕੇ ਮਿਤਰ ਕੁਦਰਤੀ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਨੂੰ ਐ ਉਸ ਦੇ ਕਈ ਸੰਜਣਾ ਦੇ ਘੁਟ ਘੁਟ ਕੇ ਜੰਗੀਆਂ ਪਾਈਆਂ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਇਕ ਖਾਸੀ ਢਾਵੇ ਤੇ ਗਈ। ਉਹਨੇ ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਗੀਤਾ ਦਿੱਤਾ। ਤੁਪ ਸਾਹਿਬਾਂ ਤੇ ਅੱਗੇ ਮੇਰੀ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਖ਼ੈਦਰ ਤੋਂ ਬੇਕਰ ਦਾ ਉਸ ਦੀ ਡਾਹੀ ਗੁਆ-ਜਾਦਾਨੀ ਤੱਕ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਪੁੱਛਣ ਨੂੰ ਮੇਰੇ-ਮੇਰੇ ਜੀਅ ਕਰ ਆਉਂਦਾ।

“ਗਰੁਹ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਘਰ ਬਾਹੀ?”

“ਨਾਵੇ ਮਿਲੇ ਐ ਬਾਈ” ਇਹ ਫੁੱਟ ਜਿਹਾ ਸਵਾਬ ਉਹ ਪਰੇਕ ਪੁੱਛਦੇ ਨੂੰ ਦੇਦਾ।

ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਦੀਆਂ ਐਥਾਂ ਉਹ ਨੂੰ ਵੇਚਦਿਆਂ ਰੱਜਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਜਗੀਰ ਨੇ ਸਾਈਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤ ਨਾਲ ਭੀਰ ਭੀਰ ਚੱਲਣ ਦੀ ਹੱਡੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪੁੱਛਣ ਚਾਹਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਦਾ:

“ਆਸ਼ਟ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬੇਰੀ ਢੁੱਕ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ।” ਪੁੱਛੇ ਦੇ ਇਕ ਸਿਰੇ ਤੇ ਦੁਪਟਾ ਖੋਲ ਕੇ ਸਿੱਧ ਪਈ। ਉਹਨੇ ਦੀ ਝਾਟੀ ਦੇ ਇਕ ਬੇਕਰ ਨੇ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘਦੀ ਚੰਡ ਸਾਨਗੀ ਵਾਲੀ ਤਿਖੜੀ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਕਿਉਂ ਕਈ ਕਿੱਥੇ ਖੜਾ ਕਾਹਿਣਾ ਏ?”

“ਜਿੱਥੇ ਝਰਾਭਾ ਜੀਅ ਕਰੇ ਲੁਆ ਲਵੇ।” ਸਾਨਗੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਤੁਹ ਐਥੇ ਦੀ ਛੱਡ ਲੈਣੇ ਆ ਖਾੜਾ, ਫੁੱਟ ਕੀ ਜਾਣਾ ਏ?”

ਉਹਨੇ ਮੇਰੇ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ, ਵਿਚਕਾਰ ਥਾਂ ਤੱਕ ਕੇ ਗੈਲ ਦਾਇਰਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਗਾਹਿਣ ਨੱਗਣਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰਾ ਮੇਲਾ ਹੀ ਉਹਨੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਗਾਹਿਣ ਵੱਲ ਜਾਣੇ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਫੁਲਾਨਾਹਾ ਦੇ ਮੱਥੇਆਂ ਵਿਚ ਤੌਹੀਆਂ ਪੈ ਗਈਆਂ। ਸਾਨਗੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਰ ਹੋਣ ਦੀ ਹੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਚੰਡ ਸੁਝਕ ਪਈਆਂ ਅਤੇ ਗੱਗੂਆਂ ਦੇ ਸੁਆਵ ਵਿਚ ਕਿਲ ਜਾਂ ਉਡਕੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਗੀਤਗੀਆਂ ਵਰਾਂ ਦੀ ਚਾਹੀ, ਸਾਰਦਾ ਮੰਤਾ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ। ਇਹ ਪਾਛੇ ਮੇਰੇ ਨੇ ਚਾਦਰੇ ਵਿਚੋਂ ਸੋਜੀ ਲੱਤ ਅਗਰਾ ਕੱਢਦਿਆਂ ਬਾਹ ਉਹੀ ਕਰ ਕੇ ਦੇਹਰਾ ਲਾਇਆ:

ਝੁੱਲ ਦਾ ਨੱਗੀ ਹੋਰ ਹੈ, ਧਨ ਦਾ ਨੱਗੀ ਥੇਰ।

ਮੈਂ ਲੱਕਣ ਇਕ ਦੁਹਰ ਦੀ, ਕੁਝ ਮੰਗਦੀ ਹੋਰ।

“ਓ ਮੁਖ ਗਰਿ ਸਿਉਤ ਜੰਗਿਆ” ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੰਡੇ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਉਥੇ ਲੰਮੇ ਬੋਲ ਦੀ ਕਲਾਪਾ ਕੀਤੀ। ਵਜ਼ਰਗੀ ਨਾਲ ਫੁੱਟਦਿਆਂ ਤਾਨ ਬਦਲੀ ਅਤੇ ਗਾਹਿਣ ਦੇ ਮੰਗੀ ਨੇ ਕੰਨ ਉੱਤੇ ਰੋਲ ਖੋਲ ਕੇ ਹੋਰ ਦੀ ਕਲੀ ਵੱਜ ਦਿੱਤੀ—

ਪੂਰੀ ਕੱਟ ਦੇ ਵਿਚ ਦੇ ਕੇ ਹੋਰ ਤਰ ਪਈ ਬੋਲੇ ਨੂੰ,

54 / ਪੁਰਨਾਮਾਸ਼ੀ

ਪਰਾਂ ਪੀਰਾਂ ਤਾਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਇ ਸਿਉਦੀ।

ਮੈਂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਗੱਥਿਆਂ ਮੈਂ ਢਿੱਡਣ ਵਿਚ ਕੱਢਦੀ ਆਂ,

ਥਾਹ ਚੁੱਕ ਚੁੱਕ ਸਾਹਿਆਂ ਵੇ ਤੋਂ ਕਲੇ ਤੇਦ ਪਾਉਦੀ।

ਤੇਰੇ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਲਾਹੁ ਰੋਨ ਲੈਣ ਦਿਵਾ ਨਹੀਂ,

ਹਿਰ ਨੇ ਘੁਟ ਘੁਟ ਕੇ ਗੀਰ ਚੀਰ ਰਾਤ ਲੰਘਾਉਦੀ।

ਪੈਰ ਕਾਟ ਕੀਤੇ ਦਾ ਥਾ ਤੇ ਤੋਕ ਕੰਧਿਆਂ ਨੇ,

ਤੇਰੇ ਮਾਤਰ ਗੱਥਿਆਂ ਮੈਂ ਰੋਗੀਆਂ ਵਿਚ ਡਾਹਿਦੀ।

ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਨਾ ਐਥਾਂ ਤੇ ਗਿਆ ਪੈਰ ਪੁਟ ਕੇ ਵੀ,

ਭੱਗੀ ਕਲਾ ਦੀ ਨੂੰ ਦੁਕਲਨ ਦੇ ਦੇ ਆਣ ਕੇ,

ਪੜ੍ਹ ਕੱਲੇ ਤੇਰੇ ਸੇ ਸੇ ਬਗਾਵਤ ਮਨਾਉਦੀ।

ਇਸ਼ਕ ਬਨਾ ਵਿਚ ਨਿੱਝੁ ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਆਉਦੀ।

ਘਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਰੁਪਈਆ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪੱਲੇਬੇਰੀ ਦੀਵੀਆਂ ਅਗਿਆਨ:

“ਖੁਸ਼ ਕੇ ਹੋਸਨੇ ਨਾਲ ਗਾ”

“ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਹਰ ਚਾਹੀਦੀ ਐ, ਮਾਪਿਦਰ”, ਗਮਰਗੀ ਨੇ ਢੰਡ ਉੱਤੇ ਉਗਲਾ ਮਰਦਿਆਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਗਾਹਿਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਈ ਆਣ ਨਹੀਂ” ਜਗੀਰ ਨੇ ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਸਿਰ ਠਿਕਾਇਆ।

ਪਾਛੇ ਮੁੱਠੇ ਨੇ ਕਿਰ ਦੇਹਰਾ ਲਾਇਆ:

ਬਾਹਾ ਤੇਰੀ ਜਾਣ ਵਾਧੇ, ਤੂੰ ਗਿਆਂ ਦੁਲਾ ਸੁਗ ਦੀ।

ਉਸਤ ਬੇੜਾ ਮੁਖ ਮੁਖ, ਮੁਖ ਜਾਣ ਕੀ।

ਰੋਲਾ ਅਲਲੇ ਬੈਦ ਤੇ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਸਾਹ ਲਿਆ ਵੀ ਸਾਡਾ ਸੁਣਦਾ ਸੀ। ਮੰਗਰੀ ਨੇ ਅਗਲੀ ਕਲੀ ਸੁਰੂ ਕੀਤੀ:

“ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਨੱਕਾ ਲਿਆ ਹੀਰੇ ਨੀ,

ਮੈਂ ਵੀ ਹੁਣ ਪਛਾਤਾਵਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਰਸਤ ਹਜ਼ਾਰਾ।

ਮੈਨੂੰ ਦੂਰੀ ਖਵਾ ਕੇ ਤੂੰ ਪਰਥਾਵੇ ਬੋਲੇ ‘ਬ’,

ਜੇਹਾ ਤਾਂ ਨਿਆਰਾ ਕੀਤਾ, ਪਿਉ ਤੇਰੇ ਨੇ ਕਾਰਾ।

55 / ਪੁਰਨਾਮਾਸ਼ੀ

ਨੂੰ ਵਿਕਲਿਅੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸਹਿਤ ਉਛਰੀ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਰ ਦਾ ਕਿਸਮਤ ਵੀ
 ਹੋਣ ਸਾਂਝਾ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਛੱਡ ਕਰੀਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਆਪਾ
 ਉੱਲੇ ਦੇ ਹੋ ਗੇ। ਪਿਆਰ ਰੂਪ ਦੇ ਅਤੇ ਹਸਾ ਦੇ ਹੋਣਾ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਮਦਦੀ ਪਰਫਾਵਾ,
 ਜਿਸਦਾ ਇਲਾਕਾ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਨੀਕੀ ਕਿਸਾ ਵਿਚ ਭਾਰੀਆਂ ਨਾ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਕਈ ਵਰਗੇ ਵਿੱਛੜੇ ਮਿਤਰ ਫੁਲਦਾਰੀ ਮਿਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੀ
 ਉਸ ਦੇ ਕਈ ਸੰਕਟਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਜੀਵੀਆਂ ਪਾਈਆਂ। ਅਧਿਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਪਸੀ ਚਾਣੀ
 ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਗੋਸ਼ਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਰੂਪ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਮਿਹਰੀ ਸਾਪਾਨ
 ਸੀ। ਲੰਪਦੇ ਚਿਹਰਾ ਦਾ ਉਸ ਦੀ ਭਰੀ ਗੁਲਨ-ਜਵਾਨੀ ਤੋੜ ਕੇ ਮਿਡ ਪੁੱਛਣ ਨੂੰ ਮੱਲੇ-ਮੱਲੇ
 ਜੀਆਂ ਕਰ ਆਉਂਦਾ।

“ਗੰਗੂਰੂ ਦੇ ਕਿੱਥੇ ਘਾਟ ਕਈ?”

“ਨਾਵੇ ਪਿਛੇ ਆ ਕਈ।” ਇਹ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਜਵਾ ਉਹ ਹਰੇਕ ਪੁੱਛਣ ਨੂੰ ਦੇਂਦਾ।

ਸਾਰੇ ਮੇਲੇ ਦੀਆਂ ਮੱਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਰੰਜਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸਹੀਰ ਨੇ ਸਾਬੀਆਂ ਦੀ
 ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਛੋਰੀ ਛੋਰੀ ਵਰਤੀ ਕਈ ਵਰਗੇ ਦਿੱਤੀ। ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸਪਦਾ:

“ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਛੋਰੀ ਛੋਰੀ ਹੋਵੇ ਕੇ ਵੇਖੋ!” ਪੁੱਛਣ ਦੇ ਇਕ ਮਿਹਰੀ ਤੇ ਦੁਪਾਟਾ ਰੱਖ ਕੇ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਘੁਮਦਿਆਂ, ਇਹ ਭਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਛੋਰੀ ਉੱਥਣ ਦੀ ਚਰਚਾ
 ਛਿੜ ਪਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਣੀ ਦੇ ਇਕ ਰੋਕਣ ਨੇ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਪਦੀ ਵੱਡ ਸਾਨੀਆਂ ਵਾਲੀ
 ਕਿਸਤੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਕਿਉਂ ਘਰੀ ਕਿੱਥੇ ਖਾਣਾ ਲਾਉਣਾ ਹੈ?”

“ਜਿੱਥੇ ਤੁਹਾਡਾ ਜੀਆਂ ਕਰੇ ਕੁਆਂ ਲਵੈ!” ਸਾਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਜਿੱਥੇ ਅੱਜੇ ਦੀ ਵੱਡੇ ਆਂ ਖਾਣਾ, ਦੂਰ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ!”

ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਲੇ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ, ਵਿਚਕਾਰ ਬਾਂ ਥੰਬ ਕੇ ਗੋਲ ਦਾਇਰਾ ਬਣਾ ਲਿਆ।
 ਗਾਉਣ ਲੱਗਣ ਵੇਲੇ ਸੋ ਸਾਧਾ ਮੇਲਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਉਲਨ ਪਿਆ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਵੱਲ
 ਜਾਣੇ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਖਲਦਾਰਾ ਦੇ ਮੱਲਿਆਂ ਵਿਚ ਤਰੀਕਿਆਂ ਪੈ ਗਈਆਂ। ਸਾਨੀਆਂ
 ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰ ਹੋਣ ਦੀ ਹੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਵੱਡੇ ਫੁਲਦਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਗੱਭਗੁਆਂ ਦੇ
 ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਉਛਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਗਾਵਰੀਆਂ ਵਰਗੇ ਦੀ ਦਾੜੀ, ਸਾਧਨਾ ਮਾਤਾ ਨੂੰ
 ਬੰਦਨਾ ਗਾਈ ਅਤੇ ਮਿੱਠੇ ਕਿਨੇ ਹੀ ਪੀਰ ਅਵਤਾਰ ਗਿਣ ਮੱਲੇ, ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਾ ਸਾਰਿਆਂ
 ਤੇ ਹੀ ਜਿਸਵਾਸ ਸੀ। ਫਿਰ ਪਾਛੂ ਪੁੱਛੇ ਨੇ ਚਾਵਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸੱਜੀ ਲੱਤ ਅਗਾਂਹ ਕੱਢਦਿਆਂ
 ਬਾਹੁ ਉੱਚੀ ਕਰ ਕੇ ਦੇਹਰਾ ਲਾਇਆ:

ਝੁੱਲ ਦਾ ਲੱਗੀ ਭੋਰ ਹੈ, ਪਨ ਦਾ ਲੱਗੀ ਚੋਰ।

ਮੈਂ ਲੋਭਣ ਇਕ ਦਰਦ ਦੀ, ਫੁਲ ਮੱਗਦੀ ਹੋਰ।

“ਉਂ ਪੁਸ਼ ਗਰਿ ਜਿਉਣ ਜੀਰਿਆ” ਲੱਕਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛੇ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਉਥੇ ਲੰਮੇ ਬੋਲ
 ਦੀ ਸਲਾਪਾ ਕੀਤੀ। ਵਜ਼ੀਰੀ ਨੇ ਸਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਪੁੱਟਦਿਆਂ ਤਾਨ ਬਦਲੀ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਦੇ
 ਮੱਗਰੀ ਨੇ ਕੰਨ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀਰ ਦੀ ਕਹੀ ਛੋੜ ਦਿੱਤੀ:—

ਫੁਰੀ ਕੱਛ ਦੇ ਵਿਚ ਦੇ ਕੇ ਹੀਰ ਫੁਲ ਪਈ ਬੋਲੇ ਨੂੰ,

ਪੁਸ਼ ਪੀਰ ਤਾਈ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਇ ਪਿਉਦੀ।

ਮਾਂ ਦੇ ਗਣੇ ਗੱਭਿਆਂ ਮੈਂ ਤਿੱਫਣ ਵਿਚ ਕੱਢਦੀ ਆਂ,
 ਬਾਹੁ ਛੁੱਟੇ ਉੱਥੇ ਸਾਧੀਆਂ ਵੇ ਤੋੜਕੇ ਤੇਲ ਪਾਉਦੀ।

ਤੋਰੇ ਇਕਦਾ ਦਾ ਲਾਭੂ ਬੰਨੇ ਲੈਣ ਦਿੱਤਾ ਨਹੀਂ,
 ਜਿੱਥੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਕਈ ਬਹਿ ਰਾਤ ਲੰਪਾਉਦੀ।

ਪੀਰ ਘਾਟ ਕੀਤੀ ਆਂ ਤੇ ਤੋੜ ਕੀਤੀਆਂ ਨੇ,
 ਤੋਰੇ ਸਾਵਰ ਗੱਭਿਆਂ ਮੈਂ ਤੋਰੀਆਂ ਵਿਚ ਛਾਉਦੀ।

ਪਿੱਛੇ ਪੁਲਾਨ ਆਂ ਪੈ ਗਿਆ ਪੀਰ ਪੁਟ ਕੇ ਵੀ,
 ਇਕਦਾ ਤਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿੱਕੂ ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਵਧਾਈ ਆਉਦੀ।

ਝੁੱਲੀ ਕਲਾ ਦੇ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇ ਦੇ ਆਣ ਕੇ,
 ਪਾਛੂ ਕੱਲੇ ਤੋਰੇ ਮੈਂ ਜੋ ਸ਼ਾਹਦ ਮਨਾਉਦੀ।

“ਬਾਹੁ ਓਏ ਗਮੇਂਗੀਆਂ। ਤਾਹ ਤੇ ਕਿੱਠੇ?”

“ਆਹ ਕਈ ਗੁਪਤੀਆਂ!”

“ਦੁਹਰ ਇਕ ਹੋਰ ਕੱਲੀ!”

“ਕੱਲ ਕੋਲ ਦੀ ਆਂ, ਤਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ!”
 ਗੁਪਤੀਏ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸਲਾਹਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਕੋਲਾ
 ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਰੂਪ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਪੁਛੀਆਂ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹੱਲਾਬੋਲੀ ਦੀਆਂ ਅਸੀਆਂ:

“ਪੁੱਛੂ ਨੇ ਰੋਮਲੇ ਨਾਲ ਗਾ?”

“ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਹਰ ਚਾਹੀਦੀ ਆਂ, ਮਾਪਿਓ”, ਗਮੇਂਗੀ ਨੇ ਵੱਡ ਉੱਤੇ ਉਲਨਾਂ

ਮਹਾਨਿਆਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਦੀ ਅੱਡੇ ਨਹੀਂ!” ਜਹੀਰ ਨੇ ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਮਿਰ

ਕਿਨਿਆਂ।

ਪਾਛੂ ਪੁੱਛੇ ਨੇ ਇਕ ਦੇਹਰਾ ਲਾਇਆ:

ਬਾਹਾ ਤੋਰੀ ਸਜ ਵਾਹੋ, ਭੋਰਿਆ ਚਰਾ ਚੁਗਾ ਦੀ।

ਉਲਨ ਬੇਲਾ ਪੁੱਛ ਵਾਹੋ, ਮੁਹਰ ਜਾਣੇ ਕੀ।

ਕੋਲਾ ਅਸਲੇ ਬੇਦ ਪੈ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਸਾਹ ਲਿਆ ਕੀ ਸਾਡ ਸੁਣਦਾ
 ਸੀ। ਮੱਗਰੀ ਨੇ ਅਗਲੀ ਕਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ:

“ਕੱਲਾਂ ਰੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਨੱਗ ਲਿਆ ਹੀਰੇ ਨੀ,

ਮੈਂ ਵੀ ਹੁਣ ਪਛਾਣਾਵਾ ਛੋੜ ਕੇ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰ।

ਮੈਨੂੰ ਚੁਰੀ ਖਵਾ ਕੇ ਤੂੰ ਪਰਚਾਵੇ ਬੋਲੇ ‘ਓ’,
 ਜਗ ਤੋਂ ਨਿਮਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਪਿਉ ਤੋਰੇ ਨੇ ਕਾਰਾ।

ਤੋਰਾ ਬਹਾਣ ਭੋਰਿਆ ਹੀਰੇ ਸਿਏ ਬੇਖੇ ਨੂੰ,
 ਬੋਲੇ ਕਿਹੇ ਦੁਹਾਈ ਦੇਦਾ ਚਾਕ ਵਿਚਰਾ।

ਜੰਮੇ ਦੁੱਖ ਹੋਰ ਜਸੀਰੇ ਕਿਸਮਤ ਮੇਰੀ ਬੋਲੀ ਆਂ,

ਤੂੰ ਵੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਫੰਨੇ ਦੇ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਲਗਾ।

ਤਾਂਹੋਂ ਲੱਕਾ ਦੇ ਮੈਂ ਵੀ ਝੁੱਖ ਦੋਸਾ ਵੇਰਨੇ,

ਤਿੱਖਾ ਹੋ ਹੋ ਚੁੱਲਦਾ ਹਿੱਕ ਮੇਰੀ 'ਤੇ ਆਗਾ।

ਬੁਰੀ ਮੱਖਾ ਸਾਂਭ, ਆਸਕ ਚਲਿਆ ਵਰਨੇ ਨੂੰ,

ਕਰਮ ਮਾਹਿਅੰ ਦਾ ਕੋਣ ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਰਾ।

ਭੁੱਖ ਕੇ ਜਾਹ ਨਾ ਰਹਿਆ, ਵਰਦਣ ਤੇਰੇ ਝੁੱਖਾਂ ਦੀ,

ਨੇ ਚੱਲ ਨਾਲੇ ਮੈਨੂੰ ਜੇ ਚਲਦਾ ਕੋਈ ਚਾਗਾ।

ਵਾਹ ਨੀ ਜਾਂਦੀ ਬੋਲੀ ਪੈ ਗਈ ਘੁਮਣ ਘੁੰਗੀ 'ਚ,

ਤਰੀਏ ਨਾਲ ਸਿਦਕ ਦੇ ਹਰਿ ਗਿਆ ਫੂਹ ਕਿਨਾਰੀਆਂ

ਗੁਪਤੀਆਂ ਦਾ ਫਿਰ ਮੰਗ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਵੀ ਜ਼ਬਾਨ ਉੱਤੇ, 'ਵਾਧਾ',

'ਸ਼ਾਬਾਸ਼', 'ਗਾਉਣ' ਤੁਹਾਡੇ ਅਸ਼ਰਫ਼ੇ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਸਨ। ਇੱਕ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਏ

ਗੋਰੰਗੂ ਨੇ ਆਖਿਆ:

"ਲੁਫਿ ਯਾਰ ਹਾਜ਼ਾ ਹਾਜ਼ਾ ਮਾਰੋ ਤੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਸੂਕਾ ਹੁਣਦਾ।"

ਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਘੁਟ ਘੁਟ ਪੀ ਲਈ। ਸਾਨਗੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਿੱਲੀਆਂ ਮੱਥੇ ਲਿਆਂ

ਬਹੁ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਕ ਹੋਰ ਪੁੱਛੇ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"ਓ ਗਹਿਣ ਦਿਓ, ਹੀਰ ਨਾਲ ਈ ਚੰਗਾ ਰਸ ਖੱਥਿਆ ਏ।"

ਪਰ ਸ਼ਰਾਬੀ ਗੋਰੰਗੂ ਨੇ ਕਿੱਲੀ ਦੀ ਇਕ ਨਾ ਮੰਨਣ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ

ਮਜ਼ਬੂਰ ਮਿਰਜ਼ਾ ਗਾਉਣਾ ਪਿਆ:

ਮਿਰਜ਼ਾ ਕੋਲੇ ਹੋ ਹੋ ਵੇਖਦਾ, ਬਿਰੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਹੁਸਨ ਬਹਾਰ।

ਖੁਲ੍ਹੇ ਕੋਸ ਜੱਟੀ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੋਂ, ਸਾਹਿਬਾਂ ਲਈ ਕਲਾਵੇ ਚਾ।

ਪਿੱਛੇ ਹਟਿਆ ਮਿਰਜ਼ਾ ਸੂਰਮਾ, ਸੁਣ ਨਾਗਾਂ ਦੀ ਵਣਕਾਰ।

ਉਹਦੇ ਤਰੀਏ ਬਲ ਪ੍ਰਕਿਆ, ਖੱਲਿਆ ਨਾ ਜੱਟੀ ਦਾ ਵਾਰ।

ਕੱਬੀ ਜਾਵੇ ਬਿਜਲ ਸੂਰਮਾ, ਯੀਸ ਕੋਲ ਖਲੋਕੀ ਨਾਰ।

ਲਾਂਟੀ ਮੋਚਦੀ ਹੁਸਨ ਮਸ਼ਾਲ ਤੇ, ਪਰ ਲੋਣ ਪਤੰਗੇ ਸਭ।

ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਿੱਲੀਆਂ ਹੋਰ ਕੱਸ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਵੀ ਘੋਟਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਇਕ ਹਰਕ ਜਗ

ਪਈ। ਖਾੜੇ ਵਿਚ ਕਈ ਢਾਣੀਆਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਮਿਰਜ਼ੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ

ਪਿਆਰ-ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਸਾਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਦੀ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਝੂਠ ਦੇਣ ਦੇ ਬਹੁ ਰਸ

ਦਿੱਤੇ।

ਪੌਰ ਪਾਣੀ ਵੇਲਾ ਹੀਆਂ, ਮਿਰਜ਼ੇ ਹੇਠ ਜੰਡਰੇ ਆ।

ਫਾਲ ਮਾਰ ਬੱਗੀ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੋਂ, ਸਾਹਿਬਾਂ ਲਈ ਕਲਾਵੇ ਚਾ।

"ਏਏ ਪੈ ਨਾ ਮੇਰਿਆ ਖੋਲੀਆਂ। ਚੱਲ ਪਈਏ ਆਪਣੇ ਗਹ।

ਆ ਭੱਟ ਕੁ ਢਾਕਰਾ ਲਾ ਲਈਏ, ਸਾਰੇ ਜੰਗ ਦਾ ਕਿਰਕ ਫੂਲ।"

ਉਹਦੇ ਜੋਸ਼ੇ ਭੰਨੀਆਂ ਉਗਾੜੀਆਂ, ਹਾਲ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਬਾਹਾਂ ਪਾ।

ਮਿਰ ਹੱਥ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਪੱਟ 'ਤੇ, ਲਿਆ ਜੱਟ ਨੇ ਬਕੇਵਾ ਲਗ।

ਗਮੇਰੀਆਂ ਦੇ ਗਾਉਣ 'ਤੇ ਹਟਦਿਆਂ ਹੀ ਇਕ ਸ਼ਰਾਬੀ ਦੇ ਮੁੜ ਜੀਹ ਸੁਣਨ

ਲਈ ਜ਼ਿੰਦ ਗੱਤੀ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੇ ਮਿਰਜ਼ੇ ਲਈ। ਇਥੋਂ ਢਾਣੀਆਂ ਦੇ ਚੋਰਕ ਸ਼ਰਾਬੀ ਸਨ।

ਹੋ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਦਲਾਂ ਦੇ ਪਿਉ ਪਾ ਪਾ ਖਾਧੇ ਸਭਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਲਗੂ, ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ

ਪੁੱਠ ਨਾਲ ਉਥਲ ਪਿਆ। ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਕੋਣ ਜੱਟ ਮੁੱਠਾ ਆਪਣੀ ਮੰਗੀ ਗੱਲ ਸਹਾਰ

ਛਾਦਦਾ? ਸਾਰੇ ਖਾੜੇ ਵਿਚ ਰੋੜਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਾਲ੍ਹੇ-ਗਾਲ੍ਹੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਖਾੜਾ

ਪੁੱਟਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਪਿੱਛੇ ਡਾਗ ਚੱਲ ਪਈ। ਗਮੇਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਸਾਜ਼ ਕੱਢਾਂ ਵਿਚ

ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਵੱਡਿਆਂ ਦੇ ਹੱਠ ਦੀ ਨਿਉ ਕੇ ਪਿਸਲ ਗਏ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਜੱਟਾਂ ਨੂੰ

ਸੁਨੇ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਫੁੱਫਾਉਣਾ ਕਿਹਾੜਾ? ਅਕਲ ਅਕਲ ਤੇ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਮੁਰਬ ਅੱਗੇ

ਅਕਲ ਤੁਰਨ ਨੇ ਵੀ ਹੋਥ ਕੀਨੇ ਨਨ।

ਸਿਪਾਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਖੜੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ। ਜਦ ਤੇ ਕੁ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੁੱਟ ਗਏ ਅਤੇ

ਫਾਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਭੱਜ ਗਏ, ਵਿਚ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਫ਼ਾਨਾ ਚਾਹਿਆ।

ਇੱਕ ਚੋਰਕ ਨੇ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਜਬਾਤੇ 'ਤੇ ਮੁੱਠਾ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ:

"ਜ਼ਰਾ ਹੋਲਦਾਰਾ, 'ਗੱਹ' ਹੋ ਕੇ ਜੇਰੇ ਹੋਰਾ' ਹੱਥ ਪਾ'।"

ਫੂਜੇ ਸਿਪਾਹੀ ਵੀ ਨੱਠਬਰ ਗਏ। ਹੁਪ ਤੇ ਜਗੀਰ ਪਰੀ ਰੋੜਾ ਪੈਣ 'ਤੇ ਹੀ ਉਹ ਕੋ

ਏ ਕੁਹੀਆਂ ਵੱਜੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਠ ਬੁੱਟਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹੁਮਾਨ ਨਾਲ ਖੱਧਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਜਿਉ ਜਿਉ ਉਸ ਦੇ ਡਾਗਾਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਤਿਉ ਤਿਉ ਉਹ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦੇਵੀ ਗਿਆ ਸੀ।

ਜਗੀਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਡਿੱਗ ਪਏ ਨੂੰ ਉੱਠਦਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਆਖਿਆ:

"ਸਾਨ ਕਿਨਾ ਰਾਨਾ ਆ, ਡੋਰਾ ਨਹੀ ਜਗਰਿਆ। ਸਾਨੇ ਲੰਭੇ ਦੇ ਨੇ ਲੜਾਈ

ਬਾਰ ਕੇ ਈ ਦੇਖ ਲਿਆ। ਕਿੰਨਾ ਸੁਆਦ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।"

ਹੁਪ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਢਾਣੀ ਵਿਚਲ ਕੇ ਫਿਰ ਚੜ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਲੇ ਦੇ ਝੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬੋਰੀ

ਲਿਆਂ ਦੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮਾਝੇ ਚਾਰ ਮਣ ਪੇਲੇ ਦੀ ਬੋਰੀ ਵੀ ਨੇਕ ਕੇ ਭਰ ਲਈ। ਪੇਲਾਂ ਤੇ ਚਾਦਰੇ

ਲਾਏ ਕੇ ਜਵਾਨ ਖਾੜੇ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਆਏ। ਮੁਗਲਰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲੱਕ ਨਾਲ ਚਾਦਰੇ

ਕੱਪ ਕੇ ਥੰਨੇ ਲਏ। ਬੋਰੀ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੁਪ ਤੇ ਜਗੀਰ ਵੀ ਸਨ। ਹੁਪ ਦਾ ਭਰਿਆ,

ਕੀਆਂ ਸਨ। ਮੁਗਲਰ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ। ਜਗੀਰ ਤੇ ਹੁਪ ਦੇ ਮੁਖਬਰਾਂ ਵਿਚ ਬੋਰੀਆਂ ਚੁੱਕਣ

ਜਗੀਰ ਤੇ ਹੁਪ ਦੀ ਵਾਗੀ ਆਈ, ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਹੁਖਲੀ ਨਾਲ ਬੋਰੀ ਹਿੱਕ ਬਹਾਵ ਲੈ ਗਏ

ਬੋਰੀ ਵਾਹ ਕੇ ਬਾਹਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਸਾਰਾ ਖਾੜਾ ਵਾਹ

ਬੋਰੀ ਵਾਹ ਕੇ ਉੱਠਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛਲੀ ਜੋਜੀ ਨੇ ਵੀ ਬਾਲਾ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਹਿਰ ਪੜੀ

ਵਾਰ ਵਾਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਰੂਪ ਹੋਰੀ ਉਹ ਵੀ ਚੁੱਕ ਗਏ। ਪੁਰਾਬਨੇ ਦੀ ਜੋੜੀ ਹਾਰ ਗਈ। ਪਾਇਲੀ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਰੂਪ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਾਰਾ ਨਾ ਖੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਬੜੀ ਫਾਣਲੀ ਨਾਕ ਨੂੰਰ ਬਾਨਾ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ। ਅੱਧਾਂ ਬਾਥਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪਦਰਾਂ ਵੀਹ ਗੁਪਾਈ ਵੀ ਇਸ ਜੋੜੀ ਨੂੰ ਹੋ ਗਏ। ਇਹਦੇ ਰੂਪ ਨੇ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਸਕੇ ਈ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਪੁਰਾਗਾਹ ਵਿਚ ਹੋਰੇ ਤਪਾਣ-ਵੇਗੀਏ ਅਤੇ ਵੇਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਭੀਨ-ਭੋਨ ਲੋਲੋਂ ਹੋਰਾਂ ਨਹੀਂ ਆਇਸਾ ਸੀ, ਵੇਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਭੀਰੀ ਲੈ ਗਿਆ। ਪੁਰਾਗਾਹ ਤੇ ਬੋਰੀ ਚੁੱਕ ਹਟਣ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਮੇਰਾ ਹੋਲਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੋ ਦੋ ਚਾਰ ਚਾਰ ਕੋਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਖਿਸਕ ਰਹੇ।

“ਕੌਲੇ ਪੁਟ ਆਪਾ ਵੀ ਘਰ ਨੂੰ ਚੱਲੀਏ”, ਰੂਪ ਨੇ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਚੱਲਣ ਦੀ ਨੀਅਤ ਨਾਨਾ ਆਖਿਆ।

“ਹਾਂ, ਕੁਝ ਲੰਬੇ ਵੀ ਚੱਲੀਏ ਪੂਰ ਹਿੱਟਾ ਕਰਨ ਲਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਲਾਝਾ ਵੀ ਵੱਟ ਦੇ ਦੇਣਾ ਹੈ।”

ਬਾਈ ਇਕ ਮਿੰਤਰਾਂ ਆਪਣੇ ਮਿੱਠੇ ਲਿਸਾਣ ਲਈ ਰੂਪ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋਰ ਲਾਇਆ। ਪਰ ਅੱਜ ਉਹ ਬਹੁਮੁਖੀ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਨ ਬਣਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਉਹ ਅਮਰੇ ਸਨ, ਅੱਜ ਸਨੂੰ ਕੋਈ ਉਡੀਕ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਇਕ ਘੰਟਾ ਇਨ ਖੜੇ ਹੀ ਮੇਰਾ ਮਿਲਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਰਾਨਦਾਰ ਸਪਾਇਆ ਸੋਦਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਅਤੇ ਜੱਟ ਪੁੰਡੇ ਵੱਡਰਾ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਗਤ ਪਈ ਤੋਂ ਰੂਪ ਦੇ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਂ ਵਾਲੇ ਦਲਾਨ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੈਠਕ ਵਾਲੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕੰਧ ਦਿੱਤੇ। ਕੋਠੜੀ ਦਾ ਵਿੱਥੇ ਸੁਰਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਦਲਾਨ ਵਿਚ ਪੁੰਨ੍ਹਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦਲਾਨ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਲੰਘ ਕੇ ਹੀ ਅਗਾਹ ਵਿਗਰੇ ਤੇ ਜਾਣਾ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪੈਦਾ ਸੀ। ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਦਾ ਦੀਵਾ ਜਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਪਾਰ ਮੇਰਾ ਬੋਲਣਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਤਿੰਨ ਪਾਉਣੇ ਸਨ, ਜਿਹਦੇ ਦੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਅਗਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਦੱਲੋਂ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਦੇ ਪਾਉਣੇ ਅਤੇ ਹੋਰੇ ਸਨ, ਇਹ ਵੀ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਦੇ ਬਿਹਾਰੇ ਲੈ ਆਈ। ਇਕ ਅੰਤ ਵਧੀਆ ਮਿਸਤਰਾ ਬੰਨੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭਾਨੀ ਵਾਰੀ ਦੇ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਗਲੀਚੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਕਿਹਾ:

“ਜੇਜੇ ਜੇ ਸਾਡੇ ਬਿਸਤਰੇ ਐ, ਓਰੇ ਜਿਆ ਹੋਰ ਦੇਈ।”

“ਨੀ ਤੇਰੇ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਕਿਥਰ ਐ, ਹੋਰ ਦੇਸ ਵੀ ਆਹਨੀ ਏ।”

“ਲੈ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ, ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਪਾਉਣੀਆਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਜਿੱਥੇ।”

“ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਵਿੱਥੇ ਦੀਆਂ ਸਭ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ”, ਭਾਮੇ ਬਿਸਤਰੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਬੋਲੀ।

ਚੰਨੇ ਦੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਖਾਹਿਭ ਭਾਮੇ ਨੇ ਸਮਝ ਲਈ ਸੀ। ਉਸ ਗਲੀਚੇ ਵਾਲਾ ਬਿਸਤਰਾ ਰੂਪ ਦੇ ਮੱਜੇ ਤੇ ਮੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਜਗੀਰ ਦੇ। ਜਗੀਰ ਤੇ ਰੂਪ ਦੇਵੇਂ ਆਪ ਉੱਠ ਕੇ ਵਿਛਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਸਮੇਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਕੋਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਏ, ਰੂਪ ਲਿਆਈਏ।”

“ਲਿਆਉ, ਯਾ ਲੈਏ ਆਂ।”

“ਰੋਗਾਂ” ਆਪ ਭਾਮੇ ਅੰਦਰ ਰਹੀ ਵੀਚ ਚਲੀ ਗਈ। ਜਗੀਰ ਆਪਣਾ ਚਤੋਰੀ

ਵਾਲਾ ਬਿਸਤਰਾ ਵਿਛਾ ਕੇ ਰੂਪ ਦੇ ਗਲੀਚੇ ਵੱਲ ਮਿਲਾਨਾ ਮਾਇਆ।

“ਜੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਮੁਲਾਜ਼ਮੇ, ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਕਾਜੇ। ਪਰ ਕੋਰ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਵੇਗੀ ਗਰੇਲਾ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖਬਰ ਹੋਵੇਗੀ ਵੀ ਨਾ ਜਿਆਉਂਦੀ।”

ਮੈਂ ਵੱਡੀ ਗਰੇਲਾ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਅੱਗ ਦੀ ਤੂ ਰੂਪ ਬੜਾ ਮੁਸਕਰਾ ਪਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਅੱਗ ਦੀ ਤੂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰੋਗ-ਬਰੀਕੇ ਝੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਮਿਆਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ ਵੱਡੇ ਗਲੀਚੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰੋਗ-ਬਰੀਕੇ ਝੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਨੇ ਐਨਾ ਸੁਹਣਾ ਗਲੀਚਾ ਹੋਰੀ ਬਣਾਇਆ ਏ। ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਭਾਨ ਹੋਵੇਗੀ।

ਭਾਮੇ ਨੇ ਘਰੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋਰੀ ਦੇ ਪਹੌਣੇ ਇਕ ਖੰਡ ਦਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸ਼ੂਟ ਮਿਲਵਾਂ

ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਨੂੰ ਖੰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਪਕਾ ਰੱਖੇ ਸਨ। ਉਸ ਦੇ ਵੇਖੇ ਰੋਹੇ ਇਕ ਸਾਦਾ ਰੋਟੀ ਹੋਰ ਰੱਖ

ਏ ਵਾਲੀ ਪੱਕੇ ਦਿੱਤੀ। ਪਿਆਰ-ਰਾਹ ‘ਤੇ ਵਗੀਆਂ ਕੋਈ ਵੀ ਏਖ ਮੁੱਖ ਵਿਵੇਂ ਦੀ ਲੰਘ

ਸਿਰਾਂ ਸਿੱਦਰੀ ਦੀ ਮੇਲਕ ਤੋਰ ਲਈ ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ। ਜਗੀਰ ਵੀ ਬਾਗੀ ਵਿਚ ਸਾਈਆਂ

ਹੋਲੀਂ ਰੱਖੀਆਂ। ਕੋਰ-ਪਿਛਿ, ਛੋਲੀਆਂ ਦਾ ਸਾਗ ਅਤੇ ਗੋਡੀ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਅੱਡੇ ਅੱਡ

ਹੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਭਾਮੇ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪੁਆਏ।

ਭਾਮੀਆਂ ਭਾਮੇ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਸਿਆਰੀ ਨਾਲ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਫੜਾਈਆਂ ਸਨ ਕਿ ਸੱਜੀ ਬਾਗੀ

ਉੱਲੇ ਪਾਸੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲੀ। ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਗੀਰ ਤੇ ਰੂਪ ਨੇ ‘ਵਾਅਅਧੂ’

ਆਇਆ। ਰੋਟੀ ਖਾਇਆਂ ਜਦ ਰੂਪ ਨੇ ਮਿੱਥੇ ਪਹੌਣੇ ਦੀ ਗਰਹੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਈ, ਉਹ

ਭੈਰ ਰਹੀ ਮੁਸਕਰਾ ਪਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਅਚਾਨਕ ਕੋਈ ਕਲੀ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਛਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਝੁੱਲ

ਫਟ ਜਾਵੇ। ਰੂਪ ਨੇ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਛੇੜਨ ਲਈ ਮਿੱਥੇ ਪਹੌਣੇ ਦਾ ਅੱਧ ਉਸ ਦੀ ਬਾਗੀ ਵਿਚ ਰੱਖ

ਦਿੱਤਾ। ਮੁੰਡਾ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਗਲਾਸ ਰੱਖ ਕੇ ਅੰਦਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਗੀਰ ਨੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ

ਗਰੀ ਪਾਉਣਿਆਂ ਦੀ ਸਿਰ ਉਤਾਰ ਹਿੱਟਾ ਲਿਆਇਆ।

“ਜਦੋਂ ਕੋਰ ਦੁਰਾਡੇ ਕਰੇ, ਬੰਦੇ ਦਾ ਕੀ ਜੋਰ ਚੱਲਦਾ ਐ। ਅੱਗੇ ਬੋਤਕੀ ਬਿਸਤਰਾ

ਨਵਾਰਾਂ ਵਗਾ ਚੈਨੂੰ ਦੇ ਗਈ।”

“ਸਾਲਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਅੱਧ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਵਿਵੇਂ।”

“ਅਗੇ ਬਿਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਅੱਧ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਹੋਰਨਾ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਮਿੱਥੀ ਨੀਤ

ਲੈਂਗਾ।”

“ਲੱਛੀਆਂ, ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।”

“ਅਗ ਵੇਖ ਸਾਨੂੰ ਝੁਲਮੇ ਕੰਨ ਵਗੀਆਂ।” ਜਗੀਰ ਨੇ ਦੀਵੇ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ

ਕਿਹਾ ਸੀ। ਰੂਪ ਨੇ ਹੱਥਿਆਂ ਸ਼ੂਟ ਮਿਲਵਾਂ ਬਹੁਤਾ ਮੇਲ ਲੱਗ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਬੋਝਾ ਸਭ

ਜਗੀਰ ਦੇ ਛੋਟੀ ਨਾਲ ਝੁਕਰੀ ਸਾਗ ਨਾਲ ਲਝੇਜ਼ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਈ ਅਤੇ ਹਿੱਥਿਆਂ

ਬਾਰੋ ਕੋਲ ਪਿਆ:

“ਯਾਰੋ, ਅਗ ਤਾਂ ਖੰਡ ਦੀ ਹੋ ਗੀ।”

ਰੂਪ ਦਾ ਹਾਸਾ ਦਲਾਨੇ ਬਾਹਰ ਵਿਹੜੇ ਤੱਕ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਮੁੰਡਾ ਰੋਟੀ ਪੁੰਡਣ

ਆਇਆ। ਏਥਾਂ ਨੇ ਇਕ ਇਕ ਹੋਰ ਰਖਾ ਲਈ। ਪੁੱਤ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿਛੇ ਰੂਪ ਨੇ ਸਕੋਥਿ ਨੂੰ ਆਖਿਆ :

“ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖਾਣ ਵੇਖ ਨੈ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਮਿਲਦੇ ਐ। ਘਰ ਤੋਰੋ ਨੇਏ ਨੇ ਮੇਲੇ ਦੀਆਂ ਮੱਥੇ ਮਾਹਨੀਆਂ ਸੀ।”

“ਹੋ ਬਈ ਖਾਣੀਆਂ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਅੰਤ ਹੀ।”

ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਏਥਾਂ ਚੁਲੀ ਕੀਤੀ। ਮੁੱਛਾ ਸਾਰੇ ਭਾਏ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਥੋਂ ਖਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਹ ਪਿਛੇ ਸੋਤੀ ਨੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਸਵਾਣ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ। ਉਸ ਸਵਾਣ ਵਿਚ ਸੁਣ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਖਮਲੇ ਦੀ ਢੇਰ ਲਾ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਸੋਤੀ ਨੇ ਰੂਪ ਦੀ ਭੈਣ ਦਾ ਚਾਹ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਬਸ਼ਤ ਕੌਰ ਦੀ ਕੋਈ ਖਿੱਨੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।”

“ਨੱਕੀ ਨਾਈ ਪਰਸੋ ਚੋਥੇ ਹੁਨੇਰਾ ਲਿਆਇਆ ਸੀ, ਰਾਖੀ ਖੁਸ਼ੀ ਐ ਸਾਰੇ।” ਰੂਪ ਨੇ ਨੀਵੀਂ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਰੂਪ ਦੀ ਹੋਲੀ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਜਿਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਖਸੀ ਨੇ ਮਿਟਿਆ ਸਮਝਿਆ, ਬੋਲ ਕੇ ਬੋਰਾ। ਜਿਵੇਂ ਤੋਰੀ ਗੱਲ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਸੋਤੀ ਕਿਹ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਪਰਿਲੋਂ ਰਿਜਲੀ ਅਤੇ ਮੁੜ ਮਿਆਣੀ ਬਣਨ ਦੇ ਧੜਨ ਕਰ ਕੇ ਘੁਗੁਰ ਕੇ ਬੋਲੀ :

“ਮੈਂ ਬਾਈ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਬਈ ਚਮੀਨ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਭਾਏ ਰੂਪ ਹੋਰ ਨੂੰ ਲਿਖ ਦੇਈਏ। ਉਸ ਦੀ ਆਖਿਆ ਏ, ‘ਚੋਢ ਕੀ ਚੰਗਾ ਏ।’ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਲਾਹ ਦੇਸ ਦੇਵੋ।”

ਰੂਪ ਸੋਤੀ ਪੀ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕੀ ਉਤਰ ਦੇਵਾ। ਇਕ ਵਜੂਨ ਲੜਾਈ ਕਰ ਪੈ ਗਈ। ਇਹ ਉਸ ਨੂੰ ਓਥੇ ਦੇ ਰੰਗੀਨੇ ਮਹੱਲ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰ ਲਿਆ।

“ਚਾਕੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ, ਜਿਉਂਦੇ ਨੇ ਪੁਲੇ ਪੈਰੀ ਚਮੀਨ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣੀ। ਉਹ ਵੈਲੇਆਂ ਨੂੰ ਫਰਾਥ ਵੀ ਲਿਆਉਂਗਾ। ਤੇ ਸਕਦਾ ਏ ਲੜਾਈ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਪੁਰਦਾਮਾ ਓਨ ਪਿਆ, ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਤੁਸਾਂ ਪੇਲੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋਣਗੇ।”

ਸੋਤੀ ਰੂਪ ਦੀਆਂ ਖਰੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੋਲੀ ਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਥਾਮੇ ਨੂੰ ਰੂਪ ਤੇ ਗੱਲ ਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਸ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਰੂਪ ਉਸ ਦੀ ਰੂਪਾ ਦੀ ਗੱਲ ਉਲਟਾਵੇਗਾ। ਥਾਮੇ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਆਖਿਆ :

“ਵੀਰ ਲੜਨਾ ਕਾਹਨੂੰ ਏ। ਤੁਸੀਂ ਆਦਮੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਇਹ ਬੁਝੀ ਮਾਨੀ ਏ। ਸਮਝਾ ਬੁਝਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰਜ ਦਿਆਂ ਜੀ। ਬਈ ਹੁਣ ਤੂੰ ਬੁਝੇਰਾ ਇਹ ਵਾਹ ਲਈ ਏ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੰਗ ਤੇ ਕਿੱਲਾ ਕੁ ਕਿਹ ਬੋਰ ਬਲਦਾ ਏ।”

“ਮਾਈ, ਜੀਹਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਮਾਸ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਬੁਝੇ ਕੀਤਿਆਂ ਉਹ ਕਦੇ ਛੱਡਦਾ ਏ। ਉਹਦਾ ਹਰਮ ਬਿੰਦ ਪਿਆ ਏ, ਸਮਝ ਨਾਲ ਉਸ ਕਦੇ ਭਾਉਣਾ ਏ। ਤੂੰ ਚਾਕੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛ, ਕਿੱਨੇ ਵਾਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਰੀ ਤੋਂ ਵਿਚ ਲੈਵਾ ਆਖਿਆ।”

“ਮਾਝੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਇਹ, ਜੀਹਨੇ ਪਹਿਲੇ ਘਰ ਵਾਜ ਲਿਆ।”
“ਗੰਢ ਦੇ, ਰੂੰਪ ਕਰ ਤੂੰ।” ਸੋਤੀ ਨੇ ਤਲਸੀ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, “ਜਿਹੜੀ ਹੈ

ਝੁੱਲੀ, ਉਹਦੀ ਕੀ ਨੌਰ—ਚੋਟੀ ਕਰਨੀ ਏ।” ਇਹ ਉਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ, “ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲਵੋ, ਮੁਨਾਬੀ ਪੁਰਾਣ ਕੇ ਐਸ ਸਾਜ ਦਾ ਮੂੰਹ ਓਨੇ ਏ ਅੰਤ ਚਲੀ ਗਈ। ਰੂਪ ਸੋਤੀ ਦੀ ਮਾਮੂਲੀ ਕਿਤਨ ਨਾਲ ਥਾਮੇ ਦੀ ਮਾਂ ਉਤਰ ਨੇ ਅੰਤ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਹ ਏ ਇਹ ਕਿਹ ਕਈ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਮਿਆਲ ਘੁਮਾਣ ਲੱਗੇ। ਲਗੀਨ ਸਾਫ਼ੀ ਹੈ, ਦਾਣ ਬਹੁਤ ਹੋ ਸਾਣਗੇ। ਇਸ ਪਿੱਛ ਆਉਣ ਸਾਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ। ਮਥਰੇ ਸੋਤੀ ਬੋਰ ਦੇ ਕੇ ਏਨੇ ਦਾ ਸਾਕ ਹੀ ਕਰਵਾ ਦੇਵੇ। ਜਿਉਂਦੇ ਸਾਲੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੋਣ ਹੈ, ਉਹ ਦੇ ਪੈਲਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਏ। ਏਨੇ ਦੀ ਕਾਹਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।” ਉਸ ਸੋਤੀ ਨੂੰ ਅਸਰੀ ਵਜੋਂ ਕਿਹਾ।

“ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਐ, ਪਰ ਪੈਲੀ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛ ਸਾਰੇ ਸਲਾਹ ਕਰ ਕੇ ਫਰੀਕੀ।”

“ਸਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ।”
“ਮੈਂ ਪੁੱਸ ਰੇਰ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਆਪੁ ਦੱਸ ਜਾਵਾਂਗਾ।”

“ਓਹਾ ਓਹੋਣੇ ਭਾਵੇਂ ਨਿਥਾ ਪੜ੍ਹੀ ਵੀ ਕਰਵਾ ਕਿਹ।”
“ਪੁੱਛਾ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਨਾਲ ਕਾਣੇ—ਕਨੇਰ ਬਹੁਤ ਕਰਨਾ ਪਵੇ।” ਰੂਪ ਨੇ ਹੋਰ ਚਰਚ ਦੇਣ ਲਈ ਆਖਿਆ।

ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ ਚੰਨੇ ਦੁੱਧ ਦਾ ਬਸ਼ਵਾ ਨੈ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਥਾਮੇ ਬੋਲੀ :

“ਕਿਹਦੇ ਕਿਹ ਕੀ ਏ।” ਥਾਮੇ ਨੇ ਦੀਵੇ ਦੀ ਖੋਤੀ ਜਾਮੀ ਅਤੇ ਬੋਤਲ ਵਿਚ ਪੈਰ ਡੇਢ ਪਾ ਦਿੱਤਾ।

“ਦੁੱਧ।” ਚੰਨੇ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਦੁੱਧ ਦੀ ਮਿਨਾਸ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਦੀਵੇ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਲਾਲੀ ਵਿਚ ਭਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੋਤੀ ਨੇ ਗਜਵਾ ਵਡਾਇਆਂ ਕਿਹਾ :

“ਫੁਲੇ ਤੂੰ ਕਾਹਨੂੰ ਪੈਚਲ ਕਰਨੀ ਸੀ।”
“ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਬੋਝੇ ਨਾਵੇਰੇ ਦੀ ਤੋੜ ਵੇ ਤੇ ਪਾਹੁਣੇ ਸੁਖ ਨਾਲ ਆਵੇ ਵੇ ਨੇ।”

ਸੋਤੀ ਨੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਓਥੇ ਹੀ ਦੁੱਧ ਛਿਨੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਛਤਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਗੀਰ ਲਈ ਦਲਨ ਵਿਚ ਲੈ ਗਈ। ਰੂਪ ਨੇ ਵਿਹਲ ਭਾਜ ਕੇ ਰਿਹਾ :

“ਮੀਤ ਸੀ ਅਕਲ ਸੀ।”
ਓਨੇ ਨੇ ਮੁਸਾਫ ਕੇ ਮੂੰਹ ਝੂਝੇ ਪਾਏ ਕਰ ਲਿਆ।

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਆ ਗਿਆ।”
“ਹੁਣ ਬੋਲਦੀ ਨੀ ਨੀ।” ਥਾਮੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਿਰਦਾ ਹਾਸੀ ਤੇ ਮਸ਼ੀਨ ਬੰਦਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

“ਮੈਂ ਕੀ ਬੋਲਾਂ।” ਚੰਨੇ ਨੇ ਏਨਾ ਹੀ ਮਸਾਂ ਕਿਹਾ।
“ਥਾ ਤੂੰ ਝੁਲਾਈ ਨਾ, ਹੋਰ ਨੀ ਤੇਰੇ ਕੱਲੇ ਕੁਝ ਮੈਰਦਾ।”

ਓਨੇ ਨੇ ਉਸ ਵੱਲ ਇਉਂ ਤੱਕਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਕਹੀ ਸੀ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਝੁੱਲਣ ਜੋਗੀ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਕਿਤੇ ਤੂੰ ਨਾ ਧੋਰਾ ਦੇ ਜਾਵੀ। ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਸਦਾ

ਅਸੀਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੀ ਵਾਕਨ ਹੈ, ਉਹ ਪਿਆਰੇ ਤੇ ਵਿਤਬਾਰ ਕਰਦਾ ਵੀ ਸ਼ਕਤ ਹੈ। ਸੋਝੀ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਆਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ। ਜਾਂਦੀ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਥਾਮੇ ਨੇ ਉਹਦਾ ਘੁਟ ਕੇ ਅਟਕਾ ਲਿਆ। ਦੁੱਧ ਪੀ ਕੇ ਗੁਪ ਵੀ ਜਗੀਰ ਕੋਲ ਚੀਨਿਆ ਗਿਆ। ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਪੈਦੇ ਸੰਦੇ ਹੀ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਕਿਉਂ ਇਹ ਦੁੱਧ ਮੰਨੀ ਕਿਆਈ ਸੀ ਨਾ?”

ਗੁਪ ਨੇ ਸਿਰ ਠਿਕਾ ਕੇ ‘ਚਾ’ ਕੀਤੀ।

ਕੋਟ ਅੰ ਕੋਟ।”

ਗੁਪ ਨੇ ਚੰਨੇ ਲੰਘਾਈ ਦਾ ਮਿਆਲ ਗੰਥਿਆ ਅਤੇ ਕੋਝੀ ਤੇ ਬਾਰਹ ਹੱਥੇ ਪੁ ਬਲੰਤਾ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਚੰਨੇ ਲੰਘਣ ਲੱਗੇ, ਤਦ ਹੋਲੀ ਜਿਹੀ ਅਗਿਆਰ:

“ਜੀ ਮੈਥੇ ਕੀ ਕਹੁਰ ਹੋ ਗਿਆ?”

ਗੁਪ ਨੇ ਚੰਨੇ ਲੰਘਾਈ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਉਤਰ ਸੀ, ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਪਿਆਰਾ।
ਤੂੰ ਕੀ ਜਾਣੇ ਪਤੀਲੇ ਹਿਆ ਫੁੱਕਣਾ,
ਰਾਮ ਸੱਤ ਕੁਝੀਆਂ ਦੀ।

9

ਸੋਝੀ ਬਰਮਾ ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਕਿਸੇ ਧਾਰ ਨੂੰ ਭਰਾ ਕੇ ਮਾਨ੍ਹ।

ਗੁਪ, ਜਗੀਰ, ਕਾਕਾ ਅਤੇ ਸੋਝੀ ਸੋਝੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੇ ਕੇ ਉਤੇ ਜੋ ਲੈਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਬਹਨ ਲੱਗੀ। ਗੁਪ ਆਪਣੀ ਵਲੋਂ ਪੱਕੀ ਕਰ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਲਿਖਾ-ਪੜ੍ਹੀ ਕਰਕੇ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਿਆਰ ਅਸਿਰੀ ਚੋਟਕ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਈ ਪਾਰ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਲਈ ਜਿਹਗਾ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਵਾ ਹੈ। ਗੁਪ ਨੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਜਿਹ ਲੈਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਚੋਟ ਵੇ ਪਾਝੜ ਗੱਠਗੁਰ ਲਈ ਲੈਣੇ ਸਿਆਵਾ ਘਟੇ। ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਅੰਦਲਜੀ ਰੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਹਿੱਸ ਬਾਪੜ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਵਧੇ ਘਟੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਧਾਰ ਦੀ ਧਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣੀ ਤੇ ਕਾਕਾ ਦੇ ਸੋਝੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਖ ਮੇਲਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕਾਕੇ ਦੇ ਅਵਿਵਿਦ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਇਹ ਮਿਆਲ ਭੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਐਡ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਹ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਗਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਣ ਝੁੱਕ ਸੀ। ਸੁੱਚੇ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿੱਤ ਹੀ ਸੁਣਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੀਰ, ਸੁੱਚੇ ਦੀ ਭਾਈ ਪੁਰਖ ਮੇਲ ਨਾਲ ਮਰਾਥੇ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁੱਚੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਸੋਝੀ ਤੇ ਜਿਉਣ ਦੀ ਖੋਜਲ-ਖਵਾਰੀ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਵੇਖ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪਿਆਰਾ ਦੀ ਸਿੱਧੇਤਾ ਕਿਥੋਂ ਆਪਿਆ:

“ਰੰਨ ਬਰਮਾ ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਐ। ਹੁਣ ਠਕੋਰ ਲੋਂ ਰੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਪਛਾਇਓ।

ਉਸ ਮੇਂ ਬੋਝੇ ਨਾਲ ਅੰ, ਕਿਤੇ ਮੈਨੂੰ ਡਰਕਲ ਦੀ ਨਾ ਮਾਥ ਲਿਓ।”

“ਜੇ ਮਾਝੀ ਨਿਕਲ ਜੁ ਆਪਣਾ ਕੀ ਲੈ ਜੁ। ਆਪਾ ਇਕ ਸਲ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਰ ਕੇ

ਫੌਡ ਵੇਵਾਂ ਤੇ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਿਹ ਜਿਉਣੇ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਝੁਆ ਦਿਆਰੀ।” ਜਗੀਰ ਨੇ ਫੌਡ ਵੇਵਾਂ ਪੁ ਕੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸੋਝੀ ਨੇ ਸਿਰ ਠਿਕਾ ਉਹਦਿਆਂ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ:

“ਜਾ ਸਾਰੀ ਅਗਲਾ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਕੋਟ ਦੀ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਐ। ਜਿਉਣ ਤੋਂ ਕਸੀਏ ਕਲੀਸ਼ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲਿਆ ਤੇ ਵੇਦਾ ਵੀ ਨਾ ਭੁੱਕਿਆ।”

“ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਉਹ ਦੋਹੀ ਰੰਗੀ ਮੰਨਦੀ ਐ”, ਗੁਪ ਨੇ ਸੋਝੀ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾਈ।

“ਜੇ ਸੋਝੇ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰ ਕੇ ਵੀ ਮੁਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਐ?”

“ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਅਸਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ ਡੋਰ, ਮੈਂ ਆਪੇ ਸਿੱਧੇ ਲਾਝਾਗਾ।”

ਗੁਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਵੱਲ ਮੁੱਧ ਕੇ ਕੇ ਆਪਿਆ, “ਕਿਉਂ ਤੇਰੀ ਕੀ ਸਲਾਹ ਦੇ, ਫੇਰ ਨਾ ‘ਖਿਰ ਖਿਰ’ ਕਰੀ ਪਿਛੇ।”

“ਮੂੰ ਨੀਰ ਆ ਬਾਈ।”

“ਜੇ ਜਿਉਣਾ ਤੋਂ ਕਣਾ ਪਿਆ?”

“ਇਹ ਗੱਲ ਐ ਤਾਂ ਸਾਲੇ ਦੇ ਅੰਜ ਹੀ ਗਿੱਟੀ ਪੁ ਪਾ ਦਿਨੇ ਆਂ। ਸੁੱਚੇ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਸਲੇ ਪੱਕਾ ਪਏ। ਜਗੀਰ ਨੇ ਬਾਪੀ ਦੋਇਆਂ ਕਿਹਾ:

“ਉਏ ਮੁੱਢਾ ਤਾਂ ਵਾਗਾਂ ਪਿੱਥੇ ਕੇ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ ਦੇ।”

ਉਸੇ ਆਖਣ ਜਾਗਿਆਂ ਨੇ ਗੁਪ ਦੇ ਘਰ ਬਰਾਬ ਪਤੀ। ਗੁਪ ਨੇ ਸਾਹਿਆਂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਫੁੱਕਾਈ ਕੱਢਣ ਲਈ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ, ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਲੋਰ ਵਿਚ ਕਾਕੇ ਤੋਂ ਦੋਹੀਆਂ ਕਰੀਦਿਆਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ:

“ਥੱਧੁ ਜਿਉਣਿਆਂ, ਤੇਰੇ ਸੀਰਮੇ ਪਿਆਰੀ, ਸੀਰਮੇ।”

ਬਾਈ ਦੇ ਮੱਥ ਤੇ ਚੋਟ-ਚਾਨਣੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਮੁੱਛੇ ਸ਼ਰਾਬ-ਸਿੰਜੀ ਖੇਲ ਰਹੇ ਸਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹ ਜਿਉਣੇ ਦਾ ਵੱਡਾ ਮੁੱਢਾ ਵੀ ਸੀ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬੀ ਕਾਕੇ ਦੀ ਗੱਲ ਟੱਪੀ। ਜਿਉਣੇ ਨੂੰ ਦਾਲ ਵਿਚ ਕਾਲਾ ਪੁਸ਼ਕਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਚੋਟੇਨ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਇਸ ਵਾਰ ਗੁਪ ਇਕੱਲਾ ਕਹੁਰੀ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਵੱਡੇ ਗਿਆ।

ਜਗੀਰ ਉਸ ਦਾ ਧਾਰ ਚਹੁਰ ਸੀ, ਪਰ ਗੁਪ ਦਾ ਦਿਲ ਉਸ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਕਿਸੇ ਮੰਨੀ ਤਸੱਲੀ ਨੂੰ ਰਹਾ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਮਿੱਠੇਤਾ ਉਹ ਡੋਰੀ ਦੇ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਤੁਹਿਆਂ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਾਪੀ ਆਪਣੀ ਮੇਲ ਤੇ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਪ ਨੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਉਤੇ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲਿਖਵਾ ਲਈ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੇਲੇ ਵਾਲੇ ਗੁਡ ਸੋਝੀ ਨਾਲ ਹੋਵੀਆਂ ਸਨ। ਦਿਨ ਛਿਪਣ ਵਿਚ ਰਾਨੇ ਦੇ ਵਾਈ ਘਟੇ ਸਨ। ਗੁਪ ਨੇ ਸੋਝੀ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਜਾਣ ਲਈ ਆਖਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਮੇਲੇਜ਼ੀਰੀ ਰਾਤ ਕੱਟਣ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸੋਝੀ ਨੇ ਸਿਰ ਫੇਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

“ਆਹ ਕੋਈ ਵੇਲਾ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਾ ਹੈ। ਤੇਨੂੰ ਤਾਂ ਐਧ ਤੱਕ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੇਰਾ ਹੈ ਸਾਦਾ ਏ।”

“ਜੇ ਮਾਝੀ ਨਿਕਲ ਜੁ ਆਪਣਾ ਕੀ ਲੈ ਜੁ। ਆਪਾ ਇਕ ਸਲ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਰ ਕੇ

ਉਸ ਮੇਂ ਬੋਝੇ ਨਾਲ ਅੰ, ਕਿਤੇ ਮੈਨੂੰ ਡਰਕਲ ਦੀ ਨਾ ਮਾਥ ਲਿਓ।”

“ਜੇ ਮਾਝੀ ਨਿਕਲ ਜੁ ਆਪਣਾ ਕੀ ਲੈ ਜੁ। ਆਪਾ ਇਕ ਸਲ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਰ ਕੇ

ਉਸ ਮੇਂ ਬੋਝੇ ਨਾਲ ਅੰ, ਕਿਤੇ ਮੈਨੂੰ ਡਰਕਲ ਦੀ ਨਾ ਮਾਥ ਲਿਓ।”

“ਨੇਰਾ ਹੋ ਜੁ ਤਾਂ ਕੀ ਹੈ?”

“ਨਾ ਬਾਈ, ਸਵੈਰੇ ਤਿਨ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਵੇ।”

“ਚੁਗਾ ਤੇਰੀ ਸਰਜੀ ਕੇ ਚਾਕੀ?”

ਗੁਪ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੱਬ ਕੇ ਬੈਠਾ ਸੀ,

ਪਰ ਉਹ ਹਿਰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਡੁਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਣ ਲਈ ਉਹ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਚੁੱਕਿਆ। ਜਦ ਦਾ ਅਖੀਰਾ ਸੀ ਉਸ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਚੰਨੇ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਿਹਾਉ ਉਤੇ ਮਿਲਾ ਜਾਣੀ ਆਇਆ ਉਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤੱਕਾਂ ਮੁਹਰਦੇ ਵਲ ਨਿਕਲਣ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਲੋਂ ਰਹਿ ਵਿਚ ਹਰਕਤ ਕਰਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਅੱਖਾਂ-ਮੱਥੇ ਨਾਲ ਖੜਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਗ ਦੀਆਂ ਪਤਲਾਂ ਆਪਣੇ-ਪੁੱਛੇ ਪੁੱਛ ਪੁੱਛ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿੱਛੋਂ ਬਾਹਰ ਗੁਪ ਉਸੇ ਡੇਰੀ ਤੇ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤੇ ਕਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਨਿਰਬਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਕਲੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੁਆ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦੀ ਆਸ ਵਿਚ ਵਸਾ ਦਿੱਤਾ ਬਦਲ ਗਈ ਸੀ।

ਇਆਨੇ ਨੂੰ ਗੁਪ ਦੇ ਡੇਰੀ ਵੱਲੋਂ ਗੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੱਬੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਈਆਂ ਹਾਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮੀ ਚੰਨੇ ਦੀ ਜਾਤ ਆ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਗੁਪ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੇ ਪਾਹ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਵਾਂਗ ਰਿਹਾ ਉਸ ਦੇ ਧਰਕਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਵਾਹੀਲੀ ਬਣਾ ਗਿਆ। ਇਆਨੇ ਨੇ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਸੇ ਤੇ ਪੁਰਦਿਆਂ ਨਕਲੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਿਆ ਬਿੜਾ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਕੇ ਬਾਸੇ ਨੇ ਚੰਨੇ ਦੀ ਸਾਗੀ ਗੱਲ ਬੰਨ ਦਿੱਤੀ। ਇਆਨਾ ਮੈਨਾ ਪੁਰ ਹੋਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਲੱਭ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਾਦਰਵੀ ਸਮਝੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਸਮਾਜਿਕ ਨਜ਼ਰਾਂ ਬੋਹਰ ਦੇ ਫੀਫੀਆਂ ਵਾਂਗ ਆਕਰਸ਼ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਕਲਨ-ਜਾਸ ਅਤੇ ਜੰਮ੍ਹਿਣ-ਲੋਲ ਤਰੀਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਆਨੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਡੁਲੀਏ ਨਵੀਂ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਪਈ ਹੋਸਤ ਵੀ ਮਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਆਨਾ ਗੁਪ ਨੂੰ ਨਿਕਲੇ ਜੱਥੇ ਵਿਚ ਲੈਣ ਲਈ ਕਹਾਣੀ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਹ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਗੁਪ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰ ਪਿਆ।

ਗੁਪ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਓਹ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਆਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਰ ਦੀ ਥਾਹੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੇ ਉਡੀਕਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਆਨੇ ਨੇ ਗੁਪ ਨੂੰ ਪਹਿਲੋਂ ਕਿੰਨੇ ਸਾਫ਼ ਨਾਲ ਤੱਕਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਕਸ਼ਕ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਪਲੋ-ਪਲੋ ਰਿਹਾਈ ਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੇ ਅੰਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਪਰਦਾ ਚੀਨਿਆ ਜਾਵੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾ ਹੋ, ਮਨੁੱਖ ਸਾਡੀ ਤੇ ਹਾਦਰਵ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਅੰਗ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਆਨੇ ਨੇ ਨੇੜੇ ਆਏ ਗੁਪ ਨੂੰ ਹੱਥ ਜੋੜਦਿਆਂ ਆਖਿਆ:

“ਸਾ-ਅ ਸਰੀ ਕਾਲ ਬਾਈ?”

“ਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬਾਈ?” ਗੁਪ ਲਈ ਇਹ ਫ਼ਤਹਿ ਕੋਈ ਅਨੋਖੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਦ ਤਰਤੀਬੀਆਂ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਵਾਢੇ ਗਿਆ ਚੋਬਰ ਮੁੱਛੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਤੋਰ ਤੇ ਸੀਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਹਰ ਇਆਨੇ ਨੇ ਇਹ ਪੁੱਛ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਜਗ੍ਹਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ:

“ਬਾਈ ਦੇ ਘਰ ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਐ?”

“ਹਾਂ!” ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਜੀ ਦੇ ਹਰਾ ਨੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ, ਗੁਪ ਨੇ ਮਿਆਰ

ਫੀਫੀ। ਪਰ ਅੱਧਰੋਂ ਉਸ ਦਾ ਚੋਰ ਇਲਾ ਨਠੈਰਾ ਜਿਹਾ ਗਿਆ।

“ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਹੋਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਆਂ। ਗੁਪ। ਤੈਨੂੰ ਮੇਲੇ ਬ ਡੇਰੇ ਕੱਢਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ” ਸੀ।

“ਅੱਧ ਮੈਂ ਮੇਲੇ ਵੀ ਆਇਆ ਸੀ” ਗੁਪ ਨੇ ਮੁਸਕਾਉਣ ਦੇ ਪਾਤਨ ਨਾਲ ਉਂਤਰ

ਫੀਫੀ। ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਮੁਸਕਾਉਣ ਆਸ਼ੀ ਬਨਾਉਣੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਮਜ਼ੋਰ

ਫਾਫੇ ਨੂੰ ਡੁਕਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਆਂ ਘਰ ਚੱਲੀਏ?” ਇਆਨੇ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਪੁਰ ਮੈਂ.....” ਗੁਪ ਦੀ ਜਿਜਨ ਕਈ ਕੁਝ ਰੋਕ ਗਈ।

“ਸੱਭੀ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਤੁਅੱਲਕ ਬਰੇ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇੱਕ

ਨਾਵਰਿਫ਼ ਕੋਰਕ ਨਾਲ ਬਿਰਾਨੇ ਪਿੰਡ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।”

“ਸੰਗਤ ਦੀ ਰਿਹਤੀ ਗੱਲ ਦੇ ਧਾਰ

“ਨਹੀਂ ਸੰਗ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨੂੰ।” ਗੁਪ ਨੇ ਝੁੱਕਾ ਤੇ ਜੀਤ ਫੇਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਬਈ

ਘਾਟ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ?”

“ਨਾਂ ਤਾਂ ਇਆਨਾ ਐ, ਪਰ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਘਰ ਚੱਲ ਕੇ ਦੇਖੁੰਗਾ” ਇਆਨੇ ਨੇ

ਗੁਪ ਨੂੰ ਚਿੰਤਿਆਂ ਆਖਿਆ।

ਗੁਪ ਹਾਲੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਦੁਰ ਹੋਣਾ ਮਿੱਥਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸਾਰੀ

ਉਮਰ ਮਿੱਤਰ ਵਾਸ਼-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਬੀਤੀ ਸੀ। ਇੰਤ ਨਾਲ ਘਰ ਨੂੰ ਕਿਜਾਈ ਇਆਨੇ ਦਾ

ਮਾਂ ਵਾਉਣਾ ਉਸ ਚੋਗਾ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਇਆਨੇ ਨੂੰ

ਘਰੀ ਵਿਚ ਨਾਥਾ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉਂਦੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਹੜਕ

ਅਡੇਰਾਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਫਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਨੂੰ ਨੰਘਾਇਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਕਈ ਇਕ ਤਿੱਬ ਮਿੱਥਿਆਂ

ਦੀ ਐਕ ਵਰਗੇ, ਜਿਹੜੀ ਖੱਬੀ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਇਆਨੇ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਗੁਪ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਕਿਹ ਨੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹਾ:

“ਇਹ ਗੱਭਰੂ ਐਰੀ ਵੀ ਕਿਤੇ ਵੇਖਿਆ ਏ?”

“ਮੁੱਛੇ ਦੀ ਚਾਲ ਤੇ ਰੇ-ਬਾਨ ਪਟ ਦੂ, ਪਟ ਦੂ” ਕਰਦੀ ਹੈ।”

ਗੁਪ ਤੇ ਇਆਨੇ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਕਾਨੀਆਂ ਸੁਣ ਲਏ। ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ

ਘੁੰਮਦੇ ਪਏ। ਪਰ ਆ ਕੇ ਇਆਨੇ ਨੇ ਕੋਠੇ ਤੇ ਮੱਥਾ ਛਾਹ ਲਿਆ। ਉਹ ਨਵੇਂ ਕੋਠੇ ਗੁਪ ਨਾਲ

ਕਿਹ ਦਾ ਵਾਟਦਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

“ਚਾਹ ਪੀਣੀ ਦੇ ਕਿ ਦੁੱਧ ਪੀਣਾ ਏ ਬਾਈ?”

“ਕੁਝ ਨੀ ਪੀਣਾ ਇਆਨਾ?”

“ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪੀਵੋਗੇ ਨਾ?” ਇਆਨੇ ਨੇ ਖੱਲੇ ਉਤਰਦਿਆਂ

ਕਿਹਾ।

ਗੁਪ ਨੇ ਕੋਠੇ ਉੱਤੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਤੱਕਿਆ। ਉਦੇ ਨੀਵੇਂ ਕੱਚੇ ਕੋਠੇ, ਝੰਪੜ, ਬੋਹੜ,

ਨਾਂਗੇ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਤੇਰਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਾਰ ਪੋਲੀਆਂ, ਉਹ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ

ਇਨ ਲਹਿਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਇਕ ਕਬੂਤਰ-ਬਾਜ ਛਤਰੀ ਕਿਨਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਬੂਤਰ ਵਜੇ ਝਾਮਲੇ ਚੱਕਰ ਨਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸਨੇ ਨੇ ਗੁੱਜੀ ਮਾਰਕਾ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੋਤਲ ਨਿਯਮ ਬੈਠੀ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਗਲਤੀ ਅਤੇ ਕੱਚ ਦੀ ਗਲੀਸੀ ਉਸ ਰੂਪ ਵੱਲ ਵਧਾਈ। ਰੂਪ ਨੇ ਬੋਤਲ ਵੇਖ ਵੇਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

“ਇਹ ਫਾਈ ਤੂੰ ਕੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਏ?”

“ਮੁੱਟ ਪਾਣੀ ਬਿਨ ਸਿਗਰੀ ਗੱਲ ਨੀ ਹੁਦੀ?”

“ਨਹੀਂ ਇਸਨਿਆ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੀਣੀ।”

“ਤੂੰ ਤਾਂ ਯਾਰ ਇਉਂ ਕਰਦਾ ਏਂ, ਜਿਸੇ ਅੱਗੇ ਮਿੱਤ ਤੇ ਨੀ ਧਰੀ ਹੁਦੀ। ਘਰ ਵ ਗੱਲੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਰ ਅੱਗੇ ਨੀ ਪਾਤੀ” ਇਸਨਾ ਇਉਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੂਪ ਦੇ ਪੀ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਪੈਦਾ ਸੀ।

“ਪੀਤੀ ਤਾਂ ਏ ਪਰ ਅੱਜ ਨਹੀਂ।”

“ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਨਾਂਹ-ਨਹਰ ਕਰੀਦੀ ਹੁਦੀ। ਅੱਜ ਮੇਰੀ ਯਾਰਦ ਈ ਪੀ ਲੈ।”

ਇਸਨੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੈਰ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਬੋਤਲ ਤੇ ਗਲੀਸੀ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵਜਾ ਦਿੱਤੇ ਉਸ ਬੰਨ੍ਹਾ ਕਿਹ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਕਿਹ ਇਸਨੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਪਾਣੀ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਬਿਗਨੇ ਪਿੰਡ ਤੇ ਨਾਵੀਕਲ ਘਰ ਦਾ ਮਿਸਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਘੱਟ ਪੀ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਸ਼ਰਾਬੀ ਕੇ ਸੀਤੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ ਚਾਹੁਦਾ। ਇਸਨੇ ਨੇ ਨਜ਼ੇ ਦਾ ਲੰਗ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਕੋਲ ਤੋਰੀ।

“ਬਾਈ ਅੱਜ ਆਪੁ ਮਿਆਲੇ ਦੇ ਸਾਂਝੀ ਈ ਨਹੀਂ, ਯਾਰ ਵੀ ਬਣ ਗਏ ਅੰਗ”

“ਆਰੇ ਬਾਈ?” ਰੂਪ ਉਂਤੇ ਹਾਲੇ ਵੀ ਧੈਰਨੀ ਦਾ ਅਹਾਸ ਸੀ।

“ਪਰ ਤੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਖੁਸ਼ਕ ਬੋਲਦਾ ਏ ਤੇਨੂੰ ਹਾਲੇ ਨਜ਼ਾ ਰੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਫੜ ਖੁਦ ਹੋਂਦ ਪੀ?” ਇਸਨੇ ਨੇ ਗਲੀਸੀ ਰੂਪ ਵੱਲ ਵੱਲਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, “ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਏ, ਤੂੰ ਏਥੇ ਕਿਹੜੇ ਕੰਮ ਆਇਆ ਏ?”

“ਮੈਂ ਚਾਹੀ ਜੰਗੀ ਈ ਬਸੀਨ ਨਕਸ਼ੀਟ ਆਇਆ ਅੰਗ” ਰੂਪ ਹੋਂਦ ਵੀ ਆਲਸ ਦੇ ਗਿਆ ਕਿਹ ਮਿਆਲ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਖੋਰ ਇਸ ਨੂੰ ਉਂਤਾ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੈਣ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

“ਨਾ ਅਈ ਬਾਅਈ! ਬਸੀਨ ਦਾ ਤਾਂ ਬਰਾਨਾ ਏ, ਅਲਨ ਕੰਮ ਤਾਂ ਮਿਲੀ ਦੇ

ਦਰਕਨ ਐ?”

ਰੂਪ ਤਾਂ ਇਕ-ਦਮ ਨਜ਼ਾ ਉਤਰ ਗਿਆ।

“ਕਿਹੜੀ ਮੰਗਰੀ?” ਰੂਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਧੈਰਨੀ ‘ਤੇ ਕਬੂ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਮੰਗਰੀ? ਮੰਗਰੀ ਸ਼ੁਣ ਬਾ ਅਈ! ਤੇਰੀ ਚੰਨੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਬਾਈ। ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਤੇ

ਜੰਗਦਾ ਕਿਉਂ ਏ? ਆਪਾ ਤਾਂ ਪੁੱਟਦਾ ਗੁਹੜੇ ਯਾਰ। ਫੁਹਰੀ ਲਗੀ, ਸਾਝੁਆਂ ਦੀ ਓਏ।

ਇਸਨਾ ਰੂਪ ਨਜ਼ਾ ਰੋਕ ਮਿਲਾ ਕੇ ਹੰਸ ਮਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਾ ਤੇਜ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਤੇਰੀ ਬਾਈ ਤਾਂ ਨੀਕ ਹੋਵੇਗੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ?” ਰੂਪ ਨੇ

ਅੰਗਲਾ ਫਰ ਲੀਓ ਜਾਣ ‘ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਾ ਪਰਫਾਜ਼ ਛਡਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਇਹ ਬਾਅਈ ਮਿਆ, ਪਹਿਲੀ ਕੱਚੀ ਦੇ ਮੈਂ ਸੱਫ ਕੇਟੇ ਪਾਅਜ ਛੱਡੇ ਐ। ਮੈਨੂੰ—

ਤੂੰ ਖੁਫੀ ਪੜ੍ਹ ਆਂ।”

ਤੂੰ ਖੁੱਬ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਪੁੰਡ ਵੀ ਉਂਤਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸਨੇ

ਨੇ ਬਾਈ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਟਕਰਾ ਕਾ ਨਾ ਨੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ। ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ

ਗੱਲਾਂ ਉਸ ਪੁੰਡ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਬੋਲ ਕੇ ਗਰਬ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਪਰ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਉਸ ਵਡੇ

ਖੁੱਬ ਦਰਕ ਨਾਲ ਆਈ:

“ਮੁੱਟ ਪੀਲੀਏ ਮੰਗ ਦਿੱਤੀ। ਬੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਪਾਉਣੀ ਏ। ਉਹਦਾ

ਵਿਯਾਹ.....” ਉਸ ਨੇ ਮਾਹਿਰ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖਾ। ਇਉਂ ਪੁੱਤਰੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਅਲਸ

ਹੀ ਨਜ਼ਾ ਨਹਿ ਗਿਆ ਪੈ ਰੂਪ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਦਰਦ-ਮਿਆਰ ਵਿਚ ਪਸੀਜ ਗਿਆ।

“ਫਗਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਕਿਤੇ ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਜ਼ਰੂਰ ਗੇਜਾ ਮਗਰੀ?”

“ਤੇਰੇ ਪਿੰਡ ਜ਼ਰੂਰ ਅਧੂਰਾ ਬਾਈ। ਪਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕੀ ਗੱਲ ਅਪਾ, ਏਥੇ ਈ

ਫਗੇ ਬਾਵੇਰੀ?”

“ਨਹੀਂ ਇਸਨਿਆ। ਕਦੇ ਫੇਰ ਸਹੀ, ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣ ਦੇ।”

“ਤੇਰੀ ਮਗਰੀ ਬਾਅਈ, ਉਹ ਇਹ ਤੇਰਾ ਈ ਘਰ ਐ?”

“ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਚਿਯਾ ਸਮਝਦਾ ਆਂ”, ਰੂਪ ਨੇ ਉਂਤੀਦਿਆਂ ਆਖਿਆ।

ਇਸਨਾ ਰੂਪ ਨੂੰ ਐਧ ਤੱਕ ਵੱਡ ਗਿਆ। ਰੂਪ ਸੰਭਲ ਸੰਭਲ ਤੁਰ ਰਿਹਾ ਸੀ,

ਮਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਬੀ ਨਿਮਰ ਲਏ।

***

ਓਨੇ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਸਾਧੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵੱਧਦਾ ਸੀ। ਸਾਧੇ ਇੱਕ ਦੀ ਭਰਾਯਨ, ਇਕੋ

ਸਭ, ਪਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੁਣ ਨਾ ਹੁਣ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਫੁਫੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਫੁੱਲ

ਕੀਉਂ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਐਨਾ ਯਾਦ ਸ਼ਰਾਬੀ ਵਿਖੇ ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਸੁਝਾਏਕਤਾ

ਵਿਖੇ ਬੋਲਦੀ ਸੀ। ਓਨੇ ਅਣਦੀ ਹੀ ਗੰਗੀ ਸੀ। ਘੱਟ ਬੋਲਣ ਕਰਕੇ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸਿਆਣਪ

ਅਤੇ ਨਿਰਭਰਾ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਗੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੰਨ੍ਹ ਨੇ ਜੁੜਦੀ ਬਿਰਾਦਰੀ।

ਰੂਪ ਨੇ ਬਾਈ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਵੇਖ ਕੇ ਬਿਜਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ:

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਨਵੇਂ ਯਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਣਦਾ ਏ। ਮੁਇਆ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਵੀ

ਪੰਝ ਨਾਲ ਤਿਆਰੀ ਐ।”

“ਪੁੱਛਾ ਤੇਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ?” ਬਾਈ ਦੇ ਦਿਹਰੇ ‘ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਓਹਲਾ ਤੇ

ਨਵਾਂ ਰੋਗ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਰੂਪ ਨੇ ਸਾਹਿਬ ਪਹਿਲੀ ਕਵਰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ।

“ਇਕ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਰੋਹਿਯਾ, ਝੁਆ ਮੁੰਗਾ?”

ਬਾਈ ਦੀ ਖੁੱਬੀ ਵੇਰਨ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਤੇ ਵਾਨਾ ਸਾਧੇ ਮੁਆਲੇ ਵਿੱਚ-ਵੀ ਕਿਹ

ਗਈ। ਉਹ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਹੋ ਪਈ ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪਿਛਵਾਏ ਉਸ ਕਿੱਤੀਆਂ ਹੀ

ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ ਨਿਆ। ਧੈਰਨੀ, ਸੰਗ, ਇਕ ਭੇਦ ਦਾ ਪੁੰਨ ਜਾਣਦਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਸੀ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਰ ਲਗਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਸੇ ਰੂਪ ਦੀ ਬਾ ਓਨੇ ਆਖਦੀ,

ਉਹ ਕਦੇ ਨਾ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਹਾਨ ਲੱਗ ਕੇ ਹੋ ਪੈਂਦੀ।

“ਜੇ ਤਾਂ ਹੁਣ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਆ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਉਹ ਮਿਲਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।”
“ਜੇ ਮੈਂਦ ਕੇ ਨਿਅਉਂਦੀ ਆਂ।” ਬਾਮੀ ਵਗ ਕੇ ਘੱਟੋ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਰੂਪ ਸਵਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੀਜ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਨੀਬੇ ਦੀ ਪਸੀਲੇਰ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਚੰਨ ਨਾਲ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਕਰਵਾਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਨੀਬੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸਭ ਉੱਚ ਝੁੱਲਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਮੀ ਇਕੱਲੀ ਵਾਪਸ ਆ ਗਈ।

“ਉਹ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਨਹੀਂ, ਆਉਂਦੀ ਜ਼ਰੂਰ।”

ਰੂਪ ਨੂੰ ਇਹ ਖੰਭੇਲ ਜਾਇਆ, ਜਿਹੜੀ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ, ਵਿਚ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਵੇਗੀ। ਬਾਮੀ ਦੀ ਮਾਂ ਅਤੇ ਨੀਬੀ ਦੀ ਬਾਹਰਲੇ ਘਰੋਂ ਆ ਗਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੂਪ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਖੁਸ਼ਾਈ। ਅੱਜ ਕਿਹੜੇ ਨੀਬੇ ਉੱਚ ਨੀਬੇ ਆਈ। ਉਹ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ। ਇਕ ਦੋ ਨੀਬੇ ਤੇ ਖਾਸ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਰੂਪ ਨੂੰ ਤੱਕਿਆ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਚਲੀ ਗਈ। ਰੂਪ ਵੇਖਦਾ ਹੀ ਗੱਠ ਗਿਆ। ਉਹ ਪੀ ਕੇ ਉਹ ਬੁਝਾਰੇ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚੰਨ ਬਾਰੇ ਬਲਾਨਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨਿਕਲ ਲੱਗੀ, ਚੰਨ ਆਈ ਪਿੱਛੇ, ਚਲੀ ਪਹਿਲੋਂ ਗਈ। ਕੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜੇ ਜੇਹਾ ਕਦੇ ਮੁੜ ਆ ਜਾਵੇ।

ਉਸ ਨੂੰ ਨੀਬੇ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।

ਮਾਂ ਤੇ ਹਰਨੇ, ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਬਾਹਾਂ ਪਾਈ ਇਕੱਠੇ ਵਧ ਰਹੇ ਸਨ। ਰੂਪ ਇਕ ਕਾਦ ਵਿਚ ਪੜਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਿਰਾਕਾਈਆਂ ਵਾਂਗ ਝੁੱਪ ਸੀ। ਨੀਬੇ ਦੀ ਤਰਫ ਨੀਬੇ ਉਸ ਦੇ ਇਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਦੀ ਵੱਡੇ ਵੀ ਉਬਾਜੀਆਂ ਨੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਿਉਂ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਆ, ਸਫਾ ਝੰਝਕੇ ਜਿਹੇ ਗੰਭੀਰ। ਜਿਹੜੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚੱਜ ਦੀ ਹੋਵੇ। ਮਨੁੱਖ ਜਿਹਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੋ ਤੱਕ ਸੋਚਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਆਪਣੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਦਾ ਫਲ ਨਾ ਪਾ ਲਵੇ।

ਰੂਪ ਨੇ ਪਕਸ਼ੇਰ ਨਿਅਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚੁਬਾਰੇ ਦਾ ਇਕ ਬਾਰ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਖੁੰਨਿਆ। ਉਸ ਭੰਗੀ ਅੰਦਰੋਂ ਜਾਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰੀ ਸੀ, ਉਹ ਹਾਲੇ ਇਕ ਵਾਰ ਉਠਦਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਮੁੱਤਾਂ ਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਇਨ ਦੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਰ ਹੀ ਆਸ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਈ। ਉਠਲਦੇ ਇਨ ਨੇ ਸਮਝਿਆ, ਚੰਨ ਆ ਗਈ। ਚੰਨ ਸੋਚੀਓ ਹੀ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਪਿਆਰ ਦੇ ਦਰਨੇਰ ਇਕਦੇ ਨੇ ਬਰਮ ਤੇ ਭਰ ਜਿੱਤ ਲਏ। ਰੂਪ ਨੇ ਉਹੋ ਕੇ ਬਹਿਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ :

“ਕੌਣ ਹੈ ?” ਉਸ ਦੀ ਝੁੱਪ ਵਗੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਲਗਜ਼ਾ ਰਹਿਨਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

“ਤੂੰ ਗੰਗੂਨੂੰ ਸੰਦਿਆ ਸੀ ?” ਚੰਨ ਦੀ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਨਿੱਕਰਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਭਰ ਦਾ ਅੰਬ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

“ਨਹੀਂ ਚੰਨੋ ਮੈਂ ਕਿਹਾ.....” ਉਹ ਡਿੱਬਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਮੁੜ ਮੰਜੇ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਪੁੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਤੂੰ ਪੁੰਦੀ ਕਾਹੜੀ, ਬਹਿ ਜਾ। ਤੂੰ ਕਿਥੋਂ ਦੀ ਆ ਗਈ ?”

“ਕੌਣੋ ਕੌਣੋ ਪਰਾਸਕਾਨ ਤੋਂ ਦੀ ?” ਚੰਨ ਬਿਨਾਂ ਬਿਜਲ ਪੈਦ ਵੱਲ ਬਹਿ ਗਈ।

ਰੂਪ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਇਕ ਵਿਚੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਇਕਾਕਾ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮੀਆਂ ਪਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਬਾਵਜੂਦ ਕਿਹੜੇ ਤੇ ਚੋਰਾ ਦੇਣ ਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਂਜ ਰਿਹਾ।

“ਚੰਨੋ, ਤੂੰ ਤਕਸ਼ੀ ਤਾਂ ਹੈ ?” ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਰੂਪ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਤੋਂ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਖੁੰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਹਾਂ, ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਦੇ ?” ਉਹ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਚੰਨੋ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝੀਪਤ ਨੂੰ ਤੇ ਦਬਾ ਕੇ ਠੀਠੀਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹੈ।

ਰੂਪ ਪਹਿਲ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤਕਸ਼ੀ ਆਂ, ਪਰ ਉਸ ਕੁਝ ਨੀ ?

“ਕਿਉਂ ?”

“ਤੈਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਪਾਕੇ ਜਿੱਤ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨੀ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਵੱਡੀ ਹੁਰ ਨਹੀਂ

ਝੱਲੀ ?”

ਰੂਪ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲੋਂ ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਚੰਨੋ ਦਾ ਸੱਚ ਤੇ ਅੰਧੇਰਾਵਾਸ

ਜਿਹ ਮੱਥਾ ਭੜਕਿਆ।

“ਤੂੰ !” ਚੰਨੋ ਨੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਭਲਾ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ

ਸੀ, ਉਹੋ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ?”

“ਅੱਜੇ ਪੁੱਛਿਆਂ ਨਾਲ ਪਰਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ”, ਰੂਪ ਨੇ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਆਇਆ ਉਤਰ

ਹੀ ਦੇ ਮਾਹਿਅ।

“ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਵੀ ਫਿਰਨਾ ਕਿਹ ਛੱਡਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਮ-ਪੈਦੇ ਵਲੋਂ ਮੁਖ-ਸਾਂਦ

ਹੀ ਹੈ ?” ਪੁੰਡ ਪੰਜਾਬ ਕਿਹੜੀ ਪੰਜਾਬ ਹੈ। ਹਰ ਪੁੰਡ ਭੁਝੀ ਜਿਹੜੀ ਮਿੱਥਤ ਇੱਕ ਕਿਹੜੀ

ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਕਰਵੀ ਹੈ, ਇਹਨੇ ਦੀ ਉੱਲੀ ਨਹੀਂ।

“ਤੂੰ ਕੌਣ ਆਪਦਾ ਹੈ ?” ਰੂਪ ਨੇ ਨੀਬੇ ਪੁੰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਮੈਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਆਪਦਾ ਹੋਵੇ ?”

“ਕੌਣ ਕੀ ?”

“ਕੌਣ ਕੋਰਾ ਵੰਗ ਤੇ ਹੋਰਾ ਤੋਰਾ ਈ ਚੱਸਦਾ ਹੈ।”

“ਨਹੀਂ, ਤੂੰਨੇ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ, ਚੰਨੋ ?”

“ਮੈਨੂੰ ਮੂੰਹ ਚੁੱਕਣ ਕੇ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਇਹਨੇ ਕਿਹੁ ਦਾਖੀ ਦੇਦੇ ਐ। ਕੋਈ ਨਾ

ਵਸ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਕੰਦਾ ਬਣ ਜਾਵਾਂ ?” ਉਸ ਦੇ ਇਨ ਚੰਨੋ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨੇ ਸਾਹਿਬਾਂ

ਯਹੂਦਿਆਂ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦੇ ਅੰਭੇਲ ਵਹਾ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲਵੱਕਲੀ ਵਿਚ ਘੁੰਦ ਕੇ ਗੀਰਦਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ : “ਚੰਨੋ ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਤਕਸ਼ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਭਾਂਡਾ ਕੌਣ ਕੌਣਾ ਸੱਕਦਾ ਘਰ ਤੈਨੂੰ

ਉਭੀਕ ਨਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈ।”

“ਚੰਨ”^{੧੭} ਰੂਪ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਗੱਥ ਵੜ ਕੇ ਘੁਟੇ। ਉਸ ਤਰਸ ਵਿਚ ਸ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦਾਨ ਲਈ ਖੋਲੀ ਐਂਡ ਦਿਤੀ।

“ਕੂਪ”^੧ ਉਸ ਰੂਪ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਾਲਾਗੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਹ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਮਿਸਾਲ ਫੈਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਕਦਾ ਸਹਿ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਅੱਲ੍ਹੇ ਤੁਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੇ ਨਿੱਗਰ ਬਾਬਦਾ ਵਿਚ ਰੂਪ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ:

“ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਬਾਤ ਬਿਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਮੰਮਤਾ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦੇ ਤੇ ਇਹ ਮਰਦ ਏਕਾਭਾਈ ਨਾਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਚਿੰਟੀ ਫੁੱਫ ਵਰਗੀ ਇੰਨੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ? ਜੇ ਤੇਰੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੈਂਬਰ ਐ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਵਿਆਹ ਠਹਾਣੀਏ। ਤੇਰੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ।”

ਸੂਧ ਦੇ ਉਭਰੇ ਵਲਕਣਿਆਂ ਉੱਤੇ ਦਿਸਮਾਹ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨਹਿਰੇ ਵੀ ਹਮਲਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯਤਤ ਭੰਗਾ।।ਰ ਵੀਨੇ ਦੇ ਚਲਣ ਦਾ ਐਨਾ ਤਕਦਾਰ ਹੋਣਾ ਉਸ ਦੇ ਇਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਇੱਤਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ, ਉਹ ਐਨੀ ਭੁੱਕਾ ਤੇ ਟੁੰਗੀ ਵੀਨੇ ਤੱਕ ਬਣੇ ਪ੍ਰਸ਼ੁਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਪੂਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਖਾਣੀ ਖਿੱਚੀ।

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਚੰਨੋਂ ਹਰ ਥਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਤੂੰ ਆਖੇਗੀ, ਉਸੇ ਥਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨਾਗਾ।
“ਵੇਖੀ ਕਿਤੇ?”

“ਭਾਮੇ ਲੱਖ ਨੌਗੀਆਂ ਵਗਾ ਜਾਣ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਜਿੱਲਦਾ।” ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਲੇਰੀ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੰਗਰਾਮ ਲੜਨ ਲਈ ਆਪੇ ਨਾਲ ਇਕ ਵਚਨ ਲਿਆ।

“ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਐ, ਤੂੰ ਭਾਮੋ ਮਾੜੀ ਲੱਗੇ। ਜੇ ਆਪਣਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਛੱਡੀ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾਵਾਂਗੀ। ਜੇ ਤੂੰ ਨਾ ਲਿਆਇਆ ਮੈਂ ਆਪ ਜਾਂ ਕੋ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਲਿਆਵਾਂਗੀ। ਚੁਹਿਦਾ ਕੀ ਬਸ਼ਰ ਏ ?”

“ਤੂੰ ਉਹਦੇ ਸੁਭਾਅ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ।”
 “ਮੈਂ ਆਪੇ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਜਾਗੀ। ਫੇਰ ਤੇਰੇ ਨੱਕ ਵਿਚ ਨਕੇਲ ਪਾ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਫਿਰਨੋਂ
 ਤਰਲਨ ਬੰਦ ਕਰਾਗੀਆਂ।”

ਹਿੰਦਵੇਂ ਹੋਂ ਪਏ । ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਝੀ ਹੋਲੀ ਗੋਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਝੁਝਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਮ ਘੁਟ ਕੇ ਮਰ ਜਾਈਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ।

ਚੰਨ ਨੇ ਉਠਦਿਆ ਕਿਹਾ :

“ਚੰਗਾ ਮੈਂ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ।”

“ਜਾਦੀ ਰਹੀ, ਮੈਂ ਅਜੇ ਪਹੁੰਚ ਜਿੰਨੀ ਰਾਤ ਫੌਫੜੀ ਦੇ।”

“ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਰਾਤ ਆਈ ?”

“ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਦੱਸਾਂ, ਹਰਾ ਕਿਵੇਂ ਬੀਤਦੀਆਂ ਨੇ। ਪਰ ਤੂੰ ਬੀਗਾ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਭੁਲੇਖੇ ਲਾਹ ਦਿੱਤੇ।”

“ਮੈਨੂੰ ਤੀਵੀਆਂ ਵਾਂਗ ਪੰਜ ਤਿੰਨ ਨੂੰ ਧਰਨੀ ਆਉਂਦੀ। ਗੱਲ ਮਿਧੀ ਤੇ ਸਾਡੇ
 ਤੇਰੀ ਗਾਹੀਦੀ ਆ।”

ਦੁਆਰਾ ਕਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਥੱਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਸਮਝਤੀਆਂ ਦੇ ਖੁਲੇ ਦਿਖਾਏ। ਇਹ ਵਧੇਰੇ ਉੱਚੀ ਗੱਲ ਵਗੇ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਕੁਝ ਬਹਿਣਾਂ ਚਾਹਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਹੁੱਕੂ ਭਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਉਸ ਥੱਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਸਮਝਤੀਆਂ ਦੇ ਖੁਲੇ ਦਿਖਾਏ। ਇਹ ਵਧੇਰੇ ਉੱਚੀ ਗੱਲ ਵਗੇ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਕੁਝ ਬਹਿਣਾਂ ਚਾਹਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਹੁੱਕੂ ਭਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ।

ਗੈਰੀਹ ਗਏ। ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਜਨਮ ਨਾ ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਵੀ ਜਿਉਣ ਲੱਗਾ।

ਜਾਂਹ ਪਰਾਹ। ੨੪ ਨੰਬਰ ੨੦੧੭

ਸੁਖਿਆ ਸੀ ਫੁੱਲ ਕਰ ਕੇ ।

10

ਢਿੱਲੇ ਹੋ ਗੇ ਗਰਦਨ ਦੇ ਮੂੰਹੋ,

ਲਿੰਸੀ ਹੋ ਗਈ ਤੂੰ ਬਚਨੇ

ਮਰਦ, ਔਰਤ ਦੀ ਮੋੜ ਰਿਹਾਈ ਪਿਛੇ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਕਬਜ਼ਾ ਵਿਚ ਇਕਾਗਰੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵਧਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਕਈ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਰੀਲ ਅਪਣੇ ਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭੁੱਲੀ ਉਤਰਦੀ ਹੈ। ਜਮੀਨਾਂ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੰਦੇ ਨੇ ਬਰਨੇ ਕੋਲ ਸੋਹੀ ਸਮਝ ਕੇ ਸੋਤੀ ਦੀ ਸਮੀਨ ਉੱਪਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਦਾ ਭਾਵਨਾ ਭੋਲ ਦਿੰਦਾ। ਓਦੋਂ ਹੀ ਸੋਤੀ ਦੀ ਸਮੀਨ ਵਾਲੀ ਕੋਲ ਸਮੀਨ ਉੱਪਰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੰਦਾ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਚਲੀ ਜਾਣ ਪਿੱਛੇ ਜਾਣ ਉਹ ਹਾਂਥੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਤੇਜ਼ਾ ਧਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਚ ਭਰੀ, 'ਹੁਣ ਨੂੰ ਸਮੀਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ? ਮੈਂ ਕੀ ਕੋਈ ਵਿੱਢੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਾਹਦ ਨਾ ਕਰਵਾ ਦੇਵੇ।' ਪਾਬੀਆਂ ਦਾ ਘੁੱਸਾ ਹਾਂਥੇ ਵਿਚੋਂ ਵਲੋਂ ਬਣ ਬਣ ਖਾਹਨ ਨੂੰ ਅਪ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੰਜਨ ਮਿਲ ਲੈਣ ਦੇ ਮਗ ਜਾਣ ਨੂੰ। ਪੁੱਛੁੰਗੀ ਹੀ ਰਿਹਾ ਤੇ ਸਮੀਨ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਰੋਨ, ਤੂੰ ਕੁਝ ਟੋਰਾਂ ਭਨਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੈਥੋਂ ਘਰ ਸੋਚ ਕੇ ਨਹੀਂ ਖਾਸ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਗੁਪ ਦੇ ਕੱਛਾ ਵੰਜਾ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਹਾ ਇਹ ਭਰ ਖਥੇ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਤੇ ਗੁਪ ਉਸ ਤੋਂ ਖੁਸ ਨਾ ਜਾਂਦੇ। ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੇਰ ਨਾ ਪੈ ਜਾਂਦੇ।

ਫੌਲੀ ਜਾਨ ਦੇ ਅਖੇ ਇਸ ਦੇ ਅਧ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਦਿਨ।

ਅੱਸ ਕਾਗੁਰਿਆ ਤੋਂ ਆਇਆਂ ਗੁਪ ਨੂੰ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਬਠਨੋਂ ਦੇ ਦਿਲ ਉਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਕਤੂਦੀ ਤੇ ਇਕ ਲਾਹੀਦੀ ਸੀ। 'ਹੁਣ ਮੂਖ ਕਾਸ਼ੁਤੇ ਪੈਰ ਚੁੱਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਏ। ਐਧਾ ਹੋਵੇਗਾ ਮੰਤੀ ਵੀ ਕਮੀਨ.....' ਜੁੰ ਸੰਤੀ 'ਉਸ ਟਾ ਚਿਕਰਾ ਰੋ, ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਸ਼ੱਕ ਵਿਚ ਰੋਣ ਲੱਗਾ। ਵਿਚ ਉਸ ਮੁਸਕਾਇਆ ਕਿਹਾ, 'ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।' ਸੰਤੀ ਤੇ

ਗੁਪ. ਅਨਹੇਈ। ਹਾਂ.....। ਪਰ ਨੇੜੇ ਨੇ ਕਿਹਾਈ ਤਰੀਜੀ ਥਾਮੀ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਝੜਕਾਈ ਸੀ। ਸੱਦੀ, ਮਰਦ ਦਾ ਬਜਾਰ ਵੀ ਕੀ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਖਰੀਦੀ ਖਰੀਦੀ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਆਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਚੋਸਣ ਲੱਗ ਜੁ। ਥੜਾ ਚਰਚ ਦੇ ਕੇਰਕੀ।

ਬਚਨੇ ਰਾਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ-ਦੀ ਗੁਪ ਕੋਲ ਆ ਗਈ। ਅਥਵਾ ਵੇਲੇ ਹੋ ਉਸ ਨੂੰ ਰੰਪ ਤੋਂ ਉਤਰਾਈ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਗਵਾਹਣ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਗਵਾਹਣ ਕੋਲੇ ਉਤੇ ਸੁੱਕਣਾ ਪਰਿਆ ਪੀਰਣਾ ਲਾਗੂ ਨਾਈ ਚੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਬਚਨੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਬਚਨੇ ਦੀ ਹੁਸਿਆਰੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਤਾਰ ਥੱਲੀ। ਮਲਾਹਦੇਵਾਹੀ ਦੀ ਆਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਨਵੇਰਕੇ ਉਸ ਪਿੰਨਿਆਂ ਰੰਪ ਖੇਡ ਕੇ ਇਕ ਪੁਰਾਣ ਦੀ ਮਿੱਤਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਵਾਸਵ ਵਿਚ ਖਈਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਧਾਰੀ ਹੋ ਗਏ ਆਉਂਦਾ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਭਰਾ ਕਿਲਾ ਨਾ ਕਰਦੀ, ਸਗੋਂ ਹੋਸ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਠਨ ਕਰ ਲੈਂਦੀ। ਪਰ ਅੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਣੀ ਚੋਭਾ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਿਆਣਾ ਮਾਣਦੀ। ਗੁਪ ਵਿਚਕੋਂ ਵਿਚ ਪੁੱਠੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੱਦੀ ਦਾ ਭਰੀਆਂ ਟਕਰਾ ਉਸ ਦੇ ਕੱਢ ਨਾਲ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਚਨੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਬਲਦਾਈ ਦੀ ਖੁਰੀਕਾ ਉਸ ਟੋਰਕਾ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਚਨੇ ਨੂੰ ਕੰਪ ਤੋਂ ਉਤਾਰ ਕੇ ਉਸ ਬਾਹਲੇ ਝੁੰਡ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੋ ਖੁੰਪ-ਥਾਪ ਤੇ ਭਰੀ-ਪੀਤੀ ਬਚਨੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਕਿਉਂ ਸਰਦਾਰਨੀ? ਕੀ ਹਾਲ ਐ?”

“ਹਾਲ ਤੇਰਾ ਸਰਦਾਰ, ਜਿਹੜਾ ਹਰੀਆਂ ਚਰਦਾ ਕਿਰਦਾ ਏ, ਮੇਰਾ ਘਰ ਸਜਦੀ ਦਾ ਬਾਹਦਾ ਏ।”

“ਅੱਜ ਤਾਂ ਲੋਹਰੇ ਦੀਆਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਨੇ।”

“ਫੂਰ ਤੇਨੂੰ ਕੀ?”

“ਮੈਨੂੰ ਬੁਛਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਆਂ।” ਗੁਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੱਥਿਆਂ ਤੋਂ ਹਿਲਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਲਿਆ।”

“ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਪੁੱਛ ਲੇਗਾ।” ਬਚਨੇ ਨੇ ਗੁਪ ਦੇ ਦਵੇਂ ਹੱਥ ਮੱਥਿਆਂ ਤੋਂ ਬਟਕ ਦਿੱਤੇ।

“ਅੱਜ ਤੈਨੂੰ ਕੀਹਨੇ ਬੱਤੀ ਸੀਖ ਦਿੱਤੀ?”

“ਮੈਨੂੰ ਕੋਣਾ ਜਾਇਦਾਤਾ ਸਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜੀਸਿਆ ਏ। ਇਹ ਝੂੰ ਵੀ ਗੋਰਾ ਬਲਦ

ਏ, ਜੀਹਨੇ ਭੜਿਆ, ਵਾਹ ਲਿਆ।”

ਗੁਪ ਨੂੰ ਗੋਰਾ ਬਲਦ ਅਖਣ ‘ਤੇ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ, ਪਰ ਕਿਹਾ ਕਿਹਾ ਪੀ ਰਿਹਾ।

“ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ।”

“ਕੁਝਦੀ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕਹਾਤੋਂ ਗੋਏ ਵੱਜਦੇ ਐ।” ਬਚਨੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਝੀਆਂ

ਜਿਹਰਾਂ ਦੀ ਭਵਕ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।

ਗੁਪ ਨੇ ਫੈਰਿਆ ਚੋਸਿਆਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ:

“ਲੈ ਤਾਂ ਇਹੋ ਗੱਲ ਸੀ ਜੰਗੀਏ ਗੁੱਸੇ ਦੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਖਟੀ ਕੀ ਆਵਤ ਆ ਪਈ।

“ਲੈ ਤਾਂ ਚੀਨੀ ਮਾਮਲੇ ‘ਤੇ ਲਾਈ ਐ।”

“ਤੇਰੇ ਚੀਨੀ ਦਾ ਘਾਟਾ ਸੀ, ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਲੱਭ ਸੀ?”

“ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਰ ਕੋਲ ਬੋਝੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰ ਲਾਈ ਐ।”

“ਬੁੱਧੀਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇਰ ਨੀ ਸੀ ਕੋਈ ਕੰਮ?”

“ਨਹੀਂ।”

“ਪੁਰ ਜੋਹ ਮੇਰੀ?”

“ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਜੋਹ।” ਗੁਪ ਨੇ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਸੋਹ ਖਾ ਲਈ। “ਤੈਨੂੰ ਐਵੇਂ ਭਰਮ

ਘੱਟ ਏ ਐ?”

“ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ, ਤੇਰਾ ਸੁਝਦੀ ਐ ਸੰਸਾ ਕਰਦੀ ਦੀ, ਤੇਰੇ ਧਾਦ ਬੀ ਨੂੰ।”

“ਅੱਗੇ ਤੂੰ ਭਰਮੇਲ ਕਦੇ ਸੀ?”

“ਨਹੀਂ, ਜੋਹ ਰਹਾ ਵੀ, ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਮਾੜੀ ਹੋ ਗਈ ਆਂ।”

“ਗੁਣ ਤੂੰ ਮਾੜੀ ਹੋਣਾ ਏ, ਕਿਹੜਾ ਤੇਰੀ ਦੁਆਨੀ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਏ?”

ਗੁਪ ਨੇ ਜਾਣ ਕੇ ਚੋਹੜੀ ਟਕਰ ਮਾਰੀ। ਬਚਨੇ ਗੁੱਸੇ ਤੋਂ ਤਲਮੀ ਵਿਚ ਸਜੀ ਰੱਖੀ

ਵਜ਼ ਕੰਢੇ ਖਾ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਉਨ੍ਹੇ ਜਜਬਾਤ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਘੁੰਡ ਮਿੱਝ ਗਏ। ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਗਦੀ

ਖੋਤੀ ਮੀਰ ਨਾਲ ਕਰੰਡ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਣਾ ਕਿਸਨ ਸੁਹਾਗੇ ਨਾਲ ਆਕਰੀ ਧੜਕੀ ਦੀ

ਨਹ। ਬਚਨੇ ਨੇ ਵੀ ਹਵਾ ਦਾ ਰੁਖ ਵੇਖ ਕੇ ਚਿਹਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਗੁਪ ਦੀਆਂ ਹੁਰੀਆਂ ਨੂੰ

ਆਂਦੇ ਨਈਂ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਅਨਸਰੀ ਹੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂ

ਕਿਸ।

ਬਈਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਹੁਸੈਲੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਪਿਆਰ ਦੀ ਸ਼ਿੱਧ ਵਧੇਰੇ

ਫਾ ਦੇਵੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿਆਰ-ਪਿੱਥ ਕਮਨਾ ਬਣ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪਰ ਨੌਰ ਰਹੀ ਸੀ।

ਬਾਨਾ ਯਹਿਆ ਦੀਆਂ ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆ-ਫਿੱਗਦੀਆਂ ਹਾਰਾਂ ਹਨ; ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਲ

ਇਸ਼ਾ ਨੂੰ ਰੀਝਣਾ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵੀ ਖਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ

ਮਿਸ਼ਾਮ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਬੋਝੀ ਹਨੇਰਾ ਯਹਿ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭਾਤ

ਕਿਨਾਰੇ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਅੰਧੜ ਆਬਾਹ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਮਨਾ ਪਿਆਰ

ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ-ਗੀਤ ਰਾਣਨਾ ਮੁੱਥੀਆਂ ਜਵਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁੱਕੀਆਂ

ਮਿੱਥੀਆਂ ਵਿਚ ਸਦਾ ਬਹਾਰ ਹਜ਼ਾਰੀ ਹੈ। ਤਜਰਬਾ ਮਨੋਰੰਧੇ ਅਮਲਾਂ ਵਿਚ ਹਰੀਕੀਤ

ਦੀਆਂ ਬਾਣਾਂ ਬੇਕੁਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭੁਲੀਆਂ ਦੀ ਚੁੰਨੀ ਦੇ ਆਸਰੀ ਕੱਚੇ ਤੇਰ ਦੇ ਵੀ ਤੇੜ

ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਗੁਪ ਤੋਂ ਬਚਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗਲ ਕੋਰਕੀ ਵਿਚ ਵੀ

ਉਪਰੋਧਿਕ ਸਾਪਾਏ ਸਨ ਅਤੇ ਨਲਹਤ ਦਾ ਅੰਗੁਰ ਅੰਦਰ ਸੁੰਦਰ ਹਿਰਾ ਸੀ। ਮਝਾਵਿਕ

ਪਿਆਰ, ਪ੍ਰਿਥੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਅਤੇ ਗੁਪ ਨੂੰ ਗੁਪ ਵਿਚ ਓਰ-ਪੋੜ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ

ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਿਖ 'ਤੇ ਜਨਮ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਅਤੇ ਮੰਗ ਮਤਮ ਹੈ

ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਖੁਆਰ ਛਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਬਦਨ ਵੱਖੀ ਹੋਈ ਗੁਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ਿਖ 'ਤੇ ਉਡੀਕੀ ਪਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਵੀ ਸਦਾ ਵੱਧ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਮੋਸ਼ ਛੇੜ-ਛਾੜ ਰੂਪ ਦੇ ਝੁੰਝਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭ ਮੱਥ ਮਾਰਕ ਉੱਠ ਨਈਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਭਰਵਲੀ ਆਪਣਾ ਦਾ ਟਕਰਾਅ, ਜਿੰਦੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਰਤ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਜ਼ਬੂਤ ਜਨਮ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਹਰ ਕੋਈ ਅੱਗੇ ਤੋਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਖੁਭ ਸਕਦੀ। ਬਦਨ ਨੂੰ ਚਿਉਂ ਤੋਕ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀਆਂ 'ਤੰਬੀਆਂ' ਨਜ਼ਰਾਂ ਰੂਪ ਦੀ ਕਿਲੀ ਵਰਗੀ ਭਾਰੀ ਹਿੱਕ ਨੂੰ ਤੋਕ ਕੇ ਇਕ ਦਾ ਤਮਤ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਕਿੰਨਰ ਦੀਆਂ ਛੱਡੀਆਂ ਨਾਲ ਛਕਾਨਕ ਦੀਆਂ ਸਿਲਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੀਆਂ ਪਾਏ। ਰੂਪ ਦੀ ਸ਼ਿਖ ਬਾਨਣ ਨਾਲ ਭਰਵਰ ਸੀ, ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਅਧਿਆ ਹਨੇਰਾ ਦਿਲ ਦੀ ਚਾਨਣ-ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਗੰਗਰ ਤੇਜ਼ਵਾਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਛਿੜਕਣ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਇੱਛਾ ਰਹੁ ਬਣ ਕੇ ਵਰਦਾਹ ਖੇਨ ਨੂੰ ਗੰਦਾ ਨਾ ਗਈ ਸੀ।

ਬਦਨ ਨੇ ਰੂਪ ਦੀਆਂ ਸਿਖਦੀਆਂ ਉਗਲਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ :

“ਹੁੰਗ ਭਾਪ ਕਿਥੇ ਐ?”

“ਉਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਿਬਣੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।”

“ਅਛਿਆ ਉਸਦਾ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਕਦੇ ਮੌਕ ਵੀ ਦੀਸਿਆ ਕਰ।”

“ਉਹਦੀ ਤਾਂ ਕਰਕ ਪੀ ਨੀ ਪੁੱਛਿਆ ਨਾਨ,”

“ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵੀ ਪਤਾ ਸੀ, ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਮਰਜੀ ਦੇ ਚੋਲੇ, ਤੈਥੋਂ ਪੂਰੀ....?”

“ਹੁੰ ਗੀਓ, ਹੈ ਗੀ। ਖੁਦਣ ਛਰੀ, ਤੇਰਾ ਜੇਹਾ ਵੀ ਵੇਖਣਾ ਸੀ।”

“ਪੂਰਾ ਤੋਰੀਆਂ ਮਾਨੀ ਦਾ ਕੀ ਜੇਹਾ ਹੋਣਾ ਸੀ।”

“ਅਕਸ਼ਤ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੀਰਾਂ ਵਰਗੀ ਦੇ।”

ਬਦਨ ਹਰ ਵਿਚ ਮਾਮੂਲੀ ਵਿਥੀ ਦੇ ਗਈ। ਉਸ ਅੰਗਤਾਂ ਦੀ ਛਿੜਕਣ ਅਪਣੀ ਦਿੱਤੀ ਨਿਬਣੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛੀ ਛੋਲੀ ਪਰੇ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੀ। ਨਿਬਣੀ ਅਦਲ-ਬਦਲ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਗਵਾਹ ਜਾਣ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ-ਸੰਬੰਧ ਉੱਤੇ ਬਣ-ਬਰਾਈ ਦਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਬਣੀ ਪੁੱਛੀ ਦੀ ਧਾਦ-ਲਗਨ ਨੂੰ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਗੁੰਗੀ ਨੂੰ ਤੁਣਦੀ ਮਾਡਲੀ ਗੰਗਵੀ ਦੇ। ਰੂਪ ਨੇ ਰੋਸਦਿਆਂ ਅਧਿਆ :

“ਮੀਰੀ ਤਾਂ ਭੁੱਟ ਮੰਗਿ ਭੱਜ ਗਈ, ਧੜੀ ਬੀਰ ਸੇਰ ਪਿਛਿ ਤਾਂ ਦੇ।”

“ਪਿਛਿ ਤੋਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮੁਕਰਦੀ, ਪਰ ਹੱਸਦਾ ਕਾਹੜੇ ਦੇ। ਸਦਾਚ ਜੀ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ

ਛੋਟੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੁੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੜਕੀ, ਤੂੰ ਅੱਗੇ ਲੈਣਾ ਦੇ।”

“ਨਹੀਂ ਬੱਲੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਮੈਰਾ ਕਹਿੰਦੀ ਦੀ। ਮੇਰਾ ਪਿਛਿ ਨਹੀਂ ਪਾਏ, ਭਾਵੇਂ ਆਲੇ

ਵਿਚ ਭੁੱਜਾਂ ਜਾਂ।”

“ਹੋਰ ਪਤੰਦਰ ਵੀ ਖਾਣੀ ਲਿਆ ਕੇ ਉਤਰਦਾ ਲਿਆ ਕਰ।”

“ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਵਰਗੀ ਆਖਿਆ, ਬਈ ਸਾਧ ਕਰਦਾ ਦੇ। ਤੀਵੀਂ ਆਈ ਤਾਂ ਅਗਲਾ

ਆਪ ਹੀ ਛਰਮ ਦਾ ਮਹਿਕਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।”

ਫ਼ਾਹਲੇ ਬਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਰੋਕਾ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ :

“ਓ ਰੂਪ।”

“ਭੀ ਆਹਨਾ ਦੇ।” ਰੂਪ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਕੁਝ ਖੜ੍ਹਾ।”

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਬੁੱਲ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਦਨ ਨੂੰ ਛੋਹ ਨਾਲ ਕੰਧ ਚੜ੍ਹਾ

ਜਿਸਤੀ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਸਨੇ 'ਮਨ ਤੂੰ ਜੀਤ ਸਕੂਪੈ' ਦੇ ਆਪਣਾ ਪੁੱਖ ਪਾਛਾ ਖੋ
ਰਿਤਾਵਨੀ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ-ਰਾਮਾ ਦੀਆਂ ਰਾਮਾਂ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਵੀ ਐਸੀ
ਛੁੱਧੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। 'ਭਲੇ ਭਾਈ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ'।

ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਕਾ' ਸੰਗਤ ਨੇ ਵਰਿਆਨ ਸਾਰੀ ਰੱਖਿਆ।

ਕਰਮ ਹਰਮ ਨੇਮ ਕੁਰ ਪੂਜਾ ॥

ਪਾਰਬਰਮ ਸਿਨੁ ਜਾਨੁ ਨ ਦੂਜਾ ॥ (ਗੁਰ ਵਾਕ)

"ਸਿਨੁ ਪੈਨ ਗੋਲਾ ਭੁਜੰਗੀ ਤੇ ਬੀਬੀ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਥਿਆ ਭਲੇ
ਜੀਵਨ-ਰਹ ਪਾਠਕ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਮੀਤ ਦਾ ਖਰਮ 'ਬਹੁਮੁਖ' ਨਾਮ ਦਾਨ
ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੇ ਮਹਾਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਨਾਕ ਨਿਰਦੇ ਦੀ ਮੁੱਖੀ ਹੋਵੇ।
ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸਰਗ ਦੇ ਮੇਲ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਅਗੰਗ ਸੰਸਾਰ-ਭਲੇ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣਾ
ਐ। ਹਰਮ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਿਰਾਮ ਤੇ ਨਿਸਚਾ ਕਰਨਾ। ਸਾਥਾ ਗੁਰੂ,
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਅਤੇ ਅਤੰਤ ਨਿਸਚਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨੇਮ ਕਰੀ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸਲ ਨੇਮ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਾਠਕ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਐਸ਼ਵਰੀ ਦਾ
ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਕਿਲ ਅਕਾਲ ਦੀ ਹੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਹੈ। ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਸਾਧੂ,
ਕਵੀਰ, ਰੂਏ ਟਾਮਣ, ਮੱਧੀ ਮਸਾਣੀ, ਧਾਰੋ ਤਵੀਤ ਅਤੇ ਜਾਨੂ ਆਦਿ ਸਭ ਪਾਖੰਡ ਹੈ ਅਤੇ
ਅੰਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਵੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਸਰੇ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੁਰਾਈ
ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਟ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਲੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਏਕੇ ਸਿਮਰੇ ਨਾਨਕ, ਜਲ ਬਲ ਰਿਹਾ ਸਮਾਇ।

ਦੂਜਾ ਬਾਹੇ ਸਿਮਰੀਐ, ਜੰਮੇ ਤੇ ਮਰ ਜਾਇ। (ਗੁਰ ਵਾਕ)

"ਇਕ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, 'ਤਿਨ ਕੋ ਕਿਰਾ ਉਪਦੇਸੀਐ, ਜਿਨ ਹਰ ਨਾਨਕ
ਏਕ'। ਏਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਮਾੜੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।' ਇਕ ਤੇਲੀਆਂ ਜੋਤੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ
ਕਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਪਾਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਲਾਵਾਂ ਪਿਛੋਂ ਆਨੰਦ ਸਾਹਿਬ
ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਕ ਅਰਥਾਸ, ਅਤੇ ਵਾਕ ਲੈ ਕੇ ਤੋਰਾ ਪਾਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਵੇਰੇ
ਭੁੱਖੀ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਗਹਿਰਤ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਬੋਝੇ ਬਹੁਤੇ
ਫਿਗ-ਦੇਖ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਆਏ ਸਨ।

ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਦੀ ਟੋਟੀ ਵੇਲੇ ਭੁਜੀਆਂ ਨੇ 'ਸਾਥੇ ਨਵੇਂ ਸੰਜਣ ਪਰ ਆਏ, ਹਮਰੇ
ਭਾਗ ਭਲੇ ਦਾ ਮੰਗਲ ਗੀਤ ਗਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਉਲ-ਜਲੂਨ ਗੀਤਾਂ ਨਾਲ ਆਪ
ਵੀ ਹੱਥਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਂਵੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹਸਾਦੀਆਂ ਕਰੀਆਂ ਸਨ। ਪ੍ਰਚਾਰਿਤ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ
ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਤਰੀਆਂ ਪਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਆਪ ਦੇਦਾ, 'ਭਲੇ
ਵਿਆਹ' ਹੀ ਇਕ ਭੁਜੀ ਨੇ ਜੰਦ ਬੰਨ ਦਿੱਤੀ। ਇਕ ਗੱਭਰੂ ਬਾਕੀ ਹੋਥ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ
ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਉਠਿਆ।

"ਬੰਸ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਗੰਗ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਟਾਏ ਛੁੱਕੇ", ਇਕ ਵਰਤਾਵੇ ਨੇ ਆਖਿਆ।
ਗੱਭਰੂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕਰੇ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ:

"ਸ਼ਰਦਾ ਮਾਤਾ ਸਿਰਦਾ ਕਰੇ ਸ਼ਿਰ ਨੂੰ ਬਿਦ।

".....।"

ਹੋਰੀ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹੇ ਵਜ਼ਬ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰੀ ਪਾਣ ਤੇ

ਭੁੱਖੀ ਜੰਦ ਨੂੰ ਬੰਨਨੀ ਕੀਤੀ:

"ਹੁਰੀ ਹਰ ਕਰੇ ਸਦਾਰ ਜੀ"

ਕਰਾਤ ਹੋਰੀ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਜੰਦ-ਛੁਡਾਵੇ ਦੇ ਧੰਨ ਜਾਣ ਤੇ ਭੁਜੀਆਂ ਨੇ

ਗੀਤ ਛੋਰ ਦਿੱਤਾ:

ਤੰਨੁ ਜੰਦ ਛੁਡਾਉਣੀ ਨਾ ਆਈ, ਕੱਚਾ ਹੋ ਕੇ ਧਰੀ ਵੇ ਗਿਆ।

ਹੰਨੁ ਭੈਣ ਦੇਣੀ ਨਾ ਆਈ, ਬੰਗੀ ਰੋਣੀ ਵੇ ਗਿਆ।

ਜੰਦ ਵਾਲੇ ਉਸ ਗੱਭਰੂ ਵੱਲੋਂ ਕੇਵਲ ਲੱਗੇ, ਜਿਹੜਾ ਜੰਦ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਉਠਿਆ

ਜੀ ਅਤੇ ਗੱਭਰੂ ਕੋਨੇ 'ਤੇ ਬੈਠੀਆਂ ਭੁਜੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ ਡੱਕਣ ਲੱਗੇ।

ਭੁਜੀਆਂ ਨੇ ਹਰ ਪੈਰਤਾ ਦਰਲ ਲਿਆ:

ਜੇ ਲਾਇਆ ਤੇਰਾ ਹੋਵੇ ਕਬੀਲਾ,

ਬੰਗੀ ਜੰਦ ਛੁਡਾਵੇ, ਜੰਦ ਕੋਣ ਛੁਡਾਵੇ।

ਲਾਗੀ ਦੇਖੇ ਆਏ, ਜੰਦ ਕੋਣ ਛੁਡਾਵੇ।

ਬਰਾਤੀਆਂ 'ਤੇ ਕੱਟਰ ਲੱਗ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਰਾ ਵਿਚ

ਹਿਲਚਲ ਛੇਤ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਲੇਖ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸੁਰ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ

ਇਕ ਵੀ ਕੱਚਾ ਉਤਸ਼ਾਹ-ਸਕਾਦ, ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪਿਆਰੀ ਸ਼ੁੱਧ ਉਤੇ ਸਕਾਦ ਦਿੱਤਾ ਸ਼ਬਦ ਕੇ

ਫਿਰ ਹਿਰਾ ਸੀ। ਇਕ ਜਜ਼ਬਾ ਉਤਰ ਕੇ ਬੁਢਾਪੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬਚਾਨੀ ਦਾ ਧੰਨ ਮਾਰ ਜਾਂਦਾ।

ਭਰੂ ਰੋਮਾਂਚ ਅਤੇ ਟੁੱਟਾ ਝੰਟਾ ਮਨਹਾਰ, ਕਮਨਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬਰਾਤੀ ਹੜ੍ਹ ਜਾਪਦਾ

ਸੀ। ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਭੁੱਕਲ ਪੁਰਦੀ ਗਈ:

ਲਾਜ਼ੇ ਦੀ ਭੈਣ ਪਾਈ ਨੂੰ ਚੱਲੀ,

ਲੱਕ ਪਦਲਾ ਲਹਿਰਾ ਭਾਗੀ,

ਹੋ ਪੁਸ਼ਾਫਰ ਗਿਰਾਹੀ।

ਉਹ ਖਲੋ ਸਜਣ, ਉਹ ਖਲੋ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਪਈ ਪ੍ਰੀ।

ਭੁਜੀ ਭਾ ਰੋਣੀ ਖਾ ਹਟੇ, ਸਾਥੇ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਭੁੱਖ।

ਸਾਰੇ ਜਾਂਵੀ ਹੋਥ ਹੋ ਕੇ ਹਮਾਸ਼ਨਾ ਚਲੇ ਗਏ। ਭੁਭ ਮਨਚਲੇ ਚੋਰਗ ਮੇਜੇ 'ਤੇ ਪਿਣ

ਦੀ ਰਾ ਪਿਛ ਦੇਖਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਤੁਰ ਗਏ। ਜਦ ਕਿਸੇ ਭੁਜੀ ਜਾਂ ਵਧੂਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ, ਪੁਸ਼ਾਫਰ

ਕੇ ਮੁੱਢਾਂ ਮਰੋੜਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਂਦੇ। ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਹੋਣਾਂ ਕੀਨਿਆਂ ਦੇ ਰੋਹਰ ਸਦਾ

ਪੁੱਛਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਦਲਨ ਵਿਚ ਸੁਣਦੀਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਭੁਜੀਆਂ, ਸਦ ਤੱਤੀਆਂ

ਨੱਭੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆਪਦੀਆਂ ਜਾਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਸੁਣਾਉਦੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝੂਰੇ ਨਛਰਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵ

ਅਹਿਤ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ। ਉਹ ਛਤ੍ਰ ਪੁਰੀਂ ਕਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਤਾੜ ਦੀ ਢਾਦੀ ਰੋਕਾ ਪਹਿਣ ਲੱਗੀ। ਰਸਮੀਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਲਿਆਣਤ ਹਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਗੁਣੀਆਂ ਕਮਾ ਕੀਤਾ। ਘੋੜੀਆਂ ਤੇ ਬੰਦੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ, ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਘਰੋਂ ਦਾਣਾ ਲੈ ਕੇ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਖਾਸ ਹੁੰਦੀ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਕੇ ਨੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਮਦਦੇਬਾਰ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂੀਂ ਅਤੇ ਪਟ ਦਾਇਆਂ ਰਸਮਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਪੁੰਡੇ ਦੇ ਗਲ ਕੈਨਾ ਪੁੰਡੀਆਂ ਗਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਨੂੰ ਵਾਪ ਅਤੇ ਘੋੜੀ ਸੋਹਰੀ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ। ਪਟ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਚਲੇ ਗਏ, ਪਰ ਪੁੰਡੇ ਨੂੰ ਸਲਾਮੀ ਲਈ ਅਟਕਦਾਰ ਲਿਆ। ਪੁੰਡੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਨਾ ਸਾਣ ਦਿੱਤਾ ਨਾਈ, ਪੁੰਡੇ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਲਈ ਨਾਲ ਸੀ। ਸੱਚ ਨੇ ਖੁੰਝ ਜਲੇਗੀਆਂ ਵਾਲੀ ਥਾਨੀ ਪੁੰਡੇ ਅੱਗੇ ਲਿਆ ਰੱਖੀ। ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਨੀ ਪੁਰੀਂ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਪੁੰਡੇ ਨੇ ਅੱਗੇ ਜਲੇਰੀ ਕੁੱਝ ਕੇ ਪੁੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਈ ਸੀ ਕਿ ਵਿਚ ਕੁੜੀ ਨੇ ਛੋਹ ਨਾਲ ਥਾਨੀ ਖਿੱਚ ਲਈ। ਉਹ ਨੇੜੇ ਹੀ ਤਾੜ ਵਿਚ ਖੜਕੀ ਸੀ। ਸਾਰੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਤਾਰੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਪੁੰਡਾ ਫਰੀਦਾ ਦੇ ਗਿਆ।

“ਬੇ ਅਕਲ ਘਰ ਭੈ ਅਧਿਆ ਸੀ” ਚੰਨੇ ਨੇ ਮਸ਼ੋਕ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ।
 “ਲਿਆਇਆ ਤਾਂ ਨਾਲ ਸੀ, ਪਰ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਖੋਹ ਲਈ”
 ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਟੀਕਰ ਕਰ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਹੋਵੇ। ਕੁੜੀਆਂ ਸਮਝਿਆ, ਪੁੰਡਾ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਈ ਤਿਆਰ ਹੋ।

“ਅਨੀ ਪਤਾਫ਼ੁ ਐ?”
 “ਮਾਂ ਨੇ ਸਥਾ ਕੇ ਘੱਲਿਆ ਹੋਣਾ ਏ” ਇਕ ਹੋਰ ਬੋਲੀ।
 “ਅਨੀ, ਜਿਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਪਿਉ ਨੇ ਸਥਾ ਘੱਲਿਆ ਏ?”

“ਨੀ ਭੈਣੇ ਇਹਦੀ ਤਾਂ ਕਿੰਨ ਜੀਤ ਐ?”
 “ਪੁੰਡੇ ਹਟੇ ਨੀ ਸਲਾਮੀ ਪਹਿਣ ਦਿਓ” ਸੱਚ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਦੀ

ਕੁਪਸ਼ੀਆ ਵਾਲ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਭੋਲੀ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਦਾਕਨੀਆਂ ਅਤੇ ਬਹੀਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਲਾਮੀ ਪਾਈ। ਇਕ ਜਵਾਨ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਨੇ ਕੁਪਸ਼ੀਆ ਸਿਰ ਦੁਆਰੇ ਭੁੱਲਾ ਕੇ ‘ਨੱਕ’ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ। ਪ੍ਰਗੁਣਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਗਾਲ਼ ਕੱਢ ਕੇ ਗੱਲ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਆ ਗਿਆ। ਵਿਆਹੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜੇ ਵਾਰੀ। ਸਲਾਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਗੁਣੇ ਦੀ ਮਾਂ ਭੈਣ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਛੋੜੀ ਸੀ। ਜਦ ਪੁੰਡਾ ਸੱਚ ਤੋਂ ਉਠਿਆ, ਤੁੰਤੀ ਏਸ ਸੀ। ਭੈਣ-ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਏਕਰ ਓਹਰ ਵੇਖਿਆ, ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਸਿਰ ਤਾਰੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ।

“ਭੈਣ ਤੇ ਨਾਲ ਲਿਆਉਂਦਾ, ਰਾਹੀਂ ਕਰਵੀ ਰਹਿੰਦੀ”
 “ਹੁਣ ਅਥਾਹ ਨੂੰ ਰੋਕੀ ਭੈਣ ਲਿਆਇਆ ਕਰ ਰਿਹਾ”

“ਪੁੰਜ ਲੱਗਦੀਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈਰੀਂ ਜਾਹ”
 “ਪੁੰਜ ਤੇਰਾ ਮੁੱਲ ਐ ਕਿ ਜੀਤੀ ਦਾ?”

“ਦੇਖ ਨੀ ਰੋਕਦੇ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਮੁੱਲ ਪਾਇਆ ਏ?”
 “ਆ ਕੱਲੀਏ ਉਹ, ਲੱਸਮੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗਦੀਆਂ” ਪ੍ਰਗੁਣੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਨੇ ਉਸ

ਪੁੰਡੀਆਂ ਕਿਹਾ।
 ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਏਨੀ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਗਾਲ਼ਾਂ ਦੀ ਸੁਝ ਵਰ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਈ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਭੁਫੇ ਭੁੱਭਾ ਤਾਰਾ ਹੋਰ ਮੁੱਲਿਆ। ਪ੍ਰਗੁਣੇ ਨੇ ਪੰਜੇ ਨਾਈ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਭੁਫੇ ਭੁੱਭਾ ਤਾਰਾ ਹੋਰ ਮੁੱਲਿਆ। ਪ੍ਰਗੁਣੇ ਨੇ ਪੰਜੇ ਨਾਈ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਭੁਫੇ ਭੁੱਭਾ ਤਾਰਾ ਹੋਰ ਮੁੱਲਿਆ। ਪ੍ਰਗੁਣੇ ਨੇ ਪੰਜੇ ਨਾਈ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਭੁਫੇ ਭੁੱਭਾ ਤਾਰਾ ਹੋਰ ਮੁੱਲਿਆ।

“ਮਾਂ ਸਾਰੇ ਘੱਲੀਏ ਦੀ ਵੱਢ ਦਿੱਤੀ”
 “ਕੁਸ ਸਾਰੇ ਪਿਆਲ ਪੱਤੀਆਂ ਨਾ ਤੋੜ ਸੁੱਟਦਾ”

“ਮੁੰਡੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਹੀ ਹੋਣੀ” ਸਾਰੀਆਂ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਰੋਕਾ ਪੁੰਡੀਆਂ।

“ਨਹੀਂ ਢਾਢਾ” ਉਂਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬੋਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ”, ਪੁੰਡੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਡਿੱਬਿਟ ਪੁੰਡੀਆਂ।

ਇਨ ਢਲਦੇ ਨੂੰ ਬਰਤ ਤੋਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਸਾਰੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਗਰਿਆ। ਗੱਡੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿੱਲੀਆਂ ਪੱਟੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਲਿਆ।

ਛਾਟੇ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰੀ ਚਾਰ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪਿਆਇਆ। ਤਰਕਾਟ ਵੀ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਉਤੇ ਛਾਟੇ ਨੂੰ ਵਾਲਾ ਲਾਲ ਛਾਟਾ ਪਾ ਕੇ ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਘਰ ਅੱਗੇ ਨੇ ਅਧਿਆ। ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਫਰਾ ਘਰ ਤੁੰਨਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਗੁਣੇ ਨੇ ਸ਼ਗਨ ਦੇ ਪਤਰੇ ਚੰਨੇ ਦੀ ਭੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾਏ।

ਫਰਾ ਪਤਰੇ ਪ੍ਰਗੁਣੇ ਦੇ ਤੋਲੀਏ ਵਿਚ ਮੋੜਦਿਆਂ ਚੰਨੇ ਨੇ ਅਧਿਆ:
 “ਨੇ ਆਰ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਦੇ”

ਇਕ ਪਤਾਸਾ ਝੁੱਕ ਕੇ ਚੰਨੇ ਨੇ ਪ੍ਰਗੁਣੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਾਇਆ। ਉਸ ਮੂੰਹ ਹੇਠਾਂ ਕਰ ਕੇ ਫਰਾ ਛੜਦਿਆਂ ਚੰਨੇ ਦੀ ਉਗਰ ਦਿ ਦੇਈ ਵੇਈ।

“ਭੂ ਤੇਰੇ ਬੇਰਬੀ ਦੇ.....” ਚੰਨੇ ਨੇ ਹੱਸਦਾ ਮਾਰ ਕੇ ਉਗਰ ਖਿੱਚ ਲਈ।
 “ਭੂ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਾ ਦੀ” ਪੁੰਡੇ ਨੇ ਪਹੇ ਪਿਆਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਇਕ ਕੁੜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਗੁਣੇ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਮਾਰਿਆ। ਉਹ ਨਾਈ ਵਿਚ ਵੱਜ ਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਵਾਲ ਗਿਆ। ਪਰ ਨਾਈ ਦੀ ਪੇਗ ਲਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਇਕ ਕੁੜੀ ਨੇ ਝੁੱਕ ਕੇ ਉਤਾਰ ਵਗਾਹ ਲੀਆ। ਪਰ ਨਾਈ ਦੀ ਪੇਗ ਲਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਇਕ ਕੁੜੀ ਨੇ ਝੁੱਕ ਕੇ ਉਤਾਰ ਵਗਾਹ ਲੀਆ। ਪਰ ਨਾਈ ਦੀ ਪੇਗ ਲਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਇਕ ਕੁੜੀ ਨੇ ਝੁੱਕ ਕੇ ਉਤਾਰ ਵਗਾਹ ਲੀਆ।

ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ। ਕੁੜੀਆਂ ਥਾਮੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਆ ਕੁੜੀਆਂ। ਕੁੜੀਆਂ ਥਾਮੇ ਥਾਮੇ ਇਸ ਪਈ। ਵੇਰਗਾ ਦੀਆਂ ਧਾਗਾਂ ਛੁੱਟ ਨਿਕਲੀਆਂ। ਹਾਣੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਵਾ-ਮਾਹਰਾਂ ਰਹਿਆ ਸਾਥ, ਡਿੱਬਦੇ ਦੇ ਚਰੀਆਂ ਦੀ ਘੁਰਕਵੀਂ ਹਾਵ, ਤੀਆਂ ਦੇ ਕੋਤੇ, ਪਿਆਰ ਹੋਰ ਡਿੱਕਲੀਆਂ ਪਾ ਪਾ ਨੱਚਣ, ਸੱਚੇ-ਫਿਕਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਥੀਏ ਪ੍ਰਿਯ-ਵਨਵਲੇ, ਕਰੀਆਂ ਵਜ ਵਜ ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਰ ਵੱਢ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਾਂ ਪਿਉ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ, ਪ੍ਰਿਯ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬਹਾਰਾਂ ਉਲਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲੀਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬਹਾਰਾਂ ਉਲਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲੀਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬਹਾਰਾਂ ਉਲਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲੀਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬਹਾਰਾਂ ਉਲਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲੀਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬਹਾਰਾਂ ਉਲਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲੀਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬਹਾਰਾਂ ਉਲਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲੀਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬਹਾਰਾਂ ਉਲਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲੀਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬਹਾਰਾਂ ਉਲਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲੀਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬਹਾਰਾਂ ਉਲਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲੀਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬਹਾਰਾਂ ਉਲਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲੀਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬਹਾਰਾਂ ਉਲਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲੀਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬਹਾਰਾਂ ਉਲਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲੀਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਬਹਾਰਾਂ ਉਲਾ ਕੇ ਮਿਲਿਆ।

92 / ਪ੍ਰਰਣਮਾਈ

“ਅੱਜ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ, ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਘੀ ਨਹੀਂ”, ਜਗੀਰ ਨੇ ਚੰਗੀ ਕੂੜੀ ਘੋੜੇ ਦੀ ਨੀਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

“ਬਸ ਥਾਕ ਗੱਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗੀਂ”, ਕਾਕੇ ਨੇ ਵਾਹੀ ‘ਤੇ ਪੁਰਾਣਾ ਡੋਲੀਆਂ ਅੱਥਿਆਂ ਬਰਤਾ ਦੇ ਕਾ ਵੀ ਭਰੀ ਮਹਿਫ਼ਲ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਜੱਥੇ

ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਰਜਾ ਮੰਨ ਲਈ। ਘੁੱਪਣਾ ਵਾਹਣੇ ਮੰਜੇ ‘ਤੇ ਸੀਟਿਆਂ ਅਤੇ ਖੇਡ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ।

“ਦੱਸੋ ਬੇਗੀ-ਬੁਟ ਕਿ ਸਰਾ ਮੰਨਣਾ?” ਜੈਲੋ ਨੇ ਤਾਬ ਰਲਾਉ ਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

ਗੁਪ ਨੇ ਜਗੀਰ ਅਤੇ ਕਾਕਾ ਅਤੇ ਜੈਲੋ ਜਿੰਨੇ ਜਿੰਨੇ ਬਣ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਪੰਜੇ ਬੇਵ ਵਾਲੇ ਉਲਝ ਪਏ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੀ ਗੁਪ ਹੋਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸਰਾਂ ਵੱਧ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਬਿਨ ਪਹਿਚਾਣ ਦੇ ਜਿੱਤ ਹੋ ਗਈ।

“ਲੈ ਮਫ਼ਰਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ, ਤੇਰੀ ਗੁਣੇ ਲਾਹ ਦੇ ਦੇ ਆਂ!” ਜਗੀਰ ਨੇ ਕੈਗੇ ਕਾਣਕੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਖੁਲਕੀ।

“ਅੱਜੇ ਗੁਣੇ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾਏ, ਤੂੰ ਦਾਮ ਤਾਂ ਲੈ। ਅਸੀਂ ਬੇਗੀ ਬੇਗੀ ਛਡਦੀ ਏ ਬੇਗੀ!”

“ਬੇਗੀ ਦਾ ਗਲਾ ਨਾ ਵਝ ਜੀ ਦਿੱਤੇ।”

ਜਗੀਰ ਹੋਰੀ ਜਿੱਤਦੇ ਹੀ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਤਕ ਕਿ ਉਹ ਨੇ ਪਹਿਚਾਣ ਦੇ ਜੇਤੂ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਐਤਰੀ ਰੰਗ ਵੀ ਹੁਕਮ ਆ ਗਿਆ।

“ਨੇ ਐਤਰੀ ਸੁੱਕੀ ਬਾਜੀ ਬਰਨੀ ਏ, ਜਿਹ ਨਾ ਨਿਓ ਬੇੜਾ।” ਜਗੀਰ ਨੇ ਉਹੀ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਿਆ।

ਕਾਕਾ ਮਿੱਠਾ ਪੁਸ਼ਕਰਾ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਸਰ ਬੇਡਣਿਆਂ ਹੀ ਗੁਪ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹਨੇ ਦੀ ਕਾਣ ਕਲ ਗਈ। ਕਾਣ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਜੈਲੋ ਦੇ ਸਰਾਂ ਲੈ ਗਿਆ।

“ਐਤਰੀ ਨਾ, ਅਕਾਲੀ ਵਾਰ ਬਾਜੀ ਹੋ ਦੂ”, ਜਗੀਰ ਨੇ ਟੁਟਦੀਆਂ ਸਰਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਜੈਲੋ ਨੂੰ ਆਖਿਆ।

“ਅਕਾਲੀ ਵਾਰ, ਅਕਾਲੀ ਵਾਰ ਸਹੀ।”

ਜਗੀਰ ਨੇ ਪਾਨ ਦੀ ਸਰ ਤੋਰੀ ਅਤੇ ਗੁਪ ਨੇ ਉਸ ਉਤੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਬੇਰਮ ਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਕਾਕਾ ਹੁਕਮ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਕਾਣ ਸੀ। ਉਸ ਬੇਰਮ ਤੇ ਤੋੜ ਕੱਟ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਪੈਂਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ। ਤਾਰੀ ਵਜ ਗਈ ਅਤੇ ਗੁਪ ਹੋਰਾਂ ਵਜਾ ਕੇ ਦਿੱਲਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਖੇਡ ਪੁੱਛ ਸਕਦੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਗੁਪ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਲੱਗ ਪਏ।

“ਲੈ ਬੰਨੇ ਗੰਭੀਆਂ ਪਰਨੇ ਸੁਣਾਣਾ ਏ, ਤਕੜੇ ਹੋ ਜੋ।” ਕਾਕੇ ਨੇ ਚੁਪਾਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਤੋੜੇ ਕਣ ਕੀ ਵਸ ਐ ਬੇਗੀ ਜੋ ਹੱਥ ਲੱਗ ਗੀਂ।”

ਅਖੀਰ ਗੁਪ ਦੀ ਖੇਡ ਹਾਰਦੀ ਹਾਰਦੀ ਜਾਰ ਏ ਗਈ।

“ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬਾਜੀ ਜਿੱਤੀ ਏ। ਬਰਾਬ ਪਾਣੀ ਏ।” ਕਾਕੇ ਨੇ ਜਿੱਤ-ਪੁੱਛੀ ਵਿਚ ਪਟ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਿਆ।

“ਬਰਾਬ ਲਾਈ ਵੀ ਸੀ, ਸਫ਼ਿਆ ਬਰਨੀ ਮਿਰਿਆ।” ਜਗੀਰ ਨੇ ਬੜੀ ਬਰਾਂ

ਅਨੰਡ ਕਰਦਿਆਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਛੱਡੋ ਖੇਡਾਰੀ ਬਣੇ ਵਿਚੇ ਦੀ। ਕਾਕੇ ਤੋਂ ਲਓਗੇ ਨੀ ਜਿੱਤ ਸਕਦੇ ਲੱਗੇ।”

ਬਰਾ-ਮਈ ਕਰਦਿਆਂ ਅਬਾਣ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਾਣ ਦਾ ਪੁੱਗਰਮ ਉਹਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਹਿ ਕਰ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋ ਨੰਬਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੇਹ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਕਾਕੇ

ਏ ਪੁੱਗਰਾ ਮਥ ਕੇ ਬਣਾ ਲਿਆਂਦਾ। ਜੈਲੋ ਨੂੰ ਰਸਦੀ ਦਾ ਕਾਕਾ-ਪੁੱਗਰਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਪੁੱਗਰਾ ਤਕੜੇ ਅਤੇ ਮਸਾਲੇ ਵਿਚ ਰਿੱਝ ਲੱਗਾ। ਬਰਾਬ ਦੀ ਤਿੱਬੀ ਏ ਅਤੇ ਪੁੱਗਰੇ ਵਿਚ

ਮਸਲੇ ਦੀ ਸੋਹੀ ਸੋਹੀ ਪੁਸ਼ਾਏ, ਉਹ ਉਹ ਆਖ-ਗੁਆਵ ਦੀਆਂ ਨਾਯਾਂ ਵਰਕ ਰਹੀਆਂ

ਮਨ। ਬਰਨੇ ਬੁਟ ਪਟ ਪਿੱਛੇ ਰਾਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ-ਦੀ ਕਨੀਆਂ ਲੈਦੀ, ਪਰ ਤੋੜਨ ਨਾਕ

ਫੌਰ ਦੀ ਗਲਾਸੀ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਹਾਸੇ ਦੀ ਛਟਕਰ ਮਿਲਾ ਉਹ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਸੁਣਦਾ।

ਫੌਰ ਉੱਕ ਤੇ ਪੁੱਗਰਾ ਮਤਮ ਹੋ ਕਰੇ ਨਨ। ਨਲੇ ਦੀ ਤਕਲੀ, ਲਾਊ ਦੀ ਤੇੜ ਕਰ ਗਈ ਸੀ।

ਫੌਰ ਉੱਕ ਤੇ ਪੁੱਗਰਾ ਮਤਮ ਹੋ ਕਰੇ ਨਨ। ਨਲੇ ਦੀ ਤਕਲੀ, ਲਾਊ ਦੀ ਤੇੜ ਕਰ ਗਈ ਸੀ।

ਫੌਰ ਉੱਕ ਤੇ ਪੁੱਗਰਾ ਮਤਮ ਹੋ ਕਰੇ ਨਨ। ਨਲੇ ਦੀ ਤਕਲੀ, ਲਾਊ ਦੀ ਤੇੜ ਕਰ ਗਈ ਸੀ।

ਫੌਰ ਉੱਕ ਤੇ ਪੁੱਗਰਾ ਮਤਮ ਹੋ ਕਰੇ ਨਨ। ਨਲੇ ਦੀ ਤਕਲੀ, ਲਾਊ ਦੀ ਤੇੜ ਕਰ ਗਈ ਸੀ।

ਫੌਰ ਉੱਕ ਤੇ ਪੁੱਗਰਾ ਮਤਮ ਹੋ ਕਰੇ ਨਨ। ਨਲੇ ਦੀ ਤਕਲੀ, ਲਾਊ ਦੀ ਤੇੜ ਕਰ ਗਈ ਸੀ।

ਫੌਰ ਉੱਕ ਤੇ ਪੁੱਗਰਾ ਮਤਮ ਹੋ ਕਰੇ ਨਨ। ਨਲੇ ਦੀ ਤਕਲੀ, ਲਾਊ ਦੀ ਤੇੜ ਕਰ ਗਈ ਸੀ।

ਉਤਰਾ-ਬਹੁਆ ਨੇ ਹਰੇ ਸਨ। ਜਗੀਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਥੱਲੀ ਵਿਚ ਡੂਹਦੀ ਮਗੀ। ਉਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ਦੀ ਐਥ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਕਰਿ ਗਿਰਾ ਸੀ: "ਸੰਜਦਾ ਤੇਰੀ ਕੇਦ ਦਾ ਢੱਲਾ ਵੱਸਿਆ ਸੁੱਕਿ ਗਰਾ!"

ਜਗੀਰ ਨੇ ਬਾਣ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਲੀ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ:

"ਪੁੱਲਬਸ ਦਾ ਕਿਡੇਤਰ ਆਇਆ? ਏ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਬਾਹੁੰਦਾ ਏ?"

ਪੁੱਲੇ ਪੁੱਲੇ

"ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਦੇਵਾ ਦੇ ਤਾ ਵਜ ਕੇ ਮੁਲਬਸਾ ਨੂੰ ਆਪ ਦੇ ਦੇ, ਤੇ ਮਿਲਦਾ ਏ ਤਾ

"ਉਹ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਵੀ ਆਈਏ ਹੈ"

"ਕੋਈ ਤੇ ਪੁੱਲੇ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਲਵੀ?"

"ਪੁੱਲ ਨਕਰੀਆਂ ਰੱਜਾਂ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਾ ਖੋਰਾ ਸੱਜਾ ਮਰ ਨਵੀਂ!" ਕਿਸਨੇ ਨੇ ਦਰਤਰ ਬਾਰ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿਹਾ। ਟਾਹਲੀ ਹੇਠ ਬੈਠੇ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਹੋਰ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਕ ਸੰਦੇਸ਼।

"ਮੁੱਲਨੀ ਸਾਨਾ ਛੇਟਾ ਮੈਨੇ ਨਾ, ਆਪੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੱਛ ਪਾਣਾ ਦੇ। ਮੇਰੇ ਏ ਪੁੱਲ ਮਿੱਠੇ 'ਚ ਗੱਲ ਕਰ ਕੇ ਆ ਜਾਵੀ। ਬਾਬਾ ਖਾਣ ਸਹਿਬ (ਵੱਡਾ) ਬਾਣੇਦਾਰ) ਏ। ਨਾ ਪੁੱਲ ਨਿੱਕਲ ਆਵੇ, ਸਹੁਰਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾ ਚੁੱਦਾ ਫਿੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੀ ਕੋਨੇਜੇ 'ਚ ਐ ਉਹ ਜਾਹੇ?"

ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਦੁਪੱਟਾ ਖਾਣ ਕੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਮੁੱਲ ਦੇਵੀ ਪੱਕਾ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਹੋਏ ਨਾਕ ਦਬਾ ਕੇ ਨੀਕ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਲੰਮੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਉਲਾਪਾਂ ਕਰ ਕੇ ਨੇਹੇ ਦੀਆਂ ਸੀਸਾਂ ਦੇ ਡੂਹੇ ਅੱਗੇ ਆ ਗਿਆ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਹੱਸਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹਿਤ ਸੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਈ।

"ਕੀ ਪੇਸ਼ਾ ਕੇ ਨਿਆ?" ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਗੁਪ ਤੋਂ ਹਾਕ ਚਾਲ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਜਿਹੜੀ ਸਾਨੀ ਬਣਨਾਮੀ ਮਿਲਣੀ ਹੋਵੇ।"

"ਗੁਣ ਕੁਦਰਿਆਂ ਕੀ ਤੇ ਹੁ?"

"ਓਦਨਾ ਕਦੇ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਐ, ਸਰੇਥੇ ਕੱਚੀਆਂ ਬਾਮਨਤਾਂ ਜੋ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਇਕ ਰਾਤ ਨਾਕ ਨਾਹੁ ਤਾਂ ਹੀ ਤੁੱਕਦਾ। ਇਸ ਲੋਚਰੇ ਦੀ ਆਉ ਦੀ ਏ, ਨਾ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਬਾਤ?"

ਗੁਪ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਗੁਪ ਤੋਂ ਹਾਕ ਚਾਲ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਇਹਦੀ ਧਾਰੀ ਬਬੇ ਪਿੱਟੇ ਕਰਾਉਗੀ, ਇਹਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਤਪਾਟਵੇਂ ਖਲੇ ਗਏ?"

ਜਗੀਰ ਨੇ ਇਕ ਅਰਜਨ ਨਾਂ ਦੇ ਕੰਡਰ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਆਇਆ।

"ਗੱਲ ਕੀ ਹੋਵੀ?" ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਪਾਟਨਾ ਸਮਝ ਲਈ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਆ ਵੈਥ ਬੈਰਾ ਬਾਹੁੰਦਾ ਜਿਹਾ ਅਰਜਨ ਚਲਨਾ। ਇਸਦੀ ਹੋਇਆ ਹੀਰੋਕ ਨੂੰ ਗਲੂ ਮਿਲ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੇ। ਇਕ 'ਬਾਰੀ ਖਾਵੀ' ਕਰਦੇ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਲਛੇੜਾ ਕੱਢ ਮਾਰਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਤਪ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਕਰਦਾ ਵੀ ਕੀ। ਜੋ ਜੀ ਕਰਦਿਆਂ ਚਪੇੜਾ ਕੱਢ ਸਹਾਰਦਾ ਏ, ਅਰਜਨ ਅੱਗੇ ਚੀ ਨਾਕ, ਸਮਾਇਆਂ ਸਮਝੇ ਨਾ, ਕੱਢਿਆ ਕਰੇ ਨਾ। ਅਜੇ ਬੇਗਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਾਹ ਡੱਕੇ ਗਏ ਸਾਂ, ਤਾਵੇ ਭਾਵੇ ਦਾ ਕੇਸ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ। ਇਕ ਸੌ ਸੌ ਵੀਆਂ ਬਾਮਨਤਾਂ 'ਤੇ ਧਰਿਤਾ ਵਣ ਗਿਆ। ਇਹ ਜਗੀਰ ਤਾਂ ਅਰਜਨ ਕਰਵਾਈ ਸਭ ਕੇ ਨਾਕ।" ਗੁਪ ਨੇ ਜਗੀਰ ਵਿੱਖਿਆ ਕਰਿ ਸੁਣਾਈ।

"ਤੁਹਾ ਕੀ ਹਾਨ ਐ ਅਰਜਨਾ ਬਾਰੀ। ਨੀਕੀ ਪਾਈ ਏ?"

"ਹੁਕ ਬਾਈ ਬਾਹੁਰ ਆ ਕੇ ਏਸਾਂਗੇ?"

"ਹੁਕ ਬਾਈ ਏ ਅਜੇ ਵਰਗੀਆਂ ਮਾਰਨੇ ਨਹੀਂ ਟਲਦਾ?" ਜਗੀਰ ਨੇ ਨੱਕ ਦਾ ਫੁੱਟੀਦਾ ਏ।

ਜਗੀਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਿਚਿਟੇ ਦੀ ਵਿਚਿ ਜਾਗ ਪਈ, ਉਸ ਗੁਪ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ।

ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਿਚਿਟਾ ਕੱਢ ਏ।

"ਗੁਪ ਬੇਰੇ ਜਿਉਣਾ ਕੱਢ ਏ?"

"ਉਹ ਸਾਨਾ ਲੰਛ ਦਾ ਏ, ਆਪਣੀ ਖਜ਼ੀਰਦੀ ਐ ਉਹਦੇ ਨਾਕ।" ਜਗੀਰ ਨੇ

ਪੁੱਛਿਆਂ ਸਾਹ ਕਰਿ ਦਿੱਤਾ।

"ਤੁਹਾਨੇ ਹੈ"

"ਕਿਉ ਕਿਤੇ ਮਿਲਿਆ ਸੀ?" ਗੁਪ ਨੇ ਐਤਰੀਵ ਫਿਕਰ ਅਨਿਭ ਕੀਤਾ।

"ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਕਰ ਨੋਟ ਦੇ, ਪਿੱਛ ਆ ਕੇ ਇੱਕੀ ਦੀ ਕੱਤੀ ਪਾਇਆਂਗੇ।" ਜਗੀਰ

ਅੱਖਿਆਂ ਆਇਆ।

"ਕੁਰੀ ਕਾਨਾ ਨੂਸ ਮਾਰਦਾ ਏ ਹੁਦਾ ਏ?" ਗੁਪ ਨੇ ਏਥ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਪੀ ਲਿਆ।

"ਜਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੱਝ ਤਾਂ ਦੱਸੋ?" ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਧਮਾਕੇ ਵਾਲੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ

ਸਾ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਕਰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਬਾ ਭੁਣ ਨਹੀਂ ਚਾਰੀਦਾ?"

"ਫੁਗਾ ਸਰੇਥੇ ਮੈਂ ਮੱਗੇ ਆਵਾਂਗਾ।"

"ਕੀ ਲੱਝ ਏ, ਤੂੰ ਪਾਹ ਰਹੀਂ, ਸਾਡੇ ਬਾਮਨਤੀਏ ਬਬੇਰੇ ਆ ਜਾਣਗੇ?"

"ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਸਹੀ। ਹੋਂਡਾ ਸਾ ਜਗੀਰ ਬਾਨ।"

"ਜਾ ਜਗੀਰਕੀ?" ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਜੋਰਤੀਆਂ ਪੁਰਾਇਆ।

ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਬਾਹਰ ਕਦੇ ਕੇ ਕਿਸ਼ਨੇ ਦਾ ਪੰਨਵਾਟ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਉਹ ਫਾਟਿਓ ਪਿੱਛ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ, ਜੂਜਨ ਕਾਨਿਆਂ 'ਤੇ ਮਲਿਆਂ ਦੀ ਓਟ ਵਿਚ ਛਿਪ ਗਿਰਾ ਸੀ। ਪੱਥੀ ਪਿੱਛਾ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਟਿਕਟੇ ਭਾਨ ਗਏ ਸਨ। ਕੀਰਿਆਨੀ ਭਰੇ ਪੇਤਾਂ ਵਿਚ ਬਿੱਛੇ ਬਲ ਰਹੇ ਨਾ। ਉਸ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਜਿਉਣੇ ਨੂੰ ਹਜਾਰ ਗਾਲੂ ਕੱਢੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਹ ਪਹੁੰਚਣ ਤੱਕ ਵਾਹੀਗੇਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਬੋਝਾ ਦਮ ਲੈ ਕੇ ਏਥ ਦੀ ਝੂਟ ਵਾਲੀ ਲੰਮੀ ਪੀੜੀ। ਇਸਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਡਪੇ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਨਾਹਿਆ। ਮੁੱਲ ਕਰਦੀ ਪਾ ਕੇ ਦਲਾਨ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਪੈ ਗਿਆ।

ਉਸ ਪਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਏਸਿਆ ਕਿ ਗੁਪ ਕੱਲ ਦਾ ਹਵਾਲਾਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਏ ਅਤੇ ਫੌ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਤਜਨਨੇ ਤੇ ਬੰਨੇ ਨੇ ਅਨਮਾਨ ਲਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਖੁੱਲ੍ਹ ਫਾਟਿਓ ਹੀ ਆਇਆ ਏ। ਹਜ਼ਰੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਚੁੱਪ ਤਜਨਨੇ ਤੇ ਬੰਨੇ ਨੂੰ ਲੋਕੇ ਦੀ ਨੱਕ ਵੱਡੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਤੇ ਭਾਵੇ ਮੱਸਕ ਕੇ ਖਲਿਆਨੀ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਏਟੇ। ਬਾਰੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹਾਂ ਵਾਲਾ ਛਾਘਾ ਅਤੇ ਪਿਉਣੀ ਤੁੱਜੀ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਚ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਚੰਨੇ ਦੇ ਵਿਚਰੇ ਨੂੰ ਉਸ ਤਿੱਖੀਆਂ ਨੱਕਰਾਂ ਨਾਲ ਤਾਜ ਲਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਗੱਲ ਦੀ ਤਹਿ ਤੱਕ ਪੁੱਕਣ ਲਈ ਕਾਹਲੀ ਸੀ। ਕੰਮ-ਕਾਰ ਵਾਲੇ ਵਿਚਲੀ ਹੋਕੇ ਉਹ ਦਲਾਨ ਦੀ ਪੋੜੀ ਕੜਨ ਲੱਗੇ। ਅਜੇ ਪਹਿਲੇ ਛੱਡੇ ਉਤੇ ਹੀ ਪੇਰ ਲੀਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਟੁੱਟ ਗਿਆ

ਦਿਆਲਾ ਅੱਦਰੀ ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਖਾਧਾ ਰੂਪ ਕੋਲ ਨਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਹੋਕੇ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਯਮ ਭਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ। ਪਸੀ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਸਿਰਾ ਤੇ ਧਾਰੀਆਂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮੋਕਾ ਦੇਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਯਮ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਵਡਾ ਮੋਕਾ ਹੈ। ਦਿਆਲਾ ਆਪਣੇ ਸਿਕਰੀ ਅੰਦਰ ਸਖਮ ਨੂੰ ਰੂਪ ਦੇ ਸਸਰੇ ਵਟ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਪੀੜ ਸੰਭਾਲੀ ਦਿਖਾ ਕਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਦੋ ਪੀੜਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਵੈਰਾਗਤ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਵੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਲਾ ਤੇ ਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਦੋ ਪੀੜਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਵੈਰਾਗਤ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਵੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਲਾ ਤੇ ਕੇ ਦਿਲ, ਅਮਾ ਦੀ ਵਿਕਾਸਤਾ ਵਿਚ ਮੁੜ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਿਆਲਾ ਆਪਣੇ ਅੰਨ ਰੂਪ ਨੂੰ ਈਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਚੰਨ ਵੀ ਮੇਰਾ ਟਿੱਕੀ। ਮੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਪੂਰੀ ਖਤੀ ਸੀ, ਭਲਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕੁੱਝੀ ਕੱਟੇ ਕੁੱਝੀ ਵਿਆਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੁਰ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਰਿਣ ਮਿੱਥ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨੂੰਨੇ ਭਾਰਾ ਵੱਜੀ ਸੀ।

106 / भक्तभारती

“ਜੀ ਹਾਂ” ਪਿਰਾਨੀ ਵਿਚ ਰੁਪ ਦੇ ਮੂੰਹ ਸੁਭਾਵਿਕ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

“ਇਕੱਠੀ ਕਸਬਤਰ ਚੀਨੇ!”

“सा ही है?”

੪੬ ਸ਼੍ਰੀ ਮੰਗਾ ਦਿੱਤੀ। ੪੭

“ਸੱਚੀ !” ਜਿਥੇ ਦਿਆਲੋ ਨੇ ਝੂਠ ਆਖਿਆ ਸੀ, “ਕਿਥੇ ?” ਰੂਪ ਝੱਟ ਹੀ ਨਿਰ

ਬਾਹਰ ਵਿਖਾਅ।

ਇਹ ਜੀ ਤੇ ਗਿਆ, ਰੂਪ ਸੋਧ ਹਿਰਾ ਸੀ। ਕਰਕਤਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਲੀ ਕਰ ਕੇ
 ਫਿਰ ਜੀ ਤੇ ਗਿਆ, ਰੂਪ ਸੋਧ ਹਿਰਾ ਸੀ। ਕਰਕਤਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਲੀ ਕਰ ਕੇ
 ਫਿਰ ਜੀ ਤੇ ਗਿਆ, ਰੂਪ ਸੋਧ ਹਿਰਾ ਸੀ। ਕਰਕਤਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਲੀ ਕਰ ਕੇ

“ਮੈਨੂੰ ਪਹੀਂ ਹੋਲ ਦੱਸ, ਕਿਵੇਂ

[illegible][illegible]

“ਐਂਜ ਪੀਣ ਦਾ ਦਿਨ ਏ ?” ਰੂਪ ਆਪਣੇ ਥੋੜੇ

“ਕਿਉਂ ਸ਼ਾਖ਼ ਹੋ ?” ਜਗੀਰ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਿਦਾਸ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਵੇਖ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਓਨੇ ਮੰਗ ਦਿੱਤੀ ਹੈ” ਦਿਆਲੋ ਨੇ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ।

“ਮੰਗ ਤੀ?” ਜਗੀਰ ਨੇ ਅਨਚੋਟੀ ਸ਼ਾਸ਼ ਦੇ ਹੋਰਨੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ। “ਕਾਕਾ ਤਾਂ ਦਿਵਦਾ ਆਪਣਾ ਸੀ, ਝੂਆ ਦੇ ਬੰਹ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਝੂਆਆ ਨੇ ਆਉਗੀ ਹੈ” ਉਹ ਚੀਕ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਸੀ।

“ਚਲੋ ਜੋ ਕਿਸਮਤ! ਇਹ ਗੱਲ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਨੀ ਸੀ” ਗੁਪ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਾਰ ਵਿਚ ਨਿਵਾਣਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਉਸ ਦੀ ਹੱਥ ਕਤਨ ਨੂੰ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਖਮੀ ਅੰਦਰ ਹੱਥੀ ਕਰਕਰ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਜਗੀਰ ਨੇ ਹੋਰਨਾ ਦੱਸਿਆ ਕਿਹਾ:

“ਓ ਕੋਈ ਵਿਕਲ ਹਨ ਕਹਿੰਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਆਪਣਾ, ਮੈਨੂੰ ਜਾਂ ਨੈਣ ਦੇ ਸ਼ਕੂਲੀ”
“ਸਾਕ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ, ਭਾਵੇਂ ਮੁੱਝ ਕੇ ਜੇਮ ਪਾਵੇ” ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਕੇ ਚੰਨੇ ਤੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, “ਦੱਸ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਬਾਣੀ ਹੈ?”

“ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਈ ਗੱਲੀਆਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਨ, ਭੜੇ ਪੀਣੇ”

ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਈ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਪ ਨੂੰ ਭੋਰਾ ਲਾਅ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਮਗੀਦਾ ਅੱਕ ਚੱਥ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਨਿਪਟਰੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦਿਨ ਉਸ ਜੀਵਿਆ, ਕੀ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਕੀ ਹੋਣਾ-ਕਾਗ ਬੰਦ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਗਿਆ। ਪਰ ਜੋ ਚੰਨੇ ਜਿਹਾਗਾ ਕਰੇ, ਹੁਣ ਕੀ ਸਾਡਾ ਕੁਝ ਹੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਹੀ ਸਹੀ। ਉਸ ਪੈਰ ਪੀਣਿਆਂ ਵਿਆਹੇ ਨੂੰ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਕਿਹ ਕਿਹਾ:

“ਹੁਣਾ ਦੱਸਤਾ! ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਾਗੇ ਕੋਰ ਕਰੋ ਕੁ, ਅੱਗੇ ਡੋਰਾ ਮਾਲਕ ਹੋਵਾ”

“ਉਸ ਦੀ?”

“ਹਾਂ, ਜੋ ਚੰਨੇ ਮੇਨ ਗਈ”

“ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਤੇ ਅਸਰ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦ ਪੁਰਾਅ ਜਾਵੇ”
“ਕੀਵੀ ਹਾ ਐਨਾ ਜੋਰ ਕਿਸੇ ਉਹ ਕਿਤੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ?” ਜਗੀਰ ਨੇ ਕੋਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਕਾਲ ਸੰਦ ਕਰਦਿਆਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ, “ਪਰ ਕੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਅਸੀਂ, ਜੋ ਜ਼ਿੰਤ ਕੁਝ ਆਵੇ। ਪਰ ਮਰ ਜਾਣੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਬਾਹਰ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਤਾਹ ਨਾ ਦਿੱਤੀ।”

“ਦੇਖੀ ਜਾਉਗੀ, ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹੀਗੇ ਪੁਰ ਵੱਜਦੇ ਸਿੱਧੇ ਈ। ਤੂੰ ਦਿਆਲੋਆਂ, ਜਾਂ ਕੀ ਹੋਣਾ ਪਈਆਂ ਤੂੰ ਮੈਂ ਤੁਰਨੇ ਵਰਮਾਗਾ ਵਾਲੇ ਪੁਰ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜਾਣ ਪਿਛੇ, ਜਿਥੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਵਾਲੇ ਮਿਲੇ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਉਹ ਬਾਹਰ ਦੇ ਪੱਲ ਕੱਚੇ ਆਵੇ” ਗੁਪ ਨੇ ਹੁਣ ਨਜ਼ਾ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਚੱਲਿਆ ਸੀ।

ਆਪਣੀ ਪਿਆਰ-ਆਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਤਨ ਲਈ ਜੋ ਮਾਨੋਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪੁਰਨ ਸਾਧਨ ਦੇਵੇ, ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਭਾਵ ਬਹਾਵਰ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਤਿਕਰਮ ਹੁਣਕਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਮਾਜ-ਸੁਆਮੀ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਬਦਮਾਜੀ ਕਹਿ ਕੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਕਲਪਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਸਦਾ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਨੀਵੇਂ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਵਰਿਟਾ ਕੇਰੀ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਉਂਦਾ। ਫਿਰਕਰ ਆਪ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲ-ਬਦਲੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਆਪਣੀ ਪਿਆਰ-ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜ ਨਾਲ

ਜ਼ਰੀ ਫਿਰਕਰ ਹੋ ਗਈ। ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਉਸ ਵਿਕਲ ਨੌਵਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।
ਜ਼ਰੀ ਫਿਰਕਰ ਦੀ ਜ਼ਰੀਕਿਆਂ ਭਟਕਦੀਆਂ ਪਿਆਰ-ਕੁਚੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਹੋਰਨੇ-ਅੱਖੇ ਹੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਸਕਦੀਆਂ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੀਣਿਆਂ ਉਤੇ ਹੀ ਅਕਰਜ਼ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਸ਼ਾਹੀ ਸੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੋਰਨ ਉਹਦੇ ਚਾਦਰੇ ਦੀ ਡੋਬ ਵਿਚ ਦਿਵਦੀ ਹੋਈ ਸੀ।

“ਜ਼ਰੀ ਚੱਲੀ ਪਾਵੇ ਓ ਚੰਗੀ” ਉਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਅੱਖੇ ਬੋਰਨ ਕਰਨੇ ਲੱਗ ਦਿੱਤੀ।

“ਸੁਨਿਆਲੋ ਲੰਭੇ ਦਿਆਂ, ਪੀ ਕੇ ਤੂੰ ਮੇਰ ਜੋ ਕਰਦਾ ਹੈ” ਜਗੀਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਫੁਲ ਹਿਲਾ ਕੇ ਨਜ਼ਾ ਚੰਗਾ ਮਾਤਾ ਪਰਵਦਿਆਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅਜਨਨ ਨੇ ਦਿਆਲੋ ਵੱਲ ਪੁੱਧ ਕਰ ਕੇ ਕਤਨ ਨਾਲ ਅਧਿਆਪਕ

“ਸੁਣਿਆ” ਦੇ ਬਾਣੀ, ਤੇਰੀ ਹੋਰ ਬੇਤੇ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲੈ ਕੇ।

“ਅੱਗੇ ਬਾਣੀ” ਦਿਆਲੋ ਬੁੱਧਾਵਾ ਬੁੱਧਾ ਮੁਸਕਰਾ ਪਿਆ।

“ਜੇ ਹੁਣ ਮੁਲੀਆਂ ਤੇ ਭਾਰਨਾ ਨਾ ਪਾਈ, ਜੋ ਨਿਅਤੀ ਦੀ ਹੀ ਤਾਂ ਜੋਟ ਨੂੰ ਯਾਦ

ਕਰੀ”

ਗੁਪ ਨੇ ਅੱਖ ਦੇਖ ਦਿੱਤੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਦਿਸ ਕੇਲ ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ, ਫਿਰਕਰ ਭੜਕੂ ਹੈ। ਏਹਰ ਓਹਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਨਜ਼ਾ ਲਿਆ। ਬੇਤੇ

ਪਾਣੀਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਦ ਆ ਗਈ, ਕੁਝ ਨਜ਼ਾ ਦਾ ਜੋਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਹ ਸਾਰੇ

ਫਲਨ ਕਿਹ ਜੋ ਗਏ, ਪਰ ਗੁਪ ਨੂੰ ਬਰਾਬੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਲੱਗੀ

ਕਰੀ।

ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਗੁਪ ਨੇ ਦਿਆਲੋ ਨੂੰ ਕਪੂਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰਕੇ

ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਓਹ ਵੀ ਚੰਨੇ ਬਾਣੇ ਹੀ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਜੋ ਨਜ਼ਾ ਤੁਰਨਾ ਮੇਨ ਗਈ ਹੈ

ਫਲਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਕੇਮ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਭੇਜੇ ਕੀ ਨਿਕਾਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਖਾਤਰ

ਤਾਂ ਏਹਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ। ਪਰ ਯਾਰਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਮਾਨੀ। ਕਰਤਾਰਾ ਬਾਣੇ ਜਿੰਦੀ ਦੀ

ਕੰਨ ਕਰਕਰਿਆਂ ਸੀ। ਓਸੇ ਸਾਲ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬਤ ਹੈ। ਹੋਰ ਲਗਦੇ ਗੁਣਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੀ ਵਿਚ

ਫਿਰਕਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਲੈ ਇਹਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਬੰਗਦੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਪਿਛੇ ਵਰਦਿਆਂ, ਮਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਅਮਲਾਂ ਵਿਚ ਉਲਝੀ ਭਾਣੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ

ਲਿਆਨੀ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਿਆਲੇ ਮਿਤਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈ ਲਈਏ। ਓਹ ਵੀ

ਉਹ ਪਿਛੇ ਦੀ ਉਤਰੀ ਕਿਰਨੀ ਨੂੰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਹਿ ਕੇ ਸਾਰਾ

ਦਿੱਖ ਗਿਆ।

“ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰਾਂ। ਜਦਨੋਂ ਮਰ ਜੂੰ ਗਾ, ਪਰ ਓਹ ਦਿਲ ਦੋ ਨਹੀਂ

ਕਿਕਰਦੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਝੁੱਲਦੀ”

ਜੀਵਨ ਭੁੱਖੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਾਂ ਹੁਸਨ ਪਿਆਰ ਦੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰ

ਕੇ ਲਈ ਮੱਥ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਵਿਛੋੜਾ ਦੂਜੇ ਲਈ ਸਦੀਵੀ ਦਰਦ ਦਾਮਾ ਬਣ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਦਿਲ-ਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਿਆਂ

“ਰੱਲ ਬੜੀ ਮਾੜੀ ਹੋਈ। ਚੰਗਾ ਹੁਆ ਤੇ ਜੁਗ ਬਣ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਸੇ ਦਾ ਹੁਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਿਕਸਤ। ਪਰ ਤੁੱਕ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ਰੀਲ ਸਿਵਟ ਮਾਇਟ ਵਾਲੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਰੀਲ ਤੋਂ ਇਕ ਤੇ ਕਿ ਤੇਨੂੰ ਮਾਮ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ ਤੇਨੂੰ ਵੀ ਤੇਰੇ ਬਰੀਕੇ ਬਿਬੇਨ ਨੇ ਆਪਣਾ ਏ : ਨੇ-ਵੈਥੀ ਉਲਾ ਕੇ ਆਈ, ਨੀਜੇ ਵੀ ਫੱਕ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮਗਰੀ ਤੇ, ਕਿਰਿਕਾਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲਿਆਈ ਏ। ਇਹ ਲਈ ਪੈਗ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਉਸ ਤੇ ਡਾਈਨੂੰ ਦਰੀਲ ਨਾਲ ਜਿੰਦਗਤ ਦੀ ਕੀਬਿਬ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ। ਬਾਇਟ ਮੈਨ ਜਾਂਦੇ।”

“ਸਾਡਾ ਸਮਾਜ ਹੀ ਕੂਕਣਾ ਅਜਿਹਾ ਹੈ, ਜੋਟ ਅਤੇ ਧੀ ਦੇ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਘੱਟ ਚਿੰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਖਰਚਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਅਜਿਹਾ ਅਵੇਸ਼ਾ ਘੇਰਾ ਹੋਣ ਨਾ ਖਰੀਦੀ ਮੈਂ ਆਪ ਕਰਤਾ ਹੋਂ ਮਿਲਗਾ”

“ਤੁਸੀਂ ਗਿਆਨੀ ਸੀ, ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਧਾਣੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਓ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਮੂਰਖ ਦੀ ਵਾਹੀ ਭਾਗ ਕੇਮ ਕੱਢ ਜਾਂਦੀ ਐ।”

“ਗਲ ਤੇਗ ਨਾਏ ਹੈ। ਖੋਈ ਵੀ ਚਾਹ ਸਦੇ ਹਾਂ ਰਹੇ, ਓਦੋਂ ਅੱਜ ਧੱਕਾ ਭਾਡਣ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖੀ ਫਰਿ ਸਦੇ ਹਾਂ। ਏਮ ਵੀ ਟੁਟ ਸਾਢੇ ਅਤੇ ਵਿਗਾੜੇ ਕੀ ਨਾਂ। ਇਹ ਜਿੰਨਾ
ਚਿਰ ਨਾਲ ਭੁਨਨ ਵਾਜੀ ਪੁਰੀ ਹਾਮੀ ਨਾਂ ਭਰੇ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਇਹ ਮਿਆਲ ਦਿਨ ਵੇ ਵੀ
ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਚਾਹੀਦਾ।”

“ਉਸ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਫਿਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਭਲਕੇ ਈ ਪਤਾ ਨੀ ਆਵਾਂਗਾ। ਨਰ ਨਿਜਿਏ ਦੇ ਅੱਜ ਪੱਛ ਰੱਤੇ ਚੱਕਰ ਕਰਨੇ ਸੀ।”

ਨਾਨਾ, ਫੂਲ ਕੇ ਵਾਂਗ ਨਾ ਉਝ ਗਲਤਭਾਵ ਬਹਿਓ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਇਕ ਮਿਹਾ ਨਾ ਹੋ ਸਾਢੇ, ਤਿੰਨਾ ਚਿਰ ਫਿਰੋਗੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਗਾਇਤ ਦਾ ਘੋਰ ਮੱਥਾ ਨਹੀਂ ਢੇਰਾ ਥਾਹੀਦਾ।^੧ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਭਿ ਬਣਨੇ ਨਈਂ ਛਿੱਡਣ ਕੀਤਾ।

ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਏਕੀਆਪਣ ਪਰ ਕਾਇਮ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਹਲਕੀ-ਸ਼ੀਲੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿਰਫ਼ ਵਰਗੇ
ਹੋਗਾ ਉਹ ਪਲ ਬਾਜ਼ਾ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਫਲਾਹੀ ਪੜ੍ਹ ਜਾਣਾ
ਛੱਡ ਕੇ ਨਿੱਸਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੁਰ ਕੱਟੀ ਵਾਲੀ ਨੀ ਦਿੱਲੀ ਚਲੀ
ਫਿਰ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਪਾਪ ਨੂੰ ਸਿਰਦਾਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਵਾਹੀ ਮਾਮਲ ਵਿਚ ਮੁੱਢਲਾ ਭਾਗ
ਏਕ ਵੱਡਾ ਕਾਫੀ ਮੰਗਣ ਵਿਚਕਾਰ ਲੱਗੇ, ਪਰ ਇਕ ਤੁਰੰਤੀ ਪਰ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ।
ਪਰਕਾਰਕ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ, ਲਾਜ਼ਕ-ਬਸ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਪਰ ਕਰਕੇ
ਵੈਲੀ ਹੋ ਅਤੇ ਇਕ ਵੈਲੀ, ਜੋਟ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਨਾਲੇ ਮਾਰ ਲੈਣਾ ਹੋਗਾ ਸਮਾਧਾ।

ਆਪਾ ਇਨ ਸੈਬ ਉਸ ਨੂੰ ਡੋੜਦੀ ਰਹੀ। ਵੱਧ ਰਹੀ ਰਾਤ ਛਾਇਣ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਸੁਖਾਨਿਆ ਧਿਡਾਣ ਲਈ ਹਾਨੀ ਉਹ ਵਿਗੜੇ ਵਿਚ ਮੰਜਾ ਛਾਹ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਹਾਸ਼ਣ ਵੀ ਕੰਧ ਤੋਂ ਥਰਨੇ ਨੇ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ। ਰੂਪ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਸਨੇਂ ਸੜ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਦਾਅ ਆਸਨੇਂ ਮਗ ਗਏ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਾ ਪਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ ਸੀ। ਆਪਾ ਕਿਤਨੇ ਦਿਨ ਕਿਉਂ

ਨਗਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ? ਅੰਦਰ ਤਕਨੀਕ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ
ਨਗਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ? ਅੰਦਰ ਤਕਨੀਕ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ

ਉਹ ਬੁਧ-ਚਾਰਾ ਮੇਜੇ 'ਤੇ ਆ ਬੈਠਾ। ਇਹ ਸਾਧਵਾਂ ਨਾ ਸਾਧਵਾਂ ਦੇ ਨੀਕੀ
ਉਹ ਬੁਧ-ਚਾਰਾ ਮੇਜੇ 'ਤੇ ਆ ਬੈਠਾ। ਇਹ ਸਾਧਵਾਂ ਨਾ ਸਾਧਵਾਂ ਦੇ ਨੀਕੀ
ਉਹ ਬੁਧ-ਚਾਰਾ ਮੇਜੇ 'ਤੇ ਆ ਬੈਠਾ। ਇਹ ਸਾਧਵਾਂ ਨਾ ਸਾਧਵਾਂ ਦੇ ਨੀਕੀ

“ਜੈਸੇ ਕੌਣ ਪੁੱਛਾ ਅਗਿਆ ਸੀ ? ਇਹ ਅਰਥ !। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਨੂੰ
 “ਜੈਸੇ ਕੌਣ ਪੁੱਛਾ ਅਗਿਆ ਸੀ ? ਇਹ ਅਰਥ !। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਨੂੰ
 “ਜੈਸੇ ਕੌਣ ਪੁੱਛਾ ਅਗਿਆ ਸੀ ? ਇਹ ਅਰਥ !। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਨੂੰ
 “ਜੈਸੇ ਕੌਣ ਪੁੱਛਾ ਅਗਿਆ ਸੀ ? ਇਹ ਅਰਥ !। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਨੂੰ

“ਬਾ ਗਲੇ, ਬਲਦ ਧੁੰਦ ਧੁੰਦ”
“ਭੂ” ਰੂਪ ਨੇ ਉਸ ਵੱਲ ਮਾਮੂਲੀ ਟੱਕਿਆ। ਉਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਕੀ
ਮਾਮਾ, ਮੈਂ ਪੜਿਆ ਗਿਆ।

“ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਬੋਲਦਾ ਨਾ।” ਬਰਨ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ।
 “ਐਨ ਮੇਰਾ ਚਿੱਤ ਨਹੀਂ ਰਾਜੀ।”

“ਕਿਉਂ ਕੁਝ ਦੁਖਦਾ ਦੇ ?”
“ਨਹੀਂ, ਐਵੇਂ ਹੀ।”

“ਫੁੱਲ ਇਉਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਖਦਾ, ਬੌਧੀਰਾ ਅਤੇ ਮੱਥਾ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਕਿਹਾ, “ਬੋਧੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਹੋਰ ਹੋ ਸਾਧੂਗਾ।”

“ਤੂੰ ਕੀਹਨੇ ਦੱਸਿਆ ਦੇ ?” ਰੂਪ ਦਿਆ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨਿਯਤ ਨਜ਼ਰ ਪੈ ਗਈ।

“ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੋਵੇ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ।”
“ਇਹ ਗੱਲ ਹੀ ਕੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੋ ਲੱਕਾ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ, ਬਈ ਮੇਰੇ ਨਾਮ”

ਜੱਗੋਂ ਤੇਰਵਾਂ ਹੋਈ ਦੇ।”
 “ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਚਿੰਤ ਦੀ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਕਿਹੜਾ ਏਸ਼ਵਾ ਪੁੱਨਾ ਦੇ।”

“ਉਹਨਾਂ ਨਹੀਂ ਏਸ਼ਵਾ ਤਾਂ ਨਾ ਸਹੀ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਹਾਂ।
“ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਲੜਨਾ ਏ।” ਉਸ ਬਹੁਤ ਨਹੀਂਕਾਂ ਨਾਲ ਰੂਪ ਏ ਗਲ ਬਾਰਾਂ

“ਬਚਨੇ”। ਰੂਪ ਨੇ ਇਕ ਝਾਹ ਹੀ ਬਚਾ ਤੋੜਾਇਆਂ ਆਖਿਆ, “ਬਸ ਤੂੰ ਜਾ

“ਰੁੱਸਾ ਜਿਉਣੇ ਦਾ ਕੱਢਦਾ ਏ ਹਮਾਤੜ ਤੇ।” ਬਚਨੇ ਰੂਪ ਚਲੋਂ ਹਰ ਹਾਰ

ਮਰਦ ਮੱਥੀ ਗੰਠਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸੇ ਲਈ ਉਸ ਨਿਊਟੋ ਦਾ ਨਾ ਕਾ ਪੁਸਤਕ
ਸਫ਼ਾ ਲਿਖਾਨਾ ਉਸ ਵੱਲ ਹੀ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ।

“ਹੋਰ ਵੀ ਜੋਰ ਲਾ ਲਏ, ਜਿਸ ਲਾਉਣਾ ਹੈ।”
ਬਰਨੇ ਦਾ ਇਕ ਪਾਸ ਦਿਲ ਧੜਕਿਆ। ਉਹ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਆਪਣਾ ਪਾਨਾ ਮਾਰ

ਲੈਆ ਹਰਿਹਰਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੋਲ ਖਲੋਤੇ ਗੁਪ ਦੀ ਹਿੱਕ ਉਤੇ ਸਿਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਟ ਨੇਕ ਘੁਮੀ।
 ਅੰਤਰੀ ਗੁਪ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਪਹਲ-ਪਹਲ ਹੇਠੂ ਵਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ
 ਸੀ, "ਓ ਜਾਨਕੀ! ਸਾਡੀ ਤਸਮਕੀ ਹਾਲਤ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕਰੋ। ਜੇਕਰੋ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੇ
 ਪੁਸ਼ਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਬੇਦਵਾਦੀ ਨਾਲ ਮੁੱਕ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਗੱਲੂ ਮੰਨਿਆਰ ਕਾ ਅੰਨ
 ਸ਼ਿਦਾਗੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਿਲਾਪ ਵਿਚ ਉਹ ਮੋੜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।
 ਜਿਹੜੀ ਭਟ ਪਟ ਖਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਦੇ ਅਗਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁਸ ਭੁੱਖੀ ਮਿਲ
 ਨੂੰ ਤਰਸਾ ਤਰਸਾ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਰੱਬ ਦਾ ਕਰਿਅ, ਸਮਾਜਕ ਹਾਸੇ ਦੀ ਹਿਦਾਯ
 ਭਰਵੀਆਂ ਹਿਰਦੀਆਂ ਲਾਭਾਂ ਵਿਚ ਸੋਲੇ ਚੋੜਵੀਂ ਹੈ।"

ਚੰਨੇ ਨੇ ਭਰਵੀਂ ਅਵਾਜ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਾਰ ਮੰਨਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

"ਗੁਪ, ਤੂੰ ਜੱਜ਼ੁਦਾ ਰਹਿ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਏਨਾ ਆਸ਼ਕਾ ਈ ਬਣਾ ਦੇ।"

"ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹਿੱਤ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਦੋਸਤ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਹਿੱਤ ਸ਼ੀਫਿ
 ਇੱਤੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਮੰਨ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਹ ਵੀ ਫ਼ੈਰੀਆਂ

ਪੰਨੀ ਨੂੰ ਹੋਕ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।

"ਉਹ ਬੜਾ ਜ਼ਿੰਦੀਆਂ ਹੈ। ਪੱਲਣ ਨਾਲ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਫ਼ਕਰ ਪੈਣਾ।"

"ਹੁਣ ਚੰਨੇ, ਅਸਲ ਗੱਲ ਕੀ ਹੋਈ? ਕਰਤਾਰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਰਹ
 ਕੇ ਹੰਦਸਾ ਖੇਡਦਾ ਆਇਆ ਸੀ।"

"ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ
 ਆਦਮੀ ਨੇ ਤੇਰੀ ਬਾਬਤ ਆ ਕੇ ਆਖਿਆ, ਗੁਪ ਤਾਂ ਬਦਮਾਸ਼ ਐ, ਉਹੂੰ ਮਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹਦੇ
 ਐ। ਕੁੱਝ ਐ ਝੁੱਟ ਪਈ, ਬਈ ਮੇਰਾ ਸਾਕ ਓਕੇ ਈ ਕਰੀਓ। ਏਨੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਈ ਗੁੱਸਾ ਖਾ
 ਗਿਆ।"

"ਤੂੰ ਕਾਹਨੂੰ ਮੁੱਠ ਆਪਣਾ ਸੀ", ਗੁਪ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਾਰੀ ਬਾਨੀ 'ਤੇ ਪਾਛਤਾ
 ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

"ਬੀਤ ਗਈ ਗੱਲ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਨਹੀਂ ਰਲਦੇ। ਜਿਹੜਾ ਝੁੱਕ ਮਿੱਠੇ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ
 ਕਹਿਣ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਸਾਗੋ ਉਮਰ ਸੁਲਾ ਤੇ ਸੋਣਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਕਿੱਥੇ ਝੁੱਲਾ ਦੀਆਂ
 ਆਸਾਂ ਸੀ।"

ਗੁਪ ਮੁੜ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਝੁੱਲਾ ਤੇ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਬੜਾ ਸਿੱਧਾ
 ਖੱਬੇ ਥੱਕਦਿਆਂ ਆਖਿਆ:

"ਹੁਣ ਤੂੰ ਕੋਲਦਾ ਜਿਹਾ ਨਾ ਰਹੀ। ਕੋਈ ਚੱਲ ਦਾ ਸਾਕ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਵਸਾਈ।
 ਵਿਆਹ ਕਰਾਏ ਕਿਨੇ ਸਰਨਾ ਨੂੰ ਨਾਲੋਂ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਐ, ਉਹ ਭਰਵਾਦੇ ਨੂੰ।"

ਚੰਨੇ ਦੇ ਨੇਕ ਇਕਾਇਆਂ ਅਤੇ ਖਰੀਆਂ ਖਰੀਆਂ ਨੇ ਗੁਪ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹ
 ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦਾ ਗਰਮ ਲਗੂ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਪਿਆਰ ਉਲਝੇ
 ਦਿਲ ਨਾਲ ਕਿਹਾ:

"ਜੂਫ਼ੇ ਚੱਲ ਤਾਰੇ ਚੜ੍ਹ ਪੈਣ, ਪਰ ਬੰਦ ਦੀ ਥਾਂ ਭਰੀ ਨਹੀਂ ਪੂਰੀ ਰਹ ਸਕਦਾ।"
 "ਗੋਲੀ ਨਾ, ਰੋਗ ਨਾ ਕਰ, ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਪਰ ਹੁਣ
 ਗੋਲੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।"

"ਗੁਣ ਤੇ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗਲ ਵਾਹ ਹੋਇਆ, ਇੱਕ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।"
 "ਪਰਾਣ ਵਰਗਾ ਹੋਸਲਾ ਰੱਖ। ਪਿਆਰ ਦੀ ਤਾਰ ਨੂੰ ਝੁੱਟਦੀ, ਹਰ ਸਾਹ ਤੇਰੇ ਨਾ
 ਜ਼ਰੂਰੇ ਲੱਗੀ।"

ਤਾਰੇ ਦੀ ਫਾਸ਼ਾ ਨੇ ਗੁਪ ਨੂੰ ਹਲੁਣ ਸੁੱਟਿਆ। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਗੱਲ
 ਚੰਨੇ ਦੀ ਫਾਸ਼ਾ ਨੇ ਗੁਪ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਦਾਸਤਾ ਮਾਧੀ ਕੇ
 ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਨਿਕਲਦੀ, ਚੰਨੇ ਅਮਲ ਮੋਤੀ ਜਾ ਮਿਲਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਉਸ ਚੰਨੇ ਦੀ ਰਸਾ ਮੰਨ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁੱਢ-ਮੁਆਦ ਮਾਧੀ।
 ਖਾਸਾ ਉਸ ਚੰਨੇ ਦੀ ਰਸਾ ਮੰਨ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੀ ਮੰਨੇਗਾ। ਜੇ ਫਾਦ ਰੋਖੀਗੀ ਤਾਂ ਇਨ ਚੰਨੇ ਲੈਖ
 ਖਾਸਾ।

"ਤੋਰੀਆਂ ਸਭ ਸੀਤ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨੇਗਾ। ਜੇ ਫਾਦ ਰੋਖੀਗੀ ਤਾਂ ਇਨ ਚੰਨੇ ਲੈਖ
 ਖਾਸਾ।"

"ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਮੈਂ ਆਖੀ ਆਂ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਬਾਗ਼ੀ ਨਾ ਆਈ। ਕਰਤਾਰੇ ਦਾ
 ਨਾਨਕੀ ਐ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਲਾਇਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕਦੀ।" ਚੰਨੇ ਨੇ ਚਿਤਾਵਨੀ ਵਜੋਂ ਆਖਿਆ।

ਗੁਪ ਫਿਰ ਆਈ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਗੁਪ ਨੇ ਚੰਨੇ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ।
 "ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਗੁਪ ਨੇ ਚੰਨੇ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ।"

"ਅੱਜ ਤੂੰ ਦਿਆਲੇ ਕੋਲ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਦਾੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਜਾਵੇਗਾ।"

"ਜਗੀਰ ਵੀ ਨਾਲ ਦੇ, ਘੋੜੀ ਤੇ ਆਏ ਸੀ। ਜੇ ਦਿਆਲੇ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦ ਗੀਤੀ ਤਾਂ
 ਖੇਗੀ ਪਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਦਾੜ੍ਹੇ ਚਲੇ ਜਾਵੇਗੀ।"

"ਤੁਸੀਂ ਜਿੰਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜਾਇਓ, ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਾ ਰਹਿਓ। ਚੰਗਾ ਮੈਂ ਜਾਂਦੀ ਆਂ। ਨੇ
 ਫ਼ੁਰ, ਤੇਰੇ ਮੇਰੇ ਰੋਕ ਦੇ, ਝੁੱਲੀ ਨਾ। ਮੇਰੇ ਚੱਡਾ ਵਿਚੋਂ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤਾਈਂ ਤੇਰਾ ਨਾ
 ਫ਼ੁਰ, ਤੇਰੇ ਚੰਨੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਲ ਮੁੜ ਤਸੱਲੀ ਦਿੱਤੀ।

"ਮੇਰੇ ਵੀ ਸਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਈ ਜਾਓ।"

"ਖਾਹ ਸੋਹ ਮੇਰੀ।"

"ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਸੋਹ ਚੰਨੇ।" ਗੁਪ ਦੀਆਂ ਲੈਸੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਨੇ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਹਿੱਕ
 ਨਾਲ ਲਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ, ਨੱਕ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਰਾਹ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਾੜਾ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ
 ਚੀਕਣ ਨੂੰ ਸੋਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੁੜ ਦੇਵੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਭਟਕਣ ਲਈ ਵਿਛੜ ਗਏ।

ਤੋਹ ਨੱਤੀਆਂ, ਬਹੁ ਨੂੰ ਝੁੱਲ ਪਾਵਾਂ,
 ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਮਿਤਰਾਂ।

ਸਾਕ ਦੇ ਪੱਕਾ ਹੋ ਕੇ ਝੁੱਟ ਜਾਣ ਨਾਲ ਗੁਪ ਦੀ ਹਿੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੇ ਵਿਚ ਚੱਤਕ ਹੋ
 ਕਈ ਸੀ। ਪਿਆਰ ਦੇ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਚੀਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਓਥੇ
 ਦਿਲ ਨਾਲ ਕਿਹਾ:

ਫਰਾਂਸੀਸੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵੀ ਮੌਤ ਵੱਸੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰੇਲੂ

ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਇੱਕ ਤਾਈਂ ਆਪਣੀ ਭਰਜੀਨੀ ਦੇ ਸਾਥ ਬਾਰੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਪੇ

ਫ਼ਰਾਂਸੀਸੀ ਸੀ। ਪਰ ਰੂਪ ਨੇ ਚੀਜ਼ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉਡਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਰੀਝ ਕੱਚੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ

ਅੱਗ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਿੰਸਿਪਲ ਤਾਈ ਨੇ ਰੂਪ ਨਾਲ ਵਿਚ ਕੱਚ ਕੋਰੀ। ਇਸ ਵਾਰ ਰੂਪ ਨੇ ਇਸ

ਫੰਟ ਉੱਤੇ ਸਮਝ ਲਿਆ। ਅਤੇ ਕੋਰ ਕਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਧਿਆਪਕ :
“ਤੈਰੀ ਕਹੀਨੀ ਨੇ ਤਾਈ, ਜੇ ਤੂੰ ਖਰਿਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।”

“ਕੱਕਰਿਆ, ਭਰਜੀ ਰੋਰੇ ਨਾਲ ਮੁਹਰੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਨੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਮੰਨਿਆ

ਦਾ ਨੇਰਾ ਨੂੰ, ਤੇਰਾ ਘਰ ਕਰ ਰੂ।” ਤਾਈ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰੀਝ ਨਾਲ ਰੂਪ ਦੇ ਸਮਝ

ਕਰਵਾਈ।
“ਕੌਰੂੰ ਨੂੰ ਤਾਈ ਤੇਰੇ ਸਥਾਨ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿਆਰਾ।” ਰੂਪ ਨੇ ਜਗੀਰ ਰੋਰਾਂ ਦੀ

ਸਥਾਨ ਲਈ ਸਮਝ ਮੰਗਿਆ ਕਿਰਾ।
“ਜੇਮ ਜੇਮ ਕਰ ਕੱਚਾ, ਅਸੀਰ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਆਪਣੀ ਪੁੱਗਣੀ ਹੈ।” ਉਹ ਚਲੀ

ਗਈ।
ਰੂਪ ਨੇ ਜਗੀਰ ਦੀ ਸਥਾਨ ਪੁੱਛੀ। ਉਸ ਵੀ ਤਤਤ ਫੰਟ ਸਾਥ ਨੇ ਲੈਣਾ ਰੋਰਾ

ਸਮਝਿਆ। ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਬੰਨ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਈ ਗਈ। ਉਸ ਵੀ ਸਾਗੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰੇ

ਮਿਰਦਿਆ ਸਾਥ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੀ ਇੱਕ ਸਮਝੀ। ਰੂਪ ਨੂੰ ਬੰਨ ਦੇ ਬੰਨ ਵੀ ਚੇਤੇ ਆ ਗਏ ਸਨ।

“ਉਸ ਉਸਦਾ ਇਕ ਬੰਨ ਦਾ ਸਾਥ ਰੀਝ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਖਾਲੀ ਖਾਲੀ ਤੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜੇ

ਇਸ ਪੁੱਗਣ ਨੂੰ ਭਰਨ ਦੀ ਯਾਦਰ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦੱਦ-ਕੱਚਾ ਕੁਦ ਕਰਨ ਲਈ ਰੂਪ ਨੇ

ਤਾਈ ਨੂੰ ਹਮੀ ਭਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਮਿਆਲ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਸਮਝਣਗੇ, ਕਿਉਂ ਨਾ

ਸਹੀ ਦੇਖਣ ਨੇ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਅੱਧਰਾ ਫੰਟ ਹਾਂ ਸਾਗੀ ਉਹ ਭਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।

“ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਯਾਰ ਤੇਰੇ ਤੇ ਪੁੱਛ ਲੈ”, ਤਾਈ ਜਗੀਰ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੀ।

“ਭਾਤ ਤਾਈ, ਤੂੰ ਭਾਅਪੁਰ ਬੰਨ ਕੇ ਗੁਪਿਆ ਨਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ਰੀਝ ਕਰ”,

ਜਗੀਰ ਨੇ ਵਿਚੇ ਹੀ ਕਹਾਨੀ ਨਾਲ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਉਸਦਾ ਤਾਈ ਮੇਰੇ ਬੰਨ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਏਥੋਂ ਦੀ ਰੀਝ ਦੇਣਾ ਹੈ।” ਤਾਈ ਸਮਝੀ

ਜਿਹੜਾ ਹੋ ਸਾਥੇ।

“ਫੰਟ ਦੇ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਪੰਟ ਵਾਲੇ ਬਣੀਏ।” ਜਗੀਰ ਨੇ ਪੁੱਛਾ ਉਤਰ

ਏਕਾ ਰੋਰੇ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਟ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਨਾਸ ਆ ਗਿਆ ਸੀ।

“ਕੀਰਾ ਜੇ ਹੁਣੇ ਗੁਪਿਆ ਕਰਵਾਏ, ਤਦ ਚਾਰ ਭਰਾ ਸੱਦ ਲਵੇ।” ਤਾਈ ਨੇ

ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਜ ਆਉਣ ਆ ਕੇ ਖੇਡ ਖੇਡੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ।

ਅਗਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਰਾਜੀ ਮਾਸਟ ਨੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ,

“ਜੇਮਨ ਜਰਾ ਰੂਪ ਦੇ ਘਰ ਤੱਕ ਆਉਣਾ, ਕਿਹਦੇ ਹੱਥ ਗੁਪਿਆ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਅਗਵਾਜ਼

ਵਿਚ ਰੂਪ ਦੇ ਮੰਗਣ ਦੀ ਕਰਕਾ ਅੱਗ ਦੇ ਭੁਲੇ ਵਾਰ ਉੱਠੀ ਅਤੇ ਚੁੱਕੀ ਬਿੱਲਰ ਗਈ।

ਜੀ ਸਾਹੁ ਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਮਾਸਟ ਆਈ। ਉਹ ਕੁਦਰਤੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਚਨ ਨੇ ਪੈਰਨ

ਨਹੀਂ ਤੀ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ :
“ਅਜੀ ਰੂਪ ਹੱਥ ਗੁਪਿਆ।”

“ਅਜੀ ਰੂਪ ਜੇਮਨਣੀ।” ਰਾਜੀ ਨੇ ਮਾਸੂਲੀ ਪੁਸ਼ਕਰਾਉਣਿਆਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

“ਜੂਹੀ ਕਾਪਿਆ ਤੇ।”

“ਜੈਵੋ, ਕਾਪਿਆ। ਇਸ ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੇ ਇਕ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ,”

“ਨਹੀ, ਰਾਹੁਣੀ। ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭਰਜੀਨੀ ਦਾ ਸਾਥ ਲਿਆਉਣੀ ਐ।”

ਬਚਨ ਦੇ ਮੱਥਾ ਠਟਕਿਆ। ਉਸ ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੇ ਇਕ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ,

“ਕੌਰੂੰ, ਰਾਹੁਣੀ। ਉਹ ਕਿਹ ਵੀ ਉਲਟ ਪੈ ਗਈ। ਹੱਥਾ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਰੀਕਣੀ ਨੇ ਤਾਂ ਦਾਇਆਂ

ਕਰਨੇ ਦਾ ਮੱਥਾ ਠਟਕਿਆ। ਉਸ ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੇ ਇਕ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ,

“ਕੌਰੂੰ, ਰਾਹੁਣੀ। ਉਹ ਕਿਹ ਵੀ ਉਲਟ ਪੈ ਗਈ। ਹੱਥਾ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਰੀਕਣੀ ਨੇ ਤਾਂ ਦਾਇਆਂ

ਕਰਨੇ ਦਾ ਮੱਥਾ ਠਟਕਿਆ। ਉਸ ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੇ ਇਕ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ,

“ਕੌਰੂੰ, ਰਾਹੁਣੀ। ਉਹ ਕਿਹ ਵੀ ਉਲਟ ਪੈ ਗਈ। ਹੱਥਾ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਰੀਕਣੀ ਨੇ ਤਾਂ ਦਾਇਆਂ

ਕਰਨੇ ਦਾ ਮੱਥਾ ਠਟਕਿਆ। ਉਸ ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੇ ਇਕ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ,

“ਕੌਰੂੰ, ਰਾਹੁਣੀ। ਉਹ ਕਿਹ ਵੀ ਉਲਟ ਪੈ ਗਈ। ਹੱਥਾ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਰੀਕਣੀ ਨੇ ਤਾਂ ਦਾਇਆਂ

ਕਰਨੇ ਦਾ ਮੱਥਾ ਠਟਕਿਆ। ਉਸ ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੇ ਇਕ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ,

“ਕੌਰੂੰ, ਰਾਹੁਣੀ। ਉਹ ਕਿਹ ਵੀ ਉਲਟ ਪੈ ਗਈ। ਹੱਥਾ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਰੀਕਣੀ ਨੇ ਤਾਂ ਦਾਇਆਂ

ਕਰਨੇ ਦਾ ਮੱਥਾ ਠਟਕਿਆ। ਉਸ ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੇ ਇਕ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ,

“ਕੌਰੂੰ, ਰਾਹੁਣੀ। ਉਹ ਕਿਹ ਵੀ ਉਲਟ ਪੈ ਗਈ। ਹੱਥਾ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਰੀਕਣੀ ਨੇ ਤਾਂ ਦਾਇਆਂ

ਕਰਨੇ ਦਾ ਮੱਥਾ ਠਟਕਿਆ। ਉਸ ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੇ ਇਕ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ,

“ਕੌਰੂੰ, ਰਾਹੁਣੀ। ਉਹ ਕਿਹ ਵੀ ਉਲਟ ਪੈ ਗਈ। ਹੱਥਾ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਰੀਕਣੀ ਨੇ ਤਾਂ ਦਾਇਆਂ

ਕਰਨੇ ਦਾ ਮੱਥਾ ਠਟਕਿਆ। ਉਸ ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੇ ਇਕ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ,

“ਕੌਰੂੰ, ਰਾਹੁਣੀ। ਉਹ ਕਿਹ ਵੀ ਉਲਟ ਪੈ ਗਈ। ਹੱਥਾ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਰੀਕਣੀ ਨੇ ਤਾਂ ਦਾਇਆਂ

ਕਰਨੇ ਦਾ ਮੱਥਾ ਠਟਕਿਆ। ਉਸ ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੇ ਇਕ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ,

“ਕੌਰੂੰ, ਰਾਹੁਣੀ। ਉਹ ਕਿਹ ਵੀ ਉਲਟ ਪੈ ਗਈ। ਹੱਥਾ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਰੀਕਣੀ ਨੇ ਤਾਂ ਦਾਇਆਂ

ਕਰਨੇ ਦਾ ਮੱਥਾ ਠਟਕਿਆ। ਉਸ ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੇ ਇਕ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ,

“ਕੌਰੂੰ, ਰਾਹੁਣੀ। ਉਹ ਕਿਹ ਵੀ ਉਲਟ ਪੈ ਗਈ। ਹੱਥਾ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਰੀਕਣੀ ਨੇ ਤਾਂ ਦਾਇਆਂ

ਘਾਟ ਵਿਚ ਰੂਪ ਦਾ ਬਿਹਾਰ ਸੁੱਚੇ ਗੁਣਾਭ ਵਾਂਗ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਤਰ ਭੁਜੀ ਦੇ ਜਸ਼ਬਾਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਖਾਧਾ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੈਂ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਸੁਹਣੇ ਰੰਗੇ ਰਸੇ ਭੁਜੀ ਦੇ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਬਣਾਂ। ਭੁਜੀਆਂ ਰੂਪ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਮਸਤੂਰ ਨਾ। ਅਨੰਦ ਪੁੰਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਰਸੇ ਪੁੰਦਾ ਕਿਸੇ ਯਾਦ ਨੇ ਆ ਘੋਲਿਆ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਵੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਮੋੜ ਤਾਂ ਮੁੜ ਪੁੰਦਾ ਭੁਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੂਹ ਦੂਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਚੋਲੀ ਵਿਚ ਹੈ ਹੋ ਪਰਤ ਯੋਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਤੇਕ ਨਾ ਲੱਗਾ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਅਨੰਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪਰਕਾਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਹੋਣ ਜਾਣੇ ਏਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਸ ਕਿੰਨੇ ਚੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਮਕਾ ਲਾਮਕਾ ਕੇ ਚੱਲਿਆਂ ਵੱਲਿਆਂ। ਹੋਣ

ਦਿਨ ਬਲਦੇ ਨੂੰ ਸੋਭ ਵਿਚ ਬੋਹਰ ਹੋਨਾ ਲੱਕਾਂ ਦੀ ਗੀਤ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀ ਗਈ। ਰੂਪੇ ਗਾਓਰੀ ਦੇ ਖਾੜੇ ਦੀ ਕਈ ਦਿਨ ਘਰਿਲ ਨੇੜ ਤੋੜ ਦੇ ਮਿਲਾ ਵਿਚ ਹਵਾਈ ਉਹ ਭੁਜੀ ਸੀ। ਜਾਵੀਆਂ ਲਈ ਦੇ ਪੱਟੀਆਂ ਵਿਛਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਾਰੀ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਕਿੱਲੀਆਂ ਕੀ ਥੋ ਅਤੇ ਗਭਾ ਤੇ ਬਰੋਜਾ ਵੇਰ ਕੇ ਲੱਕਾਂ ਦਾ ਮਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਲਿਆ। ਥੋਰ ਨੌਕਰਦਾਰ ਚੁੱਤੀਆਂ, ਚਾਦਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈਦੀਆਂ ਵਲਕਾਉਣ ਲਾਹੇਰਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾ ਪਾਇਲ-ਪੁੰਜਿਆਂ ਵਿਚ ਮਿਥ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਦਾ ਜੀਉਂਦੀ ਸਹਿਅਤਾ ਪੁੰਦੇ ਬੋਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਿਆਰ ਨਾਇਕਾ ਹੀਰ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਸਾਨਗੀ ਵਿਚੋਂ ਵੱਲੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਜੀਏ ਖੋਏ ਵਿਚ ਮਸਤੀ ਤਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲਣ ਗਈ। ਪਾਛ ਪੁੰਦੇ ਨੇ ਦੇਖਰਾ ਨਾਇਆ।

ਪਹਿਲੇ ਮਿਥਾਰ ਥੋੜ ਨੂੰ (ਜੀਹਦੇ) ਇਸ਼ਕ ਰਚਾਇਆ ਜੰਗ।
 ਦੂਜੇ ਆਸ਼ਕ ਉਪਾਜਿਆ, ਥੋੜ ਦੇ ਮਿਥੇ ਲੱਗ।
 ਚਿੰਨੀਆਂ ਲਿਖ ਲਹੇਰੇ ਮਾਰੇ ਹੀਰ ਰੰਗੇ ਨੂੰ,
 ਤੁਲੇ ਨਾਜ਼ਕ ਜਿੰਦਗੀ ਮੈਂ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਟੰਗੀ।
 ਸੀਨਾ ਸੰਨਾਤ ਭੁਜੀਆਂ ਤਾਹਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਡਿੱਢਣ ਦੇ, ਰਾਤੀਂ
 ਮੱਸੇ ਤੜਕਾ ਚਿਹਰੇ ਨਾਗ ਦੀ ਭੰਗੀ।

ਨੈ ਜੇ ਕੰਨ ਵਲਾਈ ਛਾਨ ਮਾਰ ਕੇ ਭੱਥਦੀ ਮੈਂ,
 ਮੇੜ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਪੁੰਦਾ ਰਾਇਆ ਵੇ ਮੰਗੀ।
 ਹੀਰ ਰੰਗੇ ਦੀ ਸਭ ਆਪਣ ਵਿਚ ਜਮਾਨ ਦੇ,
 ਥੋੜ ਹੁਣ ਲਾਜ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਜਾਣ ਨਾ ਮੱਦੀ ਚੇਲੀ।
 ਜੰਗੀ ਤੇ ਕੇ ਵਰਨਾ ਦੇ ਦੇ ਤੂੰ ਪਹਾਏਕਾ ਨੂੰ,
 ਚੋਲੀ ਪੁਰ ਵਰਗਾਹ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਨੇ ਮੇਰੀ ਰੰਗੀ।
 ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਸਾਉਆ ਜੇ ਬਹੁਤੇ ਵਿਚ ਰੰਗਾਹ ਦੇ,
 ਮਨੇ ਚੰਗੇ ਪੁੰਦਾ, ਜੋ ਪੁਸ਼ਨ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਰੰਗੀ।

“ਭਾਹ ਲਈ ਭਾਹ। ਅਤੇ ਨੂੰ ਤੋਰੀਆਂ ਕਲੀਆਂ ਦਾ” ਜਗੀਰ ਨੇ ਗੁੰਘਾਏ ਦਿਖਾਏ ਪੁੰਜਿਆਂ ਕੀਤੀ। ਰੰਗੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਲੱਕਾਂ ਨੇ ਰੂਪੇ ਦਿੱਤੇ ਰੂਪ ਦਾ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪਾਟ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਗਮੀਤਰੀਆਂ ਅਗਲੀ ਕਲੀ ਛੇਤੀ—
 ਇਸ਼ਕ ਕਮਾਉਣਾ ਐਧਾ, ਸੋਣਾ ਸੁਨ ਵਫਾਉਣੇ ਤੇ,

ਰਾਤੋ ਕਮਨੇ ਨੂੰ ਪੁਣੇ ਇਸ਼ਕ ਦੁੱਖ ਦੇ ਘੇਰੇ।

ਦੁੱਖਾਂ ਹੀਰ ਦੀਆਂ ਨੇ ਸੰਨਾਭਾ ਰਹੇ ਚਾਹ ਨੂੰ,
 ਵਜ਼ੀਆਂ ਜੰਗ ਦੀ ਖਾਤਰ ਬਲ ਨਾਭ ਦੇ ਭੰਗੇ।
 “ਭੋਰਾ ਭਾਹ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਨਾਭਾ ਪੁੰਦਾ ਦਿੰਦੇ ਦਾ,
 ਕੱਢੇ ਆਸ਼ਕ ਦੇ ਲੰਗਰੇ ਨੇ ਤਰ ਕੇ ਭੋਜੇ।
 ਬਾਹੁ ਵਧੇ ਤਪੋਮਿਆ ਕੀਤੀ ਖਾਤਰ ਹੀਰ ਦੀ,
 ਜੋਰ ਜਬਰੀ ਮੇਧ ਖਾ ਕੇ ਨੇ ਗਏ ਖੋਜੇ।”

“ਭੋਰਾ ਖਾਹ” ਨੇ ਕਣ ਜੋਰ ਕਮਾਇਆ ਡਿਹਰਾ,
 ਪੁੰਦਾ ਜਾ ਪਾਹ ਨੂੰ ਕਮੀਆ ਡਿੱਢ ਕੇ ਭਗੀਏ ਭੋਜੇ।”
 “ਭੋਰੀ ਜੰਗ ਮਿੱਥੇ ਨੂੰ ਖਾਹ ਪੈਣ ਗੀਰੀ ਦੇ,”
 ਪੁਰਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਿਛੜੇ ਮਿੱਥ ਕੇ ਕਰਵਾ ਨੇੜੇ।”
 ਭੋਰਾ ਕਰ ਕੇ ਰਾਏ ਜੋਗ ਨੇ ਲਿਆ ਨਾਭ ਤੋਂ,
 ਪੁਰ ਵਿਚ ਰੰਗਾਹ ਵਾਲਾ ਲੰਮੀ ਉਲਾਸ ਨਾਭੇ।

ਪੁਰ ਬਾਨੀ ਮੈਨੂੰ ਰਜਾ ਕਰਦਾ ਪੁੰਦਾ ਮੁੜ ਕੇ,
 ਹੀਰ ਕੀਤੀ ਮਿੱਥੇ ਵਿਚ ਭੋਰਾ ਭੋਰੇ।

ਭੋਰੇ ਕਿੰਨੇ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ:
 “ਜਿੰਨਾ ਚਿਹ ਮਨੋਂ ਦੇ ਟਿਮਾਰ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਗਲਤ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੀ
 ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਭੋਰ ਪੜ੍ਹ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈ, ਓਨਾ ਚਿਹ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਦਾ
 ਨਾ ਕੋਈ ਨਿਰਾਸ਼ਰ ਸਾਫ਼ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਰਸੀਰੀ ਵੀ
 ਪੁਰਾਣੀ ਲੀਹ ਅਨੁਸਾਰ ਗਲਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।”

ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨਹਵਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਪਿਆਰ ਉਸੇ ਕਰਕੇ ਅਪੁਰਾ ਰੰਗ
 ਲਿਆ। ਥੋੜ ਕੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਭਾਨਾ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਦਖਲ ਸੀ? ਲੋਕਾਵਰੀ ਅਤੇ ਮਾਜ ਨੇ
 ਕਲ ਕੇ ਉਸਦੀ ਕਮਪਾਕਤ ਰੂਪੀ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਪੁਰੇ ਪੁੰਦਾ ਮਾਰਿਆ। “ਭੋਰਾ” ਚਿਹ ਉਸ ਵਿਆਹ
 ਖਰ ਸੋਚਦਿਆਂ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ, “ਭੋਰਾ ਮਿਰ ਢੱਕਣ ਦੇ ਰਿਸ਼ਾ।”

ਰਾਤ ਦੀ ਰੋਣੀ ਖੋਲੇ ਇਕ ਕੁੜੀ ਨੇ ਲੰਮੀ ਹੋਲ ਨਾਨ ਹੋਰਾ (ਛੋਟ) ਲਾਇਆ,
 ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਜਾਵੀਆਂ ਨੂੰ ਫੱਟ ਗਿਆ—

ਜੀਨਾ ਭੱਭੀ ਮੇਰੀ ਕੱਚ ਦੀ, ਵਿਚ ਸ਼ੀਨੇ ਦੀ ਭਲੀ।
 ਜੇ ਤੂੰ ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਦਾ, ਭੈਣ ਮੇਰੀ ਦੇਖੇ ਦੀ ਭਲੀ।
 ਵੇਹਰੇ ਦੇ ਕਾਵਾ ਵਿਚ ਉਤਰ ਕੇ ਰੂਪ ਨੇ ਸਾਇਆ, ਉਸ ਦੀ ਸਾਫ਼ਤ ਕਾਦੀ ਚਿਹਰ
 ਹੋਵੇਗੀ। ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਮਸਮਾਨਾ ਵਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਭਾ ਸਕਦੀ। ਲਲਮੀ ਵਲੇ ਰੂਪ ਨੇ
 ਇਸ਼ਕੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵਿਚ ਪੁੰਦਾ ਪੈ ਰਿਹਾ—
 “ਕੱਝ ਭੱਭੀ ਮੇਰੀ ਕੱਚ ਦੀ ਵਲਾਹ ਹੋਰਾ ਕੀਹਨੇ ਲਾਇਆ ਸੀ?”
 “ਤੂੰ ਨਾਮ ਦੇਣਾ ਹੈ?” ਇਕ ਕੁਲਕੁਲੀ ਕੁੜੀ ਨੇ ਫੁਲਕਰੀਆਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।
 “ਇਨਾਮ, ਪੁੰਦਾ ਮੰਗਿਆ।”

“ਲਿਆਂ ਦੇ, ਕੀ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ?” ਉਸ ਤਲੀ ਆਗਾਹ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।
“ਲੈ ਫੜਾ !” ਕਾਲੇ ਨੇ ਕੱਲਾਂ ਹੀ ਰੋੜ੍ਹ ਉਸ ਦੀ ਤਲੀ ਉੱਤੇ ਥੱਪ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਨ੍ਹੇ ਉਹੀ
ਜੀਅਾਂ ਨੂੰ ਮਾਹਨ ਲਈ ਝੁਗ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਸ ਪੈ
ਜਿੰਦੀ ਹੋਈ ਫੁੜੀ ਨੇ ਰੋਕ ਕਾਲੇ ਵੱਲ ਦੀ ਵਰਗਾਹ ਮਾਰੇ।
“ਜੀ ਮਮਾਗਨਜ ਦੀ ਪੀ ਬੀਆਜ ਦੀ” ਸੀ।

ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਲੰਗ ਗਈ। ਤਿਆਰੀ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਚਾਰਨੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਸਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅਕਸ਼ਮ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੁੰਦੇ। ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖਣਾ ਅਤੇ ਮਿਸਾਲੀਆਂ ਖੋਪਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੁੰਦੇ। ਇਸ ਪਾਏ। ਉਸ ਇੱਕ ਪਤਾਸਾ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਆ, ਪਰ ਭੂਪ ਨੇ ਪਤਾਸਾ ਵਛਾੜੀ। ਉਸ ਦੀ ਉਕਲ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

“ਇਹ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਦੀ ਮਹੇੜ ਸੀ।” ਰੂਪ ਨੇ ਜਾਂਚਿਆ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਹੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਤ ਸੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਈ।

ਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਫਿਰਾਨ ਦਾ ਪਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣ ਕਹਿੰਗੇ ਗਏ। ਵਿਆਹ, ਆਦਿ ਵੀ ਸਹੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪੁੱਤ ਲਿਖਤਾਂ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਕਾਲੀ ਰਿਹਨ ਵਾਂਗ ਅਜਾਦ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰਦਾ, ਉਹ ਲੋਕਾਂਚਾਰੀ ਵਾਂਗ ਭਾਰ ਨਾਅਰਾ ਰੱਖਦਾ। ਪਰ ਲੋਕਾਂਚਾਰੀ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਅਤੇ ਸੰਭਾਰ ਬਾਰੇ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਹੋਏ।

ਪ੍ਰਸ਼ੰਸੀਆਂ ਵਾਹਿਗਿਆਂ ਐਂਗੋਂ ਹੀ ਘਰ ਆ ਬਥਰ ਗਈ। ਵਹੁਟੀ ਦੇ ਕੰਧ ਦੀ ਉਡੀਕੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਰੋਥ ਤੇ ਗੱਥੇ ਦੀ ਉਡੀਕੀ ਸੁਣ ਸੁਣ ਦੇ ਬਾਰ ਐਂਗੋਂ ਆ ਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਕੁਝੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਦੇ ਐਂਗੋਂ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਜੁਹਲੀਆਂ ਤੇਲ ਚੈਮ ਕੇ ਵਹੁਟੀ ਗੱਥੜ੍ਹ ਨੂੰ ਥਾਥਰ ਬਰਾਬਰ ਤੋਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਸਵਾਣ ਵਿਚ ਲੈ ਆਦਾ ਗਿਆ। ਵਹੁਟੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤਾਂ ਦੀ ਪਈ ਵਾਹਿਗਿਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਗੁਪਿਆ ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਬਾਂ ਪੁਰਿਆਂ ਵਹੁਟੀ ਦੀ ਬੱਠੀ ਪਾ ਕੇ ਪੁੱਛ ਬੁਕਿਆ। ਵਹੁਟੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਆਸ ਤਾਂ ਸੁਰਣੀ ਸੀ। ਨੀਕ ਗੋ ਉਹ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਝੁੱਲ ਬਰਾਬਰ ਬੈਠੇ ਦੀ ਕਲੀ ਸੀ। ਬਲਨੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਹੁਟੀ ਵੇਖ ਦੇ ਕੇਜ਼ ਆ ਗਈ। ਵਿਰੋਧਣ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਪੱਸਿਆਂ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦਿੱਤੀ। ਚੂਹੇ ਇਕ ਸਾਲ ਤਾਂ ਪਤਲਾ ਬਣ ਗਈ। ਮੱਧਣ ਘਰ ਨੂੰ ਬਹਾਰ ਦੇ ਖੇਜੇ ਨੇ ਭਰ ਦਿੱਤਾ।

ਚਿੱਟੇ ਚੌਲ ਨਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁੰਨ ਕੀਤੇ,
ਰੱਬ ਨੇ ਬਣਾਈਆਂ ਜੋੜੀਆਂ।

ਮੁੰਡਾ ਰੋਹੀ ਦੀ ਕਿੱਕਰ ਦਾ ਜਾਤੂ,
ਵਿਆਹ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਤੁਹ ਦੀ ਛਿੱਟੀ

[illegible][illegible]

ਹੱਠ ਵਿਹਰਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ੁੱਧਰਵੀ ਭਾਨੇਂ ਅਤੇ ਹੱਠ ਭੋਲਾ ਸ੍ਰੀ ਪੁਰੁਖ ਭਗੀ।
 ਭਾਨੇਂ ਸਭ ਕੇ ਸੁਆਹਰੇ ਹੋ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੰਤਰ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਭਗਤ
 ਪੱਕੇ ਹੋ ਗਿਅਸਾ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਸੱਟ ਖਾਹੀ ਸੀ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲਾ ਵਡਨੀਏਂ ਆ ਗਏ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ
 ਅੰਗਰ ਉਥਲੇ ਖਾਣ ਨੰਗਾ ਸੀ। ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਅੰਗਰ ਗਾਨ ਸੁੰਦਰਾ ਚਾਹੀ ਸੀ,
 ਉਹ ਸੰਗ੍ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਵਡਨੀਏਂ ਉਂਤੇ ਜਾਂਤੇ ਵਾਂਗੇ ਸਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਖਾਨਡ ਨਾਲ
 ਖਾਹ ਭਰਿਆ ਪਿਆਸ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਚੰਨੇ ਵੀ ਗੁਣ-ਗੰਗਲਤਾ ਨੂੰ ਲਾਟਾ ਫਟ ਕੇ ਧੁਹ ਰਿਹਾ
 ਸੀ।

ਕੁੜੀ ਜਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰ ਪੱਥਰ ਵੱਜਾ ਮਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪੁਰਾਕ ਅਤੇ ਪਾਲਣਾ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲੋਂ ਕੁੜੀ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸਕਾਰ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਪਤ ਫਾਕਾ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਮੱਲ ਜ਼ੋਗੇ

ਹੱਥੀ ਉਹਦੇ ਛੱਲੇ ਛਾਪਾਂ, ਬਾਹੀ ਉਹਦੇ ਬੂਝਾ
ਰਾਤੀ ਹੋਈ ਦਾ ਭਿੱਜੇ ਗਿਆ ਖਾਲ ਪ੍ਰਾਣਾਂ।
ਇੱਕ ਵਹੁਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਰਾਕੀ ਮਾਲਕ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ :

ਮੁਟ ਵੇ ਭਾਇਆ, ਮੁਟ ਵੇ ਚਾਚਾ,
ਮੁਟ ਵੇ ਬਾਬਲਾ ਲੋਕੀ,
ਦਾਰ ਪੀਣੇ ਨੇ ਪੈ-ਭੇ

ਅੱਧੀ ਗਤ ਤੱਕ ਗਿੱਧੇ ਦੀ ਧਰਮਾਤਮਕਤਾ

ਭਾ-ਪਰਾਤ ਪਰਾਤ ਮੰਸਿਆਂ ਤੇ ਪੈ ਗਈਆਂ।

ਦੇਖੀਆਂ ਅਤੇ ਕੱਠਾ ਨੇ ਸੁਣੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਕੱਠ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਇੱਕ ਭੈਂਦੇ ਸਨ, ਅਗਮਾਨ ਅਸਲੋਂ ਸਭ ਗੱਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਜੇਨ-ਹਾਥ ਦੀ ਤੱਤੀ ਲੋਅ ਕੋਮਨ ਫ਼੍ਰੈਮ ਦੀਆਂ ਪੇਂਡੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਧ ਕੇ ਭਭ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜ਼ਹੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਉਸ ਦੀ ਭਾਥੀ ਨੂੰ ਇਕੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਦ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਮਿੱਠਾ ਨਹੀਂ। ਸਕੀ ਉਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹਕਕ ਹਕਿਮਾ ਅਹਿਸਾਸ ਅਹਿੰਦ ਦੇਵਾ ਹੈ ਅਤੇ ਯਾਦ ਉਗਾਰ ਵਿਚੋਂ ਦਰਦ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਫੁੱਟ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਣਕਰਾ ਵੀ ਅੰਦਰ ਪਾਛਾਏ ਵਿਚ ਨਿਘਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਪਾਣੀ ਗ਼ਲਤੀ ਦੇ ਇਕਰਾਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹਾਥੀ ਵੀ ਉਹ ਗੀਤਾ ਰੋਣਾ ਦੀ ਮਾਝਦਾ ਸੀ।

ਅਮਰਮਾਧਾ ਤੇ ਲਈ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ। ਜਿਹੜਾ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੁਕੂਤ ਹੈ
 ਕਿਉਂ ਨਾ ਸਭਾ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਨੇ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਫਰਮਾ ਕੀਤਾ ਵਾਲੇ ਮੁਹ ਵਿਚ ਫਾਨ ਮਾਰ ਕੇ
 ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ, 'ਚੈਨੇ ਐਡਾ ਕਰਨਾ।' ਗੱਲਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਉਹੀ ਮਨੇ, ਇੰਡਾ ਵਿਚ
 ਲੈ ਲੈ ਖੁੱਧੀਆਂ। ਇਸ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਉਸ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਦੀਆਂ ਪਈ ਨਿੰਘਾ।

ਭੱਏਦੀ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਸਦਾ ਜੀਤਦੀ ਲਗਨ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਟਿਕਣੀ ਵਿਚ ਜੀਤਦੀ ਟਕਾਈ ਰੁਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮਰਦਿਆਂ ਮਗਨ ਕਰਦੀ ਦੇਖੀ। ਅਤਿ ਮੁਸਕਾਨ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੋਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵਾਰ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੁਣਹਰ ਲਈ ਉਹ ਜਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਭੈ ਕਦੀ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਾਪ ਦਾ ਚੁੰਬਕ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਗਿਆਨ ਹਰਾ ਜਾਂਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿ ਕਿਵੇਂ ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂਦੀ।

ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ।

[illegible]

ਭਾਉ ਨੂੰ ਚਿਉ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹੋਰ ਬਾਰੇ ਵੀ। ਉਸ ਦੇ ਰਾਸ ਵਾਰੇ ਅਤੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਢੇਢੇ ਸੱਗੀ ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਚਿਉ ਕਰੇ ਹਨ। ਨਾਇਤ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਖਾਸੀ ਝੁੱਕਨ ਵਿਚ ਕੰਪਨਾ ਫਲੈ ਉਠਕੇ ਗੇ ਹਨ। ਨਾਇਤ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਰਾਸ ਵਾਰੇ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਖਾਸੀ ਝੁੱਕਨ ਵਿਚ ਕੰਪਨਾ ਫਲੈ ਉਠਕੇ ਗੇ ਹਨ। ਨਾਇਤ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਰਾਸ ਵਾਰੇ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਖਾਸੀ ਝੁੱਕਨ ਵਿਚ ਕੰਪਨਾ ਫਲੈ ਉਠਕੇ ਗੇ ਹਨ।

“अहं हिमाचलम्” ।।

“ਕੱਲ ਆਬਣ ਕੋਈ ਮੁੰਡਾ ਦਿਆਨ ਕਲ ਬਰ ਤ ਅਪਣਾ ਨਾ।
ਚੰਨ ਨੇ ਛਾਪ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ। ਉਸ ਉੱਤੇ ਪਾਨ-ਪੈਂਟਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ
ਜੰਨਿਆਰੇ ਤੋਂ ਲੋਕ ਉਕਰ ਗਈ ਸੀ।

ਸੀ, ਸਮਝ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ।
 'ਫੂਪ' ਉਸ ਬਾਹਨੀ ਪੁਲਾਣੀ ਸੀ, ਲੀਓ ਥੀਓ ਸਨ 'ਤੇ ਚੰਨੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਖਿਆ।
 ਇਕ ਵਾਰ ਹੋਰ ਦੇ ਮੁੱਲਾਂ ਵਿਚ ਵੇਰਗਮੀਓ ਲਾਵਾਂ ਆ ਗਿਆ। ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ-ਭਰ
 ਸਿਰਗੀਆਂ ਭੁੱਖਾਣਾ ਵਿਚ ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਹੜਿਆ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਪਿਆਰੀ ਆ ਪੁੱਟ ਭਰ
 ਕੇ ਗਈ ਗਈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਖੰਨ ਮਾਰੀ ਰੋਕੀ ਬੈਠੀ ਸੀ, ਆਪ 'ਤੇ
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਿਖਾ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਸ ਉੱਤੇ ਲਏ ਮੈਥਰ ਦੇ ਲਾਭ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਹੋਏ। ਆਪੋ ੭੬
 ਐਕ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦਿਲਾਸਾ ਅਤੇ ਹੀਰਸ ਦੇਵੇ, ਪਰ ਚੰਨੇ ਹੀਰਸ
 ਵਿਚਕਾਰ ਸੀਮਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੋਣ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਿੱਟਗੀ ਦੀ ਲਾਲਚਾ ਮਖਣੀ ਨਹੀਂ,
 ਇਕਦਮ ਸੋਮੇ ਦੀ ਪੁੱਖ ਨਾਲ ਕੁਮਲਾ ਜ਼ਗੁਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੇਰੇਲ-ਫਿੱਜੀ ਹਵਾ ਦਾ ਕੋਈ
 ਪਰਭਾਵ-ਵਰਾਣ; ਪੁਲਕ ਚੁੱਲੀਆਂ ਜਾਂ ਗਰੀਆਂ ਪੜੀਆਂ ਵਿਚ ਖੋਲੇ ਦਾ ਰਬੜ-ਗੰਗਿਆ
 ਤਮੋਵਾਂ ਫੂਕ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਐਨੀ ਕੀਮਤੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਮਿਲ ਦੇਵਾਂ। ਪਰ ਉਹ ਨੂੰ
ਦੀਆਂ ਜੀਜਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣ ਲਈ ਤਰਸ ਗਈ। ਉਸ ਖੋਬੇ ਹੱਥ ਦੀ ਚੀਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦੀ ਚੀਜ਼ੀ ਹੋਣ
ਕਿਉਂਕਾ ਪਾ ਲਈ ਅਤੇ ਪੇਮੀ ਵੱਲੋਂ ਆਏ ਰੁਮਾਲ ਨਾਲ ਆਪੋ ਪੁੱਛ ਲਈਆਂ। ਬਾਹਰ ਸੀ
ਕੀ ਸੀ। ਖੁੱਟੇ ਹੋਏ ਲਈ ਜਿਹਨੀ ਚਾਨਣੀ ਤਾਜ਼ੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਚੋਟ ਲੱਗ ਪਈ। ਕੱਚੇ

ਕੱਥੇ ਭੁਲੇਖੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੈ ਲਿਆ ਤੁ ਮਿੱਠਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬੰਦਾ ਕਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮਿੱਠਾ-ਮਿੱਠਾ ਗੱਲਵਾਦੀ ਨੇਕੀ ਪਿਆ ਸੀ। ਕਰਮੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪਾਸ ਬੁਲਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਕੌੜਾ ਹਾਲ ਹੈ ਚੰਨੇ?”

ਨਹੀਂ, ਮਸਬੂਬ ਤੇਰੇ ਹਾਲ ਨੂੰ ਹੀ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈਗਾ।
“ਹੁਣ ਪੁੰਡ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਣਾ?”

“.....” ਚੰਨੇ ਨੇ ਕੋਈ ਉਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਪੁੰਡ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜਾਣਦੀ ਹੈ, ਪੁੰਡ ਦੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਕੁਲਿਆਂ ਜਾਣ ਵਿਚ ਬਿੰਨਾ ਕਰਮੇ ਦੇ। ਤਕਰੀਬੀਂ ਭਾਗ ਅਤੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਮਰਦ-ਮਸਜ਼ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਜਿੰਦਾ ਜਿੰਦਾ ਮਿਟੀ ਦੀ ਨਾਸ਼ ਬਣਾ ਕੇ ਭੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਵਾਗ ਰੋਲੀ ਪੈਲੀ ਮੱਧ ਦੇ ਪੁੰਡ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚਕਾਰ ਨੇੜੇ ਆਏ ਬੰਦਾ ਦੀਆਂ ਕੰਨੀਆਂ ਚਾਕ ਪਈਆਂ।

“ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਐ, ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਲਾਲ ਪਰੀ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਬਾਨੇ ਤੇਰੇ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਗਈ?”

ਉਹ ਕਿਹਾ ਵੀ ਨਾ ਬੋਲੀ। ਪਰ ਉਸਦਾ ਅੰਦਰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਵਿਆਹੀ ਨਹੀਂ ਵਾਹੀ ਗਈ ਤਾਂ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਕਰਮੇ ਉਸਦੀ ਪੈਟ ਦੇ ਕੰਧ ਰੱਖਦਿਆਂ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ:

“ਭੂ ਲਾਲ ਕੇ ਲਾਲ?”

“ਲਾਲ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਵਿਚਦੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਘਰਾਂ ਤਾਂ” ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਤੱਕ ਨਾ ਲੱਗਾ, ਕਦੇ ਉਸਦਾ ਭਰਿਆ ਮਨ ਉਛਾਲਾ ਖਾ ਰਿਹਾ।

ਕਰਮਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਪੀਸਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗੇ। ਪੀਸਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਉਸਦੇ ਮੁਲਾਬਤ ਵਿਚ ਤੁੱਛ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਰੰਗ ਰੂਪ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਪੀਸਿਆਂ ਦੀ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਮਨਮਿਲ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪੀਸਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹੀ ਉਸਦਾ ਰੱਖ ਧੌਣ ਤੋਂ ਨਹਿ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਉਤਰ ਨਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਅਣਿਆ ਹੀ ਬੋਲ ਪਿਆ:

“ਆਪਾ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕੀ?”

“ਬੁੱਢੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ ਕਰੁਹਾ, ਮੁੱਲ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲਿਆਈ?”

“ਨਹੀਂ ਚੰਨੇ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨੀ ਆਪਦਾ, ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੈ?”

ਸੱਚਮੱਚ ਕਰਮਾ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਧੁਸ਼ ਬੋਲ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਆਪ ਤਰਲ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਦੀ ਛੁੱਛੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਰਸ਼ੁਰ ਕਰਮੇ ਉਤੇ ਤਰਸ ਆ ਗਿਆ। ਕਰਮੇ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸਹਲਤਾ ਉਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਾ ਨਹਾ ਕਰ ਗਈ। ਉਸ

ਸ਼ੰਕਾ, ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਭਾਵੇਂ, ਬੰਦਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੋਈ ਉਤੇ ਤੇ ਹਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ।

ਪੁੰਡ ਵਿਚ ਪੁੰਡ ਜਦ ਪੁੱਛ ਦਿੰਦਾ ਚੰਨੇ ਆਈ, ਉਸ ਸਾਰੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਚੰਨੀ

ਜੀ ਭਾਇਆ। ਉਹ ਮਿਲਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਪੈ ਇਸ ਵਿਚ ਬਾਣਾ ਦੇ, ਮਸਬੂਬ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਆਨ, ਤੁਹਾਨੀਆਂ ਬੋਲ ਪੁੱਛੇ ਨਿਕੀਆਂ ਵਾਨਤੁ ਚੰਨੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ

ਕਰਮਾ ਦੇ ਕੁਝ ਆਪਣਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਘਰ ਨੂੰ ਭਾਨਤ ਸੰਵਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕਰਮਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

ਭਾ ਬਾਨਾ ਨੇ ਕੇ ਸਰਗੀਆਂ ਛੱਡਾ ਦੇ ਗਿੱਠ ਗਿੱਠ ਕਮਾਕਦ ਜਾਨੇ ਲਾਹੇ। ਇਹ ਮੂੰਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ

[illegible]

ਚੰਨੇ ਨੇ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦੇਣ ਵਿਚ ਭਲਾ ਸਮਝਿਆ। ਪੁਰ ਆਏ ਕਰਮੇ ਨੂੰ ਉਸ ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਨਾ ਦੱਸਿਆ, ਮਤੇ ਕਲੇਸ ਹੋਰ ਵੱਧ ਜਾਵੇ। ਕਰਮੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਜਦ ਵੀ ਮੇਕਾ ਲਿਆਣਾ, ਸਿਖਾਉਣੀ ਗੱਦੀ ਸੀ। ਕਰਮਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਮਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੁਣ ਹਾਂ

[illegible]

19

[illegible]

“ਬੁਝ ਵੀ ਨੀ” ਸੰਕਾਵੀ ਮੁਸਕਰਾਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਸਦਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਦੀ ਇੱਕ ਲਾਗਵੀ ਥੀ। ਨਾਨਕ ਜੀਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਹੁਸਨ ਦਾ ਸਹਿਜ-ਸੁਹਾਅ ਅਨਾਜੀ ਸਿੱਦਧੀ ਹੈ ਜਨਮ-ਭਾਗ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਨਹਾਉਂਦੀ ਥੀ ਵਾਰ ਮੇਰੀ ਭਰੀ ਸਿੰਧੀ ਹੈ ਕਿਨਾਰੇ ਲੈ ਆਉਂਦੀਆਂ ਥੀਆਂ।

ਬਚਨਾਂ ਬਾਹੇ ਰੂਪ ਦੇ ਸੱਕ ਅਤੇ ਭੂਲੇਖੇ ਸਿੱਧੇ ਨੂੰ ਗੱਦੇ ਨਹ। ਰੂਪ ਦੀ ਗੱਰੇ-ਰਾਮਗ।
 ਕਿਸੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਉਹ ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਦੀ, ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਰਾਝ ਨੂੰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਕਰਿ
 ਫਿਟਕੂਦੀ। ਰੂਪ ਨੇ ਵੀ ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੱਲ
 ਤੇ ਮਿਲਾਨ ਨਾ ਕਰੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਯਾਦਿਤ-ਬਚਿਤ ਫੀ ਅਟਾਵਤ ਹੈ। ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੇ ਬਚਨਾਂ

ਦੀਆਂ ਪੁਰਖਵੀਆਂ ਅਤੇ ਮਿੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੱਲ ਉਹਦਾ ਹੀ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਜਿਨੇ ਵਰਗੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਹੁਣ ਸੁਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਇਕ ਹੀ ਵਿਚ ਭੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਤਾਂ ਆਖਿਆ:

“ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਜੇਹਾ ਕਾ ਲਵੇ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੂਪ ਦੇ ਵਸਤ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂ।”
 “ਭੈਣ, ਇੱਕ ਗੱਲ ਪੁਛਦੀ ਆ, ਜੇ ਸੱਕਦਾ ਹੋਗਾ?”
 “ਜੇ ਕਾਵੇ ਤੂੰ ਮੈਂ ਪੁੱਛ, ਏਸਣ ਨੂੰ ਕੀ ਦੇ?” ਨੰਦੇ ਬਹੁਤੀ ਡਿੱਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਗੱਲ ਪੁੱਛੇ-ਸੁੱਚੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਕੋਲ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੁਭਾਵਿਕਤਾ ਵਿਚ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਕੌਲ ਬਦਲੇ ਤੇਨੂੰ ਨਿਕ ਬਾਪਕ ਕੇ ਗੀ ਆਪਦੀ ਸੀ”
 ਨੰਦੇ ਬਦਲੇ ਦੀ ਬੁਝੀ ਬਹੁਤ ਸਹੀਦੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇੰਨਾ ਵਕਰ ਪਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਗਈ। ਉਹ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਟਾਕ ਦੇਵਾ ਬਹੁਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਗੱਲ ਨਿਰਾਸ਼ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਛੱਡ ਨੰਦੇ ਦਾ ਰਿਹਾਜ਼ ਅਤੇ ਕਿਸਦੇ ਬੇਲ ਤਾੜ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਕਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਬਦਲੇ ਦਾ ਤਾਨਾ-ਮਿਹਨਾ ਨਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਲਟਾ ਅਸਰ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੂਪ ਦਾ ਅਪਾਹਿਸ਼ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਗਈ, ਪਰ ਨੰਦੇ ਕੋਲ ਅਗਰੀ ਗੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਗ ਲਾ ਕੇ ਸੁੱਟ ਗਈ। ਉਸ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਰਤਾ ਜਿੰਨੇ ਪਹੁੰਚੇ ਲੱਖਾਂ ਅਤੇ ਆਪਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਵਸਤ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੀ।

ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਸ ਰੂਪ ਕੋਲ ਗੱਲ ਹੋਈ। ਰੋਹ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਉਸ ਅੰਦਰ ਸਮਝ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗ ਅਟਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਡੱਗਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹਰ ਰੋਮ ਵਿਚ ਸਿਸਕੀਆਂ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ।
 “ਸਰਦਾਰ ਜੀ...”
 “ਹਾਂ, ਕੀ ਗੱਲ ਦੇ ਨਿੱਜੇ ਤੇਨੂੰ ਕੀ ਹੋਇਆ ਦੇ?” ਰੂਪ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਉੱਤੇ ਟਿਕਾਇਆ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛੇ ਪੁੱਛੇ ਬਾਪਕ ਕਿਹਾ ਸੀ।
 “ਕੌਲ ਬਦਲੇ ਇੱਕ ਬਾਪਕਦੀ ਸੀ।” ਉਸ ਹੁਬਰੀ ਨਿੱਕਦੀਆਂ ਕਿਹਾ।
 “ਕੀ, ਕਿਉਂ?” ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਹਲੀ ਪੁਛਦੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਅਤੇ ਬਹੀਸ਼ਟਾ ਵੀ ਹੋਏ ਵੱਧ ਸੀ, ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਬਦਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਉਸ ਵਿਚਕਾਰ ਨਾ ਛਿੜੇ। ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਸਿਆਲ ਤੱਕ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਭੁਲ ਵੀ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ।

“ਆਪਦੀ ਸੀ, ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਰ ਵਸਤ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂ।” ਏਨੇ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਜ਼ਰੀ ਹੁਕਮੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ।
 “ਓਹਨੀ ਮਾਂ ਦੀ...” ਲੱਗੀ। ਇਹ ਕਹਿਦੀ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਦੇ।”

ਰੂਪ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਉਸ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਨਾਲ ਕਾ ਨਿਆਂ ਸੁਣ ਦਿਲ ਨਾਲ ਹੱਥ ਰੱਖਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਇਆ।
 “ਨਾ ਸਰਦਾਰ ਜੀ। ਫਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਆਖਿਓ। ਪਰੋ ਕੀ ਜਾਵੇ।”
 ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦਾ ਸ਼ੋਕ ਵਿਚ ਰਿਹ ਦਿਲ ਪੜਕ ਗਿਆ। ਉਹ ਰੂਪ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮੀ ਹੋਣ ਗੁੱਸੇ ਸੀ।

“ਆਪਣਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਕੌਲ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਆਖਦੀ।”
 “ਨਾ ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਮੈਂ ਹੋਰ ਜਾਣਦੀ ਆ। ਉਸ ਹੋਰਦੀ ਤੋਂ ਵਧਦੀ ਢੰਗ ਆ।”
 “ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜੱਤੀ ਦਾ ਨਾ ਨਾ ਆਆ ਕਰ।” ਰੂਪ ਸ਼ਹੀਦੀ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕਿਹਾ ਸੁਣ ਕੇ ਫਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸਦੀ ਇੱਕ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਰੂਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣਾ ਤੱਕ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਉਹ ਉਸ ਤੋਂ ਪਾੜ ਵੀ ਨਾ ਸਕੀ। ਕਿਸੇ ਆਪਣੀ ਭਰੀ ਜੀ ਦਾ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਣ ਕੱਢਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਇੱਕ ਵਾਰ ਬਦਲੇ ਨੂੰ ਤੰਦੂਰ ਤੇ ਫੋਟੀਆਂ ਲਾਉਣਿਆਂ ਖਰੀਆਂ ਖਰੀਆਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਨਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਬਦਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਰੀ ਕਿਰਾਣੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਬਦਲੇ ਤੰਦੂਰ ‘ਤੇ ਹੋਏ ਇਕੱਠੇ ਇੱਕ ਸਫ ਬਦਲੇ ਕੇ ਗਏ ਗਈ।

ਫੋਟੀ ਵੀ ਵਾਰ ਜਾਂਦੀ ਨਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀ। ਉਹ ਢੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੀ ਸੀ ਕਿ ਰੂਪ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਗਿਆਨੀ ਪੁੱਛ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਉਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਕਿਤਰਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਹੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ। ਬਦਲੇ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ:
 “... ਕੀ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਮੁੱਲ ਅੰਨੀ ਤੱਕ ਵਿਛੜੀ ਨੀ ਨਾ ਚਾਹੀਦੀ।”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਦਾ ਚਾਂ ਬਦਲੇ। ਜਿੰਨੀ ਲੈਪ ਗਈ, ਢੰਗੀ ਲੈਪ ਗਈ। ਰੁਣ ਤੇ ਮਿਆਲ ਦੀ ਛੱਡੋ ਪਰਾਂ।”
 “ਛੱਡਿਆ ਤਾਂ ਮਿਆਲ ਵੀ ਦੇ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਕੀ ਕੇ ਕਹੀਆਂ ਦੇ?” ਬਦਲੇ ਸਮਝਦੀ ਸੀ, ਰੂਪ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹੱਥ ਦੇ ਬੋਲ ਪਏ, ਕਿਹਾ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਡੇ ਨਾ ਲਵੇਗੀ।

“ਢੰਗਾ ਮੈਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਤੇਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵੱਲ ਗਿਆਨ ਮਲਕਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।” ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਸੁਖਮ ਇਸ਼ਾਰਾ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਗੁਪਤਤਾ ਤੋਂ ਸੀ। ਬਦਲੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਬਲਦੇ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰੁਹ ਗਈ ਸੀ।
 ਉਸੇ ਬਾਮ ਗਿਆਨੀ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵਧੇ ਵਿਚ ਮਿਲ ਪਿਆ। ਰੂਪ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੇ ਪਰ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਨਾਹ ਨਾਹ ਕਰਨ ‘ਤੇ ਵੀ ਧੁੱਪ ਦੇ ਛੋਟੇ ਲੋਹ ਗਿਆਇਆ। ਧੁੱਪ ਪੀਣਿਆਂ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਬਦਲੇ ਦਾ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਆਉਣਾ ਵੀਆਂ ਰੂਪ ਦੇ ਧੁੱਪ ਵਾਲੇ

ਛੋਟੇ ਵਿਚ ਮੋਖੀ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਉਹ ਝੁੱਧ ਵਲੋਂ ਬੇਪਿਆਨ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਫਿਰ ਸੀ।
 “ਅਧਦੀ ਸੀ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਚਰੇ।” ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਗੁੱਧ ਦੇ ਮਨਮੋਹਕ
 ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਾੜਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਤੋਰੀ ਕੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ?” ਗੁੱਧ ਦਾ ਹਿਰਾਸ਼ ਦੁਖਿਆ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ
 ਸੀ।

“ਮੇਰੀ ਸਲਾਹ, ਜਿਸ ਮੁਆਮਲੇ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਮੁਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।
 ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਬਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ। ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਬੀਲਾਦਾਰ ਨਾਲ ਨੂੰ
 ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਬੇਵਫ਼ਾਈ ਦੇ ?”

“ਨੇ, ਇੱਕ, ਦੋ, ਤਿੰਨ।” ਮੁੱਧਾਂ ਅੱਗੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਉਣਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਥੀ
 ਵੱਢੇ ਗਏ। ਹੇ ਤੋਰੀ ਮਾਂ ਦੀ.....।” ਗੁੱਧ ਨੇ ਝੁੱਧ ਵਿਚੋਂ ਮੋਖੀ ਕੱਢਦਿਆਂ ਫੈਸਲਾ ਬਹੁ ਮਨ
 ਨਾਲ ਅਨੀਖਿਆ।

“ਕਦੇ ਤੇ ਮੁੰਡਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਛੁਡਾਇਆ ਆਦਮੀ ਭੁਲਾ ਕੇ ਇੱਕ
 ਸਿਆਣੇ ਕਬੀਲਾਦਾਰ ਵਾਲੀ ਪੁਲੀਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਨੂੰ ਕਦੇ ਆਵੇਕਸ
 ਦਾ ਮੋਕਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਾਬਤ ਝੁੱਧ ਮੁੱਧ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਿੰਦਰਬਨ
 ਵੱਡਾ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਤਸਵੀਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਾਲਾ ਰਹਿਣਾ
 ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਹੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮੀ
 ਹੱਕ, ਮਿੱਠੇ ਸੀਤਕਰ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਂਝਿਆਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।
 ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਬਖ਼ਸ਼
 ਵਿਚ ਅਨੀਖਿਆ।

“ਇਹਦੇ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ, ਅੱਗੇ ਥੀ ਜਿੱਤੋਂ ਗੋਰਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ,
 ਪਰ ਚੰਨੇ ਜਦੋਂ ਘਾਟ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਮਨ ਭਰ ਭਰ ਉੱਛਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਵੱਖ ਦੀ ਗੱਲ
 ਨਹੀਂ ਰਹਿਦੀ।”

“ਉਹਦਾ ਪਿਆਰ ਤੋਰੀ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਦਾਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਸਦੀ
 ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਅ ਘਾਟ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਅਦਰਕਤ ਤਾਲੰਨੀ ਹੈ। ਬਚਨੇ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਕਰਨ
 ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਨੇ ਖੁਦ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁਪ ਨੂੰ ਜਾਗੀ ਰੋਕਦੀ ਹੈ।” ਇਹ
 ਭਰਬਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁਖਮ ਬਖ਼ਤਾ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਪਦਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੁੱਧਾਂ ਦੀ
 ਤਸਵੀਰ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁਖਮ ਬਖ਼ਤਾ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਪਦਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੁੱਧਾਂ ਦੀ
 ਸਿਆਣਪ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਉਚੀ ਅਤੇ ਮੂੰਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਕਰਕਤ ਦੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਕਿਸੇ
 ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਟਾਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਪਰਬਤ ਦੀ ਚੋਟੀ ਉੱਤੇ ਝੁੱਧ ਚਿੱਟੀ ਬਰਫ ਸੁਰਜ ਦੀਆਂ
 ਨਿੱਘੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁਲਕਰਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪਿਘਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੀ ਹੈ।

“ਗਿਆਨੀ ਜੀ, ਚੰਨੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਸਿੰਦਰਬ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਅੰ, ਕਹੁੰਦੇ
 ਲਾਹਿਦੇ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ।” ਗੁੱਧ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਚੰਨੇ ਨਾਲ ਪਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰ
 ਦੇਵੇ ਸਹਿਜ ਸਹਿਜ ਬੈਠੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜਗੀਰ ਹਾਇਆ ਹੋਇਆ ਅੰ
 ਗਿਆ। ਉਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਅਨੀਖਿਆ।

“ਜਿਉਣ ਨੇ ਸੀਵੀ ਦੇ ਸੂਟੇ ਨਾਲ ਦੇ ਕਿਰਨਾਂ ਦੇ ਮੋਖੀ ਵੱਢ ਲਈ। ਸਾਰੇ ਲੰਡੇ ਦੇ
 ਨੂੰ ਫਾਹ ਦੀ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ।”

“ਉਹ ਬਾਤੀ ਕਰ, ਆਪਣਾ ਹੋਇਆ ਗੀ।” ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਚੰਨੇ ਵੱਡ ਕੇ
 ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ” ਕਿ ਅੰਮੀ ਵੀਖਿਆ ਦੇ ?”

“ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪੰਕੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।”
 “ਅੰਮੀ, ਜਿਸੇ ਦੇ ਕੁਝੇ-ਕੁਝਦੇ ਲਾਡਲੀ ਨਾਲ ਲੱਭੇ ਨੇ ਲਿਫ। ਕੋਈ ਸੱਬਰੀ ਪੰਨਿਆਂ
 ਦਾ ਗੀ ਹੈ।”

“ਉਸ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਹੱਕ ਵੇਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨਾਲੇ ਗੱਧ ਨੂੰ ਤੱਕਲਾ ਬਣ ਜਾਊ”, ਗੁੱਧ
 ਨੇ ਜ਼ਬਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤ੍ਯਾ ਵਿਚ ਕਿਹਾ।

“ਮੇਰੀ ਮਨ ਦੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਗਾਨੀਆਂ ਕਰ ਲਵੋ ਪਿਛਾ ਵਿਚ ਪੜੇਬਾਨੀ
 ਅੱਗੇ ਬੁਝਣ ਹੈ ਅਤੇ ਅਰਜਨਨ ਵੀ ਇੱਕ ਪੜੇ ਦਾ ਪੰਥ ਪੁਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਗਏ ਪੈ,
 ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਪਹਿਤਾ ਛੱਡ ਦੇਵੋ। ਪਿੱਛਾ ਵਿਚ ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਬਰੀ ਮੁਨ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।
 ਗਿਰੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਛੱਡੀ ਮੋਟੀ ਗੱਲ ਪਿੱਛੇ ਜਿਉਣ ਨਾਲ ਜਿੰਗ ਅਫਾ ਲਾਵੀਗੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ
 ਫਾਹ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਗੱਲਾਂ।” ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਗੁੱਧ ਅਤੇ ਜਗੀਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਦੁਆਈ ਦੇ
 ਨਿਕਲਣੇ ਛੇਤੀ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦੇਣ ਦੀ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

“ਸਾਡੀ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜੱਦੀ ਦੁਆਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਦਾ,
 ਜਿਥੇ ਉਸ ਦਾ ਦਾਅ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।” ਗੁੱਧ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਅਸਰ ਕੁਝਲ ਕੇ ਮੜਕੀ ਦੇ ਦਿਆਂ
 ਅਨੀਖਿਆ।

“ਮੈਂ ਵਿਚ ਹੈ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁਲਾਹ-ਸਵਾਹੀ ਕਰਦਾ ਦੇਣਾ ਹਾਂ।” ਗਿਆਨੀ ਦੀ
 ਦਿਲੀ ਸਹਿਜ ਸੀ ਕਿ ਗੁੱਧ ਦੁਆਈ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕੀਤਕਰ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦਿਨ
 ਮਣੇ।

ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਜਿਉਣ ਨੂੰ ਮੱਕੀ ਵੱਢ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਹ ਗੌਰੀ ਦੀ ਸੌਂਧ ਖਾ
 ਕੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕ ਲਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਕੁਝ ਉਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:
 ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਵੀ ਜਿਆਨ ਸੀ ਕਿ ਜਿਉਣਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਗੀ ਪਠੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆ
 ਸਕਦਾ। ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਪਿਧਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਲੜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਚੁਕਲ ਮੇਲ ਬਾਝੀਆਂ ਘਟਵੀਆਂ
 ਬਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਜਿਉਣ ਨੂੰ ਗਾਨੀਆਂ ਲਈ ਪੁੱਛਿਆ। ਅੰਗੂ ਦਾ ਭਲੇ ਦੇ
 ਅੰਮੀ ਉਹ ਅੱਗੇ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਦੇ ਹੋਰਾਂ ਤੋਂ ਭਰਵਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਬਹੁਤੇ ਆਗੀਆਂ
 ਤੇ ਇਕੱਠਾ ਕੁਦਰਤੀ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇੱਕ ਵੀ ਉਸ ਗਿਆਨੀ ਅੱਗੇ ਚਾਹੀਦਾ ਦਾ ਕੇਸਰਾ
 ਭਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਟੁਕ ਵਿੱਤੀ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਮੀਨ ਦੇਹਾਂ
 ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਾ ਵਾਗੇ। ਕਾਫਾ ਅਤੇ ਜੇਲ ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਸਹੀਸਰ
 ਨੂੰ ਦਬਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਪੈਸੀਕਲ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ
 ਨਾਲ ਗੁੱਧ ਦੀ ਲੱਕਰੀ ਹੁੰਦੀ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਆਇਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੁਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ,
 ਉਹ ਦੇਵਤਾ। ਗੁੱਧ ਅਤੇ ਜਿਉਣ ਦੇ ਹੋਰ ਮਿਲਾਏ ਗਏ। ਹੋਰ ਮਿਲਾਉਂਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
 ਹਿਰਦਿਆਂ ਤੇ ਪੁਰਨੇ ਪੁਸ਼ਾਫਤ ਸੀ।

ਚੰਨ ਨੇ ਡੰਡੀ ਆਉਂਦੇ ਹੁਪ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹਾਲੀ ਦੇ ਖੜੇ ਨੇ ਉਸ ਕਰ ਗਈ। ਗਪਾ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚ ਉਹ ਗੁਪ ਕੱਲ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਹਿੱਸੇ ਮਿਟ ਸੀ ਅਕਾਲ ਤੁਲਾਉਦਾ ਮੁਸਕਾਨ ਵਿਚ ਪਿਛ ਕੇ ਝੱਲ ਬਾਟ ਕਿਸ।

“ਜਿਤ ਸੀ ਅਕਾਲ” ਗੁਪ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਮਖੜਿਆਂ ਤੇ ਸਿਵਲੀ ਵਿਚ ਦਾਸਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਖੜੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਉਥੇ ਸਿੰਨ ਸੈਰ-ਖੁਸੀ ਵਿਚ ਬਾਕਾ ਮਾਰ ਹਰੇ ਸਨ।

“ਬਾਬਾ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ, ਸਿਹਤਾ ਬੇਕੁਰ ਅਗਾਂਹ ਹੈ ਕੇ ਮੁਖਿਆ”

“ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਸੁਣਦਾ ਈ ਨਹੀਂ ਸੀ”

ਚੰਨ ਨੇ ਫਿਰੋ ਦੀ ਉਸ ਕੱਲ ਬਹਿ ਗਈ। ਉਸ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਪਾਸੀ ਅਦਮੀ ਅਧਿਕ ਵਿਸਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬੱਬੇ ਉਸ ਕੱਲ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨੂੰ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਗਪਾ ਬੁਰਦ ਲਾ ਅਤੇ ਸੀ। ਚੰਨ ਨੇ ਲੀਸੀ ਫੁੱਫ ਨਾਲ ਗੁਪ ਨੂੰ ਤੱਕਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਤਾਬ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ, ਸਿਵਲੀ ਸਿਵਲੀ ਬਿਨਾਂ ਅਧਰੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸਿ ਅਪਾ ਗੁਪ ਵੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਲਟ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਕਿਸਮਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ”

“ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਰੰਦੇ ਨਹੀਂ ਰੰਦੇ ਚਾਹੀਦੇ, ਕੀ ਫੈਦਾ” ਗੁਪ ਨੇ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਘੁੱਟਿਆ।

ਚੰਨ ਨੂੰ ਸਲੂਹੇ ਪਾਏ ਦਾ ਵਰਤਾਅ ਉਦਾਸ ਤੋਂ ਮਾਯੂਸ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਗੁਪ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਉਸ ਹੋਲੀ ਹੋਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸੇ ਹਾਲਤ ਮਾਯੂਸ ਵਿਚ ਪਿਆਰੇ ਗਰੀਬ ਸੀ। ਸਦੀਆਂ ਲੋਮ ਮਾਯੂਸ ਮਾਮਨ ਵਿਚ ਲੱਭੇ ਕਿੱਨੀਆਂ ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਸੱਸੀਆਂ ਇੱਕ ਪਿਪਾ-ਬੁੱਦ ਨੂੰ ਤਰਸਦਿਆਂ ਤਰਸਦਿਆਂ ਅੱਠਕ ਸੈਕ ਨਾਲ ਹੀ ਸਫ਼ ਕੇ ਮੁਆਫ ਹੋ ਗਈਆਂ ਚੰਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਫੁੱਫਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹੋ ਪਿਣਕ ਤਸੱਲੀ ਦੀ ਪੁੱਟ ਭਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਅੰਜ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਗੁਪ ਉਸਦਾ ਹਾਲ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਕਪਾਹ ਦੀ ਛੋਲੀ ਵਾਂਗ ਉਲੱਟ ਕੇ ਹੋਲੀ ਰੰਦੇ ਅਤੇ ਛਿੜਾ ਵਿਚ ਤਰਦੀ ਤਰਦੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰੇ। ਉਸ ਆਪ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਮੁੱਦ ਤੱਕਿਆ

“ਨਵੀਂ ਭੈਣ ਚੰਗੀ ਹੈ”

“ਚੰਗੀ ਹੈ ਜੂਨ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਜਾਉ”

“ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਜੂਨ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਵੀ ਢੁੱਡਰ ਹੋ ਗਿਆ”

“ਕਿਉਂ?” ਗੁਪ ਨੇ ਛਿਕਰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਮੇਰੇ ਵਰਗੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ” ਚੰਨ ਦੇ ਸਾਝ ਕਿਰੀ ਹੋ ਨਕਰਦ ਦੀ ਤੋਂ ਕਿਰ ਗਈ।

“ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਤਾਂ ਸਹੀ”

“ਇਹ ਗੱਲ ਈ ਛੱਡ, ਤੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ਕਰ। ਵਿਆਹ ਚੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

“ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਝੁਕਦੀ ਤੇ ਤੇ ਮੇਰਾ ਪੁੱਛਦੀ ਏ”

“ਜੇ ਤੂੰ ਸਹੀ ਪੁੱਛੇ, ਤਾਂ ਇਨ ਤੇ ਅਸਾਰੇ ਈ ਕਾਟਦੇ ਐ। ਗੁਰਿਆ ਵਾਲੀ ਤਾਂ

ਜਾਣਦੀ ਏ ਐ” ਚੰਨ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵੀ ਉਦਮੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਈ।

“ਤੂੰ ਉਦੇ ਅਖਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਤੇਰਾ ਚਿੱਤ ਮੇਰੇ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਵੀ ਉਹ ਗੁਪ ਆਂ” ਗੁਪ

ਜਾਣਦੀ ਏ ਐ” ਚੰਨ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਉਤਲਾ ਬਾਪ।

“ਤੂੰ ਉਦੇ ਮਨ ਪੀੜ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਉਤਲਾ ਬਾਪ।”

“ਗੁਪ, ਮੈਂ ਨਿਆਉਂਦੀ ਇਲੀ ਜਾਣਦੀ ਏ ਅਤੇ ਕਰ ਵੀ ਸਫ਼ ਕਰ

ਛਾਈ ਆਂ। ਪਰ...” ਮਾਪ ਉਸਦੀਆਂ ਇਲੀ ਜਾਣਦੀ ਏ ਪਰਵਾਨ ਨਾ ਚਕਾ ਲੱਭੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਅਤੇ ਛਾਈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਸਲੀ ਅਰਮਨ ਸੁਝ ਸਫ਼ ਕਰ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਇਨ ਚੰਗੇ

ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼, ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜ਼ਿਤਕਰ ਦੇ ਮਿਲਾਣ ਕਿਸੇ ਅਥੱਲਿਆ ਦਾ ਸਿਧਾਨਤ ਤਕ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਮੁਸਨ ਵਿਚ ਮੇਲ ਨਹੀਂ, ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਸੁ, ਮਾਤਮ ਵਿਚ ਜਾਣਦੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸਨ, ਪਰ ਅਸਲੇ ਦੇ ਅਗਿਆਨੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਐਦਰਲੇ ਮਨੋਰਥ ਨਾ ਹੋ ਵਿਅਕਤਿਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਕੜਾਈ ਨਿੱਕ ਤੋਂ ਸਿਰ ਤੁਰਿਆ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਸੀ। ਭਰਪੂਰ ਉੱਚਾ ਲੈਣਿਆ ਉਸ ਕਿਹਾ:

“ਮੇਰੀ ਛੇਤ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਖੁਸ਼ ਰਹੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਜ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਨ ਦੀ ਸਮਝੀ।” ਸੱਚੀ ਪੁੱਛੀ ਉਸ ਦੀ ਗੁਰ ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ।

“ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਰਹੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਕੋਲ ਤੋਰੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਗੱਲ ਲਾਕੇ ਰੱਖੀ ਹੈ।”

“ਨਿਸ਼ੰਗ ਦੱਸ ਦੇਵੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਚੰਨੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਤੇ ਜੇ ਉਹ ਮਿਲਾਈ ਗੇ ਕਦੇ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਪਰ ਤੂੰ ਗੱਲ ਦੁਆਰਾ ਘੱਟ ਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।” ਚੰਨੇ ਨੇ ਮਾਝੀ ਜੰਗ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਤੇ ਜੀਵ ਵੇਰ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਤੇਰੀ ਬਰਨੇ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਅੰ?” ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

“ਤੇਰੇ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ?”

“ਉਹ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਤੇ ਗੁੱਝੀਆਂ ਵੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ।”

ਓਏ ਹੀ ਚੰਨੇ ਦੀ ਸਬਣ ਨੇ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ:

“ਨੀ ਚੰਨੀ। ਨੀ ਆ ਜਾ ਹੁਣ।”

ਚੰਨੇ ਨੇ ਉਹ ਕੇ ਆਨੇ ਦੁਆਰੇ ਤੋਰਿਆ। ਕੋਈ ਵੀ ਦੁਪਹਿਰੇ ਕਿੱਧਰੇ ਨਹੀਂ ਜੀ ਆ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਹਾਲੀ ਵੀ ਹੱਲ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਹੁਪ ਨੂੰ ਕਿਹਾ:

“ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਆਉਂਦੀ ਆਂ, ਹਾਲੀ ਵੀ ਹੱਲ ਛੱਡ ਗਿਆ।”

ਹੁਪ ਨੇ ਬੁਕਰ ਮਨਾਇਆ। ਉਸ ਸਮਝਿਆ, ਬਲਾ ਗਲੇ ਲੱਗੇ, ਹੁਣ ਜਾਣਿਆ ਕੰਨ-ਪਿਛਕ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਚੰਨੇ ਨੇ ਸਬਣ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਆਪਿਆ:

“ਤੇਰੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਨੀ ਕੁੱਤੀਏ, ਚਾਗਾਂ ਮਾਰਨ ਭਰੀ ਸੀ।”

“ਲੋ ਨੀ ਬੀਬੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਆ ਗਇਆ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਜੀਅ ਫੁੱਝ ਫੁੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੁੱਟ ਲੱਸੀ ਦਾ ਤਾਂ ਪਿਆ ਜਾ।”

ਚੰਨੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁੱਸਾ ਹੋਸਟ ਲੱਗ ਪਈ। ਲੱਸੀ ਪਾਉਣਿਆ ਉਹ ਬੋਲੀ:

“ਅਨੀ ਤੂੰ ਤਾਂ ਨਿਹੀ ਕਪਾਹ ਚੁਗਾ ਲਈ, ਬਈ ਬਈ ਛੋਲੀ ਹੈ।”

“ਤੂੰ ਤਾਂ ਗੁੱਝੀ ਭਰੀ ਬੰਨੀ ਰਹਿ, ਕਪਾਹ ਦੀ ਕੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਕੰਨੀ ਚੁਗਾ ਹੈ।” ਸਬਣ ਨੇ ਛੋਲੀ ਵਡਿਆਈ ਵਿਚ ਆਉਣਿਆ ਆਪਿਆ। ਛੋਲੀ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਸੁੱਕੀ ਸਜੀ ਜਿਵੇਂਗੀ ਨਾਹੇ ਲੋਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪਰਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਚੰਨੇ ਮੁੜ ਗੁਪ ਕੋਲ ਪਿਆਰ ਆਈ। ਲਾਲ ਸੁੱਕੀ ਦੁੱਧ ਨੇ ਤੇ ਚੱਕਰ ਕੱਟ ਕੇ ਵੀ ਉਸੇ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਫੁੱਲ ਤੇ ਆ ਬੈਠਦੀ ਸੀ। ਗੁਪ ਉਸ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਰੇ ਜਾਗੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਫਿਰ ਵੀ ਵਿਚਲੇ ਚੰਨੀ ਤੇ ਆਪਾ ਪਹਿਲਾ ਮਿਲੇ ਸੀ। ਮੇਨੂੰ ਤਾਂ ਚੰਨੇ, ਤੂੰ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਫਿਰਦੀ ਸੀ। ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਾਅ ਕਰ ਕੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪੁੱਝ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਗਮੀ ਵੱਟ ਫਿਰਦੀ ਗਿਆ ਸੀ। ਤੇਰੇ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦੀ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।”

ਚੰਨੇ ਨੇ ਸਿਰ ਚਿਲਾ ਕੇ ਹਾਮੀ ਭਰੀ, ਜਿਵੇਂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁੱਝੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਆਉਣੀ ਹੋਈ ਉਹ ਲੱਸੀ ਦਾ ਛਿੱਟਾ ਕਰੀ ਆਈ ਸੀ। ਪੁੱਟ ਤੋਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਪ ਦੀ ਫੁੱਝ ਦੇਹ ਦਾ ਚੇਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਛਿੱਟਾ ਛਡਾਉਣਿਆਂ ਛੋਰ:

“ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਇਥੇ ਕੀ ਸੋਚਾ ਕਰਾ?”

“ਘਰ ਲੈ ਚੱਲ।” ਗੁਪ ਨੇ ਮੁਸਕਾਇਆ ਮਸਕਾਈ ਭਾਵ ਵਿਚ ਆਪਿਆ।

“ਤੁਹਾਨੇ ਨਾ ਮਾਰ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਮੇਰਾ ਘਰ ਛਾਣ ਗਿਆ, ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਛਿੱਟਾਂ ਵੀ ਓਏ ਹੀ ਲਗਦੀਆਂ। ਤੀਕੀ ਵੀ ਕੀ ਥੱਕ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ।” ਚੰਨੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ, ਘਰ ਘਟ ਤਾਂ ਕੀ, ਐਕਟ ਦੀ ਮਗਰੀ ਵੀ ਮਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

“ਨਹੀਂ ਚੰਨੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਹੋਸਟ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਅੱਖਾਂ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਰੱਖ, ਸਭ ਗੁਰ ਵਿਚੇ ਆ ਜਾ।” ਗੁਪ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਕੇ ਬੁੱਝਿਆ।

“ਗੁਪ ਜੇ ਤੂੰ ਸੱਚ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਵਿਚੋਂ ਤੂੰ ਹੀ ਚੀਹਦਾ ਹੈ।”

“ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਈ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ।” ਗੁਪ ਨੇ ਬਾਹਾਂ ਫੈਲਾਅ ਕੇ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਗਿਆ। ਉਹ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੇ ਲਗਭਗ ਚੰਨੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ। ਚਿੰਨ੍ਹ ਅਗਲੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕਿਲੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਪ ਨੇ ਦਿਲਾਲੇ ਅਤੇ ਫਾਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਕੀ ਹਾਲ ਅੰ ਜੋਜੀ ਦਾ?”

“ਥਾਮੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਕਲਾਣੇ ਤੇ ਪਿਛੇ ਮਿਲੀ ਈ ਨਹੀਂ। ਦਿਆਲਾ ਪਿਰ ਧੱਕੇ ਖੰਭਾ ਕਿਹਾਣਾ ਹੈ।”

“ਪਿੱਛੇ ਧੱਕੇ ਈ ਰਹਿ ਜਾਏ ਅੰ। ਪਿਛ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਾਈ ਜਾਵਾਂ।”

“ਮੈਂ ਦਾਤੇ ਭੇਜ ਦਿਆਂਗੀ।”

“ਕਿਵੇਂ ਅਧੇਰੀ ਭਲਾ?” ਗੁਪ ਨੇ ਮੁਸਕਾਇਆ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਤੇਰੇ ਏਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਕੀ, ਦਿਆਲਾ ਦਾਤੇ ਆ ਜਾ ਗਾ।”

“ਚੰਗਾ ਘੱਲ ਦੇਵੀ। ਵੇਰ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਚੀ ਜਾਣ ਦੇ, ਉਂ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।” ਗੁਪ ਨੇ ਅੰਗੜਾਈ ਲੈਣਿਆ ਕਿਹਾ।

“ਭੁੱਜਣ ਨੂੰ ਵੀ ਕੀਹਦਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ।”

ਸਧ ਨਾਲ ਥਾਮੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ:

"ਹੁਣ ਸਿੱਧੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁਬਾਰੇ ਦਾ ਬਾਰ ਖੋਲ੍ਹੋ ਤੇ ਪਟੇਰਕ ਦੇ ਨਾਲ ਡੁਬਾਓ।"

ਡਰ ਨਾਲ ਥਾਮੇ ਦਾ ਅੰਦਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਕੰਢ ਫਿਰਾ ਸੀ, ਇਸਲਾਏ ਨੂੰ ਖੁੰਝੂ ਗਈ। ਇਸਲਾਏ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਖੁੰਝਕ ਆਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਏਥੇ ਦਾ ਮੱਥ ਖੋਲ੍ਹੋ ਤੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਤੀ ਬਰਤੀ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਮਣ ਮਣ ਦੇ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ।

ਖੁੰਝੂ ਆਈ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਇਕ ਤੱਕ ਇਸਲਾਏ ਵੱਲ ਖੋਲ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਡਰਾਕਲ ਅਤੇ ਬੈਬ ਥਾਮੇ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਇਸਲਾਏ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਿਮਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਹਨੇਰਾ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਇੱਕ ਪਲ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਭਾਰੀਆਂ ਨਿਕਲਣ ਸੀ। ਉਸ ਚੁੱਕੀ ਦੀ ਘੁੰਟ ਡਰ ਕੇ ਗਲ ਨੂੰ ਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਧੜਨ ਗੱਤਾ ਅਤੇ ਮਾਸ ਏਨਾ ਹੀ ਕਹਿ ਸਕੀ:

"ਹੈ...ਐ...ਲੀ...ਲੀ..."

ਇਸਲਾਏ ਨੇ ਨਕਮ ਪੀਟਿਆਂ ਅਖਿਆਨ:
"ਥਾਮੇ ਆ ਬਰੀਏ, ਐਸ ਵੇਲਾ ਏ।"

ਥਾਮੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਝੁੰਨੀ ਨਾਲ ਹੇਠ ਪੁੱਛੇ ਅਤੇ ਡਰੇ ਗਲ ਵਿਚੋਂ ਤਰਕੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਬੋਲੀ:

ਬੋਲੀ:

"ਇਸਲਾਏ! ਮੈਂ ਹੱਥ ਜੋੜਦੀ ਆਂ, ਤੂੰ ਜਾਣ ਤੇ ਛੇਤੀ ਪੜ ਜਾ" ਥਾਮੇ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਵੱਡਾ ਹੱਥ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸਲਾਏ ਦੇ ਲੰਬੇ ਵਗਰੇ ਕਰਕੇ ਫਿਰਦੇ, ਥਾਮੇ ਦੀ ਮਧੁਮ ਬੇਬਸੀ ਅੱਗੇ ਫਲ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਗਏ। ਉਸ ਖੁੰਝੂ ਬਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਲਈ।

"ਤੂੰਹੀ ਪਰਬੀ?" ਇਸਲਾਏ ਨੇ ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਚੁੱਕੀ ਲਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਗੱਲੀ ਉਸਨੂੰ ਆ ਵੱਸੀ ਸੀ। ਉਹ ਪਰਬੀਆਂ ਉਤਰ ਆਇਆ। ਤਾਰੇ ਨੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਕੋਰੀ ਈਥਾਂ ਬਾਰੀਆਂ ਰੋੜ੍ਹ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ, ਡਰਾਕ ਅਤੇ ਡੇਡ ਆਦਿ ਬਿਨਾਂ ਭਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਆਲੇ ਨੂੰ ਡਰਨ ਲਈ ਤਰ੍ਹਾ ਫਾਹਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਇਸਲਾਏ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕਿਹਾ:

"ਅਜ ਦਲੀਏ!"

"ਕਿਉਂ?" ਇਸਲਾਏ ਵਿਚ ਸੋਚ ਵਾਂਗੂੰ ਗੇੜੇ ਕੱਢ ਕੇ ਅਰਜਨ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਬਸ ਆਉ ਨਿਕਲ ਬਰੀਏ, ਬਾਰੀ ਬਾਰਦੇ ਦੇਸਗਾ।" ਉਸ ਬਾਰਦੇ ਨੂੰ ਤਰਕੀਆਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਿੰਨੋਂ ਸਾਰੀ ਬੋਲੇ ਹੋਰਨ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰ ਪਏ। ਉਹ ਹਵਾ ਦੇ ਤੁੱਲੇ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਫਰਾਟੇ ਵਾਂਗ ਪਰਤ ਗਏ। ਥਾਮੇ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਪਰ ਉਹ ਪੰਜ ਫੇ ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਨਹੀਂ ਅਟਕੇ ਸਨ। ਪਿੱਛੇ ਵਿਚ ਡਾਢੂ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਰੋਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਛਾ ਡਰਨ ਦਾ ਹੀਮਾ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਨਹਿਰ ਬੜਨ ਤਕ ਇਸਲਾਏ ਉਚ ਹੀ ਨਾ ਖੜਿਆ।

"ਸੁਨਿਆ, ਏਸਦਾ ਨੀ ਓਰੇ, ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਈ?" ਅਰਜਨ ਨੇ ਬਾਹਲੀ ਪੈ ਕੇ

ਪੁੱਛਿਆ।

"ਗੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਾਈ?"

"ਭਰ ਕੀ?"

"ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਛੱਡ ਆਇਆ ਆਂ।"

"ਜਾਹ ਤੁਰੀ ਮਾਂ ਦੀ..."। ਸਲੀਕਾ ਸਨੂੰ ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਭੁਬ ਕੱਢ ਲੈਣ ਦਿੰਦਾ।

ਪਰ ਡਰਕੀਆਂ ਦੀ ਖਾਲੀ ਟੋਕਰਾ ਮੱਥੇ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਅਰਜਨ ਨਾਕਮ ਪੁੱਛਨ ਤੇ ਝੂਰ ਰਿਹਾ

ਹੈ।

ਇਸਲਾਏ ਨੂੰ ਅਰਜਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਾਟ ਕਰ ਗਈਆਂ। ਆਸਾਣ ਵਿਚ ਉਹ

ਫਾਹ ਮਾਰਨ ਦੀ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਨਹੀਂ ਅਤੇ

ਫਿਰ ਡਰਕੀਆਂ ਸੀ।

"ਲੱਛੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਬੰਦੂਕ ਡੁਹਾਨੂੰ ਦੇਵਾਂ ਆਂ, ਯੋਧਾ ਲਈ।" ਉਸਦਾ ਮਤਲਬ

ਸੀ, ਫਾਹ ਦੇ ਮਲ ਦੀ ਖਾ ਮੀਰੀ ਬੰਦੂਕ ਹੋਵੇ ਲਵੇ। ਅਰਜਨ ਨੇ ਉਸ ਵੱਲ ਅੱਖਾਂ ਥੱਕਦਿਆਂ

ਫਿਰ ਫੜ ਲਈ ਅਤੇ ਤਾਰੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਦਿਨ ਵਿਚ ਉੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਨਹਿਰ ਦੀਆਂ

ਨਲੀਆਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਹਨੇਰਾ ਪੈ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

"ਕੁਝ ਮੱਲ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਹੁਣ ਪਰ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਨਾ।" ਅਰਜਨ ਨੇ ਕਿਤੇ ਹੋਰ

ਫਾਹ ਮਾਰਨ ਦੀ ਨੀਅਤ ਨਾਲ ਅਖਿਆਨ।

"ਭਰਵੇਂ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ, ਤੁਸੀਂ ਨਿਰੰਕਾ ਸਾਫ਼।" ਇਸਲਾਏ ਨੇ ਸਾਫ਼

ਨਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

"ਸੁਨਿਆ, ਓਵੇਂ ਫੁੱਝ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ ਸੀ।"

"ਆਪਣੀ ਬਸ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਏ ਤਾਂ ਟਰੂਆ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ। ਮੇਰਾ ਏਕ

ਸ਼ਿਯਾ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਵਗ ਜਾਣਾ ਏ।" ਇਸਲਾਏ ਨੇ ਤਾਰੇ ਤੋਂ ਟਰੂਆ ਫੜਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

"ਓਹੇ ਆ ਜਾ ਸਲੀਕਾ ਛੇਟਿਆ, ਆ ਜਾ।"

"ਨਹੀਂ ਬਾਈ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਏਕ ਕੰਮ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈਣਾ ਹੁਣ।" ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸਲਾਏ ਦਾ

ਬੋਲੀ ਅੰਦਰ ਡੁਹਾਕ ਰਿਹਾ ਸੀ।

"ਐਜ ਪੈਰ ਲਗੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ, ਜਿਹੜੇ ਖੱਗੇ ਨਨ ਪੈਏ ਐ।" ਤਾਰੇ ਨੇ

ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਮੱਥ ਚਲਣ ਲਈ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਵੇਰ ਮੁੜ ਬਰੀਏ?"

"ਮੁੜਨਾ ਦੀ ਚੰਗਾ ਏ।" ਨਹੀਂ ਨੇ ਤਾਰੇ ਦੀ ਪੁੱਛਤਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਰਵਾਂ ਰਵੀਂ ਵਗ ਤੁਰੇ। ਅਰਜਨ ਸਾਰੇ ਰਾਹ, ਇਸਲਾਏ ਨੂੰ

ਭਾਇਕ ਆਪ ਆਪ ਗਾਨੂੰ ਦੇਵਾ ਆਇਆ। ਪਰ ਉਸ ਅਰਜਨ ਦੀਆਂ ਤੰਤੀਆਂ ਨੰਡੀਆਂ

ਏ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਅੰਦਰਲੇ ਫਟ ਉੱਤੇ ਉਹ ਜੋਰ ਲਗੀ ਵਿਚ ਮਸ਼ਨ ਸਿਆਲਾ

ਗੁਪ ਦੀ ਇਕਸੁਰ ਸੁਣ ਕੇ ਚੰਨੋਂ ਦਾ ਅੰਦਰ ਮਾਣ ਨਾਲ ਡਰ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਅੱਖਾਂ ਸਹਿਕਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਜ਼ੇ ਨਾਲ ਡਰ ਪਈਆਂ। ਜਦਕਿ ਅਤੇ ਪਿਆਰੀ ਲੰਗਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਮਿਨੀ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਹੁੰਦੀ ਸਾ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼ਾਮ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਹਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਤੇਜ਼ੋਂ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ।”

ਘਰ ਉਸਦੀ ਹੋਈ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਖੌਲ ਗਈ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਕਾਹੀ ਗੁਪ ਦੀ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ।”

ਜਦ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਬਰਦੀਆਂ ਹੋਈ ਹੋਈ ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੀਆਂ, ਆਪਣੇ ਸਨ। ਮੀਰ ਪੀ ਜਾਣਾ ਵਰਕੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਘਾਹ ਉਹ ਆਇਆ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਡੈਂਡਾ ਪਈ ਘੋੜੀ ਦੀ ਵਾਗ ਵਜ ਕੇ ਅੱਗੇ ਡੁਰ ਗਿਆ। ਪਰੋਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਜਗੀਰ ਨੇ ਚੰਨੋਂ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਕੌਣ ਹੈ? ਬੁਝ ਗਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਪਰੋਂ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਰਕੇ ਬੁਝ ਕੀ ਨਾ ਆਖ ਸਕਿਆ। ਚੰਨੋਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮੀ ਉਸ ਨੂੰ ਗੱਲੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਤੱਕਦੀਆਂ ਅੱਗੇ ਲੈਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਪਿੰਡੀਆਂ ਨੇ ਵੇਖ ਕੇ ਗੈਰਗੁ ਮੰਗਿਆਂ ਦੇ ਕਾਨਜੇ ਮੱਥ ਕੇ ਗੱਲ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਆਇਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ੀਤੀ ਨੂੰ ਚਾਮਾ ਬੜਾ ਗਿਆ।

“ਅਨੀ ਸੋਹ ਭਰਾ ਦੀ” ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਮਿਨੀ। “ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸਰਜ਼ ਨਾਗਿਆ ਦੇ, ਡਾਮੀ ਦੇਵੇ ਕੱਠੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਈਆਂ।”

“ਵੇਖ ਲੈ ਭਾਯਾ। ਮਾਮੇ ਵਿਆਹ ਕੇ ਪਿੰਡ ਬਾਤ ਨੀ ਪੁੱਛਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਖੁਦਦਾ ਮੰਦ, ਕੋਈ ਸੁਖਦਾ ਮੰਦ”, ਚੰਨੋਂ ਨੇ ਪੀੜੀ ਲੈਵਿਕੀਆਂ ਆਖਿਆ। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਫੁਟ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਕਦੇ ਗੁਪ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਜਾਂ ਉਹਦੀ ਬੈਠੀ ਸੋਮ ਨਿਆਂ ਕੇ ਦੇਵੇ।

***

ਗੁਪ ਉਸ ਦਿਨ ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਤਪਾਣਵਧ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਮਿਤਰ ਰੱਥ ਬਲਦ ਮੁੱਲ ਲੈਣ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਐਤਕੀ ਦੇ ਸਮਨ ਉਹ ਦੇ ਦੀ ਫਾਂਤਿ ਬਲਦ ਰਹ ਕੇ ਵਾਹੀ ਦਾ ਕੰਮ ਵਧਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਤਪਾਣਵਧ ਗਏ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਗੁਪ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਤੇ ਵੀ ਪਿੰਡ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਉਦੋਂ ਹੀ ਗੁਪ ਵਾਨੇ ਬੈਠੇ ਉਦੋਂ ਦੋਵਾਂ ਮੁੱਟ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੀ ਕੱਸ ਲਿਆ ਅਤੇ ਵਾਹੀਆਂ ਡਲਕਾਉਣਾ ਤਪਾਣਵਧ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਹੋ ਡੁਕਿਆ। ਸ਼ਾਮ ਤਪਾਣਵਧ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਨ ਡੁਪ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਦ ਪਿੰਡ ਵਿਆਹ ਤਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਹਰਿਆ ਹੋ ਡੁਕਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਪ ਨੇ ਗੁਰੇ ਅੱਗੇ ਬੈਠੇ ਤੇ ਉਹਦੀਆਂ ਦੇਖ ਲਿਆ। ਇੱਕ ਪਲ ਡਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਪਰਕਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਜਗੀਰ ਗੁਰੇਲੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਸੁਖ ਹੋਵੇ।

“ਕਿਉਂ ਸੁਖ ਭਾਈ?”

“ਅੱਗੇ ਸੁਖ ਭਾਈ, ਤੂੰ ਭਰੇ ਤੇ ਗਹਿਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਰੱਥ, ਡੇਢੀ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣਾ। ਤੇ ਡੇਢੀ ਜਾਣਾ ਕੇ ਕਾਹਲੀ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਦੇ ਇੱਛਾ।”

“ਉਹ ਬੈਠੀ ਗੱਲ ਵੀ?”

“ਗੱਲ ਰਾਹ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ, ਐਨਾ ਟੈਮ ਨੀ?”

ਗੁਪ ਨੇ ਮਿਆਨ ਕੀਤਾ, ਕਿਤੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਝਾਸ ਦਾ ਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿੱਥਰ ਤੇ ਵਿਦਾ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠੇ ਉੱਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਹਿਚਕੁੰ ਹਿਚਕੁੰ ਕਰਦਾ ਬੈਠਾ ਫਿਰੇ ਪਈ ਵਾਪਸ ਹੋ ਡੁਕਿਆ।

ਨੇ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਕਿਤਾਵਨੀ ਵਜੋਂ ਆਖਿਆ। ਜਗੀਰ ਦਾ ਆਪੋ ਉੱਤੇ ਬਹੀ ਪਾਇਆ ਕਾਫ਼ੂ ਫਿਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹਾਸਾ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਪਟ ਨਾਲ ਗੁਪ ਨੂੰ ਐਨੀ ਡੇਢੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।

“ਸੁਖਦਾ ਦੇ ਓਹੇ, ਤੇਰਾ ਨਹੀਂ ਭੁਭਾ?”

“ਜੇ ਐੱਸ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਵਾਜ਼ ਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਬੈਠੇ, ਫਿਰ ਘਾਹ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਜੇ?”

“ਤੇਰੇ ਪੀਰਾਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਮੱਥੇ ਆਂ, ਤੂੰ ਗੱਲ ਤਾਂ ਦੱਸੇ।” ਗੁਪ ਡੇਢ ਜਾਣ ਨਾਲੀ

ਉਤਾਵਨਾ ਸੀ।

“ਸੁਖਦਾ ਆਈਆਂ ਏ। ਤੂੰ ਬੈਠੇ ਬਲਦਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਛਾ ਭੰਨਦਾ ਕਿਰਦਾ ਏ, ਘਰ ਡੇਢੀਆਂ ਕੱਟਿਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਏ।”

“ਓਹੇ ਕੌਣ?”

“ਪਿਉਣ ਵਾਲੀ ਵੀ ਗੱਲ ਮੱਥੇ ਹੁਣੇ ਵੀ?”

“ਜਾਨਿਆ ਅੱਗੇ ਹੀ ਪੀੜੀ ਕਦੇ?”

“ਗੁਣ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਰੋਰਾਂ ਬਲਦ ‘ਚ ਨਹੀਂ ਏ, ਬਾਈ ਨੂੰ ਆਪਣਾ, ਪੀੜਿਆਂ ਨਹੀਂ ਰੱਸ ਆਉਣਾ।”

“ਖੁਲ੍ਹਾ ਬੈਠੇ ਨੂੰ, ਪੀੜੇ ਚੰਨ ਕੌਣ ਆਈਆਂ ਏ।” ਗੁਪ ਨੇ ਬੈਠੇ ਦੀ ਪੁਰਾਹ ਨੂੰ ਖੰਭ ਪਾਉਣਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਭਾਕਦਾਰ ਆਹਦੇ ਆ, ਬਾਹਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਡੇਢੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੀ ਚਾਹੀਦੀ।”

ਗੁਪ ਦਾ ਦਿਲ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਪਰਕਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਸੁਖ ਦੇ ਪੁਲ ਦੀ ਪਾਹ ਨੀਵੇਂ ਵਾਂ ਫਿੱਕ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਗਈ ਸੀ।

“ਉਹੇ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਜਗੀਰ।”

“ਆਪਣੇ ਨਾ ਬਾਨੇ ਪਾਨੇ ਕੱਢ। ਉਹ ਆਈਆਂ ਕਾਫ਼ੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ....।”

“ਸੋਹ ਧਾ ਤਾਂ?” ਗੁਪ ਦੇ ਦਿਲ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹੀ ਉਡਾਨਾ ਖਾਧਾ।

“ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਅੱਗੇ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਪੱਗੀਆਂ ਏ। ਗੋਬੇ ਕੱਢਣੀਆਂ ਏ, ਬਹਿਣ ਨਈਂ ਡਰਨੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਤੇ। ਇਕਲ ਸਾਨਾ ਲੰਬੇ ਦਾ ਖੁਆਰ ਕਰਦਾ ਕਿਰਦਾ ਏ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ। ਨਗਰ ਢੰਡਰਾਂ ਢੰਡਦੀ, ਪੀਰ ਨਾ ਕਰਿਓਂ ਕੋਈ।” ਜਗੀਰ ਮੁੱਛ ਨੂੰ ਤਾਅ ਦੇ ਪੁਕਾਰ

ਉਹਨਿਆਂ ਉਸ ਦੀ ਫਿਰਕਤ ਹੁਪ ਦੀ ਪਿਆਰ ਜੀਰਤ ਵਿਚੋਂ ਤਬੱਲੀ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਫੁੱਫ ਸਦੀ ਵੀ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਤ ਕੁਪ ਨਿਸਦੇ ਸਾਥ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਮੁਆਸਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਖਾਕੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਸਨ। ਉਹ ਕਾਨ੍ਹਦਾ ਸੀ, ਅਖੀਰ ਮਨ ਮਾਹ ਕੇ ਘਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਭਰਾ ਨੀਦ ਨਾ ਆਈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਅਪਣਾ ਅਪੁ ਤੋੜਦਾ ਰਿਹਾ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਸੋਤੀ ਚੱਲੇ ਅਤੇ ਖਾਮੇ ਨੂੰ ਚੀਕਾਨ ਧੁਣਨ ਲਈ ਲੈ ਗਏ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਦਰੇ, ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਇੱਕ ਮੀਲ ਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀਵਾਨ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਸੁੱਕਿਆਂ ਦਾਲਾਂ ਨਾਲ ਨੇ ਤੁਰੀ ਸੀ। ਪੁਰਤਨਿਆਂ ਅਤੇ ਖਾਮੇ ਲਈ ਬਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਖ਼ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਿਆ ਕਰੇ ਅਤੇ ਲੈਗਵਾ ਦੇ ਰਿਕਾ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਵੇਗੀ। ਫਾਰਮਿਨ ਕਰਵਾ ਦੇ ਗਲ ਪਏ ਸਭ ਬਚੇ ਗੁਰੂ ਦੁੱਖ ਬਦ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਤੀ ਦਾ ਮਨ ਪਰਮੇਸਰ ਕਰਵਾ ਦਾ ਕੁਝ ਫਰੇਰੇ ਹੀ ਕਾਮਿਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਅਤੇ ਖਾਮੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਜਾਣਾ ਕਾਹੁਲੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਸੋਤੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਮਹਾਤਮ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਪ ਮਾਫ਼ਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਤੁਰੀ।

ਚੰਨੇ ਨੂੰ, ਗੁਪ ਦੇ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦਾ ਅਨੁਸ਼ੰਸਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਿਰਦਾ ਤਕਦੇ ਦਾ ਪਿਉ ਵੀਰਾ ਸਤ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ, 'ਅਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਦਾ ਭੰਗ ਹੋ ਕੇ ਬਖ਼ਾ ਬੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਅਗਾਥ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਓ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਦੀ ਸੁਦਰੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਕਰਵਾ ਹੁਪ ਵਿਆਪਕ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

"ਹੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ, ਸੰਚਿਆ ਪਾਤਸ਼ਾਹ। ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਦੇਗ ਕਰਵਾ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਮਿਲ ਪਵੇ।"

ਜਿਸੇ ਵੀ ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਮਨ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਜਾਂ ਰਾਮਨਾ ਸਾਥੇ ਨਾਲ ਭਾ ਵਾਗ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਉਦੋਂ ਸਿੱਟਰੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਦ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਭਟਕਣਾ ਰਿਹਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਦਾ ਈ ਸਮਾਪਤੀ ਪਿੱਛੇ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕੇ ਦੇਗ ਕਰਤ ਨੱਗ ਪਈ, ਮਿੱਠਾ ਜਿਹਾ ਬਿੰਦੂ ਲੱਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਹੋਲ ਚਲੂ ਬੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਭੱਠਾਂ ਦੇ ਦੋ ਵਾਈ ਘਟੇ ਲਈ ਭੰਗ ਕੇ ਭੱਠੇ ਮਨ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚਲੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਚੰਨੇ ਨੇ ਮਿਹ ਤੁੱਝ ਕੇ ਦੇਖਿਆ, ਸਰਮੰਦੇ ਜਮਾਨੂੰ ਦੇ ਚਰਖੇਰ ਤੇਜ਼ ਗੁਪ ਅਤੇ ਜੰਗੀਰ ਖਲੋਤੇ ਸਨ। ਉਦਾਸ ਰਿਹਾਗ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹੀ ਪਿਤ ਰਿਹਾ। ਜੰਗੀਰ ਨੇ ਸਿੱਕ ਬਾਪਾੜ ਕੇ ਗੁਪ ਵੱਲ ਮਿੱਠ ਰੀਤੀ। ਉਦ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਗੁਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਥੇ ਰਾਹੀਂ ਪੁਰ ਕੇ ਮੁਸਕਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

"ਧੁਣਦਾ ਹੋ ਨਾ ਤੂੰ।"

"ਓਏ ਅਸੀਂ ਏਨੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਐਵੇਂ ਬੋਝੇ ਮਗਰ ਡਿੱਗਣ ਤੋੜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਆਂ।" ਜੰਗੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਵਾ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਏਨਾ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਸੀ।

"ਗੱਲ ਦੀ ਕਿਉਂ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਬਾਹ ਵੀ ਵਫ਼ਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।" ਗੁਪ ਮਿੱਠਾ ਜਿਹਾ ਮੁਸਕਾ-
ਵਾਹ ਸਦੀ ਵੀ ਹੈ, ਜਿਸਤਰਤ ਕੁਪ ਨਿਸਦੇ ਸਾਥ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਮੁਆਸਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਖਾਕੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਸਨ। ਉਹ ਕਾਨ੍ਹਦਾ ਸੀ, ਅਖੀਰ ਮਨ ਮਾਹ ਕੇ ਘਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਭਰਾ ਨੀਦ ਨਾ ਆਈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਅਪਣਾ ਅਪੁ ਤੋੜਦਾ ਰਿਹਾ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਸੋਤੀ ਚੱਲੇ ਅਤੇ ਖਾਮੇ ਨੂੰ ਚੀਕਾਨ ਧੁਣਨ ਲਈ ਲੈ ਗਏ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਦਰੇ, ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਇੱਕ ਮੀਲ ਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀਵਾਨ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਸੁੱਕਿਆਂ ਦਾਲਾਂ ਨਾਲ ਨੇ ਤੁਰੀ ਸੀ। ਪੁਰਤਨਿਆਂ ਅਤੇ ਖਾਮੇ ਲਈ ਬਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਖ਼ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਿਆ ਕਰੇ ਅਤੇ ਲੈਗਵਾ ਦੇ ਰਿਕਾ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਵੇਗੀ। ਫਾਰਮਿਨ ਕਰਵਾ ਦੇ ਗਲ ਪਏ ਸਭ ਬਚੇ ਗੁਰੂ ਦੁੱਖ ਬਦ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਤੀ ਦਾ ਮਨ ਪਰਮੇਸਰ ਕਰਵਾ ਦਾ ਕੁਝ ਫਰੇਰੇ ਹੀ ਕਾਮਿਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਅਤੇ ਖਾਮੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਜਾਣਾ ਕਾਹੁਲੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਸੋਤੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਮਹਾਤਮ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਪ ਮਾਫ਼ਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਤੁਰੀ।

ਚੰਨੇ ਨੂੰ, ਗੁਪ ਦੇ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦਾ ਅਨੁਸ਼ੰਸਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਿਰਦਾ ਤਕਦੇ ਦਾ ਪਿਉ ਵੀਰਾ ਸਤ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ, 'ਅਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਦਾ ਭੰਗ ਹੋ ਕੇ ਬਖ਼ਾ ਬੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਅਗਾਥ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਓ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਦੀ ਸੁਦਰੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਕਰਵਾ ਹੁਪ ਵਿਆਪਕ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

"ਹੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ, ਸੰਚਿਆ ਪਾਤਸ਼ਾਹ। ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਦੇਗ ਕਰਵਾ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਮਿਲ ਪਵੇ।"

ਜਿਸੇ ਵੀ ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਮਨ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਜਾਂ ਰਾਮਨਾ ਸਾਥੇ ਨਾਲ ਭਾ ਵਾਗ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਉਦੋਂ ਸਿੱਟਰੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਦ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਭਟਕਣਾ ਰਿਹਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਦਾ ਈ ਸਮਾਪਤੀ ਪਿੱਛੇ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕੇ ਦੇਗ ਕਰਤ ਨੱਗ ਪਈ, ਮਿੱਠਾ ਜਿਹਾ ਬਿੰਦੂ ਲੱਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਹੋਲ ਚਲੂ ਬੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਭੱਠਾਂ ਦੇ ਦੋ ਵਾਈ ਘਟੇ ਲਈ ਭੰਗ ਕੇ ਭੱਠੇ ਮਨ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚਲੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਚੰਨੇ ਨੇ ਮਿਹ ਤੁੱਝ ਕੇ ਦੇਖਿਆ, ਸਰਮੰਦੇ ਜਮਾਨੂੰ ਦੇ ਚਰਖੇਰ ਤੇਜ਼ ਗੁਪ ਅਤੇ ਜੰਗੀਰ ਖਲੋਤੇ ਸਨ। ਉਦਾਸ ਰਿਹਾਗ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹੀ ਪਿਤ ਰਿਹਾ। ਜੰਗੀਰ ਨੇ ਸਿੱਕ ਬਾਪਾੜ ਕੇ ਗੁਪ ਵੱਲ ਮਿੱਠ ਰੀਤੀ। ਉਦ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਗੁਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਥੇ ਰਾਹੀਂ ਪੁਰ ਕੇ ਮੁਸਕਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

"ਧੁਣਦਾ ਹੋ ਨਾ ਤੂੰ।"

"ਓਏ ਅਸੀਂ ਏਨੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਐਵੇਂ ਬੋਝੇ ਮਗਰ ਡਿੱਗਣ ਤੋੜਦੇ ਫਿਰਦੇ ਆਂ।" ਜੰਗੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਵਾ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਏਨਾ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਸੀ।

“ਹੁਣ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿੰਡਣੇ ਰਹਿ ਗਿਆ।”

“ਸੱਤ ਸਰੀ ਕਾਲ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਤੁਰੇ ਹਿਰੇ ਅਸੀਂ।”

“ਤੂੰ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਭੱਜਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।”

“ਨੇ ਖਲੋ ਜਾਂਦੇ ਆਂ।” ਰੂਪ ਨੇ ਧਲੀਦਿਆਂ ਆਖਿਆ।

“ਤੁਹਾ ਹਾਲ ਪੁੱਛਣ ਆਈਆਂ ਦੇ।” ਚੰਨੇ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਮੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਭਾਥੇ

ਨਹਾਰ ਵਿਚ ਵਿੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਗੀਰ ਸਾਣ ਕੇ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ

ਅੰਦਰੋ ਬਸੀਸ ਵੱਟੀ ਹੋਈ ਸੀ।

“ਚਲੋ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਚਲੀਏ, ਏਥੇ ਕੀ ਪਿਆ ਦੇ।”

“ਬਸ ਤੁਰ ਕੀ ਚਲਣਾ ਦੇ, ਅਸੀਂ ਦੇਧਰੇ ਜਾ ਕੇ ਡੂਆ ਨੂੰ ਉਠਾਉਂਦੀਆਂ ਹਾਂ।”

“ਤਾਂ ਤੁਕੜਾ ਦੇ। ਅਸੀਂ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਆ ਜਾਵੋ।”

ਦੋਵੇਂ ਸਰੋਤੀਆਂ ਖੇਤਾਂ ਵੱਲ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਰੂਪ ਜਗੀਰ ਵੱਲ ਗਿਆ, ਉਹ

ਵਿਰ ਮੋੜਾ ਪਾ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਤਕਰੀਬ ਹਾਲੇ ਜਗੀ ਸੀ—

ਤੋਂ ਉਹੀ ਦੇ ਅੱਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਿਚ ਪਰਮ ਦੀ ਕੀ ਕੀਮਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ

ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਮ ਮੁਗਲ ਬਲਿਨਸ਼ਾਹੀ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਸਥਰ ਦੇ ਮਿਲਾਫ਼ ਬਹਾਦਰ ਕਰ ਕੇ

ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ। ਗੁਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਤਾ ਮਰਦੀ ਨਹੀਂ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ

ਸਦਾ ਅਮਰ ਹੈ।

“ਅੱਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਸਾਡੇ ਪਰਮ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋ ਅੰਦਰ ਬੇਧਾ ਕਰੀ ਜਾ

ਰਹੀ ਹੈ। ਕੀ ਮਾਲਸੇ ਦਾ ਪਰਮ ਬੁਲਾਮ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾ ਸਜਾ ਬੜਾ

ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕਰ ਕੇ ਪਾ ਵੱਡੇਰਾ? ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਰਮ ਹੈ ਇਨਕਲਾਬ

ਹੀਮਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਵਾ ਹੈ। ਸਿਪਾਹੀ ਅੱਸ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਮਿਲਾਫ਼ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ ਨਹੀਂ

ਕਰਦਾ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ। ਗੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨਾ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ। ਮਾਲਸਾ ਸਦਾ ਦੀਨ ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ

ਸਹਾਈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਸ ਵਿਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਕਰੜੇ ਭੁੱਖੇ ਲੋਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸ਼ੁਰਮ ਦਾ ਮਿਲਾਫ਼ ਪਠ।

ਫੌਜ ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਹਾਦਰਤਾਨੇ ਵਿਚ ਜੀਉਣਾ ਸਿੱਖੀ ਹੈ। ਪੁਰ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣਾ ਅਤੇ

ਗੋਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਾਲਮ ਦੇ ਪੰਜੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣਾ ਖਾਲਸਾਈ ਧਰਮ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ

ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਰਮ ਵਿਚ। ਵਜਿਹਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਾਲਸਾ, ਵਜਿਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਅਸੀਂ ਗੋਰੇ ਸ਼ਾਹਦਾ ਵਿਚ ਰੋਹ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ

ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਨੂੰ-ਕੱਢੇ ਪਏ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਨਿੱਤ ਉਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਉਮਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਉਤਾਰ

ਸਿਆਨਾਂ ਦੀ ਬਲਪਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਦੇ ਰੜਕਦੇ ਅਤੇ ਅਣਦੀਨੇ ਬੋਲ ਨੂੰ ਠੱਟ ਕੇ ਰੂਪ

ਅਤੇ ਜਗੀਰ ਵੀ ਅਟਕ ਗਏ ਸਨ। ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਫ਼ਤਹਿ ਬਲਾਉਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਪਿੰਡ ਨੂੰ

ਤੁਰ ਪਏ। ਚੰਨੇ ਅਤੇ ਸਾਧੇ ਨੇ “ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ” ਕਰਦੀ ਸੰਗੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਠਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਚਾਰ

ਪੰਜ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਰੂਪ ਅਤੇ ਜਗੀਰ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਪਿੰਡੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਗੀਰ

ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਤਕਰੀਬ ਦਾ ਅਸਰ ਬਸ਼ੁਲਦਾ ਬੋਲਿਆ:

“ਕਾਹ, ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਤਾਂ ਕੱਢੇ ਕੱਢੇ ਮੁੱਟ। ਅਸਾ ਸਾਧ ਜਾਲੇ ਲੰਘੇ ਦੇ ਢਿੱਛ

ਫਾਹੀ ਕਿਰਦੇ ਐ, ਇਹ ਕਿੱਥੇ ਗੋਰਬਾ ਨਾਲ ਲੜ ਲੈਣਗੀ।”

“ਗਿਆਨੀ ਅਣਪੜਿਆ ਆਦਮੀ ਐ, ਪੜ੍ਹਦਾ ਵੀ ਬੁਝ ਰਹਿਣਾ ਐ। ਪਰ ਆਪਣੇ

ਵੱਥ ਆਪਣੇ ਵਰਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਦੇ।”

“ਲੱਠਾ ਐ ਲੱਠਾ ਗਿਆਨੀ।”

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਕੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਦੇ ਪਲੇ ਹਵਾ ਨਾਲ ਉੱਥ ਉੱਥ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਰੂਪ ਅਤੇ ਜਗੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਮਸਬੂਰ ਸਨ। ਪਹਾੜ ਵੱਲੋਂ ਸਾਉਣ ਘਟਾਣਾ

ਉੱਠ ਗਈਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇਜ਼ ਕਰਕੇ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਪਾਪ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਆ

ਫ਼ੇ ਮੱਜਾ ਭਾਰ, ਦਲਾਲ ਵਿਚ ਬਹਿ ਗਏ। ਚੰਨੇ ਅਤੇ ਸਾਧੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਥ ਗਈ ਵੱਲ

ਤੱਕਣ ਲੱਗੇ। ਰੂਪ ਇਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਪੰਜੇਬ ਦੀ ਫ਼ਟਕਾਰ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨਾਂ

ਵਿਚ ਸ਼ਰੋਣ ਬਣ ਕੇ ਦਲ ਹਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਫ਼ਟਕਾਰ ਹਰ ਦਲ ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਹੁੰਦੀ

ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਬਾਕੀ ਬੀਤ ਗਿਆ, ਗਲੀ ਵਿਚ ਮੁੰਨ ਵਰਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਹਵਾ ਦਾ ਇੱਕ

ਫ਼ਲਾਟ ਅੰਦਰ ਮੁੱਟੇ ਪੱਤਰ ਲੈ ਆਇਆ।

“ਲੈ ਚਾਚੀ ਲੱਭੀ ਦਿਨਾ ਨੂੰ ਗੋਬੇ ਕੀ ਮੋਰੀ ਲੈ ਗਈ।” ਜਗੀਰ ਨੇ ਸਿਰ

ਹਿਲਾਉਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਗੋਲ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਨੀਕ ਹੈ।”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਪੁੱਲਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਘੱਲ ਕੇ ਮੰਗਵਾ ਲਵੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ

ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ।” ਜਗੀਰ ਨੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਮੜ ਵਜੇ ਕਿਹਾ।

ਰੂਪ ਦਾ ਇੱਕ ਕੋਰਗਰ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਠ

ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੇਖਦਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਭੁੱਖ ਬਿਕਰਦਾ, ਭੁੱਖ ਹੱਥ ਦਾ ਉਹ ਪੁੱਲਿਸ਼ੀ ਬੋਲ ਚਲਾ

ਗਿਆ। ਉਹ ਮੱਸੀ ਭਾਤ ਪਈ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਢੁੱਧ ਭੁੰਧਾ ਰਹੀ ਸੀ।

“ਮੱਸੀ ਭਾਤ ਤੂੰ ਹੈ।”

“ਐਥੇ ਹੀ।” ਹਾਸ ਉਸ ਦੇ ਝੁਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੱਲੋਜ਼ਰੀ ਝੁੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ

ਗੱਲ ਦੀ ਅੱਖਾਂ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਕਹੀਆਂ ਸਨ।

“ਮੱਸੀ ਦੀ ਭਤੀਸੀ ਨਾਲ ਚੰਨੇ ਆਈ ਦੇ।” ਰੂਪ ਨੇ ਬੋੜਾ ਭੇਪਰਦਿਆਂ ਕਹਿ

ਦਿੱਤਾ।

“ਸ਼ੰਮ ਪਾ ਤਾਂ।” ਪੁੱਲਿਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਵੇ ਚੰਨੇ ਦੀ ਧੱਸੀ ਪਿਆਰ ਕਰਾਈ

ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਸਾਕਾਰ ਹੋ ਗਈ।

“ਤੂੰ ਉਹ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠ ਲੈ ਆ, ਨਾਲੇ ਆਬਣ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ

ਵਜਨ ਆਵੀ।”

“ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਥਾ ਕੇ ਮੁੱ ਹੁਣੇ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਆਂ, ਇਹ ਕਿਹਾਈ ਗੱਲ ਐ।” ਅਸਲ

ਵਿਚ ਪੁੱਲਿਸ਼ੀ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਆਪ ਉਤਾਵਲੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਉਘਾਦਿਆਂ ਬਣਾ

ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੰਮ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੱਸੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦਰੀ ਅਤੇ ਉਸ

ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੰਮ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੱਸੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦਰੀ ਅਤੇ ਉਸ

ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੰਮ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੱਸੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦਰੀ ਅਤੇ ਉਸ

ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੰਮ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੱਸੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦਰੀ ਅਤੇ ਉਸ

ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੰਮ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੱਸੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦਰੀ ਅਤੇ ਉਸ

ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੰਮ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੱਸੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦਰੀ ਅਤੇ ਉਸ

ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੰਮ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੱਸੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦਰੀ ਅਤੇ ਉਸ

ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੰਮ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੱਸੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦਰੀ ਅਤੇ ਉਸ

ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੰਮ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੱਸੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦਰੀ ਅਤੇ ਉਸ

ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੰਮ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੱਸੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦਰੀ ਅਤੇ ਉਸ

ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੰਮ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੱਸੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦਰੀ ਅਤੇ ਉਸ

ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੰਮ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੱਸੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦਰੀ ਅਤੇ ਉਸ

ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੰਮ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੱਸੀ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਦਰੀ ਅਤੇ ਉਸ

ਉੱਤੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੌੜੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੈਂਦੇ ਹੋਏ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਬੋਝਾ ਬਾਪੜ ਦੇਣ ਨਾਲ ਮੁੰਡਾ ਪੁਰ ਜਾ ਗਿਆ। ਮੁੱਝ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਤੱਕ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਗਰ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਹਲਕੇ ਪਿਆਰੀ ਰੰਗ ਦੀ ਬੁੱਝਲ ਮਾਰੀ। ਪੁਰ ਵੱਲ ਬੋਝੀ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਉਸ ਸੰਤੀ ਦੇ ਪੁਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਈ। ਜਦ ਉਹ ਸੰਤੀ ਦੇ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚੀ, ਉਸ ਸਵਾਰ ਵਿਚ ਦੋ ਮੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਉੱਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਤੱਕਿਆ। ਉਹ ਹੁਣੇ ਹੋਰੀ ਪਾ ਕੇ ਹਟੀਆਂ ਸਨ। ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੇ ਸੰਤੀ ਨੂੰ ਗੱਬੀ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ।

“ਮੱਧਾ ਟੋਕਰ ਦੀ ਆਂਧਰੀ ਜੀ!”

“ਗੁਰੂ ਬਣਾ ਕਰੇ, ਬੱਚਾ ਜੀਵੇ, ਬੁੱਝ ਸੁਆਗਤ!” ਸੰਤੀ ਨੇ ਅਸੀਸ ਦੇਵਿਆਂ ਚੰਨੇ ਵੱਲ ਮੁੜ ਫੁਆਰਿਆ, “ਇਹ ਰੂਪ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਐ ਪੁਸ਼ਿਨੀ!”

ਚੰਨੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਾਲੀ ਹੀ ਚਮਕੀਆਂ। ਉਸ ਮੱਧੇ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਪੁੱਟ ਲਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਹਲੇ ਆਈ ਸਹੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।

“ਆ ਨੀ ਭੈਣ!” ਚੰਨੇ ਦਾ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਇਕ ਭਰ ਆਇਆ।

“ਰਾਮ ਸਤ ਭਾਬੀ!” ਬਾਮ ਨੇ ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ।

“ਸਾਡੇ ਸਹੀ ਆਕਲ, ਬੀਬੀ!”

ਚੰਨੇ ਨੇ ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੂੰ ਗਲਵਰਤੀ ਸਮੇਤ ਮੱਧੇ ‘ਤੇ ਬਾਹ ਲਿਆ। ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਹੁਸਨ ਅਤੇ ਨਕਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪੁਸ਼ਿਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ।

“ਭੈਣ ਤੂੰ ਤਾਂ ਸੱਚੀ ਮੁੱਗੀ ਚੰਨੇ!”

ਬਾਮੇ ਅਤੇ ਸੰਤੀ ਵੀ ਹੱਸ ਪਈਆਂ। ਸੰਤੀ ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲੀ:

“ਤੁਹੇ ਸਾਫ ਤੋ ਪਹਿਲਾ ਰੂਪ ਨੂੰ ਚੰਨੇ ਦਾ ਸਾਫ ਹੁੰਦਾ ਸੀ!”

“ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਤੇ ਆਂਧਰੀ ਜੀ!”

“ਭੂਆ, ਮਾਲ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ, ਬੋਰ ਜੋਰਾਵਰ ਲੈਂਦੇ?” ਚੰਨੇ ਨੇ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹਰਾਂ ਰਾਸੇ ਵਿਚ ਟਾਕ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਗਲ ਵੀ ਜਾਗ ਪਿਆ ਸੀ।

“ਭੈਣ, ਆਪਣਾ ਹੁਣ ਅੱਧੇ ਅੱਧ ਕਰ ਲੈਣੀਆਂ ਆਂ!” ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਦੇ ਕਿਹਾਰੇ ‘ਤੇ ਬੇਝਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਜ਼ੇ ਦਾ ਭੋਰਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਹੀ, ਵਧੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਤੱਕਿਆਂ ਜਾਣੇ ਦੇ ਦਾ ਅਸਰ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸ ਆਉਦਾ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਿਹੜਾ ਮੋਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ‘ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਪਾਵਤਰਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।

“ਮੈਂ ਤੇ ਆਂਧਰੀ ਜੀ, ਦੋਹਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਆਈ ਆਂ!”

“ਜੇ ਤੂੰ ਨਾ ਵੀ ਆਉਣੀ ਆਸ ਆਪਣੀ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਤੇਰਾ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ!” ਬਾਮ ਨੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਜਦੋਂ ਇਹ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨੇ, ਮੈਂ ਕੋਣ ਆਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀ?”

“ਨਹੀਂ, ਆਂਧਰੀ ਜੀ, ਤੂੰ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਪੁੱਲੋਂ ਤਾਂ....” ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੇ ਮੱਧੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬਣਾਇਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਇਹ ਤਾਂ ਕੱਲ ਆਬਣੇ ਕਹਿਣੀਆਂ ਸਨ, ਰੂਪ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਵੇਖਣੀ ਦੇ!” ਸੰਤੀ ਨੇ ਖੜਕੀਆਂ ਦੀ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

“ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਕਮੀਟੀ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਚੰਨੇ ਨੇ ਭੜੱਕੇ ਹੁਣਿਆਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੂੰ ਘੁਟ ਲਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਕੰਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੰਗਲੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਘੁਟਦਿਆਂ ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੂੰ ਬਣਾ ਵਿਚੋਂ ਦੁੱਧ ਖਿੱਚਿਆ।

“ਤੂੰ ਪੁੱਕੀ ਕਾਹਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰਹੀ?” ਚੰਨੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਰੁਝ ਮੁੱਝ ਗਈ ਸੀ।

“ਦੇਖੋ ਭੂਆ ਨੇ ਸਾਫ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਫਾਰ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਿਰ ਸੀ!”

ਬੋਝਾ ਸਮਾਂ ਰੋਹ ਦੇ ਦਾਹ ਰੱਖਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਮੁੱਝ ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੇ ਉਠਾਇਆ ਕਿਹਾ। “ਆਉ ਕਿਹਾ ਬੀਬੀ ਚੰਨੇ! ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਜਾਗ ਪਊਗਾ। ਉਹ ਨੂੰ ਸੁਆ ਕੇ ਖਾਏ ਸਾਂ!”

“ਚੰਨੇ! ਕੀ ਰੰਗਾ ਰਲ?” ਚੰਨੇ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

ਉਹ ਦੇਵੇ ਉਠ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਚੰਨੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲਬੀ ਵਿਚੋਂ ਕੰਪਾਏ ਵੱਢ ਕੇ ਹੱਥ ਵਲ ਲਏ। ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੇ ਭਰੀਆਂ ਸੰਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ:

“ਆਬਣੇ ਆਂਧਰੀ ਜੀ, ਇਹ ਰੋਹੀ ਰਹੇ ਖਾਣਗੀਆਂ!”

“ਤੁਹੇ ਆਹਰ ਰੋਹੀ ਬੋਲੀ ਈ ਐ?”

“ਨਹੀਂ ਆਂਧਰੀ ਜੀ, ਤੂੰ ਰੋਹੀ ਨਾ ਪਾਵਾਈ!”

ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਵੇਖੇ ਸਹੀਆਂ ਤੁਰ ਪਈਆਂ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਭੁਰਭੁਰੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਚਨੇ ਮਿਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਫੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਬਚਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈ ਕੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਲਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਮੁਠਿਆਰ ਅਤੇ ਸੁਣਕੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਧ ਕੇ ਬਚਨੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਦਰਾਹੀਏ, ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਦੇ?”

“ਬੁਧਿਆਂ ਤੁ ਦੇ ਬੇਬੇ?” ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੇ ਬਚਨੇ ਨੂੰ ਅਚਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਬਚਨੇ ਦੇ ਸੁਣ ਕੇ ਦੇਵ ਜੱਥ ਗਏ। ਉਹ ਰੋਹੇ ਭਾਵ ਵੀ ਨਾ ਪੁੱਛਿਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਰਹੀ ਵਿਚ ਹੱਥਾ ਪਾ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਛਿਆਰ ਆਨੁਭਵ ਨੇ ਤਿਆਰ, ਇਹ ਤਾਂ ਰਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਆਈਆਂ ਵੀ ਸੰਤੀ ਦੇ ਪੁੱਛੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ ਪੁਰ ਅਤੇ ਚੰਨੇ ਦੀ ਜੱਥੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਪਛਾਤਾ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਮੈਂ ਕਹਾਨੂੰ ਭਾਨੀ ਮਾਰਨੀ ਸੀ। ਜਦ ਮਨੋਂ ਦਾ ਮੁਆਰਬ ਨਾਕਾਮੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ‘ਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

“ਭਾਬੀ! ਚੰਨਾਂ ਜਾਹੀ ਕਿਹਾ ਭੈਣ ਸੀ?” ਬਾਮ ਨੇ ਬੋਝਾ ਪਿਛਾਏ ਤੱਕਿਆ। ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੇ ਬਾਮੇ ਹੱਥ ਪਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਰਨੇ, ਬਾਰੇ ਬੋਲੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੁੱਧੇ ਗੁੱਧੇ ਹੋਏ ਰਾਸੇ ਵਿਚ ਪੁਰ ਮੁੱਝ ਗਈਆਂ। ਰਾਹ ਦੇ ਛੱਡ ਨਾਲ ਟਲਿਆ ਬੱਚਕ ਮੁੱਝ ਗੇੜ ਪਾ ਆਇਆ। ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਨੇ ਬੱਚਕ ਵੱਲ ਤੱਕੀਆਂ ਕਿਹਾ:

“ਮੁੰਡ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਂਦਾ!”

“ਜੇ ਅੱਜ ਨਾ ਮੀਂਹ ਪਿਆ, ਫਿਰ ਕਦੇ ਪਹਿਰਾ” ਗੁਪ ਨੇ ਸ਼ਾਬਾਦ ਵਿਚੋਂ ਫੈਲਾਇਆਂ ਫਟ ਉਤਰ ਦੇ ਮਾਰਿਆ। ਸਾਰੀਆਂ ਧੌਂਸ ਪਈਆਂ। ਗੁਪ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੇ ਪਰ ਮਾਰ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਡੱਕ ਲਵਾਂ।

ਚੰਨੋ ਦੇ ਇਨ ਵਿਚ, ਗੁਪ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੱਕ ਚੀਸ ਉੱਚੀ ਕਦੇ ਨਾਕਮ ਲਾਏ ਪੁੱਜ ਪੁੱਜ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਘੁਲੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਸਾਥ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਚੀਰ ਪੈਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਰੋਇਆਂ ਮਨਮਲ ਦੇ ਕਾਫ਼ੇ ਵਿਚ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਾਂ ਮਹਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਚੰਨੋ ਤੁਰਕ ਕੇ ਮੁੰਡੇ ਵੱਲ ਵਧੀ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਕਾਲਜੇ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰ ਭਰਿਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ।

“ਆ ਧਾਂ ਮੇਰੇ ਪੁਰਨਾਂ!” ਚੰਨੋ ਨੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਮੁੱਥ ਤੇ ਮਲਮਲ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਲਾਹੁੰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ। ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਤੱਕ ਕੇ ਉਸ ਗੁਪ ਵੱਲ ਵੇਖਿਆ। ਪੁੱਜ ਪੁੱਜੀ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵੇਰੀਆਂ। ਉਹ ਛੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਲਾਹ ਕਰੀ ਸੀ। ਚੰਨੋ ਕਹਿੰਦਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਮੁੰਡਾ ਤੁਰਾਡੇ ‘ਤੇ ਗਈ, ਇਸ ਦੇ ਚਿਹਨ ਚੌਕਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਅਰਨ ਹੀ ਸਾਬਾਹ ‘ਤੇ ਰਹੇ ਹਨ।

“ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ?”

“ਪੁਰਨ!” ਗੁਪ ਕਿਸੇ ਰੰਗੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚੋਂ ਮਿੱਠੇ ਮਦੋਲ ਨਾਲ ਮੁਸਕਰਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਜੱਬੀ, ਪੁਸ਼ੀਨੀ ਤੂੰ ਏਸ?” ਚੰਨੋ ਨੇ ਗੁਪ ਵੱਲੋਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਹਟਾ ਕੇ ਪੁਸ਼ੀਨੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ, ਪੁੱਛ ਨਾਲ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।”

“ਚੰਨੋ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਦੇ ਪੁਰਨ। ਬੱਸ ਫੇਰੀ ਨਾ ਦੇ ਹੁਣ ਮੁੰਡੇ ਦਾ।” ਗੁਪ ਨੇ ਚੰਨੋ ਦਾ ਰੱਖਿਆ ਨਾ ਵਧੇਰੇ ਰਲੱਲੀ ਦੇਵਾ ਸੀ। ਉਸ ਚੰਨੋ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਬੋਲ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਨਾਂ ਪੁਰਨ ਰੱਖਣਾ ਹੈ।

ਚੰਨੋ ਨੇ ਪੁੱਟ ਕੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹਫ਼ਤਾ ਬੱਢੇ ਦੀ ਬੇਮਾਨੁਮ ਪੜਕਾਰ ਵਿਚ ਉਤਾਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠਣੀਆਂ ਵਿਚ ਖੁੱਭੀਆਂ ਸਨ। ਗੁਪ ਉਸ ਦੇ ਹਿਘਲ ਰਹੇ ਜਸਬਾਤ ਨੂੰ ਜਾਹ ਰੋਕੀ ਤਾੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਹਰ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਸੀ, ਪਰ ਕਣੀਆਂ ਪੈਣੀਆਂ ਬਹੁ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਬਾਸ਼ੀ ਨੇ ਕਣੀਆਂ ਡਿੱਗਦੀਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਅੰਧਿਆ।

“ਗਿੱਦੜ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।”

ਬਾਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਵੱਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਾਸ ਸਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ, ਗੁਪ ਤੋਂ ਚੰਨੋ ਦੀਆਂ ਗੁਰਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਉਲਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਮਨਮਜ਼ਿਕ ਪੁੱਪ ਦੇ ਸੇਕ ਦੇ ਬਾਂਦਰੂਦ

ਯਾਦਾ-ਕਣੀਆਂ ਦੀ ਠੰਡ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਬੱਚਾ ਚੰਨੋ ਦੇ ਮੱਢੇ ਲੱਗ ਕੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁਟਕੀ ਮਾਰ ਮਾਰ ਚੁੱਕੇ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਨੇ ਭਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਬੜੀ ਹੁੱਸਿਆਰੀ ਨਾਲ ਉਸ ਪੁੱਸਾ ਵਟਾ ਕੇ ਚੁੱਨੀ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨਾਲ ਪੁੱਛ ਸੁੱਟੇ ਸਨ। ਉਸ ਦਾ ਭਰਿਆ ਮਨ ਬੱਢੇ ਦੀ ਮਾਮੁਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਨਾਹਗੀਰ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਕੱਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਫ਼ਰਗ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਪੁਸ਼ੀਨੀ ਦੁੱਧ ਠੰਡਾ ਬਰ ਕੇ ਨੀ ਆਈ। ਦੁੱਧ ਭਰੇ ਛੰਨੇ ਵੇਖ ਕੇ ਬਾਸ਼ੀ ਬੋਲੀ:

“ਅੱਜ ਦੁੱਧ ਕਿਵੇਂ ਪੀਆਂ ਰਹੀਆਂ, ਹਾਲੇ ਹੁਣੇ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਪਾਈ ਸੀ।”

“ਕਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਖਾਂਦਾ ਹੈ?”

ਪੁਸ਼ੀਨੀ ਪ੍ਰਾਹੁਣੀਆਂ ਦੀ ਸਿਵਾ ਕਰ ਕੇ ਗੁਪ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਏਸੇ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸਾਧਦੀ ਸੀ। ਦੁੱਧ ਪੀ ਲੈਣ ਪਿੱਛੋਂ ਚੰਨੋ ਨੇ ਮੁੰਡੇ ਲਈ ਲਿਆਏ ਕੱਲ੍ਹੇ ਵਿਖਾਏ। ਕੱਪੜਿਆਂ ਉਤੇ ਪੰਜ ਗੁਣੇ ਖੇਰੇ ਪੁਸ਼ੀਨੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਅੰਧਿਆ।

“ਭੈਣ! ਗਰੀਬ ਗਰੀਬੀ ਹੈ।”

“ਤੂੰ ਭੈਣ, ਖੇਰਲ ਦੀ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ?”

“ਖੁਚਲ ਕਾਹੁਦੀ ਐ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਵਰਤਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਈ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ।”

“ਆਹ! ਲੀਡਿਆਂ ਨਾਲ ਵਰਤਦਾ ਹੈ?” ਗੁਪ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਬੋਲ ਪਿਆ।

“ਇਹ ਤਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਹਨੇ ਐ, ਐਨੇ ਨਾਲ.....” ਚੰਨੋ ਨੇ ਵਾਕ ਅਸੂਰਾ ਵੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਲੈਂਦੇ ਆਂ।

ਬਾਸ਼ੀ ਨੇ ਵੀ ਪੰਜ ਗੁਣੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਪੁਸ਼ੀਨੀ ਦੇ ਹੱਥ ‘ਤੇ ਥੱਕ ਦਿੱਤੇ।

ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਹੱਸ ਪਏ। ਹਾਸੇ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਗੁਪ ਦਾ ਪਰ ਨਬਿਆਇਆ ਸੁਆਦ ਲਿਆ ਸੀ। ਗੁਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰਾਂ ਨਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਖਰਬ ਪੀ ਕੇ ਖੋਸੇ ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਭਲਦੁ ਸੀਰੀ ਦੀ ਕਮੀਲੀ ਬੋਲੀ ਯਾਦ ਆ ਰਹੀ ਸੀ:

ਏਧ ਬਣ ਜਾਨੀ ਆਂ, ਮਲਾਈ ਬਣ ਜਾਨੀ ਆਂ।

ਗਟ ਗਟ ਪੀ ਲੈ ਵੇ, ਨਥਾ ਬਣ ਜਾਨੀ ਆਂ।

ਪੁਸ਼ਿਨੀ ਕਿਸੇ ਕੋਮ ਅੰਦਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਗੁਪ ਅਤੇ ਚੰਨੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਗਏ। ਦੋਹਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਹੱਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਉਂ ਤੱਕਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਦੋਬ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਅੰਗੇਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਗੁਪ ਨੇ ਝੁੰਝਾਂ ਦੇ ਜੀਭ ਵੇਚਦਿਆਂ ਅਜਿਹਾ:

“ਜੇ ਭਲਾ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਏਥੋਂ ਜਾਣ ਬੀ ਨਾ ਦੇਵਾਂ?”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਗੱਦਿਣ ਆਈ ਆਂ!”

“ਵਾਹ ਬਈ ਵਾਹ!” ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਹੱਸ ਪਏ।

“ਕਿਉਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣ ਦੀ?”

“ਤੈਨੂੰ, ਜਦ ਵੀ ਤੇਰਾ ਜੀਅ ਕਰੇ। ਪਰ ਤੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਆਸ ਨਹੀਂ ਸੀ।”

“ਮੈਂ ਕਹਿਆ, ਤੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਉਲਭਾ ਦੇਵੇਗਾ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਵੀ ਮਿਲਣ ਨਾ ਆਈ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਵੀ ਜੇਹਾ ਐ”, ਚੰਨੋਂ ਏਨੀ ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਣ ਵਿਚ ਰੁਣ ਗਈ।

“ਚੰਨੋਂ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵਾਧੂ ਏ?”

“ਪਰ ਨਾਭ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੁਝਤੇ ਮਿਲਦੇ ਐ?” ਗੁਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਸਕਾਇਆ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ,

“ਚੰਨੋਂ ਦੋਸ ਨਾ ਦੱਸ, ਝੁੱਲ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਵੀ ਨੀਲੇ ਹੋਏ ਵੀਹਦੇ ਐ।”

ਚੰਨੋਂ ਨੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਬਲਾ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲਿਆ। ਗੁਪ ਦਾ ਬੰਕ ਧਰੀਨ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਉਸ ਹਾਲੇ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਆਚਾਨਕ ਗੰਗਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਛਤਾਵਾ ਕੀਤਾ। ਹਿਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਅਗੁਫ਼ਤਿਆਂ ਅਤੇ ਬੜਾ ਚੁਪਕਿਆਂ ਅਜਿਹਾ:

“ਕਿਉਂ ਅੱਜ ਪਿਉਣੀ ਨੂੰ, ਬਾਈ ਨੂੰ ਆਹਟਾ?”

“ਰੱਜਵੀਂ!”

“ਰਜਾਈ ਏ ਭਾਈ ਜਗੀਰ?” ਚੰਨੋਂ ਨੇ ਜਗੀਰ ਦਾ ਮਹਿਨ ਨਾਲ ਹਾਲ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਅੱਤ ਨੂੰ, ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਏ?”

“ਭਲੜੀ ਆਂ, ਇਹੋ ਜੀ ਆਂ। ਗੁਪ ਦੇ ਪਿੰਡ ਆ ਚਲੀ ਆਂ!” ਉਸ ਗੁਪ ਵੱਲ ਮੁਸਕਾ ਕੇ ਕਿਹਾ।

“ਜੀਅ ਜੀਅ ਆ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਧੰਨ ਭਾਗ ਸਮਝਦੇ ਆਂ। ਤੇਰਾ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਹੱਥ ਦਾ ਆਉਣਾ ਏ।”

ਚੰਨੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਫਾ ਲਈ ਤੇਰੇ ਪਰ ਵਸਾਣਾ ਸੀ, ਪਰ ਕੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਿਲਣ ਨੂੰ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਾਟੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ ਏ।

ਨਾ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਫਿਰ,

22

ਜੀਜਾ ਵਾਰ ਨਤੀਆਂ ਦੀ ਜੋੜੀ, ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਸਲੀ ਨੱਚਦੀ।

ਆਪਣੇ ਵਯਾਮੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਮ ਬਹੁਰੀ ਆ ਗਿਆ। ਤੀਅੀ ਦੇ ਆਪਣੀ ਦਿਨ ਸਨ, ਕਾਈਆਂ ਘਟੀ ਨਿੱਤ ਅਸਮਾਨ 'ਤੇ ਬਿਰਹਵੀਆਂ ਕਦੇ ਕਦੁਈਆਂ ਅਤੇ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦਾ ਜਿਹ ਉਭਾ ਕੇ ਨੇ ਜਾਂਦਾ। ਜਦ ਬੱਦਲ ਧੱਸਦੇ, ਮੇਰਾਂ ਦੀ ਕਿਆਰਾਂ ਲਾਉਣ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਬਲੇ ਨਾਲ ਵਿਚ ਲਹਰ ਜਾਂਦੀ। ਕਾਪਲੀ ਹਵਾ-ਰੀ ਵੱਪਣੀ ਵਿੱਚ ਲਹਿਰਾਂ ਉੱਠਾ ਦੇਈ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾਂ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਖੋਰ ਕੇ ਪੁੱਛ ਪਿਛਾਹ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਜਿੰਨ ਆਬਣ ਨੂੰ ਤਰਬੇਣੀ ਹੇਠਾਂ ਰਿਹਾ ਪੈਦਾ ਅਤੇ ਪੀਪਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਅਸਮਾਨ ਚੀਰਦੀ ਸੀ। ਕੁਝੀਆਂ ਦੇ ਉੱਡਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗੇ ਪੱਲੇ ਅਤੇ ਨੱਚਦੇ ਅਸਮਾਨ ਦੀਆਂ ਜਿਵੇਂਗੀ ਨੂੰ ਝੁੰਝੀਆਂ ਤਰ ਭਰ ਜਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਵਾਨੀ ਬੀੜਰਹ ਹੁਲਾਹ ਵਾਂ ਹਰੀ ਸੀ। ਵਿਆਹੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਆਰੀਆਂ ਦੀ ਮੁੱਟਿਆਰ ਨਜ਼ਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਨਸਬੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਕਰਮ ਜਾਣ ਝੁੱਕ ਕੇ ਤਰਬੇਣੀ ਝੋਲ ਕੇ ਗੀਤ ਤੇ ਰੋਮਾਂਚ ਵਿਚ ਦਿਨੋਂ ਜਾਣਾ ਚਾਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਲਵਲੀ ਸਲੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਤੇ ਰੋਮਾਂਚ ਵਿਚ ਦਿਨੋਂ ਜਾਣਾ ਲੋੜਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਕੁਝੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਉਣਿਆਂ ਵੇਖਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਿੱਧਾ ਭਾਹ ਦੇ ਲਾਹੇ ਆ ਕੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਰਮ ਆਪ ਪਹਾੜੇ ਮੁਸਕਾ ਪਿਆ, ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਕੋਈ ਇੱਕਤਰ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਉਸ ਵੱਟ ਵੱਟ ਕੇ ਲੈਪਣਾ ਹੇਠੀ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਜੀਅ-ਭਿਆਣਾ ਸਿੱਧਾ ਤਰਿਆਂ ਆਇਆ। ਭਾਮ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੋਲਣ ਲਈ ਬੋਲੀ ਪਾਈ:

ਜੀਜਾ ਵਾਰ ਜਾ ਆਨੇ ਬਣੀ, ਸਲੀਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਹੋਖ ਲੈ।

ਪਰ ਜੀਜਾ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਕਾਪਲੀ ਨਾਲ ਲੈਪਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਅਰਮਾਨ ਬਰਮਾ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਫਰਕਟ ਮੁਸਕਾਇਕ ਭਰ ਵਿਚ ਪਿਆਲ ਗਈ ਸੀ। ਚੰਨੋਂ ਦੀ ਇਕ ਰਾਜਦਾਰ ਗੋਰੀ ਭੰਗ ਦੀ ਕਦਰ ਨਾ ਪਾਈ,

ਬਾਪੂ ਤੇਰੇ ਭੁੱਖਣੀ ਨੇ।

ਚੰਨੋਂ ਨੇ ਠਾਕੀ ਨਾਲ ਭੁੱਖੀ ਦੀ ਟੋਕ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰੀਏ ਨਾ ਮਲਕ ਹਨ।

ਭੁੱਖੇ ਹੋਏ ਕੁਖਲੀ ਤੇ ਕਾਕਾ।

ਦੁਈ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਭੁੱਖਣਿਆ ਅਤੇ ਬਹਾਇਆ। ਬਾਗੀਏ ਮਾਯਾਹ ਹਨੇਰਾ ਵੱਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਹੁਬਕੀਆਂ, ਰੋਟ ਹਾਰੀਆਂ ਦੀਵਾ ਬਦਲ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਕੌਨ ਖੜੀਆਂ ਆਂਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਜਣੀਏ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਬਦਲ ਗਈਆਂ। ਫਿਰਕਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ ਵੱਧ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਭਰਨੇ ਨੇ ਖੁੱਟੇ ਦੀ ਪੀਥ ਵਿਚ ਰੋਕ ਕੇ ਦਾਈ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ:

ਦਾਈਂ ਅਪਣੀ ਸਾਹੀ ਵਾਹ ਲਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਉਥਲ ਕੇ ਬਹਾਵ ਆ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਦੇ ਐਕਟ ਲਗਾਤਾਰ ਅਗੇ ਚਲ ਗਏ ਸੀ ਅਤੇ ਪਲਸਟਿਕ ਵਿਚ ਧੁੰਦ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਪੀੜੇ ਦੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹੱਕੇ ਨੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਲਦਾ ਰਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਫਿੱਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਜਨੇ ਨੇ ਬਹਾਵਿਆਂ ਪੈਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

... ગામ ... ગામ વડ ધાર

ਉਹ ਬੱਚਾ ਖਿੱਚਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਈ।

“ਸੁਕਰ ਅੰ ਰੱਖਾ ਤੇਰੇ ਦਰਗਾਹ ਨੂੰ।” ਦਾਦੀ ਨੇ ਸਾਹ ਸੁਖਾਲਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।
 ਚੰਨੇ ਇੱਕ ਦਾਮ ਬੰਗੀ ਪੀਲੀ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਹੀਰ ‘ਤੇ ਹਲਦੀ ਦੀ

ਲੇਪ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲਗੂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਪਰਨਾਨੇ ਵਾਂਗ ਵਹਿ ਡੁੱਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਦਾ ਅੰਦਰ ਇਉਂ ਤਰਪ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਅੰਦਰੋਂ ਕੱਟ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਦੇ ਕਾਲਸੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹੀ ਛੱਡ ਪੈ ਗਿਆ। ਖਾਮੋ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਗਰਮ ਫੁੱਧ ਦੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਏ ਅਤੇ ਦਾਈਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਮੁਢਾ ਦੇ ?” ..... “ਨਹੀਂ, ਕੁਝੀ।”

“ਚੱਲ ਰਹਿਉ, ਕੁੜੀ ਤਾਂ ਕੁੜੀ ਸਹੀ, ਚੰਨੋਂ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚ ਗਈ।” ਭਜਨੋ ਨੇ ਫੌਜ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਓਹੀ ਧੀ ਸੁਲੱਖਣੀ, ਜਿਸ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਈ ਲੱਛਮੀ।” ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਦਾਈ ਨੇ ਚੰਨੈ ਦਾ ਦਿਲ ਟੁੱਟਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅਖਣ ਵਰਤੀ, ਕੁਝ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਾਗ ਦਾ ਲਾਲਚ ਉਭਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਪੈਰ ਗਿਆ।

ਅੰਨ ਪੈ ਜਾਣ 'ਤੇ ਦਾਈ ਨੇ ਨਾਭਾ ਸ਼ਕ ਦਿਤਾ। ਚੰਨੇ ਅਧਾਇਆਂ ਪਈ ਸੀ। ਫਰ
ਦਰਦ ਦੀ ਮਾਰ ਅਚਰ੍ਹ ਉਠਦੀ, ਉਹ ਕੌਨੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ
ਮਿਟ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਕਈ ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪੀੜ ਉਠਦੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਐਨੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾ ਸੀ
ਕਿ ਭਜਨੇਂ ਗੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਸਾ ਪਾ ਕੱਢਦੀ ਰਹੀ। ਵੀਜ਼ ਦਾ ਰੰਗ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਦਿਨ
ਦਰਦ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਹੁਣ ਪਾਠਕੋਂ ਇਨ ਕਹਾ ਪੈਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਕਾਇਮ
ਰੱਖਣਾ ਪੈਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਕਈ ਸ਼ਕਲਾਂ ਦੁਆਰੇ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਆਇਤਿਓਂ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ।

[illegible]

“ਜਿਨਾਨਾ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ।”

“ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪੁੰਨ, ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਏ।” ਉਸ ਨੇ ਭਾੜੀ ਨੂੰ ਝੁਮਾਇਆ।

“ਚੈਲ ਪੁੱਨੇ ਈ ਸਯਾ।”

“ਬੀਬੀ ਪਿਛ੍ਹੇ ‘ਤੇ ਤਾਂ ਭੋਗ ਨੀ। ਫੀਗ ਗੁਪ ਅਤ ਕਲਸ ਸਭ ਤਰ ਖੂਰ ਅ।
ਅੰਦਰੇ ਰੁੰਦੇ ਅੰ, ਮਾਂ ਪੁਰ ਧੀ ਪਿਤਾ ਪਰ ਘੋੜਾ, ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੋੜਾ ਬੋੜਾ।”

ਚੰਨ ਮੁਕਰਾਈ ਜਾਂ ਧੀਮਾਮੀ

[illegible]

ਜਦੋਂ ਮਿਥਾ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਤਦ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਵੇਂ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਨਾਨ ਕਮਿਸ਼ਨੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਤਦ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਵੇਂ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ। ਚੰਨੇ ਨੇ ਛਟਾਮਾ ਦੀ ਪਿਛੀ ਥਾਂ ਸਮੇਤੀ ਖਾਸੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ੀ ਨੇ ਮਸ਼ੀਨ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਕਮਿਸ਼ਨੀ ਚੰਨੇ ਤੇ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਭਾਰ ਅਸਿਧਿਕ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਉਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਗਵਾਹਿਕਾ ਟੁੱਕਣਾ ਸਾਪੇਖਤਾ

ਪੂਰਨ ਹੁਣ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥੋੜ ਲੈਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਏਕੜ ਫਿਰਕੇ ਜੈਸਾ ਵਿਚਦਾ ਸੀ। ਜਗੀਰ ਦੀ ਵਹੂਰੀ ਨੇ ਦੇਖੇ ਜੈਸੇ ਜਗੀਰ ਗਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਭੁਭ ਨਹੀਂ ਜੰਮਿਆ ਸੀ। ਥੋੜੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਸਦਾ ਉਹ ਦੇਵੇ ਜੈਸੇ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਝੜਾ ਹਿੱਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪੂਰਨ ਵੀ ਜਗੀਰ ਨਾਲ ਫਿਰ ਤੁਰ ਕੇ ਪੁੱਛ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅੰਮੀਅਤ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਤਿੱਖਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੂਰਨ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵੀ ਤੁਰਦਾ ਵਲੋਂ ਜੀ ਸੀ। ਉਹ ਅੰਮੀਅਤ ਅਤੇ ਚਲਾਕੀ ਦੀ ਪਾਣ ਜਗੀਰ ਵਲੋਂ ਆਪਣਾ ਸਵੈਰ ਮਿਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਹੋਮੀਖ ਤੇ ਸੀ ਹੀ ਹੁਣ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵੀ ਹੁਣਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਗੀਰ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਗਲੀ ਵਿਚ ਮੈਲੇ ਤੇ ਥੋੜੇ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਗੀਰ ਨੇ ਦੂਰੋਂ ਬਚਨੇ ਆਉਂਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆਂ ਅਖਿਆਂ:

ਏ !

ਜਦ ਬਚਨੇ ਕੋਲ ਆ ਗਈ, ਪੂਰਨ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਖਿਆਂ:

“ਤਾਈ ਤੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਬਾਪੁ ਸੱਦਦਾ ਏ !”

ਬਚਨੇ ਨੇ ਹੁੱਸਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੋਮੀਅਤਾਂ ਚੜ੍ਹੇ ਝੁੱਕ ਕੇ ਪੂਰਨ ਵੱਲ ਵਾਹੀ—
“ਤਾਈ ਤਾਈ, ਏਸ ਨੇ !” ਉਸਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਜਗੀਰ ਨੇ ਅਖਿਆਂ

ਏ !

ਬਚਨੇ ਜਗੀਰ ਵੱਲ ਸ਼ਰਾਰਤ ਨਾਲ ਤੱਕਦਿਆਂ ਬੋਲੀ:

“ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਅਗੀ ਵਾਂਗੂੰ ਤਿੱਖਾ ਕਰੀ ਜਾਨਾ ਏ !”

“ਏਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਲੰਦਣ ਬਹੁਤ ਖੜ੍ਹੀਦਾ ਏ !”

ਗੁਪ ਨੇ ਗਲੀ ਦੇ ਮਿੱਤ ਤੋਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਦ ਬਚਨੇ ਅਗਰ ਨੰਪਾ ਗਈ, ਗੁਪ ਨੇ ਜਗੀਰ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਕੀ ਵਰਗੀਆਂ ਜਾਵਦੇ ਸੀ ਉਥੇ !”

“ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਸ਼ਨੀ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦੇਣੀਆਂ !”

“ਤੂੰ ਕਿਤੇ ਜਿਹੁਣਾ ਏ !”

“ਅਸੀਂ ਜਿਹੁਣੇ ਤੋਂ ਵੀ ਮਾੜੇ ਆਂ !” ਜਗੀਰ ਨੇ ਸੱਜਰੀ ਕਰਕੀ ਦਾੜੀ ਤੋਂ ਦੀ ਚੰਗੇ ਫੇਰਦਿਆਂ ਅਖਿਆਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੋਈ ਹੋਲਾ ਚਾਕਰ ਪਿਆ ਸੀ।

“ਨਹੀਂ ਗੁਣ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਦੁਆਲੇ ਫੇਰੀ ਗੁੱਜਦੇ ਐ !” ਗੁਪ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਟੱਕ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਸ ਪਿਆ।

“ਉਥੇ ਸਭ ਕੋਲ ਬੇਰੀ ਰੱਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾਈ। ਤੂੰ ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਮਾਣ ਨਾ ਕਰ।

ਜਗ ਜਿਹੁਣ ਵੱਲੀਆਂ ਭਰਜਾਈਆਂ, ਪਾਣੀ ਮੰਗ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦਿਆਂ !”

ਗੁਪ ਨੇ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਕੋਲ ਸੱਦਿਆ।

“ਕਿਉਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਹ ਕੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ !”

“ਤਾਇਆ ਅਜਦਾ ਈ ਮੈਨੂੰ, ਤਾਈ ਨੂੰ ਅਪੀਆ”, ਪੂਰਨ ਨੇ ਜਿਸਕਦਿਆਂ ਉਹ ਦਿੱਤਾ, “ਤੇਰੇ ਬਾਪੁ ਸੱਦਦਾ ਏ !”

“ਉਹ ਤੇਰੀ ਭੁੱਤੇ ਦੀ” ਜਿਉਂ ਹੀ ਗੁਪ ਨੇ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਚੀੜ ਬੁੱਲੀ, ਉਹ ਨੱਥ ਕੇ ਅੰਦਰ ਨੱਥੇ ਕੋਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।

“ਤੇਨੂੰ ਸ਼ਗੁਨ ਵਾਜ਼ਦੇ ਆਂ, ਇੱਕ ਚੁੱਝੀਆਂ ਸੀਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ !”

ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਭੁੱਤੇ ਦਿਨ ਪਿੱਛੇ ਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਫੇਰੀ ਦਿਨ ਨਿੱਧ ਗੰਢੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਫੇਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਗੁਨ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਹੁਰੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਵਾਲੇ ਹੁਸਿਆਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪੰਜ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿੱਛੇ ਇਸਦਾ ਬਲਕੀਰਤ ਪੁੱਤਰ ਜਾਇਆ। ਇਕਾ ਤਲ ਗਿਆ। ਗੁਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਤਾਰੇ ਨੇ ਕਿੱਤੇ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਘੋਸ਼ੀਏ ਵਾਲਿਆਂ ਸਨ ਮੌਤਾਂ ਗੰਢੀਆਂ ਹਨ। ਬੱਧਨੀ ਵਾਲੇ ਭਾਵੇਂ ਵਿਚ ਤਾਰੇ ਨੂੰ ਪੰਜ ਜਲ ਦੀ ਸਥਾ ਹੋ ਗਈ, ਨੂੰਹ ਨੂੰ ਵੀ ਪੁਲਸ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਪੁੱਛੇਗਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਰਜਨ ਗਏ ਭਾਗੂਆਂ ਨਾਲ ਰਕ ਨਿਕਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੁਆਈ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਪੁੱਛਿਆ। ਅਜਨ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਪੁੱਛੇਗਾ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਪੁੱਛਿਆ। ਅਜਨ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਪੁੱਛੇਗਾ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਪੁੱਛਿਆ। ਅਜਨ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਪੁੱਛੇਗਾ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਪੁੱਛਿਆ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਾਗੂਆਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਵਿਚ ਉਹ ਵਜ ਗਿਆ, ਉਹ ਕਿਰੋਸ਼ਾਹ, ਲਿਖਿਆਣੇ ਅਤੇ ਪੱਥਿਆਣੇ ਨਾਵੇਂ ਦੀਆਂ ਰੱਦਾਂ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਟਿਆਣੇ ਪੋਲੀਸ ਦਾ ਜੋਰ ਪੈਦਾ, ਤਦ ਕਿਸੇਗੁਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਏਥਲੀ ਪੋਲੀਸ ਤੇ ਭਰਦੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਵਜ ਜਾਂਦੇ। ਮਾਈਸੀ ਪੰਜ ਵਸ ਸਿਪਾਹੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੇ ਬਾਣੇਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੋਲੀਸ ਨਾਲ ਪੁਲਾੜਨਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਰ ਵਾਰ ਪੋਲੀਸ ਦਾ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਾਗੂਆਂ ਦਾ ਮਿਥਿਆ ਗੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਨੇ ਦਿਨ ਦੇ ਪਾਹੁਣੇ ਹਾਂ। ਏਥੇ ਲਈ ਉਹ ਜਾਨ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰੀ ਭਾਵੇਂ, ਏਥੇ ਅਤੇ ਕਤਲ ਅਦਿ ਦੀਆਂ ਅਣਗਿਣਤ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਰਜਨ ਲਗਾਤਾਰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਭੱਜਾ ਰਿਹਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਗੁਪ ਹੋਰਾਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਸ ਕਿਸੇ ਕਾਕਨ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਭਾਗੂਆਂ ਨੇ ਹੀ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਅਰਜਨ ਗੋਲੀਦਾਰਾਂ ਦਾ ਬਿਬਾਧ ਹੋ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਗੂ ਜੰਮਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਾਡਾ ਜਾਪਨ ਦਿਨ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਈਸ ਜੰਮਦੇ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਰਾਹ ਰੋਕ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਦਗੀ ਝੁੱਲ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਬਦਲਾ ਲਊ ਕੀਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੁੱਤਰ ਜਾਪਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰ, ਭਾਗੂ ਅਤੇ ਕਾਕਨ ਪੁਲਾਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸਲੇ ਨੇ ਕਲਕੱਤੇ ਜੀਆ ਲਾ ਕੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੋਮੀਆ ਪਿੱਛੇ ਵੱਲ ਹੀ ਤਾਪਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਮੀਨ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀ ਗੁੱਢੀ ਦੇ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਸ ਕੋਲ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਫ਼ੀਮ, ਜਿਗਰਟੋ, ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਚਾਹ ਆਦਿ ਨਾਲੋਂ ਤਰੇਟ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਅੰਦਰ ਵੱਢ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਾ ਚਲਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਤੱਥਾ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਗੁਪੇ ਨਾਲ ਘੋੜਾ ਗੱਡੀ ਸ਼ਰੀਰ ਲਈ। ਮਾਹਿਣੇ ਤੋਂ ਮਗੀ ਝੱਕ ਉਹ ਇੱਕ ਗੋੜਾ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨੱਥੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਖਾਪ-ਬੁਰਫ ਲਈ ਮੀਸੇ ਫੜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸਲੇ ਤੋਂ ਤਾਂਗੇ ਵਾਲਾ ਅਸਲੀ ਆਪਣਾ ਲੱਗ ਪਏ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਮੇਰੇ ਤਾਗਿਆਂ ਦੇ ਅੱਡੇ ਨਿੱਤ ਵਾਂਗ "ਮਹਿਣੇ ਚਲਣਾ ਬਈ ਕਿਸੇ ਮਾਇਨੇ" ਬੋਲ ਕੇ ਸਵਾਰੀਆਂ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਕੋਟ ਪੈਟ ਪਾਈ ਗੋਬਡ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ:

"ਮਹਿਣੇ ਦਾ ਸਾਲਮ ਤਰਾਜ਼ਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।"

ਇਸਨੇ ਨੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਲਿਖੇ ਸਰਦਾਰ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, "ਕਿਤੇ ਵੈਖਿਆਂ ਦੇ।" ਇਹ ਉਹ ਦਿੱਤਾ:

"ਸ਼ਾਮਲ ਈ ਚਲਦੇ ਹਰਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ।"

"ਏ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਹਾਂ।"

"ਨੇ ਆਰਿ ਦੂਸਰੀ ਸਵਾਰੀ ਵੀ।"

"ਚੁੱਛਾ।" ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਾਲਾ ਚਮੜੇ ਦਾ ਸ਼ੂਟਲੇਸ ਤਾਰੇ ਵਿਚ

ਠੇਕਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ, "ਅੱਗੇ ਕੱਚੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ।"

"ਕਿੱਥੇ ਜੀ।"

"ਕੁਧੂਰੀ।"

"ਉਥੇ ਵੀ ਚਲਦਾ ਰਹੇਗਾ।" ਇਸਨੇ ਨੇ ਗੁਪਿਆ ਹੋਰ ਬਣ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਅਖਿਆ।

ਸਰਦਾਰ ਸਵਾਰੀ ਲੈਣ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸਨੇ ਨੇ ਨੇਕੇਦਾਰ ਨੂੰ ਅੱਡੇ ਦਾ ਟੈਕਸ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਾਲਨੀ ਲਾਗ ਦੇ ਪੰਥ ਤੋਂ ਭਰ ਕੇ ਲੈ ਆਇਆ। ਘੋੜੇ ਨੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਪੀਤਾ। ਉਸ ਅੱਗੇ ਅੱਧੀ ਬਾਲਨੀ ਗੱਡੇ ਦੇ ਤਿਜ਼ਕਦੇ ਪਹੀਆਂ ਉੱਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਬਾਲਨੀ ਪਿੱਛਲੇ ਪਾਸੇ ਟੰਗਦਿਆਂ ਉਸ ਬਲਨੀ ਸਵਾਰੀ ਨੂੰ ਤੀਕਿਆ, ਹੇਠਲੇ ਹੇ ਗੱਗ ਰਿਹਾ, ਸ਼ਾਮ ਵਿਚ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਚੁੱਛੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਆਖ ਭੁਲੇਖੇ ਅਤੇ ਹਰੀਕਤ ਵਿਚਲਾਰ ਭੁੱਲੇ ਭੁੱਲੇ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਥਾਮੇ ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰ ਹੋ ਪਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕਦੇ ਮਿਆਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨੇ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਦੁਰਦਸਾ ਵਿਚ ਵੀ ਦੇਖਾਈ।

"ਮੈਂ ਘਰ ਲਾਈ ਭੁਭ ਫਲ ਲੈ ਆਵਾਂ।" ਥਾਮੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰਦਾਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ। ਉਹ ਸਜ਼ਬੋਂ ਪਾਹ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਥਾਮੇ ਇਸਨੇ ਨਾਲ ਲੱਖ ਗੁੱਸੇ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਦੀ ਕੰਗਲੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਪਾਸੀਸ ਗਈ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਵਿਚ ਉਸ ਮੁਰਦਿਆਂ ਵਾਂਗ ਪੁੱਛਿਆ:

"ਦਿਆਲਿਆ। ਇਹ ਕੀ ਹਾਲਤ ਬਣਾਈ ਹੈ।"

"ਭਾਵੀ ਦਾ ਚੱਕਰ ਹੈ।" ਇਸਨਾ ਥਾਮੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋਖੀਆਂ ਵਾਂਗ ਲੰਜਿਤ ਖਲੋਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਸਦਾ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਪੜਕਦਾ ਦਿਲ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, "ਜਿਹ ਮੇਰੇ ਹਾਲਤ ਤੂੰ ਬਣਾਈ ਹੈ ਵੇਖਨੇ।" ਪਰ ਉਹ ਮੁੜ ਮੁੜ ਤੱਕ ਕੇ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲੈਂਦਾ।

"ਬੜਾ ਬਹੁਤ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਮਿਆਲ ਰੱਖ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਮਿਆਲਟਿਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।"

"ਮਿਆਲ ਰੱਖ ਕੇ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ।"

"ਤੂੰ ਉੱਚ ਤਰਕੜਾ ਹੈ।" ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੰਗ੍ਰਹੀ ਪੱਗ ਵਾਲੇ ਯਾਰ ਦੇ ਗਲ ਕੀਰਾ ਨਮਲਦੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੁੱਬੀ ਹੋਈ ਕਿ ਆਪੇ ਮੀਟ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ।

"ਤਰਕੜਾ ਹੈ ਕੇ ਕੀ ਕਰਾਗਾ, ਤੂੰ ਮੇਸਾਂ ਮਾਣ।" ਇਸਨਾ ਇੱਕੇ ਕਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਜੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਸੁਆਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਪਿਛਲੀ ਗੱਲ ਥਾਮੇ ਦੀ ਜਿਹ ਵਿਚ ਸ਼ੇਲ ਦੀ ਨੱਕ ਵਾਂਗ ਬਹਿ ਗਈ। ਉਹ ਹਉਕਾ ਲੈ ਕੇ ਸਾਮੇਲ ਹੋ ਗਈ। ਦੇ ਹੋਰ ਉਸ ਦੇ ਕੱਚਿਆਂ 'ਤੇ ਖੱਬੇ ਹਰੇ ਸਨ। ਵੱਖਰੇ ਜਿਵੇਂਗੀ ਫ਼ਰਬ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਟੀਸੀ ਨਾਲ ਵਾਹ ਲੈ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਸੀ।

ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਵਲਾਂ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਅੱਗੇ ਬਹੀਦਿਆਂ ਅਖਿਆ:

"ਚਲ ਬਈ ਅਮਲੀਆ, ਹੁਣ ਵਣਾ ਛੁਟ।"

"ਕੁਠਿ ਜੀ। ਬੜੀ ਇਤਜ਼ਾਜ਼ੀ 'ਚ ਖੜਾ ਸੀ ਮੈਂ ਤਾਂ।" ਇਸਨਾ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਮੱਜੇ ਬਾਸ 'ਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ।

ਤਰਿਸੀਲ ਲੰਘ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਅਮਲੀ ਨਾਲ ਰਿਹ ਗੱਲੀ ਜੁੱਟ ਗਿਆ:

"ਘੋੜਾ ਤਾਂ ਅਮਲੀਆ ਸੜਾ ਤਿੱਕਾ ਝੋਰਾ।"

"ਹੁਆਂ ਜੀ।"

"ਭੁਭ ਰਾਮ ਵੀ ਲੈਣਾ ਹੈ।"

"ਕਰਮ ਕੇ ਆਪਾ ਕਿੰਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੈ।"

"ਬੰਸ ਕੱਕਾ ਈ ਹੈ, ਵਹੁਟੀ।"

ਇਸਨੇ ਨੇ ਪਿਛਾਹ ਪਰਤ ਕੇ ਤੀਕਿਆ, ਥਾਮੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲਈ।

"ਵਹੁਟੀ ਨਿਕਲ ਗਈ ਸੀ ਜੀ", ਇਸਨੇ ਨੇ ਜਾਣ ਕੇ ਥਾਮੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਭੁੱਤਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਮਗਿਆ।

"ਘੋੜਾ, ਕਿਉਂ ਕਰਮ ਕੇ ਨਹੀਂ ਖਵਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।" ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਹਮਦਰਦੀ, ਹੋਰਨੀ ਅਤੇ ਸਜ਼ਬੇ ਗਿਲੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ।

"ਆਹ ਜੀ, ਨਹੀਂ, ਜੋਗਵਰ ਹੋਰ ਕੇ ਲੈ ਗਏ।"

ਥਾਮੇ ਦਾ ਦਿਲ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰਦਾਰ 'ਤੇ ਭੁਭ ਗਈ ਸੀ। ਤੈਨੂੰ ਮਥੇਗੁਆ, ਟੇਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਪਈ। ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਿਮਿਆ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁੱਬ ਸਮਝਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਇਸਨੇ ਦੀ ਥਾਮੇ ਨਾਲ ਆਖਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸੀ। ਉਹ ਉਸਨੇ ਉਸਨੇ ਪੈਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਦਸਾਉਣਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂਗਾ ਹੱਥਦਾ ਰਿਹਾ। ਭੋਲਾ ਸਰਦਾਰ ਸਾਰੇ ਰਾਹ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਆਤੀਆਂ ਲਾਉਣਾ ਅਖਿਆ। ਇਸਨਾ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ 'ਤੇ ਕਹਿ ਰਹੀਆਂ ਹੋ। ਮੇਰੀ ਜਵਾਨੀ ਘਰ ਪਾਣ, ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਭ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਦੀ ਭੇਟਾ ਹੋ ਗਈ। ਤਿੱਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਚੁੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਲੱਠੇ ਦੇ ਚਾਦਰੇ ਹੋਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਭਰਿਆ ਭਰਿਆ ਦਿਆਲ ਅੱਜ ਤਾਰੇ ਵਾਲਾ ਮਾਝੂਆ ਜਿਹਾ ਅਮਲੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗਰੀਆਂ ਦੀ ਭੁੱਤ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਘੋੜਾ ਹੁਸ ਗਿਆ। ਇਸਦਾ ਵਧੇਰੇ ਨਜ਼ੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸੁਖਤ ਅਤੇ ਘੁੰਗੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਘੁੰਜੇ ਦੀ ਮਾਨਿਸ਼ ਉਸ ਆਪ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਕ ਆਨ ਦੇ ਕੇ ਮਿਗੇ ਇਕ ਡੈਕਰ ਤੋਂ ਮਾਨਿਸ਼ ਕਰਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਕੀ ਮਾਨਿਸ਼ ਕਰਦਾ, ਘੁੰਜੇ ਦੀ ਪਿੱਤ ਤੱਕ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਮਸਾਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਘੁੰਜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗੀ ਨਿਆਰੀ, ਪੁੱਲੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਤੱਕ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਘੋੜਾ ਚਾਲਾਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਾੜ ਦੀ ਭੁੱਤ ਵਿੱਚ ਬਿਆਦਾ ਵਗਦਾ ਰਿਹਾ। ਤਾਕਤ ਅਸਲੋਂ ਖੁਕ ਗਈ, ਹੁਣ ਉਹ ਬੱਧਾ ਦਿੱਤਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨਦਾ ਸੀ। ਅੱਕ ਕੇ ਇਸਲੇ ਨੇ ਇੱਕ ਸੌ ਚਾਲੀ ਗੁਪੇ ਦੇ ਘੋੜਾ ਗੱਡੀ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀ। ਬੁਝ ਦਿਨ ਸੰਤਾ ਦੇ ਭਰੇ ਪਿਆਰ ਰਿਹਾ। ਕਿਹਾ ਗੁਪੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਕਲਕੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਲਈ। ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਆ ਗਿਆ। ਕਾਕਾ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪੁਲੀਸ ਤੋਂ ਫਰਦਾ ਟਲਿਆ ਕਿਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਆਪਣੇ ਅਗਵਾਤ ਦੀ ਇੱਕ ਵਹੁਟੀ ਸਬਰਦਾਸੀ ਵਜ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਵਹੁਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਆਈ। ਜਗੀਰ ਦੇ ਗੁਪੇ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਕਾਕੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸਲੇ ਨਾਲ ਕਲਕੱਤੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਲਾ ਕਾਕੇ ਨਾਲ ਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਸੰਤਾ ਦੇ ਭਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਬਰਾਧਾਨ ਘਟ ਗਿਆ।

ਉਸ ਗਏ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਲਗਭਗ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਇੱਕ ਬਾਮ ਲੋਹੜੇ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਆਈ। ਇਸਲੇ ਦਾ ਸੁਕਿਆ ਅੱਥ ਹਵਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦਸਰ ਪੈਂਦਾ ਨਾ ਹਰਾਹ ਸੁਕਿਆ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਫੁੱਟ ਕੇ ਚੋੜ੍ਹਨ ਆ ਪਿਆ। ਹਨੇਰੀ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਇਸਲੇ ਦੇ ਘਰ ਇਸਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰ ਆ ਗਈ। 'ਇਸਲੇ ਗੱਡੀ ਦੇ ਅੰਦਰਸੀਟ ਨਾਲ ਮਰ ਗਿਆ। ਏ ! ਜਦ ਕਾਕੇ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਗੁਪ ਨੂੰ ਆਈ, ਉਸ ਬੜਾ ਅਫ਼ਲੋਸ ਮਨਾਇਆ। ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਤਰਸਦਾ ਸਦਾ ਲਈ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂਤਾ ਗੁਲ ਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੋਣ ਜਾਣੇ, ਅੱਜ ਵੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਭਾਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਲਗੂ ਭਰੀਆਂ ਜਵਾਨੀਆਂ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਲੁਫ਼ਦੀਆਂ ਪੀਨੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪੁੱਤਾ ਮੁੱਝ ਗਿਆ ਚੰਨਣ ਦਾ ਬੂਟਾ,
ਤੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਗੰਗਰੇ ਖੇਨੇ।

24

ਫੁੱਧਾ ਵਾਹ ਲੈ ਹਲ ਵੇ,
ਤੇਰੀ ਘਰੇ ਨੌਕਰੀ।

ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਖੁੱਬ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਚਾਹ ਆਦਮੀ ਬੰਨੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਕੋਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਆਰੀ ਸਨ। ਸ਼ਾਹ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਅਮਬਾਰ ਮੰਗਵਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਸ ਅਚਾਨਕ ਖਬਰ ਪਹੁੰਚੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਜੀਗ ਲਗੂ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਅਗਵਾਤ ਅਤੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਉਮ ਗਈ ਕਿ ਲਾਮ ਲੱਗ ਗਈ। ਕਰਮੇ ਨੇ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਜੋਦਾ ਲੈਣ ਆਇਆਂ ਸੁਣ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਭੈੜੀ ਤੋਂ ਵੀ ਭੈੜੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

ਉਸਦਾ ਪਿਤਾ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਹੁਮਾਏ ਉਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਪਿਆਰ ਬਖਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੇ ਵਿਆਹ ਨਾਲ ਉਹ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੇ ਹੋਰ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੱਗੀ ਕਮੀਨ ਗਹਿਣੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਆਲਸ ਕਰਮ ਜੋੜ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਕਰਮ ਲਾਹੁਣ ਦਾ ਇਕਰ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਤੋੜ ਤੋੜ ਖਾਣਾ ਸੀ। ਜੰਗ ਲੱਗੀ ਸੁਣ ਕੇ, ਉਸ ਨੇ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਕਰ ਲਈ। ਹੁਣ, ਗੱਡਾ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵੇਚ ਕੇ ਉਹ ਗੰਗਾ ਕੰਢੇ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਨੇ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਕਵਿੱਧ ਬਾਰੇ ਬੁਝ ਵੀ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲਾਮ ਲੱਗ ਜਾਣ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਸੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

ਉਸ ਚੰਨੇ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਭਰਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਚੰਨੇ ਨੇ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਸਿਰ ਫੇਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

“ਘਰ ਦੀ ਔਰੋ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਦੀ ਸਾਰੀ, ਇੱਕ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਨਾਨੇ ਘਰ ਅਸੀਂ ਨੌਰ ਸ਼ੱਸ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਜੇ ਬਾਬਾ ਜੀਉਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਵੀ ਸੀ।”

“ਚੰਨੇ, ਜਿਸਦਾ ਕਿਸੇ ਜਾ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦੇਣਾ।”
ਪੁੱਲੇ ਤੋਂ ਜਾ ਕਰਮੇ ਦੇ ਪੁੱਟ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਹੁਣ ਉਹ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਕਿਹਾ ਪਾਉਦੀ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ:

“ਨੱਚ ਘੁੰਗਰੇ ਤੇਨੂੰ ਭੱਧਾ ਪਾਉਗੀ।”

“ਤੇਰਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ।” ਚੰਨੇ ਨੇ ਭੁਝੀ ਨੂੰ ਦਿਵਾਏ ਵਿਚ ਜੱਲੀ ਪਾਉਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਆਖਿਆ।

“ਭੁੱਲੀਏ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਗੱਲਾ ਕੋਈ ਚਾਅ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।”

“ਚਲ, ਖਸਮਾਂ ਨੂੰ ਖਾਵੇ, ਆਪੇ ਵਿਚ ਸਹੀ ਜਾਉ, ਤੂੰ ਭਰ ਵਾਹੀ ਚੱਲ।”

ਕਰਮੇ ਦੀ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਹਰ ਕੋਈ ਅੰਨਤ ਆਪਣੇ ਮਲਕ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ ਘੱਲਣ ਲਈ ਜੇਰਾ ਕਿੱਥੇ ਲਿਆਵੇ। ਇਹ ਬਲਦੀ ਅੰਗ ਵਿਚ ਛਾਲ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਉਹ ਕਿਸ ਰਹੂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਲੈਂਦੀ। ਕਰਮਾ ਚੰਨੇ ਦੇ ਰੋਕਣ ਨਾਲ ਹੁਕ ਤਾਂ ਗਿਆ, ਪਰ ਨਿੱਕਰ ਹੋਣ ਦਾ ਮਿਸਾਲ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲੋਂ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਪਿੱਛ ਦੀਆਂ ਕੱਚੀਆਂ ਕੱਚਾਂ ਨਾਲ ਆ ਖੋਬੜੇ ਸਨ। ਚੰਨੀਦਾਰ ਹਰ ਫੱਟੇ ਢੰਗੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਭਰਤੀ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇਂਦੇ। ਕਰਮੇ ਨੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਮਸਾਂ ਮਰ ਪਿੱਟ ਕੇ ਪੁਰਾ ਗੀਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਢੰਗੇ ਤੇ ਮੁੱਢ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੰਭੇ ਦਾ ਸੋਦਾ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਜੱਟ ਨਾਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਚੰਨੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹਟਾਇਆ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਰਮਾਣ ਹੁੰਦਿਆਂ ਖੋਬੜੀ ਘੁਪਾ ਵਿਚ ਕਿਹਾ:

“ਚੰਨੇ! ਮੇਰੇ ਸਿਰੋਂ ਭਾਰ ਲਹਿ ਜਾਣ ਦੇ।”

ਚੰਨੇ ਨੇ ਮਜਬੂਰ ਬਰ ਦੀ ਪੁੱਟ ਭਰ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਤਰਸਰੋਗ ਹਾੜਤ ਵੀ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕੀ। ਜੰਗ ਲੱਗ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਭਾਅ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਇਦ ਅਤੇ ਗੰਭੇ ਦੀ ਕਰਮ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਮਾ ਸੁਰਮੁਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਦਾਇਆਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਘਰ ਕਲੀਦਾਰੀ ਦੇ ਖਰਚ ਲਈ ਬਰ ਗਈ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਉਸ ਮੇਰੀ ਭਰਤੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਲਈ। ਸਾਣ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਉਸ ਪੁੱਲੇ ਨੂੰ ਪੁੱਲ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ।

“ਹੁਣ ਇਹ ਪੰਜਾ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਚੰਨੇ ਪੜ੍ਹਨ ਝਰੂਰ ਛਾ ਦੇਈ। ਆਪਾਂ

ਤਾ ਜਿਹੇ ਜਾਂ ਸੀ, ਜੁਨ ਪ੍ਰਗੀ ਕਰ ਲਈ।”

ਚੰਨੇ ਨੇ ਕੁਝੀ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪਰਦੇਸ ਜਾਂਦਿਆਂ ਕਿਵੇਂ ਵੇਖ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਮੁੱਥੇ ਅੰਦਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਕਰਮਾ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇਣ ਲਈ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਗਿਆ।

“ਚੰਨੇ!” ਕਰਮਾ ਏਨੀ ਕਹਿ ਕੇ ਉੱਪਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਧੀਰਜ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਕੱਠੀਆਂ ਦੋ ਮਿਆਰ ਚਾਅ ਨਾਲੋਂ ਰੋਟੀ ਦਾ ਸਵਾਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਮਸਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਹਾਵਜ ਵਿਚ ਭਰਵੀਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੇਟ ਦੀ ਛੁੱਝ ਲਈ। ਮਾਂ, ਹੀ ਅਤੇ ਬਹੁਰੀ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਕਰ ਬਾਦ ਕੇ ਵਿਛੜ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਭਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਜੋਂ ਅਪਿਆਰ।

“ਮਾਂ! ਤੂੰ ਚੰਨੇ ਨਾਲ ਲੜੀ ਬੋਲੀਂ ਨਾ, ਕਲ ਦੇ ਦਿਨ ਕਾਇਮ।”

“ਪੁੱਤ ਕਿਉਂ ਜਾਣਦਾ ਏ, ਘਰ ਬੋਲੀਂ ਖਾ ਲੈ।” ਮਾਂ-ਹਿਰਦਾ ਕਾਂਝੇ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੰਦਰ ਮੇਰ, ਆਂਦਰਾਂ ਮੇਰ ਖਿੱਚ ਤੋੜ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਮਾਂ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਨੰਨਾ ਨਾ ਪਾ।” ਉਸ ਭਰਵੀਂਆਂ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਮਾਂ ਨੇ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਿਰ ‘ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਹ ਦਰੇ ਨਿਕਲਿਆ, ਤੁੰਡੇ ਨੇ ਕੰਨ ਫੜਕਾ ਦਿੱਤੇ। ਮਾਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਮਾਂਝੇ ਸ਼ਰਨ ਵਜੋਂ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਮੇਜ਼ ਲਾਏ। ਪਰ ਕਰਮਾ ਚੋਰਾਂ ਵਾਂਗ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਉਹ ਭਰੇ ਅਤੇ ਉਡਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਛੇਤੀ ਪਰੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਬਲਦਾ ਦੀ ਜੋੜੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਨਾਲ ਖੁਰਲੀਆਂ ਸੁੰਨੀਆਂ ਸੁੰਨੀਆਂ ਜਾਵੇਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਰਮੇ ਬਿਨਾਂ ਚੰਨੇ ਦਾ ਘਰ ਸੱਖਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਖੇਤ ਵਿਚ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਰਸ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੰਮ ਉਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਖੇਤ ਉਸ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਗਏ। ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਆਬਣ ਸਵੇਰੇ ਇੱਕ ਗੋਰੇ ਦਾ ਟੋਕਰਾ ਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪੁੱਤੇ ਵੀ ਉਹ ਕੋਝੀ ਬਹੁਤੇ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ ਸੀ। ਘਮਾ ਘਮ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜੱਦੀ ਨੂੰ ਬੁਝ ਪੁੱਛਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦਿਨ ਕਿਵੇਂ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ਅੱਗੇ ਬਾਹਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਵੇਲੇ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ, ਕਬੀ ਵਾਹ ਪੁੱਤੇ ਲਿਆਉਂਦੀ, ਮਸ਼ੀਨ ਫੇਰਨੀ ਅਤੇ ਬਲਦਾ ਨੂੰ ਦਾਹਾ ਕਰਾਉਣਾ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਬਲਦਾ ਦੀਆਂ ਟੱਲੀਆਂ ਦੀ ਛਣਕਾਰ ਘਰ ਵਿਚ ਮਿੱਠੇ ਸਾਫ਼ ਵਾਂਗ ਪੁੱਤਰੀ ਗਹਿਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕਮਾਇਆ ਸਰੀਰ ਫਿੱਲਾ ਅਤੇ ਸੁੰਤ ਪੁੱਤ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਕਰਮੇ ਦੀ ਚਿੰਨੀ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਰਾਜੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਆਪਣੀ ਉਦਾਸੀ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਜੀਅਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਸਤ੍ਹਿਣ ਦਾ ਰੰਗਨ ਮਹੀਆ ਆ ਗਿਆ। ਤੀਅਾਂ ਸੁਜ਼ੀਆਂ, ਪੀਪਾਂ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਉੱਚੇ ਹੋਏ, ਨੀਲੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਘਟੀਂ ਬਾਵਹੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਉਨਰੀਆਂ। ਖੰਢਲ ਗੱਜੇ, ਮੋਰ ਨੱਚੇ ਅਤੇ ਕੋਇਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਫੂਲ ਨੇ ਰੰਗ ਨੂੰ ਤੋੜਦਾ ਸੁੱਟਿਆ। ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਪੇਰੇ ਚਲੀ ਗਈ, ਮਨ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ ਕੋਝੀ ਫ਼ਕਰ ਨਾ ਆਇਆ।

ਤੂੰਟਰ ਆ ਕੇ ਉਸ ਪੁੱਤੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੰਮ ਘੱਟ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਪੁੱਤੇ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਸ ਨੇ ਨਹਾਉਣ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਆਦਿ ਬਦਲਣ ਵਿੱਚ

ਗੈਰਾਨ ਗਹਿਦੀ। ਮੱਸ ਨਾਲ ਲਾੜਾਈ ਘੱਟ ਖੁੱਲੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਡਿੱਠ ਕਾਕਨ ਸਨ। ਹੀ ਜਹੀ ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ, ਪੁੱਤਰ ਭਰਵੀਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵੀ ਭੋਜੀ ਬਹੁਤੀ ਫੱਲ ਹਾਰ ਗਈ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਜਵਾਬੀ ਲਈ ਚੰਗੇ ਸ਼ੁਰੂ ਦੀ ਆਸ਼ਕਤ ਸੀ। ਪੁੱਤੇ ਨਾਲੋਂ ਮੱਸਾ ਨੂੰ ਜਵਾਬੀ ਪਿਆਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪੀ ਦੇ ਕੇ ਪੁੱਤਰ ਬਣਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਚੰਨੇ ਨੇ ਗੁਪ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਬਾਹਮਣੀ ਗਰੀਂ ਉਸ ਗੁਪ ਨੂੰ ਖੁਲੇਆ ਘੱਲਿਆ। ਉਹ ਜਿੰਦਾ ਚੰਨੇ ਨੇ ਘਰ ਵਿਹਲੇ ਬਹਾਰੇ ਅਭੂਦਾ। ਚੰਨੇ ਵੀ ਚਿਤਾਤਰ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਪ ਨੂੰ ਘਰ ਸੱਟ ਛਾਹੁਣੇ ਭਰੀ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਾਭਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਬਾਹਮਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਗੁਪ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿੰਚਾ। ਪਰ ਬਾਹਮਣੀ ਜ਼ਰੀਬ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੇਰਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ। ਅਖੀਰ ਚੰਨੇ ਆਪ ਬਾਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇ ਬਹਾਰੇ ਬਾਹਮਣੀ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਪਿਛਾ ਗੁਪ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਈ। ਪਹਿਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮੱਸੇਰੇ ਉਤਬਾਰ ਨਾਲ ਬਾਰਾਂ ਅੰਛ ਕੇ ਮਿਲੀ। ਗੁਪ ਨੂੰ ਉਸ ਨਿਵੇਕਲੇ ਵਿਚ ਰਿਹਾ:

“ਲੱਗੀਆਂ ਦੇ ਬੋਲ ਪੁਰਾਉਣੇ ਐ, ਸਾਭਾ ਵੀ ਜੇਰਾ ਵੇਖ।”

ਗੁਪ ਸਮਝਦਾ ਸੀ, ਚੰਨੇ ਦਾ ਮਿਆਰ ਘਟਣ ਅਤੇ ਪੁੱਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੀ ਗੁਪ ਭਟਕਰੀ ਗਹਿਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਟਿਕਣੇ ਨੂੰ ਲੱਭਦੀ। ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਤੋਕ ਕੇ ਖੇਡ-ਖੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਲੇ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਦਾ ਅਫ਼ਸੋਸ ਗੀਤਾ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁਲੇ ਹੋ ਪੁਚਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਨਿਥੀਆਂ ਨੇ ਉਸਦਾ ਜੇਰਾ ਵੀ ਖਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਸਵੇਰਾਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਵਲਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਮਾਂ ਉਗੀਆਂ ਭਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਪੁੱਤੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੇ ਕਰਮਾ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸਾਰੀ ਵਰਵੀ ਵਿਚ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਰਦਿਆਂ ਗੁਪ ਲੀਕਦੇ ਸਨ। ਪੁੱਤੇ ਸੱਖਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਕਰੂਾਂ ਬਹਾਰ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਪੰਜਾਹ ਗੁਪਦੇ ਚੰਨੇ ਦੇ ਖੇਡ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ। ਚੰਨੇ ਗੁਪਦੇ ਵਜ਼ ਕੇ ਕਰਮੇ ਦੀ ਆਸ ਅਨਿਸ਼ਚ ਪਸ ਨਾ ਹੋਈ। ਕਰਮਾ ਗੁਪੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੰਗੀ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਚੰਨੇ ਬਿਕਰਨ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸੋਚਦੀ। ਕਰਮਾ, ਚੰਨੇ ਅਤੇ ਪੁੱਤੇ ਨੂੰ ਬਹਿਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਝੇ ਸਰੀਰ ਕੇ ਦਿੱਤੇ। ਸਾਫ਼, ਤੇਜ਼ ਤੇ ਪਰਤੀਏ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਹਨਣ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਖ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਘਰ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਗਈ। ਸਫ਼ਾਈ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਮਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਪੱਕਵੀਂ ਜਾ ਰਹੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਤੁਸਨ ਨੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਨਿਖਾਰ ਲੱਭ ਲਿਆ।

ਜਦ ਛੁੱਟੀ ਪੁੱਕਣ ਦੇ ਆਈ, ਕਰਮਾ ਪੁੱਤੇ ਅਤੇ ਚੰਨੇ ਸਮੇਤ ਕਰੂਗੀ ਮਿਲਣ ਆ ਗਿਆ। ਕਰਮੇ ਦਾ ਮਿਆਰ ਸੀ, ਕਰੂਪੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਣੇ ਦੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਹੀ ਰੰਗੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਰਤਾਰ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਵਿਆਹੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਹ ਦੋਹੀਂ ਘਰੀਂ ਵਰੀ-ਵਰੀ ਮਿਲਣ ਗਏ, ਸਾਲਿਆਂ ਨੇ ਛਣਕਾਏ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਅਤੇ ਚੰਨੇ ਨੇ ਭਜਨੇ ਨਾਲ ਸੱਜੀਆਂ ਭਰ-ਭਰ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ।

“ਪੁੱਤੇ, ਤੇਰੇ ਤਾ ਮੈਂ ਐਥੇ ਲੈ ਕੇ ਲੈਣਾ ਏ”, ਭਜਨੇ ਨੇ ਪੁੱਤੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਉਮੀਦੀਆਂ ਆਇਆ।

“ਆਪ, ਧੰਨ ਨੇ ਮਾਮੀ”, ਚੰਨੇ ਨੇ ਪੁੱਨੇ ਵਲ ਉਤਰ ਦੇਇਆਂ ਕਿਹਾ।

ਭਰਨ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਖੌਰ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੁਹਾਦ ਦੀ ਬੇਦਖਲੇ ਬੀਮਾਰੀ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਹ ਘਾਟਾ ਵਿਗਾੜ ਚੰਨੇ ਦੇ ਸਾਥ ਵੇਲੇ ਕਰਕਾਰੇ ਦੀ ਮਾੜੀ ਲੱਭ ਤੋਂ ਪਿਆ ਸੀ। ਖਰੀ ਵਾਰ ਥੋੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹੀਰਣ ਨਾਲ ਭਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਹਿਰਣ ਥੱਲੇ ਲੀਹ ਗਈ। ਮਮਤਾ ਦੀ ਡੁੱਬ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੁੱਨੇ ਨੂੰ ਕੋਲ ਠੱਕਣ ਲਈ ਉਤਰਨੇ ਯਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਭਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਸ਼ਾਕਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਚੰਨੇ ਦੀ ਨਹਾਰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਚੰਨੇ ਵਰਗੀ ਸੀ। ਢੇਰਵ ਵਾਲਾ ਕਰੀ ਵਾਰ ਮਾਂ ਹੀ ਨੂੰ ਡੈਂਦਾ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਫੁਲਦੀ ਯਾ ਜਾਂਦਾ।

ਭਰਨ, ਚੰਨੀ ਥੜ੍ਹੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਮਾਂ ਹੀ ਵੇਖਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ।

...

ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੋਰ ਬੀਤ ਗਏ। ਭਰਨੇ ਦੇ ਗੁਪਤੇ ਅਸੁਖਿ ਦੇ ਕੇ। ਚੰਨੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧ ਨਾਲ ਭਰਤਿਆ ਸੀ। ਅੰਤਰੀ ਨਮਾਣੀ ਆ ਜਾਣ ‘ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁਆਂ ਗਹਿਣੇ ਪਈ ਬਨੀਰ ਛੁਡਾ ਲਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਕ ਵਾਰ ਭਰਨ ਸਿਹਤ ਆਇਆ ਸੀ। ਕਿਹ ਉਸ ਦੀ ਪਲਟਣ ਨੂੰ ਸਹਿਣਯਾਰ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਹਿਣਯਾਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨੀਆਂ ਅਸੁਖਿਵੀਆਂ ਰਹਿਣੀਆਂ। ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਲਟਣ ਦੇ ਭੀਏ ਵਿਚੋਂ ਤਾਰ ਆ ਗਈ:

“ਅਫ਼ਸੋਸ, ਭਰਨਾ ਮੌਰੇ ਉਤੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।”

ਵਿਧਵਾ ਮਾਂ ਦਾ ਜਵਾਨ ਪੁੱਤਰ, ਇਕ ਮੁਟਿਆਰ ਬਹੁਨੀ ਦਾ ਪਰੀ ਅਤੇ ਇਕ ਇਕ ਨਕਲੀ ਪੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਸਹਿਣਯਾਰ ਪਰਾਥਾਕਰਮ ਦੀਆਂ ਮਡੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਤਰ ਨਕਲ ਪਤਮ ਦੇ ਗਿਆ। ਚੰਨੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠਾਂ ਬਜੀਨ ਨਹਿਕ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਵਿਹੜਾ ਚਿੱਟੀ ਦੁਪਹਿਰ ਵਿਚ ਹਨੇਰੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਥੀਮ ਸਿਮ ਪੈ ਗਈ। ਕਰਮੇ ਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਛਾਟੀ ਪਾਟ ਗਈ। ਇਕਲੋਏ ਜਵਾਨ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਮੌਤ ਬੇਈ ਮਾਂ ਨਿਸ਼ ਰਾਹਤ ਵਿਚ ਸਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਪਹਾਗ ਨੂੰ ਗਈ। ਛਾਟੀ ਪਿਟ ਪਿਟ ਉਸ ਲਗੂ-ਲਗੂਨ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਅਪਣੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਖੋਹ ਲਏ। ਚੰਨੇ ਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸ਼ਹਾਦਾ ਦੀ ਫੇਰੀ ਲਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਗਲ ਵਿਚ ਨਾਲਦੇ ਵਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਫਾਹਾ ਦੇ ਗੇ ਸਨ।

ਵਿਧਵਾ ਔਰਤਾਂ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਆਖਣਾ-ਗੁਆਂਢਣਾ ਬੈਟ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਚੰਨੇ ਨੇ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਰੋਣ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਿਘਲ-ਪਿਘਲ ਕੇ ਸੰਮਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਿੰਦ-ਬਿੰਦ ਫਾਕ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਅਨੇ-ਦੁਆਨੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਰਹੀ ਸੀ, ਸੰਗੀ ਉਸ ਦਾ ਮਾਨਕ ਮਰ ਗਿਆ? ਇਸ ਉਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਰ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਂ, ਪੀ ਅਤੇ ਬਹੁਨੀ ਨੂੰ ਨਿਆਸਰਹੀ ਛੱਡ ਕੇ?

ਮਾਂ ਵਿਚਲ ਰਹੀ ਸੀ: “ਮੇਰਿਆ ਸੁਰਮਿਆਂ ਪੁੱਤਰ, ਮੇਰੀ ਲੰਮੀ ਜਹੀ ਬਹੁਨੀ ਵੇ। ਮੈਂ ਪੱਤੀ ਜਹਾਨੇ ਵੇ, ਮੇਰਿਆ ਬਹੀਆ ਪੁੱਤਰ।”

ਸਾਰੇ ਕੋਕ ਵਿਧ ਵਿਧ ਦੇ ਰੰਗ ਸਨ। ਨੂੰਹ ਸੱਸ ਦੇ ਕੀਨੇਨੇ ਸੀਨਾ ਚੀਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਔਰਤਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬੁਧ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਆਖਣਾ-ਗੁਆਂਢਣਾ ਨੂੰਹ ਸੱਸ ਨੂੰ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸੰਬਰ ‘ਤੇ ਬੰਨੇ ਲੱਕਾਂ ਨੇ ਕਰਮੇ ਦੇ ਨਿੱਘੇ ਭਰਮ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਸਹਿਣਯਾਰ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰੱਲਾਂ ਫੁਰਕਦੀਆਂ। ਮਾਰ ਗਏ ਦੀਆਂ ਰੱਲਾਂ ਹੀ ਭਾਲੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਖਰੀ ਦਿਨ ਲਿਭਦੇਦਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪੁਲਾਟਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਸਾਰ ਸੰਬੇਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਮ ਬੋਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਧੀਰਜ ਅਤੇ ਦਿਲਾਸਾ ਦੇ ਰਹੇ।

“ਕਾਲ ਔਰੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਚੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਰਾਣਵ ਵਰਗੇ ਲੱਦ ਕਰੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਲ ਪਾਵੇ ਨਾਲ ਬੰਨੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਭਾਈ ਗੁਣ ਸਰਬ ਕਰੇ ਮਰੇ ਦਿਲ ਕਰਕਾ ਕਰੇ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮਿੱਥਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।”

ਯਕੀਮ ਦੇ ਗਲੀ ਭੈਰੀ, ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਗਈ ਸ਼ਹਾਦਤ ਅਤੇ ਨਾਤੂਣੀ ਦੇ ਗਲੀ ਆ ਜਾਣਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਸਬਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਟੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੁਰ ਝੁੱਟ ਪਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਪੀੜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਬੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਰ ਸੈਂਦ ਕੇ ਲਿਆਏ। ਗੁਪ ਉਸ ਕੋਲ ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਰਨ ਆਇਆ ਸੀ। ਗੁਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਚੰਨੇ ਦੀਆਂ ਝੁੱਝਾਂ ਨਹਿਕ ਗਈਆਂ। ਘੱਲ ਦਾ ਰੋਣ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਪੀੜਾਂ ਉਚੇਰ, ਫਟ-ਫਟ ਬਾਹਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਅਸਲ ਹਮਦਰਦ ਦਰਦ ਵੰਡਣਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਗੁਪ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਕੇ ਰੋਏ, ਰੋਏ ਕਿ ਆਪਣਾ ਆਪ ਭੁਲੀਸ ਮਾਰਿਆ। ਗੁਪ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਮੱਥੇਗੁ ਖੋਹ ਰਹੇ ਸਨ।

“ਬਸ ਚੰਨੇ! ਅਸੀਂ ਗੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਮੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।”

ਗੁਪ ਦੇ ਕੋਲ ਸੁਣ ਕੇ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਦੁਣਾ-ਦੋਣਾ ਹੋਣਾ ਅਸੁਖਿ ਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਰੰਗੇਦੀ ਦੀਆਂ ਨਿਬਾਨੀਆਂ ਸਮਝ ਕੇ ਗੁਪ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਬੜੇ ਧਮਤਰਾਂ ਨਾਲ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਬੁਧ ਕਰਾਇਆ।

“ਭਾਰ ਆਈ ਸੀ।”

“ਹੁੰ ਆ।” ਚੰਨੇ ਨੇ ਉਨੀ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਪੁੱਛਦਿਆਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਰਿਹਾਤ ਵੀਰਾਨੀ ਦੇ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣਿਆ ਪਿਆ ਸੀ।

“ਕਿਉਂ ਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਲਟਣ?”

“ਕੁਰਮਾ ਵੱਲ ਸੀ।” ਚੰਨੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਹੇਠੇ ਲੀ ਤੇ ਬੋਧ ਲਿਆ।

“ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵੀ ਦੇ ਰੰਗਗੁ ਮਿਰਾਂ ਵਰਗੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਰੇ ਗਏ। ਇਕ ਦਾ ਅਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੀ ਮੁਕਲਾਵਾ ਆਇਆ ਸੀ।” ਪੀੜ ਨੂੰ ਪੀੜ ਘਾਟਉਂਦੀ ਅਤੇ ਵੱਡਉਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਪ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਚੰਨੇ ਦੀ ਲਾਟੀ ਮੱਥੇਵੀ ਜਿੰਦ ‘ਤੇ ਚੰਨਣ ਦੀ ਲੋਪ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

“ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਰਹੀ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਘੱਲੀ।” ਗੁਪ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਆਰਥਕ ਹਾਤਕ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਰੱਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਚੰਨੇ ਨੇ ਹਉਂਕਾ ਲੈ ਕੇ ਆਖਿਆ:

“ਬਸ ਨਹਿਕ ਦੇ।” ਉਸ ਦੇ ਬੋਲ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਚੁੰਨ ਗਈ ਸੀ।

“ਕੁਰੀ ਬਹੀਰੇ ਕਬੀਲੇ ਵਾਲਾ ਦਾ ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਏਸੀ। ਤੂੰ ਇਨ੍ਹੀ ਨਾ ਸਮਝੀ, ਮੈਂ ਇਕੱਲੀ ਤੀਵੀਂ ਮਾਨੀ ਰਹਿ ਗਈ ਆ।”

“ਕਰੀਬ ਕਰੀਬ ਕਾਨਿਆਂ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਦੇ।”

ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਚਿੰਤ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਿਰ ਰੂਪ ਨੇ ਪੁੰਨ ਦੀ ਸੁੱਖ-ਸਾਂਦ ਪੁੱਛੀ

“ਪੁੰਨ ਤਕੜੀ ਦੇ।”

“ਹਾਂ ਜੀ। ਹੁਣ ਚੰਗੀ ਥ ਹੋ ਗਈ ਦੇ।”

“ਵਿਰਗੀ ਰੱਬੀ ਰਹਿੰਗੀ।”

“ਨਿਆਣੀ ਗੀ ਕਰਦੀ ਹੋ। ਬੜਾ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਕਈ ਦਿਨ ਬੈਠੀ ਨਹੀਂ

ਥਾਪੀ।”

“ਬੂਝੇ ਮਾਂ ਮਿਓਂ ਦਾ ਹੋਰਵਾਂ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਰਨ।”

ਚੰਨੇ ਨੇ ਪੁੰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ‘ਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪਲਟਾ ਖਾਧਾ ਅਤੇ

ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਆਖਿਆ:

“ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਮੰਗੀ ਨਾ।”

ਰੂਪ ਉਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ‘ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਚੰਨੇ ਦੀ ਗੀ ਮਾਹਿਸ਼ ਹੈ।

ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਵੀ ਚੰਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇਂਦਾ ਸੀ:

“ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ, ਸੁਰੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਲੰਦ ਸਕਦਾ।”

ਚੰਨੇ ਨੇ ਰੂਪ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੋਚ-ਅਹਿੰਭਾਵ ਵਿਚ ਉਥੇ ਹੀ

ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਤਣ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਹਿ ਦੇਂਦਾ ਚਾਹੁੰਦੀ

ਸੀ, ਸਾਫ਼ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਵੇਖਗੀ, ਇਸ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਹੋਣ

ਕੇਰੰਗਾ। ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਬਦਲ-ਕਹਿ ਰਹੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ‘ਤੇ ਭਾਵ ਕਹੀਆਂ ਸਨ। ਰੂਪ ਨੇ

ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?”

“ਕੋਈ ਨਹੀਂ।” ਚੰਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਧਨ ਹਲਾਤ ਵਿਚ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਆਪਣੀ

ਦੁਖਾਤ-ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪੜਕੇਲ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ।

ਸਾਹੁਰੇ ਕੈਦ ਕੱਟੀ, ਨਾ ਚੋਰੀ ਨਾ ਭਾਗਾ।

25

ਮਰਨ ਕਰੀਬਾਂ ਦੀ, ਭਾਢੂ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ।

ਜੰਗ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਘਾਹ ਰੂਸ ਵਾਂਗ ਸਾਜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਕਰ
ਗਈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੰਗਿਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਜੰਗ
ਦੀ ਭੰਨੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼-ਦੁਸ਼ਮਣ ਤਾਕਤਾਂ ਨੇ ਉਸਦੀ
ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਫੂਝੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਮੁੰਦਰ
ਪਾਰ ਲੰਘਣ ਵਾਲੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਿਚ ਕੌਮੀ ਜਜਬਾ ਉੱਧਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੰਗ ਵਿਚ ਮੰਗੀ

ਹੋ ਗਈ ਅਰਥਾਤ ਹਾਨਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਤ-ਮਿਥਿਆਂ ‘ਤੇ ਘਰੀਲੂ ਲੈ ਗਏ ਸਨ। ਕਈ
ਲੋਕੋ-ਫੁੱਫੇ ਹੋ ਕੇ ਵਾਸ਼ਾ ਆਏ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਹਾਗ, ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਮਰੇ ਗਏ ਸਨ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਔਖਾਂ ਮਾਮੂਲੀ ਖੋਨਸਰਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜਜਬਾ ਵੱਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਖਈ

ਵਿਚ ਜਰਾਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਬਗਾਵਤ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵੱਲੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਨਿਰਾਸ਼

ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪਾੜਵੀ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ

ਵਿਚ ਹਨੀ ਤਬਕੇ ਦੀ ਸਹਇਤਾ ਨਾਲ ਉਸ ਝੂਝੇ ਵਿਰੋਧਦਾਰੀ ਦੀ ਐਂਗ ਨਾ ਦਿੱਤੀ।

ਸਰਕਾਰਦਾਰ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹੀਫ਼ ਤਾਕਤ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਿੰਧੀ ਰਿਆਸਤ ਮਕਦੂਰ

ਕੁੱਲ ਚੁਨੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਲੋਕ-ਰਾਜ ਸਹੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸਰਕਾਰਦਾਰ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸੰਗੀਤੀ ਕਰ ਲਏ ਸਨ, ਕੌਮਵਾਦੀ

ਨੁਕਤਾ-ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਉਹ ਸਰਮਾਇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਵੀ ਇਸ

ਵਿਚ ਪ੍ਰਫਾਟ ਟੱਕਰ ਖਾਂਦਾ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਵਾਗੀ ਤਕੜੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤੇ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਵਿਚ

ਪੁਸ਼ਲਮਾਨ ਵਾਪਰੀ ਦੇ ਪੁਕਾਰਨੇ ਵਿਚ ਦਾਲ ਨਹੀਂ ਗਜਣ ਦੇਣ ਸਨ। ਪੁਸ਼ਲਮਾਨ

ਸਰਮਾਇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਪੁਸ਼ਲਮਾਨ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਸਿਕਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਦਾ

ਨਿਅਤ ਨਾ ਕੇ ਪੁਸ਼ਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਨਾ ਲਿਆ ਪਾਸਿਕਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨਾਲ

ਵਿਚ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਅਜਬੀ ਵਿਚ ਆਇੱਕ ਪੀ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਮਾਜਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ

ਦੇ ਸਰਮਾਇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੰਜੀਰ ਦੀ ਕੜੀ ਬਣਾ ਕੇ ਗੰਢਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ

ਪਾਸਿਕਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਮੰਨ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਫੁੱਫਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਮਜ਼ਬੂ ਦੇ

ਨਾਂ ‘ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ੀ ਸਰਮਾਇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਲੋਕ-ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖ ਕੇ ਕੁਚਲਣ ਦਾ ਯਤਨ

ਕੀਤਾ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜਾਦੀ ਅਬਵਾ ਮੁਨੀ ਸਰਮੇਅ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਬੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰੀਆ

ਅਤੇ ਦੀਰਿਆ ਗਿਆ। ਬਹਿਰਾਂ ਦੀ ਐਂਗ ਨੇ ਪਿਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਲਾਭ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਹਾ

ਲੋਹਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਢੀਆਂ ਵਿਚ ਬਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਨੇ, ਬਰਫ਼ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ

ਚਮਕ ਪਈਆਂ। ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ੀ ਪਿਸਤੌਲ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕ ਬਣਾ ਕੇ ਰੀਝੂਆਂ

ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਅਰੇ ਗਜਾਏ। ਮੰਦਰਾਂ, ਮਸੀਦਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ

ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ

ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ‘ਤੇ ਚੁਲਾਮਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵੀ

ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਸੀ। ਖੇਡ ਵੀ ਵਿਰੋਧਦਾਰੀ ਦੀ ਜ਼ਰੀਫ਼ੀ ਅਤੇ ਸਾਜ਼ਵੀ ਹਵਾ

ਪਹੁੰਚ ਗਈ।

ਰਿਆਸਤੀ ਦੇ ਇਮਾਨਾ ‘ਤੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਸੱਟ ਚੱਲੀ। ਐਰਾਤਾਂ, ਬੱਧਿਆਂ, ਬੁੱਢਿਆਂ

ਅਤੇ ਗੱਭਰੂਆਂ ਦਾ ਕਤਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਔਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ

ਸੀ। ਉਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਮਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਜਿਥੇ ਵਿਚ ਭੁਬੁਰ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਨੇ

ਉਸ ਨੂੰ ਗੱਦਾਰ, ਦੇਸ਼-ਭੇਰੀ ਆਦਿ ਕਹਿ ਕੇ ਭੰਡਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਇਮਾਨਾ

ਵਿਚ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਦਲ ਗਿਆ, ਉਹ ਕੀ ਕਰੇ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੰਗੀਓ ਪੁਸ਼ਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਬਚਾਵੇ, ਜਿਹੜੇ ਸਹਿਮ ਵਿਚ 'ਤਰਾਰ-ਤਰਾਰ' ਕੰਝ ਹੋ ਸਨ। ਭੁੱਟੇਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਏ ਅਖੌਲ ਵੇਖ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਰੂਪ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦਿਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁੱਛਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਕੀ ਦੇਸ਼ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀਊਆ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਹੀਊਆਰ-ਬੰਦ ਹੋ ਕੇ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਰੂਪ ਦੇ ਕੁਝ ਸਾਬੀਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਟ ਮਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਰੂਪ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਬਰ ਲਿਆ।

ਗਣਦੇਵੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਫੁੱਟ ਗਏ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਡੰਗਰਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਜਵਾਨ ਭੁੱਟੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਹੁਟੀਆਂ ਖੋਹ ਲਈਆਂ। ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਹੁਤ ਘਬਰਾ ਗਏ। ਰਾਜੀ ਮਹਾਸਥ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮੰਗ, ਬਾਲ-ਬੰਬੇ ਸਮੇਤ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚਕੇ ਵਿਚ ਆ ਡਿੱਗੇ। ਰੂਪ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਬੀਆਂ ਨੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲਕਾਰਿਆ।

“ਜਿਹੜਾ ਮਸ਼ੀ ਦਾ ਲਾਲ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੱਲ ਉਹਨਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਵੇਖੇ।” ਮੁਲਾਬਲੇ 'ਤੇ ਹੁਸਿਆਰ ਵੇਖ ਕੇ ਲੁਟੇਰੇ ਅਤੇ ਮਸ਼ੂਰੀ ਜਹੰਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹਨਾਰ ਪਾਉਂਦੇ ਸਿੱਧ ਗਏ। ਪਾਪ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਜਿਮਤ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਰਫ਼ ਦੇ ਕੈਪ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਨਮ-ਰੂਮੀ 'ਤੇ ਵਿਛੜਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੱਠ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੈਪ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਰੂਪ ਨੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣਿਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਮਨਾਇਆ। ਪਰ ਚੁਫ਼ਰੇ ਮੋਤ ਦੇ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇ ਸਨ। ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਲਾਜ਼ਾ ਸਫ਼ ਕਰੀਆਂ ਸਨ। ਨਹਿਰਾ ਅਤੇ ਸੁਇਆਂ ਵਿਚ ਮਨੱਖਤਾ ਦਾ ਲਗੂ ਵਰਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਮਰਾਜ, ਦੇਸੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ, ਫਿਕਰਪੁਸਤ ਲੀਡਰਾਂ, ਮਸ਼ੂਰੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੇ ਜਨ-ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਲਗੂ ਬੇਦਰਦੀ ਨਾਲ ਵਹਾਇਆ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਲੋਕ-ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਾਲ-ਬੱਧੀ ਪਿੱਛੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਖੇਡੀਆਂ ਸਫ਼ ਕਰੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਥਾਂ ਥਾਰਾਂ 'ਤੇ ਹੜਾਂ ਨੇ ਖੇਡੀਆਂ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਪਿਆ। ਮਿੱਠਵਾੜੇ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹੱਥ ਤੋੜਨ ਵੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਥਮ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ: “ਸਾਬੀਟ! ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਇਕ ਧੋਮ ਹੈ। ਦੇਸੀ ਅਤੇ ਪਰਦੇਸੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦਾ ਸਮਝੌਤਾ ਹੈ ਜਨਤਕਾ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਦਾ।”

ਹੁਇਆ ਚਹੀਂ ਖੁਫ਼, ਜੋ ਗਿਆਨੀ ਆਪ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਾ ਵਿਖਾਇਆ, ਕੇਵਲ ਰੰਗੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਦੇਸੀਆਂ ਨੇ ਮੱਠ ਲਏ ਸਨ। ਮਹਿੰਗਾਈ ਹੋਰ ਵੱਧ ਗਈ। ਸਿਸਵਤ ਦੀ ਅੰਨੀ ਪੈ ਗਈ। ਬਲੈਕ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹੀਕਰਭ ਮਾਤ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਚੁਫ਼ਰੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਸ਼ੂ-ਪਹਾਇਆ 'ਤੇ ਗਈ ਸੀ। ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਬਰਦ ਉਸ ਦੇ ਇਨਕਾਰ-ਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਗਏ ਸਨ:

“ਇਸ ਭੈੜੇ ਨਜ਼ਮ ਅਤੇ ਗੰਢੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਲੈਕ, ਗਿਰਫ਼ਤਾਰ ਅਤੇ ਗਲ-ਘਾਟੁ ਮਿਵਾਜ਼ਾ ਹੈ, ਬਦਲਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਬਦਲਿਆ ਇਨਕਲਾਬ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਗਿਆਨੀ ਦੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰੀਆਂ 'ਤੇ ਤਰਾ ਆ ਕੇ ਗੋਰਮਿੰਟ ਨੇ ਉਸ ਦੇ

ਫੁੱਟੇ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਹ ਬਲੀ ਹੁਇਆਰੀ ਨਾਲ ਪੋਲੀਸ ਦੇ ਛਾਪੇ ਵਿਚੋਂ ਬਚ ਕੇ ਪਾਤਲ ਵਿਚ ਯੋਸ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਸੋਕੜੇ ਸਾਬੀ ਅੰਗੀਰੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ-ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਹਿ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਐਕਟ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਵੀ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਮਰਤ ਲਗਾਤਾਰ ਲੋਕ-ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਅਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਾਥੀ ਦੇ ਟੰਦ ਅਤੇ ਮਗਲੈਂਡ ਦੇ ਰੇਲੂ ਕਹਿ ਕੇ ਡੰਡਿਆ ਸੀ।

ਹਫ਼ਤਾ ਦਸ ਦਿਨ ਗਿਆਨੀ ਬਾਰਫਾ ਕਾ ਕੇ ਰੂਪ ਹੋਰਾਂ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਕੋਲ ਹਰ ਵਾਰ ਨਵੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਹ ਹੀਊਆ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਸ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕੋਲ ਰੂਪ ਸਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨੀ ਮਸਲਾ ਸਾਬਾਉਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਤੇ ਹਿੰਦੁਟ ਕਰਕੇ ਰੂਪ ਅਤੇ ਜਹੀਰ ਦੀ ਵਿਲਕਾਪੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਵਾਪਦੀ ਗਈ। ਐਤਰੀ ਵਾਰ ਜਦ ਗਿਆਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਇਨਕਾਰ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਬਾਬਾ ਅਫ਼ਰ-ਗਰਾਊਂਡ ਹੀਊਆ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਜੋਸ਼ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀ ਜਾਗ ਸੀ ਕਹੀਆਂ ਸਨ। ਰੂਪ ਨੇ ਅਫ਼ਸਰ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

“ਮੁੱਲ ਕੇ ਮਾਝਾ ਕੰਮ ਹੋਇਆ।”

“ਨਹੀਂ, ਇਸ ਸ਼ਹੀਦ ਨੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੇ ਢਹਿੰਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਝੂਫਾਲ ਦੇ ਝੱਟਕੇ ਨਾਲ ਥਾਂ-ਥਾਂ 'ਤੇ ਪਾਝ ਪੁੱਟਿਆ ਹੈ।”

ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਸੁਝ ਨੇੜਲੇ ਡਰੈਂਡ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਬਾਅਦਾਈ ਦੇਖ ਗਈ ਸੀ।

“ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ?” ਜਹੀਰ ਨੇ ਜੈਹਨੀ ਵਿਚ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਛ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਭੈੜੀ ਅਗਾਥਿਕ ਹਾਲਤ ਦਾ ਗਿਲਾ ਸੀ।

“ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਇਨਕਲਾਬ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਭੈੜੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵੀ ਬਦਲ ਜਾਣਗੇ।”

“ਇਨਕਲਾਬ, ਐਕੈ ਵਰਗਾ?”

“ਐਕੈ ਇਨਕਲਾਬ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਗੁਝ ਵਿਚ ਚੱਢਿਓ ਸੀ।”

“ਹੁਣ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਵੇਗਾ?” ਜਹੀਰ ਦੀ ਜਾਣਨ-ਢਾਹ ਵੱਧ ਗਈ ਸੀ।

“ਮਜ਼ਦੂਰ ਮਿੱਲ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਖੇਤ ਦਾ। ਮਲਕੀਅਤ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਲੁੱਟ-ਘਾਟੁਤ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਇਕੋ ਭਾਈਚਾਰਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਫੈਰ ਕਿਹੜਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਾਲ ਪੈਦਾਵਾਰ ਖੇਤਾਂ 'ਤੇ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਰੇਖ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਤਿਆਂ ਦੇਖ ਮੱਥਾ ਸਕਰਕ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ।” ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਰੂਪ ਅਤੇ ਜਹੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਉਤਬਾਹ ਨੂੰ ਹਲੂਣ ਦਿੱਤਾ।

“ਕਦੇ ਅਸੂ ਧਾਕ, ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਮਾਂ?” ਰੂਪ ਨੇ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਬੜੀ ਵੇਡੀ।”

ਪੂਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਚਾਹ ਨੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਤਿੰਨੇ ਥਾਂ ਜ਼ਰੀਏ ਦੇ ਬਾਗ਼ਰੇ ਵਾੜੇ ਵਿਚ ਲੈਕਾ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੇ ਝੁਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਪੂਰਨ ਹੁਣ ਦਸਵੀਂ ਸਮਾਹ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਸਾਲ ਤੋਂ ਆਰਾਮ ਦੀ ਆਸ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪ-ਵਾਕਫ਼ੀ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਕਸਬੇ ਉੱਚੇ ਅੰਗ ਵੇਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਪੁਸ਼ਕਲ ਗੈਰੀ ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਲੈਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਸੀਤਬਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੁਹਣੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਿਆਦੀ ਤੇ ਸਨੇ ਤੇ ਸੁਹਾਗੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਜ ਕੰਝੂ ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਤੇ ਸੁਨਿਆਵੀ ਮਸਲੇ ਸਾਫ਼ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਅਸੁਖਿਅਕਾਂ ਹੀ ਸਥਾਨ ਕੀਤਾ।

“ਅੱਜ ਇਹ ਸਮਝੀ, ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਅਸੂਲਾ ਬਦਲੀ ਕਿਉਂ ਹੈ?”

“ਇਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬਲਾਪਨਾ ਮਾਣਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਇਹ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਲੈ ਕਿ ਮਾਧੇ ਨੇ ਤਬਦੀਲੀ ਹਰ ਸੀ ਵਿਚਰਤ ਤੇ ਵਿਰਸਤ ਵਿਚ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿਲਦਾਰੀ ਤਬਦੀਲੀ ਸਦਾ ਮਿਲਤੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਵਿਚ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਜਿੰਨੇ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿਚ-ਦੀ ਨਿਕਲ ਕੇ ਵਰਤਮਾਨ ਬਦਲ ਪਾਏ ਗਏ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਕਬਾਈਲੀ ਨਜ਼ਮ ਨੇ, ਕਬਾਇਲੀ ਨਜ਼ਮ ਨੇ, ਜੰਗੀਰਦਾਰੀ ਨਜ਼ਮ ਨੂੰ ਸਮਾਜਦਾਰੀ ਨੇ ਹਰਮੇਂ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਮਾਜਦਾਰੀ ਨੂੰ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੀ ਵਰਤਮਾਨ ਨੇ ਹਰਮੇਂ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਮਾਜਦਾਰੀ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ ਨਿਜਮ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਇੰਦਗੀ ਦੇ ਵਰਗੇ ਪਾਣੀ ਅੰਗੇ ਸਮਾਜਦਾਰੀ ਦੇ ਲੰਗੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਾ ਟੁੱਟਣਾ ਹੀ ਇਨਕਲਾਬ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲਿਆਂਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ।” ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਲੈਕਰ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਗੀਰ ਦੇ ਕੰਝੇ ਪੈਲੇ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੂਰਨ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮਨ੍ਹਨੀ ਸਮਝਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਪੂਰਨ ਦੀ ਬਣਦੀ ਬਸੀਅਤ ਨੂੰ ਖੂਨ ਆਪਾਂ ਨਾਲ ਤਾੜ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਹੁਣ ਇਕ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਮਨ ਵਿਚ ਹਕਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੀ ਕੰਝਾ ਕੰਝ ਰਿਹਾ। ਕੰਝ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? ਜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਇਸ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਕੀ ਪੌਜ਼ਸ਼ੀ ਹੈ?” ਪੂਰਨ ਨੇ ਮੁੜ ਸਥਾਨ ਕੀਤਾ।

“ਕੰਝ ਬਦਲੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਕੰਝ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕੰਝੇ ਵੀ ਹਨ। ਜੇ ਕੰਝ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਹੈ, ਤਦ ਉਹ ਮਾਣਾ ਬਣ ਜਾਂਦੇਗਾ। ਮਾਣਾ ਮੰਨਣ-ਢੰਗ ਵਿਚੋਂ ਕੰਝ ਦੇ ਰੂਪ-ਰਹਿਣ ਹੋਣ ਨਾਲ ਵੀ ਮੁੜਤੀ ਅਜਿਸਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਬਾਤੀ ਮੰਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜਿੰਨਾ ਇਸ ਬਦਲੀ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਓਨਾ ਕਿਸੇ ਅਵਤਾਰ ਪਰ ਪੀਰਾਹ ਨੇ ਨਹੀਂ। ਕੰਝ ਦੀ ਲੱਭ ਵਿਚਲੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤੀ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਜਿਹਨ ਕੰਝਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰੇ ਵੀ, ਤਾਂ ਕੰਝ ਮਾਣਾ ਦੇ ਮੰਦਰਿਆਂ ਦੇ ਪਾਨਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨਿਬਾਹਟੀ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਮੇਰਾ ਮਿਆਨ ਮਾਧੇ ਵਿਚ ਹਕਕਤ ਕਰਦੀ ਬਦਲੀ ਹੋ ਗਈ

ਬੰਧ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਕਕਤ-ਬਦਲੀ ਮਾਧੇ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਰੂਪ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਵਿਚਾਵਾਸ ਕਰ ਲਿਆ, ਪਰ ਜਗੀਰ ਦੇ ਫਿਰੋਂ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਕੰਝ ਦੇ ਮਿਲਾਓ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਕਦੇ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਲੈਕਰ ਜਗੀਰ ਬੰਧੀਆਂ ਵਿਚ। “ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਤੱਤ-ਸੋਧਤਤਾ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਨਹੀਂ। ਹਕਮ, ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੇ ਜਨਮੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਚਲੀ ਚਾਕਰਕੀ ਸੋਧਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਉਹ ਹੁਕਮਦਾਰੀ ਦੀ ਬਦਲ ਅਮੀਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਕਮੇ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਸੁੱਚ ਸਜ਼ਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਦਗੀ ਅਮਰ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਤਾ ਅਮਰ ਬਦਲੀ ਹੈ।

“ਨੌਜਵੇਂ ਭਾਵੇਂ ਵਿਚ ਕਾਮਿਆਰ ਅਤੇ ਕਿਰਤੀਆਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਲੋਕ-ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਗੈਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਿੱਤ ਦੀਆਂ ਸਿਹਤਾਂ, ਉਮਰਾਂ ਵੰਗਣੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਚੁਮੇਟੀਆਂ।” ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਤੰਗ ਅਤੇ ਸੁੱਚੇ-ਸਜੇ ਸਾਹੇਕ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਉਭਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਛਾਲ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

“ਓਹੋ ਜੀ ਗਿਆਨੀ! ਇਹ ਜਿੱਤ ਤਾਂ ਸਾਨੇ ਲਏ ਦੇ ਐ ਪਰੋ!” ਜਗੀਰ ਨੇ ਭੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਆਖਿਆ। “ਜੇ ਇਹ ਵਿਗਲੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਅੰਗੇ ਦੁਨੀਆਂ ਕੱਚੀ ਖਾ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਕੌਮ ਤਾਂ ਪੈਰਾਂ ਵਧੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।”

ਗਿਆਨੀ ਨਾਲ ਰੂਪ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਵੀ ਹੱਲ ਪਏ। “ਨਹੀਂ ਜਗੀਰ, ਅਨਪੜਤਾ ਸ਼ਤਮ ਨੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਿਨੀਅਤ ਹੀ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਝੇ ਮਿਆਲ ਪੈਦਾ ਹੋਣੇ ਹੀ ਹਟ ਜਾਣਗੇ।” ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਕਮਾ ਕਰੀ ਸੀ। ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਲੇ ਬਦਲ ਦੇ ਭੱਡ ਭਰਵੇਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਜਿੰਦਗੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਰਦ ਲਾਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਪ-ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਨਿਯਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬਾਹਰ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਗਰਦ ਲਾਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਪ-ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਨਿਯਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਿੱਟ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਖੇਪੇ ਮਾਰੇ,
ਕਟਕਾਂ ਨਜ਼ਰਦੀਆਂ।

26

ਹੁੰਦੀਆਂ ਪਟੀਨਿਆਂ ਤਿਆਗੀਆਂ,
ਕੱਤਦੀ ਨੂੰ ਝੁੱਲ ਲੱਗਦੇ।

ਪੂਰਨ ਸੋਝਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਕੱਚੀਆਂ ਕਲੀਆਂ ਪੁਰਾਹਰਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਜਵਾਨੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ

ਸਿਆਣਪਾ ਇਉਂ ਉਦੇ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਫੈਲ-ਫੇਲੇ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੀ। ਉਸ ਦੇ ਥੋਲ ਵਿਚ ਬੁਰਦੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਪੁਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲੀ ਕਬੀ ਵਾਰ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਉਣਾ ਆਪਾ ਦੇ ਜਾਦਾ, ਉਹ ਥੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਭਾਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪੁਰਨ-ਤੀਖਣਤਾ ਹਰ ਇਕਾਈ ਮੇਰਾ ਨੂੰ ਆਪ-ਪੁਰਾਣੀ ਪੂ ਪਾਉਣੀ ਵੀ ਰੂਪ ਆਪਣੀ ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪੁਰਨ ਨਾਲੇ ਮਪੁਲੀ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪੁਰਨ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਮਧੁਰ ਥੋਲ ਰੂਪ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਅਧਿਕ ਰੱਖੇ ਸਨ। ਇਉਂ ਪੁਰਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਬੁਰਦ ਨੇ ਪੂਪ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨਾਲ ਪੁਰਨ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਪੁਰਖ ਇਬਰਾਹਿਮਾਂ ਨਾਲ ਪੁਰਨ ਸਾਥ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿਆਰ ਵੀਰਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਮਾਜ ਦੇ ਨਿਰੰਦੇਰਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿੰਨੇ ਨਹੀਂ ਬੜਨ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਉਹੀ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਸੁੱਕਦਾ ਪਿਆਰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚ-ਦੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੰਗਿਲ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਦੀ ਨਾਕਾਮੀ ਸਮਾਜਿਕ ਬੰਧਨਾਂ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਪੂਰਵੀਆਂ ਨਿਬਰਾਂ ਨਾਲ ਤੱਕਿਆ, ਗੈਰੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਉਪਰੰਨ ਜਗ੍ਹਰੀ ਹੈ।

ਪਿਤਾ ਦੀ ਹਸੀਨ ਅਤੇ ਬਿਰਾਗ-ਬਹੁਰ ਕਹਾਣੀ ਪੁਰਨ ਦੀ ਬਿੱਥ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਗਈ। ਹੋਰ ਇਕ ਸੰਗੀਤ ਤੱਕ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਅੱਗੋਂ ਉਸ ਆਪਣੀ ਮੰਗੇਰ ਅਤੇ ਸੋਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਚਾਮ ਨਾਲੋਂ ਦੇਵੀ ਪਿੰਡ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਅਵੱਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਰੋਮਾਂਚਕ ਧੜਕਾਰ ਨਾਲ ਵੱਖਰੀ ਤਸੱਲੀ ਵੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਉਹ ਗੁਜ਼ਾਰਨੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਤਾਜਿਆ ਜਾਵੇ? ਇਹ ਸੋਚਾ ਤਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸਤਾ ਕਿਰ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।

ਉਸ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜੀ ਏਸਤ ਉਜਾਗਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ:

“ਏਸਤ, ਇਕ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋ ਵੀ ਤੇਰੇ ਕਰਨ ਦਾ।”

“ਕੀ?” ਉਜਾਗਰ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਮਪੁਲੀ ਫੁਟ ਰਹੀਆਂ ਪੁੱਛਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤੋਂ ਦੱਦਿਆਂ

ਪੁੱਛਿਆ।

“ਮੇਰਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਵਿਆਹੁਣ ਵੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇਰੇ ਨਾਨਕੀ।

ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਬਤ ਜਗ੍ਹਰ ਵੇਖਣੀ ਦੇ।”

“ਉਹੂੰ ਹੂੰ!” ਉਜਾਗਰ ਦੇ ਕਣਕ-ਫੇਨੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਖੇਤਾ ਪੁਸ਼ਕਰ ਪਿਆ,

“ਜਦੋਂ ਆਖੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਓਦੋਂ ਈ ਨੇ ਖੱਲਾਂਗਾ।”

“ਅੱਜ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਚੱਲੀਏ?” ਪੁਰਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੀਬਰਤਾ ਭਟਕ ਰਹੀ ਸੀ।

“ਅੱਜੀ ਕਹਾਣੀ। ਚੰਗਾ ਜੋ ਚੱਲਣਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸਾਈਕਲ ਵਿਚ ਭੁੱਕ ਭਰ

ਲਿਆ। ਏ ਪਾ ਲਵਗੇ।” ਉਜਾਗਰ ਨੇ ਪੁਰਨ ਦਾ ਅਸਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪੁਰਨ ਨੇ ਪਾਓ ਆ ਕੇ ਸਾਈਕਲ ਰੱਖੇ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਭੁੱਕ

ਭਰ ਲਈ। ਕਿਰ ਉਸ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅਖਿਆ:

“ਬੇ ਜੀ, ਜੇ ਮੈਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਨਾ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਬੇਝੀ ਬਿਆਲ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਇਕ

ਏਸਤ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।”

“ਕਿਰਤੋਂ ਏਸਤ ਨੂੰ” ਪੁਰੀਨੀ ਨੇ ਬੇਝੀ ਦਿੱਤਾ ਅੰਤਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਇਨਾਂ ਵਿਚ ਪੁਰਨ ਕਿਥੇ ਬਾਹਰ ਹੋ।

ਪੁਰਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੋਚ ਨੇ ਮੁਸਕਾਣ ਦੀ ਬਕਲ ਪਾਨ ਕਰ ਲਈ।

“ਤੁਸੀਂ ਬੇ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਪਰ ਬੇਝੀ ਹੀ ਜਾਣ ਜਾਵੇਗੀ।” ਉਸ

ਫਾਰ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ ਕੱਢਦਿਆਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੁਰਨ ਨੇ ਕਦੇ ਭੂਰ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ

ਜਿਸ ਰੋਮਾਂਚਕ ਫੂਟ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਅਕਹਿ ਪੁਆਦ ਆਇਆ ਸੀ।

ਏਵੇ ਏਸਤ ਬਾਰ ਨਿਕਲ ਆਏ। ਹਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੀ। ਪੁਰਨ ਨੇ

ਪੁਰਾਵਿਕ ਕਿਹਾ:

“ਜੁਵਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡੇ ਏ।”

“ਰੋਗ ਕੰਮ ਦਾ ਬਣਿਆ ਵੀ ਪਿਆ ਏ, ਤੂੰ ਡੈਸਟ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੋਲ ਕਰ। ਵੀਹੂੰ

ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ ਪਾਛਾ ਖੁੱਲੀ ਜਾਵੇ ਗਏ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਸੀ।”

ਪੁਰਨ ਉਜਾਗਰ ਦੇ ਕਿਰੇ ਉਤੇ ਮਿੱਟੀ ਬਰਾਬਰ ਪੜ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾ ਪਿਆ।

ਉਜਾਗਰ ਕਿਰ ਬੋਲਿਆ:

“ਤੂੰ ਪਿੰਡੇ ਬਹੀ ਜਾ, ਸਾਹੇ ਬੰਦਾ ਏ। ਨਾਲੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਲੱਗ ਨੈਣ ਦੇ।

ਤੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖੁੰਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ।”

ਪੁਰਨ ਮੁਸਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਉਜਾਗਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵੀ ਭੂ ਨਾ ਭੂ ਆਖਦਾ

ਰਿਹਾ। ਸੁੱਚੇ ਦੀ ਪਟੜੀ ਉਤੇ ਸਾਈਕਲ ਫੂਟ ਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਟਿੱਕ ਦੇ ਸੂਰਜ

ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕਲੀਲ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਪਾਣੀ ਵਹਿਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਮੁੜਮੁੜ ਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੁਰਨ ਨੇ ਮੰਨੇਭਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਖਿਆ:

“ਮਿੱਤਰ, ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਨਿੱਕਰ ਛਾਣਾ ਹੈ।”

“ਹਾਂ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਵਰਗਾ ਲਾਈ-ਲੱਗ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।”

ਪੁਰਨ ਦਾ ਹਾਸ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ।

“ਨਹੀਂ ਉਜਾਗਰ, ਏਸਤ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਮੁਸੱਲ ਸਥਾ ਹੈ। ਜੀਹੂਟ ਲਈ ਬਹੁਤ

ਬੁਝ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ।”

“ਹੂੰ!” ਉਜਾਗਰ ਨੇ ਹੁੰਗਾਰ ਭਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਗਿਫ਼ਤਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਰੰਗ ਦਾ ਦਿਲੀ-ਸੋਸ ਹੈ। ਉਹ

ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਉਸਰੇਥੀਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ੀ ਮਿੱਤਰਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਖੇਲੇ

ਕਰਨ ਉਹ ਮੇਰਾ ਨੇਤਾ ਬਣੇ। ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਚੁਆਲਾ-ਖੁਸੀ

ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਸਿਫ਼ਤ ਇਹ ਸੀ, ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਸਨ।”

ਪੁਰਨ ਨੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਹੌਲੀ ਕਿਆ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕਲਾ ਨੂੰ

ਬਾਹਰ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਕਲਕਾਰ ਅਲੰਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਫੇਰ।

“ਇਹਦੀ ਮਾਂ ਦੀ....” ਉਜਾਗਰ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੀ ਗਾਫ਼ ਬੱਝ ਮਾਰੀ, “ਪੁਲੀਸ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਝੀ ਮਾਰ ਪਈ ਏ।”

“ਹਾਂ, ਪਰ ਫ਼ਜ਼ਲ। ਇਨਕਲਾਬ ਜਿੰਦਗੀ ਹੈ, ਇਸ ਝੈਡੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਹੋਣੀ।”

ਪ੍ਰਏ ਦਾ ਪਾਣੀ ਉਥੇ ਪੁਲ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਜਾ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਡਿੱਗਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘਰ ਝੌਕ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਰੋਜ਼ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੰਭੀਰਤਾ ਘੋਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਸਮੇਂ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਾ ਉਤੇ ਕੁੱਝ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅਗਰੇ ਵੱਲ ਤਾਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਏ ਦਾ ਪਾਣੀ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੰਨੇ ਉੱਪਰ ਟੀ ਫੂਹ ਅੱਗੇ ਵੱਖਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਾਗਰ ਨੇ ਸਾਈਕਲ ਪੁਏ ਦੇ ਪੁਲ ਤੋਂ ਝੁੱਟਕ ਵੱਲ ਮੋੜ ਲਈ। ਪੂਰਨ ਨੇ ਜਾਣ ਕੇ ਭੁਲਾਨ ਪਿੰਡ ਤੇ ਕਾ ਨਿਕਾ। ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਨਾ ਨਾਹੀ ਕਿ ਰੋਹ ਮਗਨੇ ਤੱਕ ਇਸ ਡੁੱਬੇ ਨੇ ਖੋਲੇ ਵਿਆਹੁਣਾ ਆਉਣਾ ਦੇ ਅਤੇ ਗੁਣ ਭੁਭੀ ਵੇਖਣ ਆਇਆ ਮੰਨੇ ਤਰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਅਨਹੇਟੀ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਬਨਵਾਨ ਸੀ। ਪਰ ਆਪਣੀ ਨਿਖਰਦੀ ਹੈ।

ਉਸਿਗਰ ਨੇ ਨਾਨਕੇ ਅੱਗੇ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪਾਇਆ ਚੰਨੇ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਦੂਜੇ ਅਗਵਾੜ ਸੀ। ਗੁਣ ਦੋਵੇਂ ਦੋਸਤ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਦੂਜੇ ਅਗਵਾੜ ਕਿਸ ਕਮਾਨੇ ਜਾਣੀਏ, ਪੂਰਨ, ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆਪ ਭਰੇ ਕਿਨਾ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਘਰ ਹੀ ਬੈਠ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸਿਗਰ ਕੋਈ ਵਿਉਂਤ ਲਾਉਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਚੰਨੇ ਦੇ ਅਗਵਾੜ ਉਸਿਗਰ ਦਾ ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਦੋਸਤ ਸੀ। ਉਹ ਮੇਰੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਕਦੇ ਉਸਿਗਰ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤੁੱਟਨ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਪੁੱਛਿਆਂ ਨਾਲ ਵਾਲੀ-ਵਾਲ ਪੇਂਡਿਆਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਟੀਮ ਵਿਚ ਉਸਿਗਰ ਦਾ ਮਾਮੂਲੀ ਪਿੰਡਰ ਨਹਿਵੇਲ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਜਿੰਨਾ ਉਸ ਬੋਲ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਉਹ ਘਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾਚਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸਿਗਰ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ।

“ਕੰਮ ਤਾਂ ਵੱਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਪੁੱਛਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ” ਉਸ ਬੁਣਟੀ ਮਹਾਂਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ।

“ਕਿਵੇਂ?”

“ਮੇਰਾ ਇਕ ਵਾਧੂ ਜਿਹਾ ਦੋਸਤ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਗਵਾੜ। ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਤੇਰਿਆਂ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਲ ਹੈ। ਪਰ ਸਭਾ ਅੱਜ ਰੋਜ਼ੇ ਨੂੰ ਮਰ ਗਿਆ।”

“ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਰਏ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਆ ਵੀ ਜਾਵੇ।” ਪੂਰਨ ਨੇ ਅਸਫੇਦ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ।

“ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਆ ਜਾਵੇਗਾ।” ਉਸਿਗਰ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਜਿਹ ਰਿਲਾਉਇਆ ਕਿਹਾ, “ਪੂਰਨ ਉਹ ਚੁਬਾਰਾ ਉਤੇ ਬਸਾ ਸੁਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਚੁਬਾਰੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ, ਸਾਗਰ ਸੁਆਦ ਆ ਜਾਉਂਦੀ।”

“ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਹੀਕ ਹੈ।” ਪੂਰਨ ਨੇ ਵੀ ਮੁਸਕਾਇਆਂ ਤਾਰੀਖ ਵਿਚ ਜਿਹ ਰਿਲਾਉਇਆ।

“ਅਪਾ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁਲ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਅਪਾਗੇ ਮੇਰੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਦਾਸਕ ਹੋਏ ਕਿ ਨਾਧਿਆਣੇ, ਅਗੇ ਤੇਰੀ ਰਾਇ ਲੈਣ ਅਤੇ ਹਾਂ।” ਉਸ ਕਿਹ ਕੁਝ ਸ਼ਰਏ ਤੋਂ ਡੁਟਕੀ ਮਾਰੀ, “ਅਪਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪਿੰਡ ਬਾਹਰ ਤਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰੀਏ।”

ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਉਸਾਗਰ ਨੇ ਕਿਹਾ:

“ਸ਼ਰਏ ਉਹ ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।”

“ਸਾਨੂੰ ਗੁਣ ਬੁਧਿਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਅਨੇ ਧੁੰਪ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਸ ਕਰੂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ।” ਪੂਰਨ ਨੇ ਵਿਚਕੇ ਵਿਚ ਸਾੜ ਪੈਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਰੋ ਰਿਹਾ।

“ਇਹ ਵੀ ਤੂੰ ਚੰਗੀ ਸੋਚੀ। ਬੜਾ ਚਿਰ ਦਬਾਣ ਵਿਚ ਸੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੂਰਜ ਢਲੀਦਿਆਂ ਹੀ ਨੁਕਾ ਅੱਡੇ ਤੇ।” ਉਸਿਗਰ ਨੂੰ ਇਉਂ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਸਰੀਰ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਕਮਾਨਕ ਰਹੇਗੀ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਮੱਜੇ ਤੇ ਪੈ ਗਏ। ਨੀਟ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥਾ ਹੀ ਨਾ ਆਈ। ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੁਝ ਚਾਲੀਆਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸਨ। ਉਹ ਪੁੱਛ ਪੁੱਛ ਕੇ ਪਾਛਾਵੇਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਪਾਛਾਵਾਣ ਪਰਗੀ ਦੀ ਜਿਹ ਨਾਲ ਜਿਉਣਾ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਾਗਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦਾ ਵਲ ਖਾਣ ਦੇ ਉਤਸਾਹ ਵਿਚ ਕਿਹਾ:

“ਜੇ ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਰਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਯਾਰ ਨੂੰ ਜਿਨੇਨਾ ਕਰਨ ਦਿਖਾਈ।”

“ਜ਼ਰੂਰ ਮੇਰਾ ਵੀ ਫ਼ਿਲਮ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਚੰਗੇ ਬੈਰੇਟਰਾਂ ਦੇ ਖੋਲ ਆ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਐਵੇਂ ਲਾਰਰ ਜਿਹੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।” ਪੂਰਨ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਜਿੰਦਗੀ ਲਈ ਰਾਹਨਾਮਈ ਲੈਂਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਆਪਾ ਤਾਂ ਪੁਰਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਭੜੀ ਸੁਰਦੀ ਰੋਵੇ, ਗਾਣੇ ਚੰਗੇ ਹੋਣ, ਹੋਰ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।”

“ਉਸਿਗਰ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਜ਼ਬੇ ਗ਼ਲਤ ਹੋਣ ਛੱਡ ਲੈਣੇ ਹਨ।”

ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਅਤੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਮਸਾਂ ਸ਼ਾਮ ਪਾਈ। ਫਿਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਮੰਨੇ ਜਿਹੀ ਗੱਲੀ ਵਿਚ ਦੀ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਤਾਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਅੱਡੇ ਤੇ ਉਹ ਨਹਿਵੇਲ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਆਨੀ-ਬਾਨੀ ਉਹ ਖੋਹ ਖੋਹ ਰਿਹੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਦੋ ਚਾਰ ਪੈਦਾ ਦੀ ਓਹ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਸਫ਼ਰ ਵੱਲ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਖਪਾਇਆ। ਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਿਓਰਾ ਬਰਾਦ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ, ਉਹ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਸਾਈਕਲ ਤੋਂ ਆ ਉਤਰਿਆ। ਉਸਿਗਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਸੌਰ ਸੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਈ।

“ਸੁਣਾ ਯਾਰ ਕੀ ਹਾਲ ਐ?” ਉਸਿਗਰ ਨੇ ਨਹਿਵੇਲ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਇਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਓਹਾ ਹੈ, ਭੁਭੀ ਸੁਣਾਉ।” ਨਹਿਵੇਲ ਨੇ ਪੂਰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਹੱਥ ਮਿਲਾਇਆ।

ਉਸਿਗਰ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਾਛਣ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿਹਾ:

“ਨਹਿਵੇਲ ਤੇ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਹੈ।”

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਤਰ ਪਏ। ਨਹਿਵੇਲ ਨੇ ਭੁਦਰਕੀ ਉਹ ਗੱਲ ਵੇਖ ਲਈ, ਜਿਹੜੀ ਉਸਿਗਰ ਆਪ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

“ਕਿਉਂ, ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ?”

“ਜਾ ਸ਼ੈਲਿੰਗ ਛਾਵੀਨਾ!” ਉਸਜਗਰ ਖਰਗੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮਸਾਂ ਦਬਾ ਦਬਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। “ਯਾਹ ਤੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਸ਼, ਮੇਰੇ ਦੇ ਵਾਲਸ ਨਲਗੀਏ ਜਾਂ ਲਪਿਯਾਣੇ ਸੁਟ ਕਰੇਗਾ?”

“ਇਹ ਝੁਲਾਭੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਮਿਆਨ ਵਿਚ ਮੋਗਾ ਨੇੜੇ ਅਤੇ ਰਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵੀ ਹਰੀ ਆਉਂਦੇ ਹਰੇ ਹਨ।”

ਦੋਵੇਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਰੇ ਗਏ। ਪੂਰਨ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਯਾਹ ਵਾਲਡੀਅਸ ਨਹੀਂ?”

“ਕਾਲਸ ਬਹੁਤ ਡਿਓ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ!” ਨਵਿੰਦਰ ਨੇ ਪੁਸ਼ਕਾਇਆਂ ਕਿਹਾ।

ਉਸਜਗਰ ਗੁੱਸੀਆਂ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਤੱਕਦਾ, ਮੂੰਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੱਸ ਪੈਂਦਾ। ਉਹ ਨਵਿੰਦਰ ਦੇ ਬੂਟੇ ਅੱਗੇ ਆ ਗਏ। ਉਸਜਗਰ ਨੇ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਸਾਜਾਇਆ ਕਿ ਅਗਲਾ ਪਲ ਹੋ।

“ਅਫ਼ਿ ਵਿਚ ਲੱਸੀ ਪਾਣੀ ਪੀਏ ਆਂ ਯਾਹ!” ਨਵਿੰਦਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਅੱਗੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਭਿਜਵੇ ਖਲੀਤਿਆਂ ਤੱਕ ਕੇ ਕਿਹਾ।

“ਨਹੀਂ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੀ ਥੜੀ ਮਿਲਬਾਨੀ!” ਪੂਰਨ ਨੇ ਰਾਖਵੇਂ ਜਾਬਾਬ ਨਾਲ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਉਸ ਦਾ ਜੀਅ ਸੱਜੇ ਕੰਧੇ ਬੁਝਾਰੇ ਬੜ੍ਹ ਜਾਣ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਸੀ।

“ਨਹੀਂ ਸਹਾਰਦਾ ਸੀ, ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ!”

“ਉਏ ਤੇਰੇ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਕੇਂਦ ਹੋ, ਇਹ ਤਾਂ ਉਤਲੇ ਪੱਚੇ ਐ!” ਉਸਜਗਰ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਮੁੜ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਬੁੱਲਿਆ।

“ਚਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆਂ ਯਾਹ!”

ਉਹ ਤਿੰਨ ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਆਏ। ਨਵਿੰਦਰ ਨੇ ਸਾਈਕਲ ਕੰਧ ਨਾਲ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਝਾਰੇ ਲੈ ਚਲੀਆ। ਬੁਝਾਰੇ ਦਾ ਬਾਰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉਹ ਇਕ ਮੰਜਾ ਬਾਰ ਕੱਢ ਲੈ ਆਇਆ। ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਦੱਸੋ ਚਾਹ ਪੀਣੀ ਏ ਕਿ ਲੱਸੀ?”

“ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਜੀ”, ਪੂਰਨ ਨੇ ਪੁਆੜੀ ਦੇ ਯਹਿਜੇ ਵਿਚ ਆਖਿਆ। ਪਰ ਨਵਿੰਦਰ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਵਿਚ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਨਿਰ ਨਿਕਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਇਨਕਾਰ ਤੋਂ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉੱਠਾ ਕੇ ਉਸਜਗਰ ਬੁੱਲਿਆ:

“ਚਾਹ ਬਣਾ ਨਹਿ?”

“ਇਹ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੋਰੀ ਨਾ?” ਏਨੀ ਆਖਦਾ ਨਵਿੰਦਰ ਕੱਲੇ ਉਤਰ ਗਿਆ।

ਉਸਜਗਰ ਨੇ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਬੱਝ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ, ਬੁਝਾਰੇ ਵਿਚ ਵਜ਼ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ, ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਵੇਲਾ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਸਿਰਦਾ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਪਤਕਦਾ ਉੱਠਿਆ। ਬੁਝਾਰੇ ਵਿਚ ਵਜ਼ਾਇਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਧਾਅ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਤਾਵੀਰ ਉੱਤੇ ਜਾ ਪਈ। ਉਸ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਬਾਹੀ ਵਿਚ-ਦੀ ਵਿਚਕਾਰ ਵੇਖਿਆ। ਬੱਲੇ ਵਿਚਕਾਰੇ ਵਿਚ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੇ ਬੈਠੀ ਪੁੰਨੇ ਸਿਰਗਾਣਾ ਕੱਢ ਲਈ ਸੀ। ਸਿਉ ਹੀ ਪੂਰਨ ਦੇ ਪੁੰਨੇ ਨੂੰ ਤੰਗਿਆ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਕੇ ਗੱਲੇ ਗਿਆ। ਕਿਲਕੁਲ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਜੰਬਾਤ ਕਲਪਨਾ ਵਿਚ ਗੁੱਝ ਕੇ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਬਣ

ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਦੀ ਜਿੰਦ ਹੁਲਾਸ ਅਤੇ ਮਿਨਾਸ ਵਿਚ ਫੈਲਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਯੂਹ ਦੀ ਸਾਧਨਤਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ। ਪਿਆਰ ਹੁਸਨ ਨੂੰ ਜਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਫਿੱਕ-ਟੋਕ ਪੁੰਨੇ ਨੂੰ ਦੇਖੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੁੰਨੇ ਨੇ ਸਿਰਗਾਣੇ ਨੂੰ ਬਾਜ਼ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੈਂਦਾ ਉੱਤੇ ਨਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਿਰਗਾਣੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹਰੀ ਵੇਲ ਕੱਪੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲੱਲ ਧਾਗਿਆਂ ਨਾਲ ‘ਜੀ ਆਇਆ ਨੂੰ’ ਨਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਪੂਰਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਿਸਰੀ ਪਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਪੁੰਨੇ ਨੇ ਸਿਰਗਾਣਾ ਤਹਿ ਕਰ ਕੇ ਕੰਧ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਬਾਰੀ ਸਿਰ ਦੁਆਲੇ ਵਲਾਇਆਂ ਅੰਗਝਾਈ ਭਰੀ। ਸਵਨ ਅੱਗਾਂ ਨੇ ਅਲੜੇਵੇਂ ਵਿਚ ਮੰਗਣਾ ਖਾਧਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹਿੱਕ ਦਾ ਉਤਾਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਿਉ ਹੀ ਉਸ ਸਿਰ ਪਿਛਾਹ ਮੁੱਟ ਕੇ ਉਤਾਰ ਤੱਕਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਇਕ-ਦਮ ਮੂੰਹ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਬਣ ਦੇ ਗਿਆ। ਬਾਰਾਂ ਬੱਲੇ ਤਿੱਕਾ ਧਰੀਆਂ। ਉਤਾਰ ਖੰਧੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਅੰਗਰ ਪੁਕੜਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਕੋਝੀ ਵਿਚ ਝੁੜੀ ਨੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ਤ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਉਹ ਇਕ ਵੇਰ ਹੀ ਉਤਾਰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਜਜਾਬੂਰ ਹੋ ਗਈ। ਅੰਤਰੀ ਵਾਰ ਸਾਫ਼, ਭੋਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਿਸਰੀ ਅਖੰਡੇ ਚਿਹ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਲਈ ਜਜਾਬੂਰ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਸਾਹ ਯਾਰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਉਥੇ ਬਹੁਤਾ ਰਿਹ ਨਹਿਰ ਨਾ ਸਹੀ ਅਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਹੋਰ ਤੱਕ ਕੇ ਅੰਦਰ ਵਜ਼ ਗਈ। ਪਿਆਰ ਹੁਸਨ ਨੂੰ ਵੇੰਨ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੂਰਨ ਨੇ ਪੁਸ਼ਕਾਏ ਖੁੰਨ ਨਾਲ ਇਕ ਹੁੰਕਾ ਲਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੀ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਹੋਈ ਸਾਹ ਰਿਹੀ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਝੁੜੀ ਪੈਂਟ ਦੀ ਤਾਰ ਦਾ ਝੂਟ,
ਦੇਹਰੀ ਹੋਈ ਵੇਲ ਦਿਸੇ।

27

ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਿਲ ਪੁਰਾਣਾ ਮਿੱਤਰ,
ਲੱਗੀਆਂ ਪੀੜਾਂ ਦੇ।

ਹਾੜ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਪੱਖ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਪਾ ਯਾ ਪਰ ਪੂਰਨ ਦੇ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਰੋਟਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਬੇਤਾ ਦੇ ਕੰਮ ਵੱਲੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਵਿਲਾ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ। ਅਤੇ ਸਾਹੁਣੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਲਈ ਰੋਹ ਕੂੜਾ ਬਾਰ ਵੇਤਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਬਾਗ਼ ਵੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੜਦਾ ਵਾਧੂ-ਮੰਡਲ ਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੂਰਨ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਚਾਅ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਅਗਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਨਤੀਲਾ ਕਰ ਗਈ ਸੀ।

ਗਰਮੇਂਡਨ ਉੱਤੇ ਲਾਉਣ-ਸਮੀਧਰ ਨਾਲ ਸੀਰੀਤ ਦਿਆਂ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚਾ ਵਿਚ ਰਹੀਆਂ ਲਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ:

ਜੀਅ ਬੇਕਰਗ ਹੈ, ਫ਼ਾਹੀ ਬਹਾਹ ਹੈ।
ਆ ਜਾ ਮੇਰੇ ਬਲਾਮ, ਤੇਰਾ ਇਤਜਾਰ ਹੈ।

ਇੱਕ ਬੇਕਰਾਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮਚਲਦੀ, ਨਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਔਖਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ, ਝੁੰਝੂ ਅਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਪੁਸ਼ਕਾ ਜਾਂਦੀ। ਜਾਪਾਦਾ ਸੀ, ਫਾਡਾਡਾ ਆਪਣੀ ਮੰਨਿਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਦੀ-ਜੀਰਵ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਲੋਕ-ਵੱਸ ਨੇ ਜਾਬਰਾਂ ਹੱਥੋਂ ਮਿਥਾਏ ਪੇਸ਼ ਨਿਯਮਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਮੀਦ, ਪਿਆਰ ਦੇ ਮਹਾਂਨੇ ਮੁਹੱਬਤ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸ਼ਹੀ ਕਦੇ ਗੁਲੇ ਦੇ ਸਾਥ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਵੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਪੁਰਨ ਦੇ ਸਾਥ ਦੀ ਕਮਾਜਗੀ ਉਸ ਦੇ ਬੁਝੇ ਪੈ ਜਵਾਨ ਯਾਦਾਂ ਨਾਲ ਹਲੁਣ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਪ ਨੇ ਜਾਣ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਰਨ ਦੇ ਸਾਥ ਵੀ ਬਿਛੁਰਨ ਮਿੱਥ ਨਿਆ ਸੀ। ਬਚਨ ਆਪਣੀ ਬਿੱਦਰੀ ਦੀਆਂ ਕੋਈਆਂ ਕੁਸ਼ੀਆਂ ਝੁੱਲ ਨੇ, ਚਿਤਰਾ ਗਰੀਬਦੀ ਦੀ ਖੇਮੀਅਤ ਵਿਚ ਲੋਹ ਤੇ ਮੱਥਾ ਧਕਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨੰਦੇ ਵਗੀਆਂ ਨੂੰ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਪੁਸ਼ਿਨ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਅੱਜ ਗੁਰਨ ਦੀਆਂ ਮੁੜ ਮੁੜੀਆਂ ਬਲਕਾਂ ਪੈ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਗੁਪ ਦੀਆਂ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਚੁੱਕੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਹਾਗ ਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਗੰਢਾ ਦੇ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਵਾਨ ਤੱਕਾਂ ਵਿਚ ਬਿੱਦਰੀ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਨਿੱਘਾ ਸੁਆਦ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਘਰ ਦੇ ਥੋਮਾਂ ਵਲੋਂ ਬੇਰੋਜ਼, ਉਹ ਉਭਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਤਿੱਤਕੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਚਿਹਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਹੱਸਦੇ ਝੁੱਲੇ ਵਿਸ਼ਾਏ ਸਨ।

ਨਾਨਕੇ ਮੇਲ ਨੇ ਵੈਸ ਮਾਰ ਹੱਲਾ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਿਆ ਸੀ। ਮੁੱਟਿਆਰ ਕੁਝੀਆਂ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਗੱਲੀਟਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਕਦੇ, ਹਾਰ ਤੇ ਕੰਗਟੀਆਂ ਆਦਿ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਕੰਪਣਿਆਂ ਦੇ ਪਹਿਨਣ ਵਿਚ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਮਾਹੌਲ ਦਾ ਐਫ, ਪਹਿਯਾ ਨਿਥਿਆ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰ ਨਵੀਂ ਪਨੀਰੀ। ਪੁਰਨ ਦੇ ਏਸਤ ਪੈਣਾ ਦੀਆਂ ਕਰੀਬਾਂ ਦਬਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਮੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਟੋਈਆਂ ਪੱਗਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤਿੱਬੀਆਂ ਨੌਕਰਦਾਰ ਪਿੱਛੇ ਮੱਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸ਼ਿਅਸੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਹੌਲ ਨਵਾਂ ਪਲਸ਼ਟਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਐਫ-ਕਵਾਈ ਅਤੇ ਅਟਵੇਟੀਆਂ ਗਮਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਬਿੱਦਰੀ ਦਾ ਵਡਾਦਾਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਮਲ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਲ ਹੋਈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰਨ ਨਿਰਾਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੋਬਾਂ ਮੁੱਟਿਆਰ ਤੇ ਚੁੱਕੀਆਂ ਨਾ ਅਤੇ ਬਿੱਦਰੀ ਜਵਾਨ।

ਪੁਰਨ ਨੇ ਨੂਈ-ਹੋਈ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਨਾਈ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਟਣਾ ਮੰਨਿਆ। ਸਭੀ ਆਪਾ ਹੀ ਨਿੱਤ ਵੱਜਣ ਸਾਣਣ ਨਾਲ ਨਿਮਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਬਾਹਰ ਮੇਰ ਦਾ ਹਾਰਨ ਜਾਵੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਅਧੁਣ ਲਈ ਚਿਤਰਾਵਨੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੰਪਣੇ ਪਹਿਨਣ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਵੰਗ ਨਾਲ ਜੱਥੇ ਮਿਸ਼ੀ ਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਗਲ ਦੇ ਬੈਠੇ ਗੁਰ ਅਜੀਆ ਨੂੰ ਘੁਰ ਗਏ ਨਾ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣਾ ਟਕਰਾਅ ਹਰੇ ਸਨ। ਪੁਰਾਣਾ ਆਪਣੀ ਮਿਥਾਵ ਖਰਮ ਹੋ ਜਾਣ ਸਦਕਾ ਝੂਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਜਿੱਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਉਭਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਕਾਕਾ ਕਲਕੱਤੋਂ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੈਲੋ ਨੇ ਫ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬਕਸੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਮੇਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੀਟ ਠੇਕ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਉਂਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜੱਥੇ ਚੱਲਣ ਲਈ ਸੰਦਾ ਦਿੱਤਾ ਰੋਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਇਕ, ਦੋ ਦੋ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜਾਵੀ

ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਲਾਹਿਰ-ਜਮੀਰਾ ਵਾਲੇ ਨੇ ਇਕ ਹਾਰਨ ਗੱਡੀ ਦੀ ਝੱਤ ਉਤੇ ਬੰਨ ਦਿੱਤਾ। ਜਗੀਰ ਦੇ ਖੱਬੇ ਵਿਚ ਗੁਪ ਦੀ ਦੁਨਾਲੀ ਬੈਥਕ ਸੀ ਅਤੇ ਹਲ ਰਹਿਤਾਂ ਵਾਲੀ ਹੱਥੀ ਚਾਨ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪੁਰਨ ਦੇ ਸਾਹਰਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਜਗੀਰ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਪੱਟੀ ਚਾਨ ਵਿਚੋਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੈਲੋ, ਗੁਪ, ਜਗੀਰ ਅਤੇ ਜਿਉਣ ਆਦਿ ਇਕ ਸੀਟ ਤੇ ਬੈਠੇ ਫ਼ਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸਾਹਮਣੇ ਪੁਰਨ, ਉਸਗਰ ਅਤੇ ਰਿਨਾਨ ਦੇ ਹਰ ਪਾਸ਼ੁਰ ਸਾਗੀ ਸਨ। ਉਸਗਰ ਨੇ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਔਖ ਮਹੱਲਿਆਂ ਆਖਿਆ :

“ਤਾਇਆ! ਭੁੜ ਕਰਕਾ ਵਾਰਨਾ ਸੁਣਾ!”

“ਓ ਤੇਰੀ ਆਂ ਦੀ..... ਮੁੱਛਿਆ ਜਾਨੁ ਪੈਣ ਦਿੱਤੀ, ਤਾਇਆ ਬਹਿ ਕੇ” ਜਗੀਰ ਨੇ ਕਰਕ-ਬਰਤੀ ਦਾਨੀ ਖੱਬੇ ਵੇਰਦਿਆਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, “ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆਂ, ਕਾਕਾ ਆਖਿਆ ਕਰ ਪੁੱਤਰਾ। ਕਿਤੇ ਓਥੇ ਨਾ ਤਾਇਆ ਆਖ ਕੇ ਗੰਢੇ ਗਲ ਦੀ?”

“ਫੰਗਾ ਤਾਇਆ, ਮੈਂ ਕਾਦਾ ਜੀ ਆਖ ਦਿਆਂ ਕਰਕਾ!”

“ਭੈਰੂ, ਤਾਇਆ ਕਿਹ ਕਹਿ ਕਿਹਾਮੇ ਏ?”

ਪੁਰਨ ਨੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਆਖਿਆ :

“ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਤਾਇਆ ਜੀ ਹੋ ਨਾ?”

ਜਗੀਰ ਨੇ ਗੁਪ ਵੱਲ ਟੇਕਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ:

“ਸੁਣ ਓਥੇ ਮੁੱਛਿਆ, ਪਾਨਲਾਂ ਤੇਰੇ ਪਿਛੇ ਦਾ ਬੋਲਾਪਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮਿੱਠਾ

“ਕਿਉ ਤੇਰੀ ਬੋਲਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿਦੀ?” ਗੁਪ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕੱਟਦਿਆਂ ਮਿੱਠਾ

ਜਿਹਾ ਘੁੱਲਿਆ।

“ਲੈ ਜਿਵੇਂ ਏਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਦੀ ਨਹੀਂ” ਜਗੀਰ ਨੇ ਗੁਪ ਵੱਲ ਮੂੰਹ

ਫੇਰ ਕੇ ਪੁਸ਼ਕਾਇਆਂ ਆਖਿਆ।

ਪੁਰਨ ਨੇ ਜਗੀਰਿਆਂ ਨੀਵੀਂ ਪਾਲਣੀ ਕਾਲੇ ਨੇ ਜੈਲੋ ਦੀ ਦਾਨੀ ਮੀਲ ਵਜੋਂ ਵਡ

ਕੇ ਨਿਲਾਉਦਿਆਂ ਕਿਹਾ :

“ਆਹ ਧੋਲੇ ਤਾਂ ਹੁਲਾ ਅਧੁਇਦਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਔਖ ਮਾਰਨੀ ਪੈ ਗਈ ਸੇ”

“ਓ ਚਾਚੇ ਦੇ ਸਫ਼ਰੇ ਜਾਵਾਂ”, ਉਸਗਰ ਜੈਲੋ ਦੇ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪਾਨਲਾਂ ਹੀ

ਬੋਲ ਪਿਆ।

“ਕਲਕੱਤੇ ਦੇ ਡੈਕਵਲ ਹਰਾਮੀ ਹੁੰਦੇ ਆ, ਤੇਰੀ ਕੰਜਕਾ ਸੇ ਮੁੰਨੀ ਹੋਈ ਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ

ਵੀ ਜਿੱਥੇ ਨੂੰ ਲਲਜ ਲਾ ਦੇਈਏ? ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਆਂ” ਜੈਲੋ ਨੇ ਭਾਈਆਂ ਵੱਲ ਦਾਨੀ

ਤੋਂ ਵੀ ਹੇਠ ਵੇਖਿਆ।

“ਤੇਰੀ ਤਾਂ ਪੁੱਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪਾਹੁਲ ਲਈ ਹੋਈ ਏ” ਸ਼ਾਲਿਆ, ਤਖਾਣੀ ਤੋਂ

ਹੁੱਤੀਆਂ ਖਾਹੀਆਂ ਦਾ ਚੇਤਾ ਦੀ?”

ਮੁੱਛਿਆਂ ਨੇ ਤਾਕੀ ਮਾਰ ਕੇ ਹਾਸਲ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਬਾਰੀਆਂ ਵਿਚ-ਘੀ

ਮੇਰ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਜਿੰਨੀ ਤੇਜ ਲੰਘ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਲਕੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਖੁਸ਼ੀ ਨੱਚ ਰਹੀ ਸੀ, ਮਖਰੀ ਗਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਿਨ ਤਾਕਾ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਝੁੱਲਣ ਦਾ ਜਿੱਥਾ ਪੇਸ਼

ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੋਟਰ ਗੱਡਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਲਾ ਪੁਕਾਰਿਆਂ ਅੱਜੀ ਵਿਆਜ਼ੋ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ। ਥੱਗੀ ਹਫ਼ਤਾਹੇ ਚਲਾਇਆਂ ਮੋਟਰ ਨੇ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਇਕ ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਪੁਕਾਰ ਲਿਆ। ਭੁੱਟਣ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁਕਾਰਿਆਂ ਹੋ ਪੁੱਛਿਆਂ ਨੇ ਯਾਦ੍ਰਿਥ-ਸਪੀਕਰ ਬਜਰਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਿੱਛਾ ਵੀ ਪੁਕਾਰਿਤਾ ਦੇ ਭਲੇਮਾਣਸ ਆਦਮੀਆਂ ਅੱਗੋਂ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਪ, ਜਗੀਰ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਭੁਭ ਹੋਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਉਤਰਵਿਆਂ ਵਤਹਿ ਝੁਲਾਈ। ਜਗੀਰ ਨੇ ਪਰਮਾਨਾ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਕੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਫ਼ਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਗੱਡੀ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਲਾਹ ਕੇ, ਬਹੁਤ ਬਾ-ਪਰ-ਬੱਧਿਆਂ ਤੋਂ ਸੱਜ ਗਈ। ਬਹੁਤ ਵੀ ਜਿੰਨੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪੱਕ ਵੇਖ ਰਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚੋਂ ਚੁਭੇਭੇ ਸ਼ਰੀਰੀ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸੀ।

ਹਾਲੇ ਸੁਰਜ ਛੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਘਰੇ ਮੇਲ ਗਾਉਂਦਾ ਗਾਹ ਨੂੰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਾਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਆਹ ਵਿਚੋਂ ਟੁਕ ਕੇ ਮੇਲ ਉਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਮੇਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸ਼ਾਮੇਂ ਨੂੰ ਜਗੀਰ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਲ ਗੁਪ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਆਖਿਆ :

“ਇਆਨੇ ਵਾਲੀ ਸ਼ਾਮੇਂ ਵੀ ਆਈ।”

ਕਿਕ ਪਲ ਲਈ ਗੁਪ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਸ਼ਾਮੇਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖਿੜ ਗਿਆ। ਪਰ ਇਆਨੇ ਦੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਅਸਲੋਂ ਗੁਲਾਨਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਆਨੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁਕ ਕੇ ਸ਼ਤਮ ਨੇ ਜਾਣ ‘ਤੇ ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਲਾਭਿਥ-ਸਪੀਕਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ :

ਹਮੇਂ ਤੇ ਸ਼ਾਮੇਂ ਗਮ ਮੇਂ ਕਾਟਨੀ ਹੈ ਜਿੰਦਗੀ ਆਪਨੀ।

ਸਮਾਂ ਵੇਂ ਤੇ ਵਹੀਂ ਐ ਚਾਂਦ ਨੈ ਜਾ ਚਾਂਦਨੀ ਆਪਨੀ।

ਗੁਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮਖੌਣੇ ਨੂੰ ਦੋਹਰਾ ਸਮਾਜ ਦਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤਕੜਾ ਭੈੜੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ। ਇਸ ਮਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਏ ਕੈਦੀ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਘਾਟ ਗੁਪ ਨਾਲੋਂ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਗਿਆਨੀ ਗੁਪ ਦਾ ਸੱਚ ਜਿੰਤਰ ਸੀ, ਪਰ ਪੂਰਨ ਵਿਚ ਬਿਰਾਨਾ ਅਤੇ ਗਲਪੀ ਪੂਰਨ ਹੋਰਾਂ ਕੋਲ ਆ ਰੇਂਦੀ।

“ਬਾਸ ਤਾਇਆ ਸੀ। ਮੁੜ ਕੇ ਨਾਂ ਥੀ ਨਾ ਲਿੰਗ ਇਸ ਦਾ।” ਪੂਰਨ ਨੇ ਨੱਥ ਕਹਿਦਿਆਂ ਬੋਤਲ ਮੁੜ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ। “ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਚੰਗੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ।”

“ਪੁਰਾ ਨਹੀਂ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਤੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਝੂਠਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।” ਖੋਨੀ ਆਖਦਾ ਜਗੀਰ ਗੁਪ ਵੇਖ ਕੇ ਗਿਆ। ਜਗੀਰ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਨਬਈ ਸੀ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਗੁਪ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਸੀ।

“ਜਿਉ ਜੱਟੀ ਦਾ ਸਿਦਕ ਦੀਹਦਾ ਏ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਜਿੱਕ ਨਾਲ ਵੱਸਦੀ ਏ।” ਉਹ ਚੰਨ ਦੇ ਪਿਆਰ-ਸਿਦਕ ਨੂੰ ਗੁਪ ਅੱਗੇ ਪੁਰਾਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਪ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ

ਪਿਆਰ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਵਿਚ ਅਸਲੋਂ ਧੁੰਦਲਿਆਂ ਰਿਹਾ।

ਉਸਗਲ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਨਵੈਦਰ ਪਰਮਾਨਾ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਆਇਆ, ‘ਠੇਕ ਮਿਲਾਇਆ’ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਬਾਰਾਤ ਵਿਚ ਭੁਭ ਕਹਿ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਪਰਮਾਨਾ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਲੰਮਾਈ ਇਕ ਝੁਕੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਗਲ ਜੀਟੀ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਗੀਰ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜਿਹ ਰਿਹਾ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ :

“ਬੰਨ੍ਹ, ਇਹ ਵਾਗੀਆਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ ਆ।”

“ਤਾਇਆ ਕੀ ਗੱਲ ਐ।” ਉਸਗਲ ਨੇ ਖੁੰਨ ਦੋਬ ਕੇ ਮੁਸਕਰਾਇਆ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਦਿਏ ਜਾਲਿਆਂ ਲੰਝੇ ਦਿਆ, ਫਿਰ ਤਾਇਆ ਅੰਧਦਾ ਏ।”

ਮੁੰਡੇ ਠੱਕ ਠੱਕ ਲੋਟ-ਪੋਟ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।

***

ਚੰਨ ਨੇ ਘਰ ਦੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਭਜਨ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਪੁੱਟੇ ਦਾ ਸਾਥ ਕਰ ਦੇਣ ‘ਤੇ ਵੀ ਗਿਲਾ ਸੀ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਭਜਨ ਨੂੰ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਦੇ ਭਰੇ ਭੋਜ ਦਿੱਤਾ। ਚੰਨ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਰਾ ਆਏ ਸਨ। ਮੇਲ ਉਸ ਦਾ ਅਸ ਤੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਆਇਆ ਸੀ।

ਉਸ ਭਜਨ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਛੁੱਟੀ ਲਈ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਘਰ ਆ ਗਈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰਹੀ ਉਸ ਗੁਪ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਲੁਕਵਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਘੱਲਿਆ ਸੀ। ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਪੁੱਟ ਦਾ ਆਨੰਦ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਸਵੇਰ ਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਦੀ ਹੋਰੀ, ਬਾਰਾਤ, ਮੇਲ ਅਤੇ ਵਰਤਾਰੇ ਆ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਆਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਘਰ ਮੇਲ ਗੀਤ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਪਰਮਾਨਾ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ :

ਆਇਗਾ, ਆਇਗਾ, ਆਨੇ ਵਾਲਾ ਆਇਗਾ।

ਪੂਰਨਮਾਗੀ ਦਾ ਚੰਨ ਕੰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਉਥਾ ਆਪਣੇ ਪੂਰਨ ਪਰਕਸ ਵਿਚ ਆਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਾਰਾਵਤਾ ਨੇੜੇ-ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸਿੱਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਕਮਾਨ ਭਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਚੋਟੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਲੰਮੇਂ ਅੱਜ ਨਵੇਂ ਮੁੰਦਰਾਹ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਹਿਰਦੇ-ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਭਰਨਦੀ ਗੂਲ ਅਛੋਹ ਸਨ। ਅਲ੍ਹਣ ਭੁਝੀ ਦੇ ਅੰਮੜ ਵਲਵਲਿਆਂ ਵਾਗ ਉਹ ਗੁਪ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਪੈਦਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਪੁੱਟ ਦਾ ਪੂਰਨ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਹੁਕ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਉਹ ਸਮਝਦੀ ਸੀ, ਪੁੱਟ ਦਾ ਲਗੂ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਲਗੂ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਗੁਪ ਦਾ ਲਗੂ। ਲਗੂ ਲਗੂ ਮਿਲ ਕੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਜਗੀ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦੇਂਦਾ ਏ ਅਤੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਾਮ ਤੇ ਆਨੰਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ-ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਸਦਾ ਮੇਲ।

ਉਸ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਘਰ ਦੀ ਨਿੱਮ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਪੈਕ ਕੇ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਨਿੱਮ ਦੀ ਚਿਕਰਬਰੀ ਛਾ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਚੜ੍ਹਦੀ ਵੱਲ ਦੀ ਕੰਧ ਛੋਟੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਵੱਪੜ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ‘ਤੇ

ਬੰਬੀ ਬਹੁਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੰਟਰ ਗੱਭਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਫ਼ਾ ਮੁਕਾਇਆਂ ਐਂਗੀ ਇਥਾਕੋ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ। ਚੰਗੀ ਹਫ਼ਤਾਵੇਂ ਚਲਾਇਆਂ ਮੰਟਰ ਨੇ ਸਾਰਾ ਪੰਧ ਵਿਚ ਘਟੇ ਵਿਚ ਮੁੜ ਲਿਆ। ਮੁੰਡਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁਜਾਇਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਠਿਆਂ ਨੇ ਲਾਧੂਕ-ਸਮਰਕ ਮਖਰਾਉਣਾ ਬਹੁ ਕਰ ਲਿਆ। ਪ੍ਰਿਥ ਦੀ ਪੋਰਾਇਦ ਦੇ ਭਲੀਆਂਟਸ ਆਦਮੀ ਐਂਗੋ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਪ, ਜਗੀਰ ਆਏ ਉਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹੋਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਵਿਚੋਂ ਉਤਰਾਇਆਂ ਫਤਹੀ ਬੁਲਾਈ। ਜਗੀਰ ਨੇ ਹਮਮਸ਼ਾਲਾ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਕੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਫ਼ਾਇਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੱਡੀ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰਾ ਮਸ਼ਾਨ ਲਾਹ ਕੇ, ਬਹਾਤ ਥਾਂ-ਪਰ-ਥਾਂ ਮੰਜਿਆਂ 'ਤੇ ਸੋਜ ਗਈ। ਬਹਾਤ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਸ ਵੱਧ ਰਹੀ ਪੁਸ਼ੀ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝਕੇ ਸੁਰੀਰੀ ਮਿਲਦ ਰਹੀ ਸੀ।

ਹਾਲੇ ਸੁਰਜ ਛੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਘਰੇ ਮੇਲ ਗਾਉਣਾ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਾਂਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਨਜਰਾਂ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਟੁਕ ਕੇ ਮੇਲ ਉੱਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਮੇਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾਂਵੀ ਬਸੇ ਨੂੰ ਜਗੀਰ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਾਚਲੀ ਨਾਲ ਗੁਪ ਦੇ ਮੇਥੇ 'ਤੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਹੋਥ ਮਾਰ ਕੇ ਆਖਿਆ :

“ਇਆਨੇ ਵਾਲੀ ਸਮੇਂ ਵੀ ਆਈ!”

ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਗੁਪ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਬਸੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਿੜ ਗਿਆ, ਪਰ ਵਿਆਲੇ ਦੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਅਸਲੋਂ ਕੁਮਲਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਆਨੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਬਹੁਤ ਪੋਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁਲ ਕੇ ਮੱਤਮ ਹੋ ਜਾਣ 'ਤੇ ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਲਾਧੂਕ-ਸਪੀਕਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ :

ਹਮੇ ਤੋਂ ਸਮੇਂ ਗਮ ਮੈਂ ਕਾਟਨੀ ਹੈ ਜਿੰਦਗੀ ਅਪਨੀ।

ਜਹਾਂ ਵੇ ਦੀ ਵਹੀਂ ਐ ਚਾਂਦ ਲੈ ਜਾ ਚਾਂਦਨੀ ਅਪਨੀ।

ਗੁਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮਾੜੇ ਨੂੰ ਹੱਦਵਾਰ ਮਸ਼ਾਨ ਦਰਬ ਮੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤਕੜਾ ਭੈੜੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ। ਇਸ ਮਿਆਲ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਏ ਕੈਦੀ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਘਾਟ ਗੁਪ ਨਾਲੋਂ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਬੁਝੀ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਗਿਆਨੀ ਗੁਪ ਦਾ ਸ਼ੱਕਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ, ਪਰ ਮੁਰਨ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ। ਓਦੋਂ ਹੀ ਜਗੀਰ ਨੇ ਬੋਤਲ ਅਤੇ ਗਲਾਸੀ ਪੂਰਨ ਹੋਰਾਂ ਕੋਲ ਆ ਰੱਖੀ।

“ਬਸ ਤਾਇਆ ਜੀ। ਮੁੜ ਕੇ ਨਾਂ ਦੀ ਨਾ ਨਿੱਠ ਇਸ ਦਾ।” ਪੂਰਨ ਨੇ ਨਾਰ ਕਰਾਇਆਂ ਬੋਤਲ ਮੁੜ ਜਗੀਰ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ। “ਭੁਰਾਭੇ ਵਾਸਤੇ ਚੰਗੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ।”

“ਪਰਾ ਨਹੀਂ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਤੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਫੁਕਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।” ਏਨੀ ਆਖਦਾ ਜਗੀਰ ਗੁਪ ਵੱਲ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਜਗੀਰ ਪ੍ਰਿਥ ਹੀ ਪੀਣਾ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਾਫ਼ੀ ਨਸ਼ਈ ਸੀ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਪੁਸ਼ੀ ਗੁਪ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬੁਝੀ ਸੀ।

“ਕਿਉਂ ਜੱਟੀ ਦਾ ਸਿਦਕ ਦੀਹਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਜਿੱਕ ਨਾਲ ਵੱਜਦੀ ਦੇ।” ਉਹ ਚੰਨੇ ਦੇ ਮਿਆਰ-ਸਿਦਕ ਨੂੰ ਗੁਪ ਐਂਗੋ ਪੁਰਾਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਪ ਦੀਆਂ ਐਂਧਾਂ ਵਿਚ

ਪਿਆਰ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਵਿਚ ਅਸਲੋਂ ਹਲੂਦਿਆਂ ਗਿਆ।

ਉਸਾਰਾਰ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਨੂੰ ਨਵੇਂਦਰ ਹਮਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਆਇਆ, ਹੋਥ ਮਿਲਾਇਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਐਂਧਾਂ ਬਹਾਰਤ ਵਿਚ ਭੜ ਕਰਿ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਦੇਵੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਹਮਮਸ਼ਾਲਾ ਐਂਗੋ ਦੀ ਲੰਘਦੀ ਇਕ ਫ਼ੜੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸਾਰਾਰ ਸੀਟੀ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਗੀਰ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰੀ ਐਂਧਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਣ ਲੱਗ ਗਿਆ :

“ਬੱਝੂ, ਇਹ ਵਾਰਸੀਆਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ ਆਂ।”

“ਤਾਇਆ ਕੀ ਗੱਲ ਐ।” ਉਸਾਰਾਰ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੱਬ ਕੇ ਮੁਸਕਾਇਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਉਹੇ ਸਾਨੀਆਂ ਲੰਡੇ ਵਿਆ, ਫਿਰ ਤਾਇਆ ਆਂਹਦਾ ਹੈ।”

ਮੁੰਡੇ ਹੋਸ ਹੋਸ ਲੋਟ-ਪੋਟ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।

***

ਚੰਨੇ ਨੇ ਘਰ ਦੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਭਜਨੇ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਪੁੱਠੇ ਦਾ ਸਾਕ ਕਰ ਦੇਣ 'ਤੇ ਵੀ ਗਿਲਾ ਸੀ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਭਜਨੇ ਨੂੰ ਕਰੀਬੇ ਦੀ ਬਣਨਾਮੀ ਦੇ ਡਰੇਂ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਚੰਨੇ ਦੇ ਫੁੱਲੇ ਭਰਾ ਆਏ ਸਨ। ਮੇਲ ਉਸ ਦਾ ਆਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਆਇਆ ਸੀ।

ਉਸ ਭਜਨੇ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਛੁੱਟੀ ਲਈ ਅਤੇ ਬਾਰਲੇ ਘਰ ਆ ਗਈ। ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਗੁਪ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਲੁਕਵਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਘੱਲਿਆ ਸੀ। ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਪੁੱਠੇ ਦਾ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਐਂਜ ਸਵੇਰ ਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਰਾਤ ਦੀ ਹੋਣੀ, ਬਾਰਾਤ, ਮੇਲ ਅਤੇ ਵਰਤਾਰੇ ਖਾ-ਭੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਆਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਘਰ ਮੇਲ ਗੀਤ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਹਮਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਸਪੀਕਰ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ :

ਆਇਰੇ, ਆਇਰੇ, ਆਇਰੇ, ਆਇਰੇ।

ਪੂਰਨਮਾਈ ਦਾ ਚੰਨ ਕੋਨਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਆਪਣੇ ਪੂਰਨ ਪਰਬ ਵਿਚ ਆਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਾਨਵਤਾ ਨਸ਼ੇ-ਨੀਦ ਵਿਚ ਸਿੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਰਮਾਨ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਚੋਂਤੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਚੰਨੇ ਐਂਜ ਨਵੇਂ ਮੁਖਤਿਆਰ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਹਿਰਦੇ-ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਭਰਦਾਰੀ ਗੁਰ ਅਫ਼ੈਰ ਸਨ। ਅਲੜ ਕੁੜੀ ਦੇ ਅਮੋੜ ਵਲਵਲਿਆਂ ਵਾਗ ਉਹ ਗੁਪ ਦੀ ਬੁਲੀ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਪੈਦਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਪੁੱਠੇ ਦਾ ਪੂਰਨ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਹੁਲ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਉਹ ਸਮਝਦੀ ਸੀ, ਪੁੱਠੇ ਦਾ ਲਗੂ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਲਗੂ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਗੁਪ ਦਾ ਲਗੂ। ਲਗੂ ਮਿਲ ਕੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਵਿਭਾਨ ਨੂੰ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਲਗੂ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪਿਥਰਾ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ-ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਸਦਾ ਮੇਲ।

ਉਸ ਦੇ ਬਾਰਲੇ ਘਰ ਦੀ-ਨਿਮ ਦੀਆਂ ਨਮੋਲੀਆਂ ਪੈਰ ਕੇ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਨਿਮ ਦੀ ਚਿਤਰਬਰੀ ਫਾਂ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਚੜ੍ਹਦੀ ਵੱਲ ਦੀ ਰੋਧ ਛੋਟੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਛੱਪੜ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ 'ਤੇ

ਤਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਦਿਸ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਅਧੀਰ ਚੰਨੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ। ਚੰਨ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਵਿਚ ਉਸ ਆਉਂਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਚਾਦਰਾ ਮਿੱਠਾ ਜਿਹਾ ਬੋਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਚੰਨੇ ਜਾਣ ਕੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਖਲੋ ਗਈ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਰੂਪ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਉਸ ਉਹਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਫੜ ਲਏ ਅਤੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਉਛਲੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਘੁਟ ਲਏ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਧੁਰ ਵਿਸ਼ਮਾਦ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਤੋਂ ਦੀ ਲਹਿਰਾਉਂਦਾ ਆਤਮਾ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਣਾਂ ਤਕ ਉਤਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਚੁੜ ਗਈਆਂ।

“ਚੰਨੇ! ਏਥੇ ਕੋਈ ਆ ਨਾ ਜਾਵੇ।” ਰੂਪ ਦੇ ਬੋਲ ਵਿਚੋਂ ਸੁਭਾਵਿਕਤਾ ਬਦਲ ਗਈ ਸੀ।

“ਹਾਂ ਆ ਬਾਹਰ.....!” ਚੰਨੇ ਛੱਪੜ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਈ। ਹਵਾ ਹਠਖੇਲੀਆਂ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਛੱਪੜ-ਕੰਢੇ ਖਲੋਤੇ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਤਾੜੀਆਂ ਵਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਚੰਨੇ ਤੇ ਰੂਪ ਦੀ ਹਿੱਕ ਗੁਲਾਸ ਅਤੇ ਪਿਆਸ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਨਾਲ ਉਛਲਦੀ ਜਾਪ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਿਆਰ-ਵੇਗ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਆਪਣੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਪਈਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਉਘਾੜ-ਉਘਾੜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਰਤੀਮਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਸਾਗ ਤੋੜਦਿਆਂ ਜਨਮ ਲਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀ। ਪਰ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਯਤਨ ਸਫਲ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਮਾਜਿਕ ਬੰਧਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਫਾਹਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਸ ਦੇ ਨਸਾਰੇ ਨੂੰ ਅਮਰ ਫਲ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਰੂਪ ਨੇ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਚੰਨੇ ਨੂੰ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਚੁੰਮਿਆ। ਉਦੋਂ ਹੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਡਾਇਰ ਨਾਲ ‘ਠਾਹ’ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਛੱਪੜ-ਕੰਢੇ ਖਲੋਤੇ ਅੱਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਡਾਇਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਮੁਰਗਾਈਆਂ ਦਾ ਜੋੜਾ ਚੁੱਭੀ ਮਾਰ ਕੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਤਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਮੁਰਗਾਈਆਂ ਨੇ ਚੰਨ ਦੀਆਂ ਛੱਪੜ ‘ਤੇ ਪੈਂਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਕੱਟ ਸੁੱਟਿਆ। ਛੱਪੜ ਆਪਣੇ ਹੁਸਨ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਾਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁਹਣਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਿੱਪਲ ਹੇਠ ਦੋ ਮਾਨਵ ਰੂਹਾਂ ਲਰਜ਼ੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮਧਹੋਸ਼ ਸਨ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਚੰਨ ਦੀ ਪੁੰਨਿਆ ਉਹਦੇ ਰੂਪ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ। ਹਰ ਆਸ ਭਟਕਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਵਿਆਕੁਲ। ਹਰ ਲਹਿਰ ਦਾ ਕਿਨਾਰੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਉਸ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੁਸਨ-ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਗਢੁੰਦ ਗਾ ਰਹੀ ਸੀ :

ਯਾਰਾ ਤੇਰਾ ਘੁੱਟ ਭਰ ਲਾਂ,
ਮੈਨੂੰ ਵੇਖਿਆਂ ਸਬਰ ਨਾ ਆਵੇ।

MS
x61457469/53 .....